

Misdaad en pers

<https://hdl.handle.net/1874/343859>

...slaagd, den man, het postkantoor...
...nissel incasseerde, ag van f 9.— had...
...te arresteren, antoor te Nieuwe...
...wilde uithalen. te ter oore geko- het postkantoor

Drama te Rotterdam

zijn vrouw met den hals af
...NDT ZICHZELF...
...AAR

...ast van Tuindorp Rotterdam is gister- seven uur op...
...stond door een...
...lledrama, waar- bankwerker P. 34-jarige vrouw...
...n N.-S. met een...
...als heeft afge-
...daarna de hand

Revolvershandieten automobilisten

...AAN TERECHT...
...proces begonnen...
...eders Götze, die...
...f pogingen tot...
...ten hebben. In 35 hebben zij de...
...onveilig gemaakt. hadden zij het...
...e auto's. Zij sprac...
...broer een revol-...
...m de inzittenden...
...rop de andere de...
...nderen. Bij de...
...November 1934...
...roeg, en de auto-...
...niet bekomme-...
...dat bij hem in

...deden zij een...
...urhij een autobes...
...kantaarn werd...
...bedroeg 24 mark...
...eel, dat hij geen...
...kunnen tanken...
...entje

RECHTZAKEN

„Dokter”

...eling baatte niet...
...ze Haarlem heeft...
...arigen J. H. E. te...
...e. l.b.c.-genezer...
...voegd uitoefenen...
...veroordeeld tot...
...nog geen twee...
...ren sedert zijn...
...door den kan-...
...ar, waarbij hem

vier jaar ter beschikking stelling.

RECHTZAKEN

A. qu. 192, 1939.
Verdachte lijk wel 'n „Blauwbaard”, aldus de President

JOHN RO...
U liet w...
de p...
recht...
een 2...
stond...
van z...
t'leer...
wann...
delt...
tegen...
geen...
voegde...
den...
den...
bet...

VERZEKERINGEN

...de ont...
...ingehou...
...als...
...in gesch...
...de onge...
...7-...
...van een...
...schappij...
...van fictie...
...resloten, te...
...hem st...
...ontvan...
...vergebr...
...in voorloopige

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

het drama

...het drama...
...Casteren ver...
...in een vlaag van...
...greep zij...
...Josephus en...
...in de bij het huis...
...diepe put...
...worden koel...
...waar in het water...
...hoog stond. Vervolgens

...zoen de onbekende zich zoo ingesloten zag, heeft hij den jongen B. met een hard voorwerp op het hoofd

DE LUIKSCHEN GIFMENGSTER

Onder onverminderde belangstelling is de tweede week van het proces te Luik tegen de van 11 vergiftigingen en 5 poppen daartoe beschuldigde wed. du...
...wa...
...dagg met

DE LUIKSCHEN GIFMENGSTER

Onder onverminderde belangstelling is de tweede week van het proces te Luik tegen de van 11 vergiftigingen en 5 poppen daartoe beschuldigde wed. du...
...wa...
...dagg met

Dude wisseltruc heeft nog steeds succes.

De recherche te Leiden heeft daar...
...angst ge...
...52-...
...wonde...
...reeds...
...verband met...
...windsche win-...
...geworden...
...van, aan-...
...centen te...
...van vijf-

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

Belediging van het Gezag

...Belediging van het Gezag...
...GELDBOETE OF HECHTENIS...
...GEÏSCHT...
...WVDULAASSEN...
...belediging van het gezag...
...veroordeeld...
...29-jarige...
...Baby van...
...rouw...
...verteld van zijn...
...rekere mevrouw...
...nem alles ver...
...nemen

MAR...
te G...
het...
vier...
part...
cha...
moe...
man...
polit...
dere...
De...
Da...
Ve...
D...
ge...
werd...
aell...
het...
plek...
keer...
terd...
RE...
TH...
EE...
zij...
kle...
zij...
mi...
ga...
we...
slo...
l...
bo...
De...
van...
onde...
licht...
De...
rech...
V...
E...
N...
mor...
wiss...
wiel...
hij...
ma...
voor...
De...
slag...
O...
V...
gen

A. g. u. 192. 1939.

MISDAAD EN PERS

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3147 367 5

Diss. Utrecht, 1939

MISDAAD en PERS

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN
DOCTOR IN DE RECHTSGELEERDHEID
AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT
OPGEZAG VANDEN RECTOR-MAGNIFICUS
Dr. Th. M. VAN LEEUWEN, HOOGLEERAAR
IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE
VOLGENS HET BESLUIT VAN DEN SENAAAT
VAN DE UNIVERSITEIT TEGEN DE
BEDENKINGEN VAN DE FACULTEIT DER
RECHTSGELEERDHEID TE VERDEDIGEN OP
1 MAART 1939 DES NAMIDDAGS TE 4 UUR.

DOOR

KAREL WILHELM PAULUS KLAASSEN
GEBOREN TE GRONINGEN

N. V. DEKKER & VAN DE VEGT
NIJMEGEN UTRECHT

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

VOORWOORD

Sol Justitiae illustravit me. Dat zij mij thans in de gelegenheid stelt, als promovendus van haar afscheid te nemen, daarvoor ben ik haar in hooge mate dank verschuldigd.

Wanneer ik bij het schrijven van deze laatste regels van mijn proefschrift aan mijn gedachten laat voorbijgaan allen, die het hunne tot het ontstaan daarvan hebben bijgedragen, dan wil ik mij het eerste richten tot U, Hooggeachte Promotor, Hooggeleerde POMPE. Niet slechts door Uw aanmoedigende belangstelling is „Misdaad en Pers” geworden zooals ik het thans aan de Faculteit moge presenteer. Het waren ook Uw raadgevingen en wegens hun scherpzinnigheid tot opvolgen nopende wenschen, die op bepaalde punten mijn studie leidden. Toch liet Gij mij steeds een vrijheid, die mijn zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel deden groeien. Voor dit alles wil ik tegenover U mijn diepgemeenden dank uitspreken, alsook voor den moreelen steun, dien U mij schonk om dit werk aan te vatten en te voltooien.

Het is mij ondoenlijk, allen, die hun medewerking verleenden, met name te noemen. Wanneer ik echter enkele uitzonderingen wil maken, dan zie ik in de eerste plaats met dankbaarheid en waardeering terug op de adviezen van Dr. N. MULLER te Amsterdam. Van Dr. B. V. A. RÖLING, den Heer W. N. VAN DER HOUT, achtereenvolgens privaatsdocenten van de juridische en de literaire faculteit (publiciteitsleer) aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, en den Heer J. LIEVEGOED, privaatsdocent in het dagbladwezen aan de Leidsche Academie, werden door mij dankbaar enkele raadgevingen opgevolgd. Met de Hoofdcommissarissen van Politie te Utrecht en Rotterdam, alsook met Commissaris HAMOEN te Utrecht, had ik het genoeg en enkele punten te mogen bespreken; hiervoor wil ik hun thans mijn erkentelijkheid betuigen.

Tevens aan alle ruim tweehonderd personen, die de moeite namen, de verschillende enquête-formulieren in te vullen, niet alléén een woord van dank voor hun moeite, maar ook een woord van waardeering voor de wijze, waarop velen van hen aan mijn

oproep gehoor gaven. De belangstelling van Openbaar Ministerie, rechters, gevangenisdirecteuren, enz. was verrassend. Alle reclas-seeringsinstellingen (w.o. in het byzonder het Leger des Heils), die gegevens verstrekten, wil ik erkentelijk zijn voor hun mede-werking. Den reclasseeringsambtenaren, die mijn vragen beant-woordden, eveneens mijn oprechten dank. Ten zeerst heb ik het op prijs gesteld, dat ook vele politieautoriteiten van hun belang-stelling deden blijken. In het byzonder moge ik in dit verband de politie te Amsterdam noemen wegens haar uitvoerige bewering van de enquête-formulieren.

Dadelijk mocht ik den Nederlandschen Journalisten Kring en de R.K. Journalisten Vereeniging bereid vinden, mij met de hun ten dienste staande middelen te steunen. Mijn tegenprestatie kan helaas slechts zijn het aanbieden van het resultaat van deze studie. Den journalisten, die mij hun brieven richtten, wil ik even-zeer dank zeggen voor hun uitvoerige argumentaties.

Voor het historische gedeelte van dit werk werden vele archieven geraadpleegd. De gastvrijheid, die ik in dezen van de redacties van verschillende bladen mocht genieten, stel ik op hoogen prijs.

De welkome welwillendheid, waarmee het Criminologisch Instituut mij attent maakte op eenige litteratuur, noem ik met dankbaarheid, een dankbaarheid, die zich ook uitstrekt tot de medewerkers en medewerkers daarvan, die enkele tellingen voor mij verrichten.

Doordat inmiddels de promotiedatum was vastgesteld bleek het onmogelijk, nog de gegevens van de Advocatenvereeniging te verwerken. Ik heb echter goede hoop, dat deze aan het thans behandelde omtrent de verhouding tusschen verdediger en pers weinig verandering gebracht zouden hebben.

Verplicht voel ik mij tevens, een woord van lof te spreken over de wijze, waarop de Universiteitsbibliotheek mij met het verkrijgen van boeken behulpzaam was. Pas tijdens de studie voor mijn proefschrift heb ik leeren inzien, welk een prachtig instituut de Utrechtsche Academie in deze bibliotheek heeft.

En tenslotte wil ik voor de assistentie bij de administratieve bezigheden, die met het bewerken van de stof gepaard gingen, dank zeggen mijn Verloofde, aan wie dit boek is opgedragen.

INHOUD

	Blz.
<i>Inleiding</i>	I-12
Hoofdstuk	
I: <i>Historisch Overzicht</i>	13-46
II: <i>Criminaliteit en Pers</i>	47-96
III: <i>De inhoud van het crimineele bericht</i>	97-196
Korte inleiding	97-99
A. Het misdadbericht	99-106
B. Politie en Pers	106-124
C. Berichtgeving omtrent gerechtelijk voor- onderzoek	124-125
D. Rechtbankverslaggeving	125-196
Is deze uniform?	129 v.v.
Keuze der te verslaan zaken	129-131
Factoren, die de beschrijving van de ge- kozen zaken beïnvloeden, nl.:	131 v.v.
1e) Waarneming	132-135
2e) Religieuze oriëntatie	135-136
3e) Politieke richting	136-140
4e) Opleiding van den journalist	140-145
5e) Practische eischen	145-148
6e) Aard van het blad	148-151
Enkele verhoudingen, nl.:	151 v.v.
A. Openbaar Ministerie en Pers	152-157
B. Rechter en Pers	157-163
C. Verdachte en Pers (Naamsvermelding)	163-174
D. Verdediger en Pers	174-180
E. Getuigen en Pers	180-181

Enkele algemeen vraagstukken, nl.: . . .	181 v.v.
I. Invloed van de pers op de recht- spraak	181-190
II. Critiek van de pers op de recht- spraak	190-195
Conclusies	195-196
IV: <i>Het uiterlijk van het crimineele bericht</i>	197-212
Korte inleiding	197-198
I. De tekst	198-202
II. De koppen	202-206
III. De illustraties	206-210
IV. De plaatsing	210-212
V: <i>De frequentie van het crimineele bericht</i>	213-221
VI: <i>Eindbeschouwing</i>	222-238
<i>Literatuurlijst</i>	239-243

INLEIDING

„There is a widespread conviction that something is wrong with the newspaper . . .”

Frances Fenton.

„Een courant, weet men, is het grootste Voer-middel, dat er, tot heeden, is uitgedagt. Men laad' er alles op, rein en onrein”. Met deze zinsnede werd 150 jaar geleden een nieuwe krant bij het publiek ingeleid. Het was de tekst van een inteeckenblad en dus als een aanbeveling bedoeld. De steller meende het publiek te kunnen animeeren voor zijn uitgave, omdat hij er „rein” en „onrein” in zou afdrukken, goed en slecht, weldaad en misdaad . . .

Misdaad en pers, twee verschijnselen in de huidige samenleving, die ver uitéénloopen en toch elkaar raken. Les extrêmes se touchent! Misdaad! Instinct, van den enkeling, vóór den enkeling? Pers! Intellect, van den enkeling, vóór de maatschappij?

Eigenlijk waren het de moeilijkheden, die ik persoonlijk ondervond, die aanleiding voor mij werden, de verhouding tusschen misdaad en pers nader te bestudeeren. Want het was aan de pers-tafel van de strafzittingszaal, dat het mij ging als zoovelen met mij, dat ik me te verdiepen kreeg in vraagstukken, die de woorden, die uit mijn vulpen moesten vloeien, betroffen, en achter die woorden de feiten en de gedachten. Maar ook buiten de zitting bleken de problemen zich voor te doen, groote en kleine, eenvoudige en ingewikkelde problemen, bij wier oplossing een enkel persoon particulier, doch ook de maatschappij belang scheen te hebben. Elk bericht, elke uitlating had een eigen gevolg, voor zoover dat te merken was, fouten, opmerkingen enz. hadden telkens een speciale uitwerking. Bij verder nadenken bleken de meest uiteenloopende en strijdige belangen op het spel te staan en hun spel te spelen, terwijl het aantal en het gewicht van de daarbij werkende factoren bij lange na niet te schatten was. Een oplossing moest meestal zelfstandig gevonden worden, en bij het streven naar het vervaardigen van een dra-

gelijk verslag is tenslotte de gedachte in mij ontstaan, het crimineele bericht nader te bestudeeren. Steeds weer kwamen nieuwe gezichtspunten te voorschijn, die een ingewikkelde materie schenen te vormen. „La crime et la presse; sujet vaste, complexe et délicat,” zegt Jaquillard in zijn voorwoord van een recent werkje. Zoo uitgestrekt blijkt het terrein te zijn, dat ik er van overtuigd ben, dat dit werk, resultaat van mijn en veler studie, slechts een algemeene inleiding geworden is, waarin de voornaamste vraagstukken zijn aangeroerd, doch niet tot in hun volle diepte uitgeput. Enkele algemeene richtlijnen zullen dus worden beschreven. In het volle bewustzijn van de onvolledigheid heb ik echter getracht op een algemeenen grondslag het volgende te bouwen, opdat misschien belangstelling gewekt wordt voor de verschillende vraagstukken. Wellicht is dan later op elk probleem in extenso terug te komen.

De verhouding tusschen misdaad en pers is geenszins een willekeurig studieobject. Want iedere krantenlezer, dus praktisch ieder volwassen en halfvolwassen mensch, constateert dagelijks, hoe een gedeelte van den kranteninhoud wordt ingenomen door crimineele berichten, waaronder ik in dit werk wensch te verstaan: al die berichten, waarin gehandeld wordt over een misdaad of een daarmee verband houdend feit, dus zoowel berichten en verslagen over gepleegde misdaden en de begeleidende omstandigheden, als berichten en verslagen over opsporing, onderzoek, vervolging, strafrechtspraak, enz., alles inclusief koppen en foto's. Het is niet meer dan natuurlijk en billijk, een zóó vast, nimmer ontbrekend onderdeel van de krant aan een nadere studie te onderwerpen.

Doch er is meer, dat het onderzoek rechtvaardigt. Nadat de Nederlandsche pers vanaf haar bestaan in het algemeen veel sociaal inzicht en beschaving heeft getoond, zijn bepaalde elementen gedurende de laatste decennia, ten deele onder invloed van allerlei modernismes, afkomstig uit landen, die de sensatiepers reeds lang kennen, ten deele als gevolg van den geest van dezen tijd, naar een meer sensationeele (crimineele) berichtgeving overgegaan. Ook de oude Nederlandsche kranten bevatten veel sensationeele berichten, vooral de kleinere (dorps- en provinciale-)

kranten, maar het euvel schijnt zich bij de groote pers thans snel te ontwikkelen, hetgeen vooral blijkt uit de keuze der berichten, den groei der koppen, den ophefmakenden tekst hiervan, de uitvoerige en gedetailleerde beschrijvingen der feiten, de plaatsing van foto's. Actueel dreigen de verschillende vraagstukken toch reeds te worden, daar men steeds meer stemmen op hoort gaan, als zou de Nederlandsche pers, die sinds eeuwen zeer hoog in aanzien heeft gestaan, zoowel wat haar inhoud als wijze van berichtgeving betreft, zich in peil verlagen door het opnemen van meer sensatie, van ongewenschte sensatie tevens.

Een kleine uitweiding over het begrip „sensatie” is nuttig, daar het hierna herhaalde malen zal voorkomen. De sensatie, die van een bericht uitgaat, zou ik aldus willen definieeren: een geestelijke prikkeling, door den inhoud en/of het uiterlijk van een bericht veroorzaakt, bij een hiervoor niet extra-gevoelig persoon. Een dergelijke sensatie kan zijn aangenaam of onaangenaam. Voor velen zal ze aangenaam zijn, omdat het lezen van bedoelde berichten met het daarmee vaak verbonden „griezelen” in den sleur van het dagelijksche leven een afwisseling beteekent. Bovendien zullen velen den misgreep van een ander gaarne vernemen, met het bewustzijn, zelf beter en sterker te zijn dan die ander. Welnu, wanneer een dergelijke sensatie een aangename is, althans wordt vermoed te zijn, voor velen, dan treedt vanzelfsprekend een verlangen daarnaar op: de sensatiezucht ontstaat. Wordt ze bevredigd, dan zal die bevrediging in het algemeen slechts van zeer tijdelijken aard zijn — zooals dat het geval is bij iedere bevrediging — en plaats moeten maken voor het verlangen naar meer sensatie, grootere sensatie: dus ontstaat in sterkere mate sensatiezucht.

De sensatie kan verder, om in dezen gebruikelijke woorden te bezigen, „gezond” of „ongezond” zijn. Bedoeld wordt hiermee, of de gevolgen van de sensatie gunstig dan wel ongunstig zijn voor de maatschappij en het individu. Men zou geneigd zijn om „gezond” te betrekken op het individu. Volgens het spraakgebruik is echter een „(on)gezonde” sensatie één, die „(on)gunstige” gevolgen heeft voor de maatschappij. Het is nl. heel goed mogelijk, dat een sensatie, voor den geest van het individu gezond (prikkelende detective-romans voor een hard studeerende kunnen

hem voor overspanning behoeden . . .), maar voor de maatschappij niet gunstig (. . . maar hem tot anti-sociale avonturen aanzetten) is, dus indirect voor het individu eveneens ongunstig. Eén en ander is uiteraard zeer afhankelijk van de persoonlijkheid.

De gegeven definitie is die van een sensatie in objectieven zin. Uitgesloten werden nl. de personen, voor sensatie meer dan normaal gevoelig, omdat de inhoud van de krant tenslotte niet ingesteld behoeft te worden op psychopathen, zwakzinnigen, enz. in het algemeen op personen, die uit den aard hunner geestgesteldheid geen krant in handen behooren te krijgen. Daarom wordt in het volgende afgezien van alle gevallen, waarin de sensaties verkeerde werking hadden op niet-toerekeningsvatbare personen. Dàt is het terrein van medici of psychiaters.

Verder bleek uit de definitie, dat m.i. sensatie zoowel gewekt kan worden door het vermelden van bepaalde feiten als door de wijze, waarop deze vermelding plaats vindt. We zullen dan ook in verschillende hoofdstukken het sensatie-element ontmoeten.

Keeren we na dit kleine intermezzo terug naar de redenen, die het onderwerp dêzer studie rechtvaardigen, dan is daar in de derde plaats het door de Grondwet van 1814 reeds in principe aanvaarde Openbaarheidsbeginsel der rechtspraak. Wel is waar heeft men bij het instellen hiervan nog niet de groote ontwikkeling van het dagbladwezen kunnen voorzien, zoodat bij de inder tijd vóór het beginsel gebezigde argumenten de pers niet voorkwam, maar nu de journalisten éénmaal regelmatig de rechtzittingen frequenteeren is er te meer reden, hun werkzaamheden aldaar onder de loupe te nemen.

In de vierde plaats is daar het beginsel der drukpersvrijheid, dat den journalist vrijheid geeft te schrijven en te publiceeren wat hij wil, maar „behoudens zijn verantwoordelijkheid voor de wet”. Het beginsel van art. 7 der Grondwet geldt zeer in het algemeen voor „de drukpers”, waarvan „de pers” (cave: in de enge beteekenis van het dagbladwezen!) een klein, maar voornaam onderdeel uitmaakt. Het openbaarheidsbeginsel en de drukpersvrijheid hebben samen geleid tot het journalistieke gebruik, „rechtbankverslaggeving”, de drukpersvrijheid alléén bracht de onbeperkte gelegenheid tot het publiceeren van andere criminele berichten.

„Every great city is a news-centre”, aldus luidt een uitspraak van Prof. Wilcox. Doch in veel grooteren omvang is dit juist. Waar menschen zijn is nieuws. En waar nieuws is zijn heden ten dage kranten. Maar waar menschen zijn is ook misdaad. Is het dan een wonder, dat over de geheele wereld crimineele berichten in de krant voorkomen?

In aanleg lijkt het dus aanlokkelijk de verhouding tusschen misdaad en pers op een universeele basis te bestudeeren. Maar dat ware een zóó uitgebreid arbeidsveld, dat het velen een levens-taak zou opleveren. Bovendien zijn voor elk land de zeden, ge-woonten, volksaard, criminaliteit, enz. verschillend, terwijl een zekere journalistieke praktijk voor bestudeering van het onder-werp in elk land noodig zou zijn. Er moest dus een beperking worden aangelegd. Doch zelfs voor Europa, resp. West-Europa zou de studie voor het bestek van dit werk te omvangrijk worden. Er zijn natuurlijk in dezen veel verschijnselen van algemeenen aard, maar er is daartegenover zooveel verschillends in rechts-pleging, volksaard en journalistieke gewoonten, dat ook dan nog te groote onvolledigheden zouden ontstaan. Derhalve was de aan-gewezen weg, de studie op Nederland te concentreeren en de onderzoekingen en conclusies op Nederlandsche gewoonten toe te spitsen. Onbillijk en onjuist ware het echter geweest, de resul-taten ten aanzien van het onderwerp door buitenlandsche studies verkregen, geheel te veronachtzamen. Hoewel dus ons land als centrum van de volgende besprekingen zal gelden en de gevolg-trekkingen veelal de vaderlandsche toestanden zullen raken, zal in kwesties van algemeenen aard ook buiten de grenzen van onzen Staat ten opzichte van misdaad en pers een blik in het rond geslagen worden. Vooral kan dit zijn nut hebben, wanneer zou blijken, dat in eenig land andere toestanden zijn dan de bij ons gebruikelijke; dus wanneer elders voorbeelden aanwezig zouden zijn, wier navolging mettertijd alhier nuttig ware of vermeden dient te worden.

Bij het naspeuren van verschillende gegevens bleek, dat nóch in de Nederlandsche litteratuur, nóch op andere wijze veel aandacht aan het onderhavige onderwerp is besteed. Met enkele brochures en kleinere artikeltjes is de Nederlandsche litteratuur

in dezen uitgeput. Van het meeste belang is nog de enquête, die de Nederlandsche Journalistenkring in 1915 instelde omtrent de „Publiciteit in Strafzaken”, besproken in de „Mededeelingen van den Journalisten Kring”, Nrs.: 184, 185, 187, 188, 190 en 191; doch indertijd bleek de belangstelling voor het onderwerp zoo gering, dat op de ongeveer 100 verzonden brieven slechts 18 antwoorden binnenkwamen. Toch was reeds vroeger door de toen nog jonge wetenschap der criminologie het verschijnsel dagbladpers in beschouwing genomen. In Frankrijk en iets later in Amerika, Engeland en Duitschland was men reeds begonnen aan de in de pers schuilende factoren, die de criminaliteit konden beïnvloeden, aandacht te schenken. Op het 4e Congres d'Anthropologie Criminelle (Genève 1896), werd een referaat over de crimineele berichtgeving gehouden door den Zwitserschen geleerde Aubry. Uit deze perioden stamt dan ook veel buitenlandsche litteratuur, al is de belangstelling steeds eenigszins gebleven, te oordeelen naar de geregeld her en der nog verschijnende artikelen.

Ik wil niet trachten hier een volledig overzicht van de litteratuur omtrent het gestelde onderwerp te geven. Om verwarring te voorkomen zal bij elk onderdeel, dat ter sprake komt, de desbetreffende lectuur, voor zoover noodig geacht werd, besproken worden en geciteerd.

Verder moge verwezen worden naar de litteratuuropgave, aan het eind van dit boek opgenomen, waarin de voornaamste der geraadpleegde en geciteerde studies zijn vermeld¹.

Het is duidelijk, dat de geringe hoeveelheid Nederlandsche gegevens in dezen een zelfstandig onderzoek noodig maakte. Hiertoe moest een bruikbaar middel gevonden worden, dat werd gevonden in het instellen van enquêtes; een weinig origineel,

¹ De vindplaatsen van de in den tekst overgenomen citaten zullen als volgt worden vermeld: Wanneer een naam van een auteur is genoemd, dan wordt uit dat werk van hem geciteerd, dat in de litteratuuropgave voorkomt. Indien meer werken van denzelfden auteur in deze litteratuuropgave vermeld zijn, dan is, mits anders aangegeven, uit het eerste daarvan geciteerd. Er kon dus volstaan worden met het opgeven van de bladzijde uit dat werk. Het leek van weinig nut ook van korte tijdschriftartikelen de bladzijde, waarvan geciteerd, op te geven.

doch veel beproefd middel. Het moet gezegd worden, dat de opbrengst van deze enquêtes alle verwachtingen overtroffen heeft, mede dank zij de aanbevelingen, die ik in de begeleidende brieven mocht opnemen, van Prof. W. P. J. Pompe te Utrecht namens het Criminologisch Instituut aldaar, dat ook tot het ontstaan van dit werk een steentje heeft bijgedragen.

Men oordeele zelf over het resultaat der enquêtes:

1e. In Juni 1938 werd een vragenlijst samengesteld, waarin vooral de criminologische problemen in dezen werden behandeld (voor volledige tekst zie later). In tegenstelling met de werkwijze van den Ned. Journ. Kring in 1915 waren de vragen kort en zakelijk gesteld, terwijl het begeleidend schrijven, niet als indertijd uit een uitvoerig artikel, maar uit een kort verzoek om invulling bestond. In het totaal werden door mij verzonden 260 brieven, te weten aan: alle Officieren van Justitie, de Presidenten der strafkamers, de Politierechters en de Kinderrechters —, alle Gevangenisdirecteuren en de Rijkswerkinrichtingen —, alle plaatselijke afdeelingen der groote Reclasseeringsinstellingen (n.l. Afd. Reclasseerings Brigade van het Leger des Heils, R.K. Reclasseeringsverenigingen, Prot. Chr. Recl. verenigingen, Genootschap tot Zed. Verbetering van Gevangenen en Commissies van Voorlichting), — haar Secretarissen persoonlijk en alle reclasseeringsambtenaren —, en verder enkele psychiatrische inrichtingen. Hierop werden in totaal ontvangen 119 antwoorden, te weten 18 van Officieren van Justitie, 24 van Rechters, 11 van Gevangenisdirecteuren, 3 van de Rijkswerkinrichtingen te Veenhuizen en 59 van de Reclasseeringsinstellingen en -ambtenaren (waaronder 9 van het Leger des Heils, 12 van de R.K. Recl. Ver., 7 van de Prot. Chr. Recl. Ver. en 7 van het Genootschap, 3 van de Comm. van Voorlichting, 21 van diverse Recl. bureaux en -ambtenaren) en 4 van Geneesheer-directeuren van psychopathen-Inrichtingen. Er is dus een percentage antwoorden van niet minder dan ruim 45% binnengekomen. Als men hierbij in aanmerking neemt, dat 22 antwoorden dubbel tellen, omdat de secretaris voor zich en zijn vereniging invulde, dan blijkt het percentage der antwoorden te zijn ruim 54%, dus meer dan de helft.

Maar nog meer dan over dit gunstige percentage kon ik ver-

heugd zijn over de wijze, waarop vele formulieren bleken te zijn ingevuld. Zeer uitvoerige en rijk-gefundeerde antwoorden waren erbij. Vooral van de gevraagde „toelichting” werd gebruik gemaakt, zoodat ik — buiten verwachting — niet slechts kreeg te beschikken over de gevraagde inlichtingen, maar over veel meer dan dat, n.l. veler standpunt inzake de crimineele berichtgeving hier te lande en de bezwaren en wenschen hunnerzijds. Er schijnt met deze enquête een kwestie aangeroerd te zijn, die velen meer of minder na aan het hart ligt, dus actueel is. Hierop duidt trouwens ook in sterke mate het percentage der antwoorden, vooral als men dit vergelijkt met de 18%, die de Ned. Journ. Kring in 1915 ontving.

Volledigheidshalve wil ik nog opmerken, dat Frances Fenton te Chicago in 1911 een proefschrift schreef „The influence of Newspaper presentation upon the growth of crime and other anti-social activity”, voor welk proefschrift ook een enquête werd ingesteld met een resultaat van slechts 20 antwoorden op de 201 brieven, dus 10%, waarvan 7 van de 74 van „prison and reformatory officials”, 3 van de 75 kinderrechtters, 8 van de 45 „chief probation officers” en 2 van de 8 diversen.

2e. Uit de beschreven enquête kwam tevens als resultaat te voorschijn, dat het nuttig zou zijn nog een tweede enquête in te stellen, en wel onder alle Hoofd-commissarissen en Commissarissen van Politie. Begin September 1938 gingen 63 brieven in zee, met ingesloten ongeveer 80 formulieren. Uit vrijwel alle plaatsen waren binnen enkele weken de formulieren ingevuld geretourneerd, in totaal 58. Ook hier dus een zeer bevredigend resultaat van niet minder dan ruim 72% gerekend naar het aantal formulieren en ongeveer 75% gerekend naar het aantal plaatsen. Vooral in de groote steden bleek hierbij veel belangstelling te bestaan en met name in Amsterdam: van de Politie aldaar (Hoofd-Comm. en 13 Commissarissen) ontving ik 14 formulieren, waaraan alle aandacht besteed was. Doch ook de andere inzenders (Utrecht, 's-Gravenhage, Rotterdam, Amersfoort, Vlissingen, enz.) lieten zich niet onbetuigd en noteerden menige opmerking.

Over den inhoud van deze enquête zij thans alléén vermeld, dat ze behoudens twee vragen op zuiver criminologisch gebied

ook enkele bevatte betreffende de verhouding tusschen politie en pers.

3e. Nadat dus gegevens verkregen waren van alle bovengenoemde personen, werd tevens contact gezocht met de verdedigers. Het bestuur der Ned. Advocaten vereeniging verleende gaarne medewerking, terwijl het Advocatenblad een artikeltje opnam met den oproep, de daarin gestelde vragen te beantwoorden en ook eventueele verdere opmerkingen en bezwaren te noteeren en aan den enquêteur te zenden.

4e. Eenzijdigheid ware het gevolg geweest, indien niet ook getracht was van de andere zijde, n.l. van de pers, gegevens te verkrijgen. Het instellen van een enquête onder alle redacties leek hier niet de aangewezen weg, omdat verwacht kon worden, dat zij, gesteld nog, dat zij onder hun vele post aandacht zouden schenken aan een invulformulier, in dezen te veel zich belaagde partij zouden voelen. Er was echter een meer geschikte weg, de hulp te vragen der twee groote journalistenvereenigingen, n.l. den Nederl. Journ. Kring en de Roomsche Kath. Journ. Vereeniging, een hulp, die door beide instanties volgaarne verleend werd. Aldus werden ook in dezen van uiterst bevoegde zijde de noodige inlichtingen verkregen. Een oproep, in „De Journalist” geplaatst, leverde een 12-tal brieven op, waarin op uitvoerige wijze antwoorden op de, in de toelichting op den oproep gestelde, vragen werden gegeven.

Doordat ik ter verkrijging van historische gegevens op de bureaux van verschillende bladen moest zijn, was ik tevens meermalen in de gelegenheid een onderhoud te hebben met de hoofdredacteuren, die mij meestal zeer welwillend en onomwonden hun meening in bepaalde kwesties mededeelden. Ook deze gegevens zijn zoo noodig verwerkt.

Alvorens tot behandeling van „Misdaad en Pers” overgegaan wordt, is het nuttig, het systeem toe te lichten, volgens hetwelk deze behandeling is opgebouwd:

Het is een waardige „mos”, aan een studie een historische inleiding te doen voorafgaan. Niet slechts hierom zal de geschiedenis van het crimineele bericht nagegaan worden. Tevens omdat daaruit zal blijken, hoe zeer het crimineele bericht lang-

zaam, onafwendbaar en onverbreekbaar in den kranteninhoud is verankerd; omdat hiermee een nieuw stukje aan de kennis der krantenhistorie wordt toegevoegd; en omdat het een op zich zelf reeds interessante materie is. Een aardige toevalligheid is, dat, zooals hierna nader zal blijken, precies 100 jaar geleden het rechtbankverslag zijn intrede in den kranteninhoud deed!

Aan de samenstelling van het historische gedeelte ging een archiefstudie vooraf. Het was ondoenlijk, de archieven van alle kranten na te gaan en van de nagegane archieven alle jaargangen geheel door te bladeren. Dit was trouwens niet noodig ook, want het was slechts begonnen om een algemeene lijn te vinden, waarin korte, tijdelijke variaties van weinig belang waren. Bovendien bleek er in de eerste eeuwen van het bestaan van de krant weinig differentiatie te zijn. Met wisselende tusschenpoozen van ongeveer tien jaar werden de jaargangen der kranten onderzocht, terwijl voor elke krant een ander beginjaartal werd gekozen. Wanneer zich echter na zoo'n intermedium een verandering bleek voltrokken te hebben, werd teruggebladerd om hiervan een meer exact tijdstip te vinden. Vermeld zij verder, dat de onderzochte archieven waren die van de Oprechte Haarlemmer Courant, Utrechtse Courant, Amsterdamse Courant, Algemeen Handelsblad, Nieuwe Rotterdamsche Courant, Het Vaderland, Het Nieuws van den Dag, Utrechtsch Dagblad, Utrechtsch Nieuwsblad, Amersfoortsche Courant en De Telegraaf; dat in enkele gemeente-archieven kranten doorgebladerd werden en een serie willekeurige oude exemplaren mij ten dienste stond. De groote differentiatie in het krantenwezen is pas in de vorige eeuw ontstaan; zij maakte eenerzijds het nazoeken moeilijk, anderzijds echter eenvoudiger, omdat — evenals thans nog! — kranten van een zeer verschillende ontwikkelingsphase naast elkaar blijken te bestaan. Een huidig dorpskrantje bijv. staat op het peil, waarop eenige decennia geleden een stadskrant stond.

Omdat de krant een voorname intermediaire is tusschen de leden der samenleving en een orgaan hiervan, de Justitie, en als zoodanig een in maatschappelijken zin verheffende taak te vervullen en een duren plicht na te komen heeft, zal er pas, wanneer afdoende blijkt, dat de pers op een (on)gunstige wijze op de criminaliteit inwerkt, voldoende reden zijn de vragen, of

de pers haar taak in dezen goed volbrengt, en, zoo neen, welke van haar gebruiken verbeterd moeten en kunnen worden, nader onder het oog te zien. Vandaar, dat het hoofdstuk, waarop al de daarop volgende verhandelingen gebouwd zijn, de verhouding zal behandelen tusschen „Criminaliteit en pers”.

Op grond van de conclusies, waartoe het zoo juist bedoelde hoofdstuk aanleiding zal geven, is daarnà de inhoud van het crimineele bericht onder de loupe te nemen. Hierbij kan het crimineele bericht in meerdere soorten worden onderscheiden en op grond van deze onderscheiding komen als vanzelf de verschillende verhoudingen tusschen Justitie en Pers ter sprake, n.l. met betrekking tot politie, O.M. en rechter, terwijl ook de verhouding van de pers met betrekking tot verdachte, verdediger en getuigen in hoofdstuk III behandeling zal vinden.

Een crimineel bericht heeft echter niet slechts een inhoud. Hieraan is immers steeds een uiterlijk gegeven. De verschijningsvormen van dit „uiterlijk”, getoetst aan de in voorafgaande hoofdstukken bereikte resultaten, zullen het onderwerp voor het vierde hoofdstuk uitmaken.

Betreft het in vorige alinea aangeduide hoofdstuk dus de wijze waarop het crimineele nieuws aan het publiek gepresenteerd wordt, het volgende, dus het vijfde, zal eenige cijfers vermelden omtrent de frequentie, waarmee dit nieuws vermeld wordt. Dat hoofdstuk zal dus eigenlijk een uitvoerige argumentatie zijn van een reeds hierboven gemeld feit, n.l., dat het crimineele nieuws een niet onbelangrijke plaats in den inhoud van een krant inneemt. In verband met wat in de voorafgaande capita dan reeds behandeld zal zijn, is het mogelijk, na te gaan, in hoeverre de gevonden frequentie wellicht verminderd of vergroot moet worden, en of door middel van verandering der frequentie hoege naamd geen verbetering is te bereiken in de verhouding tusschen criminaliteit en pers.

De oorspronkelijke opzet van dit werk bevatte ook een strafrechtelijk gedeelte; dit zou dan n.l. betreffen het persmisdrif en eventueel andere strafbare feiten, door middel van de pers te plegen. Om meerdere redenen is dit onderwerp in den inhoud niet opgenomen. In de eerste plaats zou het geheel vallen buiten het criminologische en sociale kader van dit boek. In de

tweede plaats is het persmisdrijf een, zij het dan niet geheel uitgeput, dan toch veel bestudeerd object, waarbij nieuwe gezichtspunten opzettelijk gezocht dienden te worden. In de derde plaats — en dit vormde het doorslaggevende argument — is het persmisdrijf een algemeen onderwerp, dat geenszins beperkt is tot de crimineele berichtgeving. Pas dan zou er reden tot behandeling binnen het bestek van dit onderwerp zijn, wanneer enig principieel verschil bleek te bestaan tusschen de andere en de crimineele berichten. Niets is minder waar dan dat: de schrijver van het crimineele bericht is gelijkelijk aansprakelijk als de schrijver van een ander bericht; evenzoo redacteur, resp. drukker, resp. uitgever. Zelfs het vermelden van feiten, die zich op geheime of gesloten zittingen afspeelden, of van stukken aldaar behandeld, enz. ware slechts een parallel van het bekende geval-Hansen, Dec. 1937. Bespreking van bedoelde kwesties zou dus een alleszins ongemotiveerde uitbreiding van deze studie beteekenen.

Zelfs zou men zich af kunnen vragen, of het wellicht aanbevelenswaardig was geweest, een eventueel civielrechtelijke aansprakelijkheid van den crimineelen berichtgever te onderzoeken. Maar ook hiertegen zijn soortgelijke argumenten als hierboven aan te voeren: Een civiele aansprakelijkheid geldt voor alle journalisten gelijkelijk, zoodat geen reden bestaat deze problemen hier voor een speciale categorie te behandelen.

De beschouwingen, die van het hoofdstuk „Criminaliteit en Pers” af een aaneengesloten geheel vormen, omdat de conclusies, in verband met nieuwe gegevens, steeds zullen teruggrijpen op reeds bereikte resultaten, voeren in het laatste hoofdstuk tot een beschouwing, waarin de verschillende verkregen standpunten, gerecapituleerd, tegen elkaar uitgespeeld worden, om tenslotte te komen tot het doel van deze studie: de taak en plichten van de pers tegenover de maatschappij, tegenover de Politie en de Justitie, en tegenover het individu, den misdadiger, zuiver te omlijnen — dit alles ter verkrijging van een zoo klein mogelijk aantal ongelukkigen, misdadigers, en een zoo groot mogelijke zuiverheid bij de beoordeeling van de vergelding, tegenover het bedrijven van een misdaad te stellen.

Hoofdstuk I

HISTORISCH OVERZICHT

„A newspaper is the history of the world for a day.”

Misschien is de historie wel een van de meest voorname en interessante gedeelten van de wetenschap der publiciteit. „De ontwikkeling der moderne wereldpers,” zegt LIEVEGOED in zijn openbare les over het dagbladwezen, „kunnen wij alléén begrijpen door het dagbladwezen in zijn historischen groei te zien. Wij merken dan op, hoe de geestelijke, economische en technische krachten, noodig om de functie van in- en voorlichting te kunnen vervullen, in het economische stelsel, waaronder wij thans leven, noodzakelijk tot de figuur voert van de moderne krant.” In de monographieën over de pers vormt de historie dan ook steeds een groot hoofdstuk, waartoe een schier onbeperkt feitenmateriaal, bestaande uit jaargangen — eeuwgangen — kranten de stof leverde. Daar het in dit werk echter om een onderdeel van de berichtgeving in het algemeen te doen is, zal de historie slechts ten aanzien van dat onderdeel, de crimineele berichtgeving, worden geraadpleegd, en, waar zij zwijgt, worden onderzocht.

Enkele opmerkingen mogen deze beschrijving vooraf gaan.

De mensch is ten eenen male door zijn mensch-zijn tot het groepsleven voorbeschikt. Eenmaal geboren is hij vele jaren lichamelijk en geestelijk een onzelfstandig wezen, gedwongen te leven bij- en gesteund te worden door de ouders. Ziehier den feitelijken grond van het gezinsleven en, iets ruimer, het familieleven. Is de mensch volwassen, dan is hij wel is waar in staat om in zijn levensbehoeften te voorzien — dit alles afgezien van eenigen vorm van beschaving —, doch hij kan dit beter in samenwerking met anderen. Immers het verstand, hem gegeven, stelt den mensch in staat allerlei gedachten logisch voort te bouwen op een oorspronkelijke, òf in hem zelf, òf in een ander ontstaan. Hierbij komt, dat de lichamelijke bouw de oorzaak is van het

feit, dat twee menschen, geholpen door elkaar, meer kunnen bereiken dan die zelfde twee menschen afzonderlijk. Ziehier in wezen den feitelijken grond voor het ontstaan van een groep, een organische samenleving, een maatschappij. Welnu, het leven in een maatschappij brengt mee het hebben van belangstelling voor gebeurtenissen in die maatschappij, zij het omdat ze de samenleving zelve en indirect het individu, zij het omdat ze familie, eigen of 's anders persoon, direct dus, zouden kunnen treffen, ten goede òf ten kwade. Dit is dan 's menschens nieuwsgierigheid, eventueel versterkt door eenige sensatiezucht — waarover op pag. 3 v.v. —. En deze nieuwsgierigheid is ten slotte de behoefte geweest, waaraan de courant bevrediging moest schenken. En schonk.

Alvorens de krant als zoodanig echter bestond — ik kan me vereenigen met Van der Hout's criteria: vermenigvuldiging van het nieuws door middel van de drukpers en aflevering op gezette tijden (periodiciteit); niet kan ik me vereenigen met het feit, dat andere schrijvers een geboortedatum van de krant trachten vast te stellen, omdat ze naar mijn meening geleidelijk (continu) ontstaan is, ook al heeft de uitvinding der drukpers een ingrijpende verandering gebracht — had ze vele ontwikkelingsphasen te doorloopen. De historieschrijvers hebben ook hieraan hun aandacht besteed. Ze vermelden als eerste wijze van berichtgeving, *simple comme bonjour*, het gesproken woord. In den Marathonlooper vinden we hiervoor het klassieke voorbeeld. Doch ook reeds de oudste schrijvers verrichtten een zekeren journalistieken arbeid door het opteekenen van de oorlogs- en andere gebeurtenissen. De annalen van de hoogepriesters beschreven eveneens de dagelijksche gebeurtenissen. Caesar's *De Bello Gallico* is niets anders dan een kundig verslag. Reeds in 59 a.Chr. n. werd een instelling geschapen, die sterker aan een nieuwsblad doet denken, de nieuwstafels. Het is de Romeinsche geschiedschrijver Suetonius, die hierover spreekt als de „ACTA DIURNARIA”, ingesteld door Julius Caesar bij zijn eerste optreden als consul. De dagelijksche berichten, meerendeels van ambtelijken inhoud, werden op openbare tafels genoteerd, en spoedig ontstond hiervoor een dermate groote belangstelling, dat ze verschillende malen overgeschreven werden en niet alleen in Rome verspreid (getuige

een uitlating van den satyricus Iuvenalis), maar ook naar de provincies verzonden werden. Het aantal afschriften schat men zelfs vrij groot. Een der acta, geciteerd door R. Mulder in „de Courant”¹ wil ik hier overnemen, omdat er iets omtrent rechtspraak in schijnt voor te komen. Het bericht luidt aldus:

I. III. KALEND. APRILEIS. FASCES. PENES. AEMILIUM. LAPIDIBUS. PLUIT. IN. VEIENTI. POSTVMIVS. TRIB. PLEB. VIA. TOREM. MISIT. AD COS. QUOD. IS. EO. DIE. SENATUM. NOLVISSET. COGERE. INTERCESSIONE. P. DECIMI. TRIB. PLEB. RES. EST. SUBLATA. Q. AVFIDIVS. MENSARIUS. TABERNAE. ARGENTARIAE. AD. SCVTVM. CIMBRICUM CUM MAGNA. VI. ALRIS. ALIENI CESSIT. FORO. RETRACTVS. EX. ITINERE. CAUSSAM. DIXIT. APUD. P. FONTEIUM. BALBUM. PRAETOR. ET. CUM. LIQUIDUM. FACTUM. ESSET. EVM NVLLA. FECISSE. DETRIMENTA. IVSSVS. EST. IN. SOLIDVM. AES. TOTVM. DISSOLVERE. (vertaling: De openbare rechtspleging was bij Aemilium. Steenen regende het in Vejenterland. Postumius, de volkstribuun, zond een bode naar den consul, omdat deze op dien dag den Senaat niet bijeen had willen roepen. Door bemiddeling van P. Decimus, den volkstribuun, is de zaak geregeld. Q. Aufidius, geldwisselaar van de bank aan de Scutum Cimbricum, is met een groote macht vreemd geld van het Forum verdwenen. Men heeft hem van zijn reis teruggehaald. Te verantwoorden had hij zich bij P. Fonteius Balbus, den Praetor. En toen duidelijk gemaakt was, dat hij geen schade toegebracht had, is hem bevolen het onaangeroerde bedrag geheel terug te betalen.

Een ander bericht bevat nog de volgende passage:

..... DEMIPHON. ARCHIPERATA. CAPTVS A. CN. LICINIO. NERVA. LEGATO. IN CRVCEM. ACTVS ...

(Vertaling: Demiphon, een zeeroover, is, door Cn. Licinius gevangen genomen, gekruisigd.)

Met verschillende up-and-down's bleven de acta diurnaria bestaan tot den ondergang van het West-Romeinsche Rijk. „Het zijn de monniken geweest,” verhaalt Van der Hout verder,² „die de taak der historieschrijvers hebben overgenomen. Het is wel zeer merkwaardig, dat een duizend jaar lang alle spoor van geregelde berichtgeving ontbreekt. Er bestond wel relatie tusschen de hoven der diverse Staten, sporadisch hadden kooplieden hun berichtgevers; soldaten, minstreels, monniken trokken wel rond en vertelden van hun ervaringen; de steden hadden onder-

¹ Pag. 5, 6.

² „Over de krant”, pag. 7-8.

ling dikwijls bodendiensten; er was wel een, zij het gebrekkig postwezen; soms werden belangrijke brieven eenige malen overgeschreven om doorgezonden te worden naar belanghebbenden, maar van den georganiseerden dienst, dien Rome had gekend en die een krantenwezen zonder pers was, heeft het niet veel." Zelfs de uitvinding van de boekdrukkunst kon niet direct de missing-link tot het ontstaan van de krant vormen. Daartoe was het contact tusschen de steden en landen niet voldoende. De wegen waren slecht en daarlangs de verbinding in een groot deel van het jaar onmogelijk. Pas toen de zeevaart opkwam als noodzakelijk hulpmiddel voor den groeienden handel, ontstond een beter, geregelder en nauwer contact. Mét de handelsbrieven kwam toen het nieuws uit alle windstreken. Meestal waren het oorlogs- en geloofskwesties, die vanuit den vreemde tot de Laghe Landen bijder Zee kwamen en langzamerhand zooveel belangstelling onderonden, dat de berichten door nieuwtjesloopers werden verzameld, overgeschreven en verspreid. Deze nieuwtjesgaarderij werd goed betaald (Getuige enkele nog bestaande kwitanties, archief Leiden), maar, aldus Taksander, „Wat hadden lees- en schrijfkunst aan de bevordering der wetenschap, zoolang zij nog niet door goedkoopere papierfabricatie en uitvinding der boekdrukkunst in staat waren gemeengoed te worden?" Welnu, de boekdrukkunst was reeds daar, en men deed slechts één stapje verder door de nieuwtjes niet meer over te schrijven maar te drukken. Allerlei pamfletten e.d. zagen het licht onder den titel van Nieuware, Cort Verhael, Corte Verclaringhe, Corte Deductie, Rélation fidèle, Waeragtig Verhael, Een Nieuwe Tydinghe, enz. Totdat in het begin van de zeventiende eeuw de nieuwaren meer geregeld gingen verschijnen en een karakter kregen, dat met dat van onze krant overeenstemt.

Bovenstaande is gereleveerd om een inleiding te zijn voor de volgende bladzijden, waarop de ontwikkeling van de crimineele berichtgeving in haar verschillende fasen gevolgd zal worden. De werken der historieschrijvers, die toch uitvoerig over het ontstaan der kranten en dier inhoud in het algemeen schreven, konden mij hoegenaamd niet inlichten omtrent het voorkomen der crimineele berichten. Over deze geheele materie bleek niets

bekend te zijn, zoodat mij niets anders te doen stond dan zelf op onderzoek uit te gaan. Aangename en leerzame dagen heb ik doorgebracht temidden van muren vol eeuwenoude jaargangen kranten, vergeeld papier en stof. Verzamelingen uit gemeentearchieven gleden door mijn vingers. Ik heb leeren beseffen, hoe de krant onweerstaanbaar geworden is tot een cultuurverschijnsel, dat wel nooit meer verdwijnen zal. Ik heb de historie gelezen, zooals onze voorouders die lazen. Ik heb, ten slotte, begrepen, welk een macht er kan schuilen in het doode papier, en welke invloeden er van uit kunnen gaan. Van wat ik vond omtrent de crimineele berichtgeving, daaraan zij de rest van dit hoofdstuk, in het kort, gewijd.

„Man mag die Presseberichten loben oder schelten,” schrijft Dr. Max Hachenburg in een zijner artikelen ¹ n.a.v. de pers, „Sie sind nun einmal da und werden nicht wieder beseitigt werden können.” Inderdaad, ze zijn er, maar hoe zijn ze er gekomen? In de exemplaren van de nieuwaren en andere pamfletten met nieuws, die bewaard zijn gebleven, treft men geen berichten over misdaad aan, tenzij men de streken van een bende min of meer ordelooze soldaten, indertijd het leger, als misdaden wil beschouwen. *Over het algemeen kan men zelfs zeggen, dat het misdaadbericht, gegeven — zooals men dat tegenwoordig doet — om de misdaad zelve met de daaraan verbonden sensaties, in de eerste eeuw van het krantenbestaan niet voorkomt. Wel vindt men reeds vrij spoedig een enkel bericht over een moord, een overval of een terechtstelling, maar daarbij gaat het steeds om den politieken of religieusen achtergrond, of soms ook slechts om de vermelding van een tijdsverschijnsel (zeeroof, struikrooverij).* Een enkelen keer was ook een geheel blad gewijd aan een enkele sententie (vonnis), die echter ook vaak als afzonderlijke brochure gedrukt en vermoedelijk rijkelijk verspreid werd, vooral in later tijden. Een nummer van een blaadje „Gheprint T’hantwerpen by Abraham Verhoeven woonende op de Lombaerde Veste, in de gulde Sonne” en gedateerd 16 Mei 1619 is getiteld: „Sententie uyt-ghesproocken ende ghepronunciert over Johan van Olden

¹ D. J. Z. 1929, pag. 968.

Barnevelt, ghewesen Advocaet van den Lande van Hollandt ende West-Vrieslandt: ende gheexecuteert den 13 May Anno 1619. Stilo novo, op 't Binnen-Hoff in 's Graven-Haghe." Het vervolgnommer hiervan bevat, om dat moderne woord eens te gebruiken, een ooggetuigeverslag van de executie van Van Oldenbarnevelt, want het eindigt met: „dit alles hebbe ik daer aen ende by wesende ghesien, in 's Graven-Haghe den 13 Mey 1619".¹⁾

In het museum van de firma Enschedé te Haarlem is de volgende Sententie aanwezig, als pamflet gedrukt op ongeveer folio-formaat: „Sententie van den Hove van Hollant, en West Vrieslant, Tegen Mr. Cornelis de Wit." Het stuk begint aldus:

Missive uyt den Haegh.

Den 20 Augusty, 1672, op Saturdagh savonts ten 6 uuren . . ."

Nadat op ambtelijken toon omtrent de terechtstelling verslag gedaan is, volgt onderstaand P.S.:

P.S. Het is ongehoort hoe miserabel deze twee Heeren, aen de beenen ophangende, zyn gesneden en gekorven; indien het soo voortgaat, soo zalder licht morgen van haer vleesch niet te vinden wesen; sy hebben haer al de vingeren, toonen, ooren en neus afgesneden, en een lid van een vinger voor 12 stuyv, een Vinger voor 15 stuyv, een stuck van een Oor voor 25 stuyv, een een Toon voor 10 stuyv, en soo voorts alles Verkoft, en haer Kleederen zijn aan flarden gescheur, en niets als lappen overgeschoten, die vangder een tot een gedenckteecken bewaart worden; het is droevigh, dat sulcke gauwe Verstanden aldus haer leven hebben moeten eyndigen.

Deze en dergelijke sententies schenen als byzonder aantrekkelijke lectuur beschouwd te worden. Meerdere malen komen ze voor tot ver in de achttiende eeuw. Het gemeentearchief te Zeist bezit o.m. een sententie, bestaande uit een boekje van 8 pagina's, waarvan het voorblad vermeldt:

Sententie by den Gerechte van de Hoge Heerlykheid Zeist, Den 7. February 1749. gepronuncieert, en Geëxecuteert jegens Gerrit Willems, alias: de Jonge Hond. — Te Utrecht, By Cornelis Kribber, Boek- en Landkaartverkoper achter het Stadhuys, 1749.

Op sensationeele wijze worden vervolgens de wandaden van den Jongen Hond verhaald, zijn arrestatie, veroordeeling en executie. Het relaas eindigt aldus:

¹ Goovaerts, „Abraham Verhoeven", pag. 72.

... condemneert / zoo als haar Ed. hem condemneeren by dezen / omme gebracht te worden ter plaatze alwaar men gewoon is Crimineele Justitie te doen / ten eynde aldaer, aan de Galge met de Koorde gestraft te worden dat 'er de Dood na volgt / en het doode Lighaam aldaer in Ketenen te hangen / anderen ten Afschrick en Exempel. — Aldus gedaen, Gepronuncieert, en Geëxecuteert te Zeyst, op den 7. February 1749.

Deze voorbeelden zijn opgenomen om aan te toonen, dat er naast de crimineele berichtgeving in de kranten een andere vorm van dergelijke berichtgeving bestaan schijnt te hebben. Het gaat mij thans echter juist niet om de zelfstandige misdaad-litteratuur, maar om de misdaadberichten als onderdeel van het krantennieuws. Reeds werd gezegd, dat ik den sterken indruk heb gekregen, dat, indien een enkele maal een misdaad vermeld werd, dit toch meer begonnen was om den achtergrond hiervan, oorlog, religie, economische toestanden. De plaats, waarop deze berichten voorkomen, geeft een aanwijzing in die richting: *Zelden of nooit is er namelijk een zelfstandig bericht*; steeds is het geplaatst achter of tusschen andere berichten. Trouwens, alle nieuws was op oorlog, etc., toegespitst en meestal was er zelfs geen ander nieuws dan dat. De crimineele berichten waren dan ook zeer spaarzaam. Bovendien zijn ze zeer lastig te vinden: het moderne oog is immers ingesteld op het voorkomen van een of anderen kop, zelfs boven een nietig berichtje, terwijl in de oudste kranten een kolom nieuws, bestaande uit verschillende berichten, zonder alineëering, zelfs zonder duidelijke interpunctie gedrukt staat onder den simplen kop: Vranckryck, Englant, Spangien, Duytslant en d'aengrensende Rijke, uyt Polen en Pruyssen, Schotlant & C., Nederlanden, enz. Het feit, dat de crimineele berichten zoo weinig frequent waren, kan wellicht ook ten deele daarmee verklaard worden, dat men minder behoefte had aan dergelijke prikkelingen; men zag immers dagelijks gruwelijke executies.

In de volgende reeks voorbeelden zal men een illustratie vinden van wat zoojuist gezegd is. Ze zijn afkomstig uit verschillende bladen, die niet grooter zijn dan folio of quarto, meestal aan weerszijden bedrukt met twee kolommen, maar soms ook gevouwen zijn tot een klein octavo blaadje van 4 pagina's.

De huidige Oprechte Haarlemmer Courant, „Weeckelycke

Courante van Europa" eertijds (uit het oprichtingsjaar 1656 zijn nog enkele nummers bewaard gebleven), bevat in haar aflevering van 29 Sept. 1672 een bericht omtrent de executie van een korporaal, veroordeeld wegens hoogverraad:

Utrecht. Voorleden Week is alhier van Noorden een Frans Corporaal gevanckelijk ingebraecht / en des anderen daags / wesende Dinsdag / levendig op de Neude alhier gerabraecht; sijn sentencie gehelst / dat hij tot 34 soldaten toe tot Amsterdam hadde ghebracht / en aengenomen hadde...

Misdrijven met politieken inslag, samenzweeringen e.d. waren blijkbaar aan de orde van den dag. De Utrechtse Vrydaegse Courant vermeldt op 6 Febr. 1682:

's Gravenhage, den 4 February. Door het klappen van de gevangen Dieven werden dagelyks noch meer van hare Complicen ontdeckt en gevangen, meest sulcke, daer op men geen gedachten heeft kunnen hebben.

De Utrechtse Maendaegse Courant, „gedruckt by Broer Appelaer, geotroyeerde Courantier”, schrijft op 29 Aug. 1687:

Spangien, Madrid. — ... over eenig misnoegen dat er tusschen den Paus ende den Viceroy van Napels is, het welcke sijn gront heeft daer in, dat den Viceroy den Cap. Carpio, welcke te Romen in hechtenisse sat, niet konnende, door sijne interesse desselfs ontslaginge verwerven, deselve door Vergif soude hebben weten te doen dooden, op dat die, ter Torture gebracht zijnde, niet souden ontdecken, hetgene, gedurende de Ambassade van gedachten Viceroy, in desselfs Secretarye, gepasseert was...

Uit deze periode dateeren veel soortgelijke berichten. Ze komen vaak uit Engeland, hetgeen er op duidt, dat toen de verbinding over zee, onderhouden door de handelsschepen, met dat land vrij goed te noemen was. Hetgeen trouwens klopt met wat de geschiedenis over het eind der zeventiende en het begin der achttiende eeuw geleerd heeft. Ik noteerde uit de Utrechtse Maendaegse van 2 April 1696 een voor dien tijd rijkelijk lang relaas van 1 kolom over een rechtszaak in Engeland, blijkbaar een proces wegens hoogverraad „aen de groote Geswoorne van Middelsex, tegen Chernock, Keyes en King, behelsende dat sy, met vele andere hadden gecomplotteert om den Koning te vermoorden”. Zelfs de gronden van beschuldiging worden in dit bericht uitvoerig vermeld; zoo belangrijk schijnt de kwestie geweest te zijn, dat we later lezen:

Londen, den 23 Maart. — De bewuste Charnock, King ende Keyes, voorleden Woensdag terecht gesteldt, wierden doen schuldig verklaerdt aan Hoog Verraadt; Charnock, wist tot sijn onschuld eenigen glimp te geven, doch 't selve was te swack.

Een ander bericht uit Engeland vertelt op 7 Mei 1696:

Den Yr Tast genoemt, soo bekend door de verscheyde en strijdige Perso-
nagien welcke hij in de Conspiratie van Lancaster heeft gespeelt, ie
voorleden Saturdag in hechtenis genomen en in de Gatchoufe gezet,
wegens oproerige woorden en practijcken tegen de Regeering.

Iets verder vinden we:

Den bekenden Barckeward, welcke sich dan Oost dan West deed noe-
men is gevangen en in de Newgate geset. Desen morgen heeft men het
Proces van Rockwood, beschuldigt wegens de moord des Konings, te
Westmunster gemaect. Het pleyten daer duurde wel 4 uur, en den
Ridder Shoare, Advocaat van den Aengeklaegden, trachte te bewijzen
de valsheyt van de beschuldiging en het getuigenis van Parter voor
wraeckbaer te doen achten, doch te vergeefs; de Rechters...

Op 23 Dec. 1698 schrijft de Haerlemse Courant uit Engeland & C.:

Edenburg. Donderdagh wiert een Proces van Sr. Daniel Bayne en des-
sels Soon tegen den Grave van Seaforth over het forceeren en geweld-
lijk verdrijven van een messenger, gekomen met ordre... voor den
Raed gevemileert en bij haer verklaert, dat, aangesien het forceeren van
de Messenger en het verweken van een Oproer door getuygen klaer
genoeg was, alle de roerende Effecten (Goederen en Vee) van zijn
Lordschap volgens onze Wetten aan den Koning vervallen zijn, hij
500 Ponden Sterlings tot een Boete voor het Oproer sal hebben te
betalen en gevangen te blijven, tot dat hij die Penningen en de Somma,
over welcke hij geapprehendeert soude zijn geworden, met d'Interest
voldoet

Reeds vroeg hebben de drukkers moeielijkheden met de overheid
gehad. Meerdere berichten hieromtrent vond ik, o.a. in een af-
levering van de zoo juist geciteerde krant, van 20 Maart 1685,
wederom onder Engeland & C.:

Londen, 13 Maart. — Voorleden Vrijdag zijn verscheyde Druckers op
ordre van den Lord-Opper-Rechter over het drucken van feditieuze
Boecken in Newgate vast geset: Een ander Persoon, over het spreken
van calumnieuse Woorden tegen sijne Majesteit; en noch een, omdat hij
geseght heeft, dat den Grave van Essex geen eygen selfs Moordenaar
geweest is, zijn mede alsoo gehandelt.

Ziehier in een enkel berichtje verschillende vergrijpen medegedeeld.

Het lag in den geest des tijds, dat men ook de, laat ik ze noe-
men „geloofsmisdadigers” niet zachtaardig behandelde. Enkele

malen brengen de kranten verslag daarvan uit. Zoo bevat bijv. de Utrechtse Vrydaeghse Courant, om deze nogmaals te citeeren, in haar aflevering van 3 Oct. 1687 een verhaal vol afschuwelijke bijzonderheden, te lang om hier over te nemen, waarin de executie van een protestant te Engoulême levendig wordt geschilderd. Het blaadje wordt bewaard in het gemeente-archief te Utrecht, waar het ter inzage is.

Een volk, dat handel drijft over zee, krijgt uiteraard naast de berichten van overzeesche landen ook nieuws omtrent de gevaren, verbonden met het vervoer per schip van goederen, vooral als dit contrabande betreft.

't Schip van Schipper Adriaen Franze was met 't Volke daer in Arrest genomen op de beschuldiging, dat hij eenige hondert Stucken van Achten ingeladen soude hebben; doch de Schipper was gevluht en men seght, dat hy sig als Munnick heeft laten scheren om hem te verbergen.

aldus staat te lezen in een blaadje, gedateerd 25 Mei 1686. Het hierboven reeds een maal geciteerd nummer der Utrechtse Maendaeghse van 29 Aug. 1687 schrijft nog:

Italie, Venetien, 13 Sept. — Hier is een scheepjen met Contrabande Goederen in arrest genomen.

Langzaam groeit de krant, terwijl haar inhoud afhankelijk blijft van wat de verschillende brieven, wisselvallig uit alle windstreken arriveerende, voor maren aanbrenghen. Uiterst traag ontwikkelen zich de verkeersmogelijkheden. Misschien juist wegens het slechte contact met vreemde landen vindt men *slechts het nieuws uit buitenland belangrijk genoeg om gedrukt te worden*. Dit zal wel de reden zijn, dat *omtrent de binnenlandsche gebeurlijkheden weinig in de bladen voorkomt, en op crimineel gebied in het geheel niets*. Hiernà zal blijken, dat pas veel later de binnenlandsche misdaad zich een plaatsje in de krant ziet toegeven.

In een gestadige ontwikkeling ziet men, bijna onmerkbaar, het misdaadbericht zich losmaken van den achtergrond van oorlog, godsdienst, enz. Al blijven we berichten lezen als:

10 July 1727, Moscovien. — Men heeft hier na het groot Complot van Wier, Tolftoey, Pilarof en andere laten drucken en affigieren, met bijvoeging van de straffen, waer toe een yder van haar gecondemneerd is geworden.

berichten dus van het karakter als we dat hierboven reeds leerden kennen, *het misdaad bericht „an sich” is in de eerste helft van de achttiende eeuw reeds sporadisch te vinden.* 9 Juni 1721 wordt bijv. geschreven uit Vranckryck:

Parijs den 2. Juny. —'s Nagts tusschen den 29 en 30 Mai wierd onder 't ligt van flambouwen onder ons Stadhuis, een persoon levendig gerabraakt. Men weet niet wie, nog waar over het geweest is. Voorleden Vrijdag wierden wederom 5 booswichten door de Archiers van de wagt geattaqueert en gevangen, en de volgende dag nog andere; onder deze is 'er een die een Metzlaer geweest is, en een ander een Smits zoon. Dagelyks werden 'er agterhaalt, en men hoopt in 't kort dat gespuis 't eenemaal uitgeroeit te hebben. De Ridder de Breteuil Kapitein in het Regiment Fransche Garden

en 22 Dec. van dat zelfde jaar eveneens uit Vranckrijck:

Parijs den 14. December. —De Baron van Veisel, zynde een Vreemdeling, aan wien dien Abt 1600 livres geleent had, die hy bekend maakte zo haast als hy gevangen was, wierd ten eerste in de Bastille gezet, maar hy is in volle vryheit herstelt op den zekeren dag as La Mothe geëxecuteerd wierd.

De inhoud van menig krantenbericht uit den ouden tijd past qua inhoud nog in een huidig blad. Men leze eens een passage uit de Opr. Haarlemmer Courant, gedateerd 10 February 1728:

De bekende Gratien Gaudart, overtuygt van een jonge Dochter tot Estampes geschonden, en vervolgens haar met de Moeder vermoord te hebben, wierd den 19 passato door 't Parlement gevonnist en gecondemneert tot de ordinaire en extraordinaire Pijnbanck, en om vervolgens levendig gerabraect te worden, welke executie Vrydag is geschied.

Ziehier een misdaad van alle tijden, een straf van een bepaald tijdperk.

Omstreeks het midden van de achttiende eeuw treft men vrij geregeld, zij het dan niet zeer frequent, crimineele berichten aan, die nog steeds alle uit het buitenland afkomstig zijn. Bovenstaand bericht van 10 Febr. 1728 was een der eerste van dat genre. Spoedig volgen er meer, maar dat is dan al in den tijd, dat de krant niet alleen als dagblad, maar ook als leerzame lectuur beschouwd schijnt te worden, getuige een advertentie d.d. 1740:

Uyt de hand te koop een Verzameling Haarlemse couranten, alle jaargangen, bevattende het interessante Nieuws van omtrent de Helft van de voorledene en de helft van deeze Eeuw.

Als men de beschrijvingen van misdaden uit deze dagen leest,

dan treft men reeds allerlei crimineele variaties aan. Zoo vond ik in de Utrechtse Courant een geval van insluiting, 3 Sept. 1749:

Denmarken, Copenhage den 26 Augusti — . . . Donderdag wierd alhier een Zweed, Groenhorn genoemd, ter dood gebragt, die zedert eenige jaren in deze Stad de gewoonte had gehad, zig des avonds in de Kerken te laten sluiten, en des nachts de Armen-bussen te bestelen, belopende de gelden, waer van hy den Armen by verscheide gelegenheden berooft heeft, zo veel men nagaan kan, tusschen de 7 en 800 Daelders. Ook heeft hy zig zo hier als in Zweden aen een menigte andere diefstallen schuldig gemaect . . . (volgt verslag van aanhouding en bekentenis) . . . en veroordeelde men hem, de rechterhand en vervolgens het hoofd afgeslagen, 't zelve op een pen en zijn lichaem op een rad gezet te worden . . . (volgt verslag van de executie).

Vervolgens een geraffineerde diefstal, 8 Jan. 1752:

Keulen. — . . . Zeker persoon, die voor eenige dagen uyt Brussel alhier gearriveerd, zig voor een Nabestaande van den Paus uytgaf, en dierhalven by de voornaemste zo Geestelyke als Waereldlyke standspersonen ingres had, heeft bij die occasie verscheyde Dieveryen gepleegd, en zig te zaek gemaect.

en een geval van berooving: 18 Maart 1752:

Milaan, den 28. February. — De Dief, dewelke den Graaf van Airoldi, terwyl hij onlangs op 't Bal was, 't welk de Marquis Pallavicini gegeven heeft, aan Geld en Juweelen zoo deerlijk bestoolen heeft, is zij eigen Verrader geweest. Hij ontdekte zijn coup aan een van zijn vermeende vrienden, en deeze ging hem bij de Justitie aangeeven, om de op hem gestelde belooning van 150 Zeckinen te verdienen.

Het eerste nummer van de Middelburgsche Courant, opgericht in 1758, 26 April, bevat op zijn voorzijde in de eerste kolom het volgende nieuwtje:

Rusland, Petersburg den 30. Maart — Men heeft gemeent dat het arresteren van den Kamerheer Soltikof, op 22 dezer geschied, betrekking had op de disgratie van den gewezen Cancelier Grave van Bestuchef-Rumin; maar thans hoort men, dat dien Heer beschuldigt werd, met zyne Domesticquen te hebben een complet geformeert, om zyne Gemalinne op de reize naa Moscouw, door vergif om te brengen, welke Dame zulks tydig ontdekt hebbende, hetzelfde aan Haare Majesteit had geopenbaart, waar op gemelde Kamerheer, eer hy op reize konde gaan, met zyne Domesticquen wierd gearresteerd, en op de Vesting gebragt.

Een overval wordt aldus verhaald door de Haarlemmer Courant van 1 Febr. 1753:

Parijs — . . . Den 24. dezer liet zekere Gaauwdief Valate bij zich ontbieden, onder voorgeven dat hy omtrent duyzend goud Galon aan hem wilde verkoopen: Sr. Valate quam bij hem, om de koopmanschap te examineeren, doch de Gaauwdief smeed hem onder de voeten, tragtede

hem te wurgen, hetgeen hem echter door de op het gerucht toeschietende Personen mislukte; die Schelm resolveerde daarop zich over 't Dak met de vlugt te salveeren, maar wierd gelukkig geattrapeerd en in hegtenisse genomen, zullende desselfs Proces binnenkort opgemaakt zijn.

28 Augustus 1753 leest men de volgende tragedie:

Weenen — ... De broeder van den Krankzinnigen Baron van Baldi heeft wel verscheyde malen te Schönbrunn Acces verzogt, om voor hem de straf wegens gepleegde Infultes te depreceeren. Men meent, dat hij op die Spielberg te Briun in Moravien voor al zyn leven zal geconfineerd worden.

Een bericht van 18 Jan. 1754 bespreekt een geval van woeker:

Denmarken, Coppenhage den 5. January — ... In de gepasseerde week wierd de Jood Lazarus sedert 2 jaren alhier woonachtig, in hechtenis genomen, zynde onder andere beschuldigt van aen voorname jonge lieden groote sommen gelds geschoten, en hen zeer zware Interessen afgeknevelt te hebben, doch thans is die Jood weder ontslagen.

Als laatste van deze reeks voorbeelden een berichtje van 23 Jan. 1754:

Moscovien, Moscou den 22. December — Eergisteren wierden hier in de Slabode een Tartaer en 2 andere deugnieten bij den kop gevat, die men gist tot een bende Brandstichters te behoren naer welke de regeering reeds lange en naeuwkeurig onderzoek gedaen heft, en die men met gront meent te kunnen verdenken, dat ook de laatste Brand gesticht hebben, vermits in eenige quattieren dezer stad Brandbriefjes gevonden zyn.

Met en door al deze berichten groeit het sensatie-element, dat men waarneemt bij het doorlezen van verschillende nieuwtjes. Een voorbeeld vindt men reeds in bovenstaand bericht van 1 Febr. 1753. Een ander sprekend exempel is dit:

Zweden, Stockholm den 23 July — ... Uit Stift Skara heeft men de niet min zeldzame als droevige Tyding bekoomen, dat een Boere jongen by zyn Moeder gekoomen zynde, die bezig was haar jongste en nog zeer teeder kind, volgens de gewoonte dier luiden, in een wan te baden, dezelve berichtede, hoe hy zyn jonger Broeder, op gelyke wyze als zyn Vader voor eenigen tyd een schaep slachtede, doorstoken had, waerop de ontstelde en vertoornde Moeder hem een zo felle slag gaf, dat hy teegen de Kachel dood viel, en zig vervolgens na buiten begaf, om haer ander doorstoken Kind te hulp te komen, 't geen bereids in zyn bloed gestikt was; dat zy zig voorts in de uiterste droefheid na haer kleinste kind terug begeeven hebbende, 't zelve meede in het Water versmoort had gevonden; 't geen by haer een zo groote vertwijffeling had verwekt, dat zy zig kort daarop had verhangen; en dat haer Man vervolgens de vier Lycken van zyn Vrouw en drie Kinderen in een zoo beklaaiglyken staat gevonden hebbende, weinig tyd er na van hartzeer was overleeden.

Ook overvallen door struikrovers leveren prachtige stof tot dergelijke verhalen. Vandaar o.a. de volgende twee berichten:

Vrankrijk, 5 July (1749) — Brieven uit Rennes melden, dat de wegen zedert geruimen tyd in dat Bisdóm, en inzonderheid in de nabuurschap van St. Brien en Lamballe door de menigte Struikrovers zeer onveilig en gevaarlijk geweest, doch die rovers zedert de aangewende vigilantie van 't Gerecht voor een groot gedeelte verdwenen waren; hebbende men 23 derzelve, die volgens hunne bekentenis onder een hoop van 300 Moordenaers behoort hadden, gevangen bekomen en in gevolge een Arrest van 't Parlement levendig gerabraeckt.

Duytsland en d'Aengrenzende Rijken, Wenen, den 19 Jan. (1754) ... Eenige Gaauwdieven, gebruik makende van het verbod tegens het dragen van Degens, hebben des nachts verscheide personen aengerand, en van hun Zydgeweer beroofd, onder voorwendsel van daer toe gemagtigt en geregtigt te zyn, dog in welke onbetaamelijkheden door de Regeering voorzien staet te worden.

Zoals reeds gezegd werd, hadden de crimineele berichten in het thans besproken tijdvak nog geen vaste plaats in de nieuwsbladen. De frequentie is misschien het best aldus aan te duiden, dat omstreeks 1745-1755 een derde à een vijfde van de afleveringen een dergelijk bericht bevatte. Overigens hangt het af van jaargetijde en verdere omstandigheden (aard van het blad, onderschepte post, plaatsruimte, enz.)

Het is aardig, dat we ook een idee kunnen krijgen omtrent de snelheid, waarmee de berichten overgebracht werden. Men behoeft slechts de data van de kranten met de dateering van de berichten te vergelijken om volgend lijstje met meerdere gegevens te kunnen uitbreiden: Moskou-Utrecht 22 Dec.-23 Jan. (dus één wintermaand), Parijs-Haarlem 24 Jan.-1 Febr., Weenen-Utrecht 19 Jan.-1 Febr., Berlijn-Amsterdam 16-24 April, enzoovoorts.

Het schijnt, dat *na* 1760 de belangstelling van het krantenlezend publiek wederom meer bezig gehouden wordt door oorlogs-, hof- en economisch nieuws. De misdaadberichten hebben tenminste nog steeds geen vaste plaats verkregen in de dagbladen. Andere gebeurtenissen vragen de aandacht, misschien zelfs al de voorboden van de Fransche revolutie. Althans de crimineele berichten schijnen meer als ruimtevulling te dienen en gezien er in den regel maar heel weinig ruimte voor hen over is, *komen ze veel minder dikwijls voor dan in de vooraf-*

gaande periode. En als we ze vinden, zijn ze min of meer sensationeel. Zoo wordt in het nummer van 20 Febr. 1767 der courant, „Te Utrecht by Anzelmus Muntendam, Boekdrukker, Steenweg, gedrukt”, het gruwelijk verhaal verteld van een herder, die „een net gebakerd Kind vond, 't geen hy op nam en losmaekte. Hierop vermeerderde zijne verwondering door in de Luiren te vinden een somma van 200 rijksdalers...” Het bericht vermeldt verder, hoe de man het kind vermoordde, begroef, daarbij ontdekt werd en voor het gerecht gebracht. — Het exemplaar van 25 Maart 1767 van datzelfde blad releveert uit Polen, „Warschau den 9. Maart”, hoe op 2 Jan. „een Vader en een Zoon, over 't slaen van valsche munt in hechtenis zittende, en ter dood verweezen, op hunne begeerte” gedoopt werden, „de Vader Ignatius en de Zoon Joseph genoemd”; hoe verder „gisteren Ignatius op 't Altstadter Plyn onthalt en zijn Lyk onder Klokkengelui met talryke Rouwstatie ter aerde bestelt” werd, terwijl „Joseph van den Koning Pardon verworven” had. De Opr. Haarlemmer Courant schrijft (24 Maart 1775):

De arts Saliceti heeft in een bericht zoeken te beweeran, dat Klemens XIV een natuurlijken dood gestorven is; maar men verneemt, dat hij zijne tegenpartij niet heeft kunnen overtuigen.

Roofovervallen zijn feiten, die de kranten in dien tijd nog steeds van stof voorzien. Nadrukkelijk worden de straffen steeds vermeld, zóó nadrukkelijk, dat de berichten opzettelijk aldus gesteld zijn om de roovers hier te lande — *de berichten komen immers nog steeds uit den vreemde* — tot waarschuwing te dienen. Bijv. wordt 28 Dec. 1767 uit Duitschland, waar de struikrooverij veel voor kwam, gemeld:

Halle den 18. Dec. — Dinsdagmiddag executeerde men 7 een geruimen tyd alhier in hechtenis gehouden Complicen van een Bende Struikrovers, welke ze in onze nabuurschap als in andere Provincien zware Diefstallen gepleegt hebben. Drie van dezelve wierden opgehangen en de overige vier gebrandmerkt, en na vervolgens gezeselt te zyn naer Spandau gevoert en aldaar ter Vestingbouw aen de Kar gesloten.

29 Oct. 1773 leest men dit bericht uit Duitschland:

Gotha, den 9. October — 's Nachts tusschen den 22. en 23. September wierd een uur van hier de Post van Eisenach op Gotha van Rovers overvallen en geplundert. Zes Passagiers ontkwamen door de vlucht...

en op 24 Nov. 1773 luidt het:

Bamberg, den 11 November — Schoon men sedert eenigen tyd de exemplaarste straffen aen de medepligtige van de grote Bende Struikrovers geoeffent heeft, schynt des niettegenstaende de stoutheit dezer Booswigten daegelyks toe te nemen. Den 29 October des namiddags tussen 2 uur en half drie, wanneer de Vrouw van de Cypier by St. Martin alhier gantsch alleen te huis was, en haer Cabinet op had laten staen, om haer kleederen in order daer te leggen, kwam ongemerkt een dier Booswigten, zwart van gezigt, in een ligte graeuwe Rok met wyde mouwe gekleed, op haer af, greep haer by de keel en bedrygde haer met een groot mes... (volgt verhaal van berooving en vlucht).

Aan het eind van de achttiende eeuw en het begin van de negentiende is voor de crimineele berichten noch plaats, noch belangstelling. De gebeurtenissen in binnen- en buitenland verdringen elkaar, de berichten stapelen zich hoog op en een willekeurige selectie wordt geplaatst in de bladen, die propvol staan met speches, revolutie- en oorlogsnieuws, legeroperaties, enz., alles vaak gedrukt in een kleiner lettertype dan het voorheen gebruikelijke. Een tweede factor was er bovendien, die de plaatsruimte voor de crimineele e.a. berichten beperkte: Omstreeks 1793 was nl. vrij snel de gewoonte in zwang gekomen om geboorte-, huwelijks- en overlijdensadvertenties te plaatsen. Handels-, faillissements- e.d. advertenties waren reeds sinds lang gebruikelijk, maar de nieuwe soort aankondigingen eischten weer nieuwe ruimte, die voornamelijk gewonnen werd op de niet-oorlogsberichten. De marges der bladen, die nog maar weinig grooter waren dan folio, waren al enkele decennia met dwarse kolommen bedrukt. Soms verschenen nu ook dubbele bladen, die vol stonden over de staatkundige toestanden en de economische ontreddeing. Het politieke debat had zich intusschen ook een plaats in de kranten veroverd. Zoodat men al met al begrijpen kan, dat de crimineele feiten eigenlijk niet meer in tel kwamen om in een dagblad vermeld te worden.

Als we uit deze periode een enkel bericht kunnen hervinden, dan betreft het meestal een executie, terwijl achter de woorden een waarschuwing schijnt te trillen voor de verraders van het gemeenebest, want met eenige uitvoerigheid worden de processen tegen politieke en economische zondaars in Frankrijk en in Engeland besproken. Zoo wordt, om bij een paar willekeurige voorbeelden te blijven, in een Februari-nummer van 1790 ver-

haald over de executie der gebroeders Agasse uit Parijs, veroordeeld wegens vervalsching van billets der geldleening van 1787 en de actiën der Compagnie des Caise d'Escompte. Een exemplaar uit 1804 vermeldt de arrestatie van zekere Mevr. Lajolaife in Parijs, terwijl een verslag met verscheidene vervolgen over het proces tegen Pichegru te vinden is. Laatstbedoeld nummer bevat nog het volgende bericht:

Te Brest is 11 dezer een zekeren Marchand ter dood veroordeeld en gefusilleerd, die tot de Chouans had behoort en onder een valschen naam op een der Schepen dienst genomen had. Hy had een Schip in de Haven in brand willen steken, doch was nog by tyds betrapt.

„Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap” prijkt vanaf 1795 boven de meeste dagbladen. Het is een symbool van woelige dagen, die hun weerspiegeling vinden in de kranten. Onder Lodewijk Napoleon's Koningschap komt er eenige rust, zij het uit vermoeidheid, en daarmee eenige rust in het nieuws. De verbinding met 't buitenland schijnt echter nog ten deele onderbroken te zijn en de berichten, die daar vandaan komen, zijn besnoeid, niet volledig of geschonden. Een der zeer enkele crimineele berichten uit dien tijd bevat de Utrechtsche Courant van 13 April 1810:

Zwitserland, Bern, den 15. Maart. — Heden is zekeren Frédéric Tehirden, assessor van de Consistorie van de Parochie van Zimmerwald. Prefechtschap van Sefeigen, oud 39 jaren en Vader van vier Kinderen, alhier onthoofd. Zijne misdaad was, dat hij zijn Schoon-Zoon, met het oogmerk om hem te vermoorden door een snaphaanschot gekwetst heeft, na alvorens herhaalde reizen gepoogd te hebben, hem, met het oogmerk om zich van zijn goed meester te maken, door vergift van het leeven te berooven. De misdadiger stond, tot op het oogenblik van deze zijne misdaad als een braaf man bekend. Eene ongemeen zonderlinge omstandigheid bij dit geval is, dat de tweede Vrouw van zijn Vader die nog leeft, weinige dagen voor de terechtstelling van dien ongelukkigen, van haar 3 1sten Kind, verlost is.

Onder dit bericht staat het relaas afgedrukt van een drama, dat zich te München afspeelde, waar een koopman, na in de bedstee van een logement zijn echtgenoot te hebben omgebracht, de hand aan zich zelf sloeg.

Direct na de inlijving van Nederland bij Napoleon's wereldrijk verschenen de bladen in twee talen, hetgeen niet bepaald bevorderlijk was voor de hoeveelheid gedrukt nieuws, omdat men den omvang van de bladen, zijnde één vel folio, gelijk liet

blijven. Ter afwisseling citeer ik twee berichtjes in de Fransche taal, waarvan het tweede tevens een voorbeeld is van het feit, dat toen reeds de pers gebruikt werd voor het waarschuwen van het publiek tegen bepaalde onpure elementen.

Vienne, le 27. mars (1811) — La Police poursuit avec sévérité les bouchers, boulangers et aubergistes, qui mettent une prix arbitraire à leurs denrées. Plusieurs d'entre eux ont été punis de trois jours de prison. Un marchand de meubles, qui avait fait payer 250 florins un bureau qui n'en valait pas 150, a été condamné à une amende de 1000 florins. Cette sévérité produit de très bon effets.

Allemagne, Des. Bords du Main le 13. Mai. — Une bande de fripon rançonne maintenant le public sur les frontières de Suisse et dans une partie de la souabe, sous de marque de la mendicité et d'autres déguisements. Il y en a parmi eux qui sont déjà commis par d'autres forfaits, un entr'autres qui a été de la bande, de Schinderhauses, et qui, sous différens noms et déguisements, habit différens endroits, tel que Francfort, Geluhausen, Schluchten, etc. . . . il a environ 40 ans, les cheveux et les yeux noirs, le nez court, le visage brun et marqué de la petite Vérole; il se met très-élégamment et il prend toutes sortes de titres différens.

De enkele jaren, waarin Nederland zich herstelt en vormt tot een Koninkrijk, wil ik voorbij gaan. Vanzelfsprekend, dat de kranten, sinds ongeveer 1780 gewend politieke debatten te voeren, veel van hun aandacht wijdden aan de staatkundige ontwikkelingen van het jonge Koninkrijk. Doch nu Nederland meer dan ooit een geheel is geworden en het binnenlandsche verkeer langzamerhand verbeterd is, nu is er ook meer belangstelling gekomen voor binnenlandsche feiten en feitjes, die men vroeger niet de moeite waard achtte in de krant te zetten. *De binnenlandsche misdaad heeft hiertoe echter nog niet voldoende belangstelling gevonden; het misdaadbericht komt nog steeds uit den vreemde.* Zoo vinden we — om ons wederom te bepalen tot enkele hoogst willekeurige voorbeelden — in Sept. 1820 allerlei berichten over een proces over „den moord, voorbedacht, op George Francis”. De Amsterdamsche Courant neemt in datzelfde jaar berichten over uit de Journal de Paris en de Gazette de France, beschrijvingen over zeker proces-Pouvel, welk proces een politieken fond schijnt te hebben. Maart 1822 wordt uit Groot-Brittannië en Londen melding gemaakt van verschillende moorden in Ierland. Enz. Verder is het nog steeds zoo, dat een

deel van de crimineele berichten niet om de misdaad zelve geplaatst worden en, evenals de zelfstandige misdaadberichten spaarzaam voorkomen, minder frequent zelfs voorkomen dan dat in het midden der achttiende eeuw het geval was.

In het algemeen kan men zeggen, dat de misdaad- en procesberichten uit het buitenland gedurende de geheele negentiende (en ook de twintigste!) eeuw zijn blijven bestaan. Waren ze oorspronkelijk het eenige crimineele nieuws, langzaam werden ze, zooals hierna zal blijken, door het Nederlandsche misdaadbericht verdrongen naar de rubrieken „Gemengd nieuws”, „Al-lerlei” e.d., welke rubrieken we omstreeks 1850 ontmoeten, in de meer sensationeel getinte dorpskrantjes eerder dan in de algemeene en voor meer belesen publiek geschreven grootere dagbladen. Deze rubrieken zijn sinds dien al weer voor een gedeelte vervallen, maar nog steeds treft men de buitenlandsche crimineele berichtjes, behoudens de gevallen van meer belang, die een betere plaats krijgen, aan als „stoppers”, met dien verstande, dat er ook blaadjes bestaan, met meer stoppers dan ander nieuws. Onder het hoofdstuk over de frequentie van het crimineele bericht zal nader op den huidigen toestand worden ingegaan.

Alvorens te onderzoeken, wanneer de Nederlandsche crimineele berichten voor het eerst in de dagbladen zijn voorgekomen, wil ik uit den loop der 19e eeuw een kleine reeks buitenlandsche de revue laten passeeren ter illustratie van wat zoo juist betoegd is:

Het Algemeen Handelsblad, opgericht 1828 en indertijd meer handelsblad dan tegenwoordig, bespreekt in zijn eerste bestaansjaren eenige misdaden, die bij nadere beschouwing blijken vrijwel steeds iets met den handel te maken te hebben. Zoo bijv. schrijft het blad op 20 Jan. 1828:

De Engelsche posten van den 2 tot den 6 dezer zijn tot heden morgen alhier nog niet gearriveerd. Die tot den 2 dezer zijn ons echter over Braband toegekomen. Tot op dien dag was men te Londen nog niet geslaagd om den voortvluchtigen Bankier Rowland Stephanson op het spoor te komen. Men heeft eene premie van 1000 Pond Sterl. voor zijn ontdekking uitgelooft. De som welke genoemde Stephanson aan het huis zoude hebben ontvreemd wordt op 300.000 Pond Sterling begroot

Zwendelarijen vormen ook een deel van het handelsnieuws.

Vandaar het volgende citaat, genomen uit het Handelsblad van 24 Jan. 1828:

Leipzig, 19 Januarij. — Nopens de aanzienlijke zwendelarij, die hier groot opzien verwekte, zijn de volgende bijzonderheden welligt niet onbelangrijk. In de tweede Mis-week nam zekeren zich, Baron van Wertheimer uit Weenen noemende, gaauwdief zijn intrek alhier in het hotel de Sare, en ving met eenige makelaars onderhandelingen aan... (volgt verhaal over verdere praktijken).

Dit betrekkelijk uitvoerige bericht eindigt met een passage, die ik curiositeitshalve wil overnemen:

... Onwillekeurig denkt men bij zulke gevallen aan het groote nut dat (gelijk onlangs nog in Frankrijk plaats had) door Telegrafien bewerkt wordt, om ook bij de snelste Vlucht, zulke bedriegers door signalementen te doen kennen en vatten.

Zeerooverij raakt de handelsbelangen en wordt dus in het nieuwsregister van een handelsblad opgenomen:

Extract uit eenen brief van Curaçao, den 8 Dec. 1828. — Sedert eenigen tijd zijn in onze streken de wateren voor de weerlooze koopvaardijbodems zeer onveilig geworden. De zoo zeer beruchte brik van Buenos Ayres, tegen welks vertrek Kapt. Bos, voerende het schip Henrietten en Betsy, in 1827, alhier protesteerde, is eindelijk onder toezigt der politie gesteld geworden... Onder dezelfde vlag is op St. Eustatius onlangs een Roover door een Engelsch oorlogsschip...

Het handelsbericht, dat inhoudt:

Met brieven uit Gibraltar vernemen wij, dat de slavenhandel te Barcelona thans met groote levendigheid wordt gedreven...

moet, meen ik, niet als crimineel worden beschouwd, en een overname uit de „British Traveller” op 9 Dec. 1831 van een artikel over „Hindoo-Bandieten” lijkt mij meer een raadgevende les voor kooplieden, die met deze menschen misschien eens te doen zullen krijgen. Maar in ieder geval is het Het Handelsblad, dat veel eerder dan andere bladen een aparten kop heeft voor rechtszaken, nl. „Handelsrecht”, waaronder verschillende handelskwesties, in de practijk voorgekomen, besproken worden, met de uitspraak van het bevoegde College.

De Nieuwe Rotterdammer Courant van 11 Oct. 1844 bericht uit België:

Te Bassu heeft een vader zijn kind, hetwelk zeer dom was, levend willen begraven; hij is echter in dat oogmerk verhinderd.

Hetzelfde blad van 29 Jan. 1845 noteert uit Rusland:

Petersburg, 9 Januarij. Wij hebben deze dagen een akelige gebeurtenis beleefd . . . (volgt een wreed verhaal over den overval van een edelman door zijn lijfeigenen) . . . De misdadigers werden aan de politie overgeleverd en wijders voor een krijgsraad terechtgesteld. Het vonnis is geweest, de spitsroede door 500 man soldaten. Alle lijfeigene bedienden zijn verplicht geweest deze vreeselijke strafoefening bij te wonen. Het is onmogelijk geweest dezelve in eenen enkelen dag te volvoeren, wijl al de veroordeelden daaronder bezweken zouden zijn. Na het doorstaan van een gedeelte zijn ze alzoo naar een hospitaal vervoerd, en hunne wonden eenigszins geheeld, daarna hebben zij het nog overige der straf moeten doorstaan. Degenen, die de straf overleefd hebben, zijn voor hun leven naar de bergwerken van Siberië vervoerd.

Een nummer van 2 Jan. 1850 bevat onder „Engelsche Post” berichten over een arrestatie eener waarzegster wegens het „verkoopen van Homerus’ Iliade als „kabalistische lectuur”; onder „De Courier des Etats-Unis deelt mede . . . „een diefstal van goud uit een kist te Californië; de „Fransche Post” is voor de helft gevuld met een bericht over een moord te Parijs door een man, die zijn echtgenoot met vitriool wierp (een van de serie vitriool-aanslagen, die in de vorige eeuw in Frankrijk zoo in zwang waren). In latere jaren keert de N.R.C. zich bijna geheel af van de sensationeel getinte buitenlandsche berichten en vermeldt sporadisch, en dan nog feitelijk, een belangrijke uitspraak.

Het Vaderland, opgericht 1869, wijdt op 23 April van dat jaar de noodige woorden aan het volgende gruwelijke verhaal:

De moordenaar van Norwich, Will Sheward, wiens misdaad wij voor eenige dagen medegedeeld hebben, is Dinsdag in de gevangenis te Norwich opgehangen. Gelijk wij meldden heeft hij bekend, een bekentenis, te afschuwelijk om in al haar kleuren mee te deelen. De moord is begaan in een oogenblik van drift bij een twist over geldzaken. Doch wat de zaak zoo stuitend maakt, is, dat Sheward vijf dagen lang na de moord, ’s middags vroeg van zijn werk ging, zich thuis bezig hield met het verdeelen van het lijk van zijn vrouw, dan des avonds laat uitging om de stukken van het lijk, en in stukjes geknipte bebloede beddelakens en kleeren hier en daar langs straten en wegen weg te werpen; dan zijn half voltooide werk opborg en rustig naar bed ging. Daar S. zichzelf aangegeven heeft geheel uitsluitend omdat hem het 18 jaar met zich om gevoerde geheim ondragelijk werd, dachten velen, dat hij verandering van straf zou gekregen hebben.

Het is voor dit blad een der eerste en een der laatste berichten van dit genre, al worden nog vele jaren feitelijke uitspraken uit buitenland, meestens aangekondigd met: „Wij lezen . . .”, „Men schrijft . . .”, „brieven uit . . .”, enz.

Uit het Handelsblad werden reeds enkele berichten geciteerd; ze raakten meestal eenigerlei wijze den handel. Op 18 Juli 1834 neemt het blad nog over uit de Mainzner Zeitung:

Men hoort hier niet zelden van de gruwelijkste verhalen van roof en moord, waarvan de daders vermoedelijk smokkelaars zijn... (volgt verhaal van een aanranding van een meisje)... Ook in het Nassausche, tusschen Koningstein en Kamberg, werd een paar jonge verloofden, die naar de stad geweest waren om eenige benoodigdheden voor de op handen zijnde bruiloft in te koop, in het bosch overvallen, van al het hunne beroofd, de man aan de beenen, het meisje echter aan de hals aan eenen boom opgehangen. Laatstgenoemde heeft zich onopgemerkt aan eenen tak des booms weten vast te houden, zoodat zij door eenen voorbijrijdenden voerman nog intijds ontdekt werd...

De redacteur van het Handelsblad scheen reeds in 1840 eenigszins sceptisch te staan tegenover de sensationeele brieven uit het buitenland. Althans op 11 April wordt onomwonden gepubliceerd:

Voor eenigen tijd reeds en dezer dagen wederom hebben de Fransche bladen medegedeeld, en ook onze Hollandsche bladen overgenomen brieven uit Damascus, waarin vermeld werd, dat zekere Padre Tomasso en zijn bediende vermist geraakt zijnde, men de Joden, die aldaar zeer talrijk en vermogend zijn, verdacht hield van deze personen vermoord te hebben, en op de laffe beschuldiging dat zij Christenbloed tot het vieren van hun Paaschfeest noodig hadden, hen door allerlei folteringen tot een bekentenis eener hersenschimmige misdaad gebracht had, om hen ongestraft van hunne have en goed te berooven. Wij voor ons hebben het onze niet willen bijdragen om eene onzinnige beschuldiging te verspreiden en namen derhalve die brieven niet over. Thans echter ontvangen wij mededeeling van een brief...

18 April 1834 wordt overgenomen uit de Echo de la Frontière een verhaal over zekeren schoenmaker Raparlier, die zich met zijn „schietgeweer” doodde.

Om een geheel ander genre blad op te vatten: De Zierikzeesche Nieuwsbode, en met haar vele soortgelijke dorpsblaadjes, besteedde veel ruimte aan de misdaad. 21 Jan. 1863 bijv. schrijft dit blaadje:

Londen, 13 Jan. Te Dublin werden onlangs twee bewoneressen van het armenhuis tot vierjarige dwangarbeid veroordeeld, omdat zij gepoogd hadden, het gesticht in brand te steken...

en 16 Sept. 1876 bestaat bijna het geheele nieuws uit Duitschland uit een bericht omtrent een moord te Borcum:

De „Ostfriesische Courier” die te Norden verschijnt, bevat in zijn num-

mer van Zaterdag 9 Sept. het verhaal van een verschrikkelijken moord, op het eiland Borkum...

De *Amsterdamsche Courant* brengt 10 Juni 1835 het volgende bericht, dat evenmin als andere reeds genoemde berichten niet vreemd schijnt aan 's menschen zucht naar sensatie:

In Ierland, ruim twee uur van Limerick, is nu onlangs een predikant, de Heer Dawson, op een wreedaardige wijs om het leven gebracht. Eerst heeft hij een snaphaanshot ontvangen en vervolgens heeft men hem met slagen de hersenpan verbrijzeld. De gruweldaad schijnt...

16 Febr. 1832 bericht de *Oprechte Haarlemmer Courant*:

Sedert eenigen tijd leidt de uitspraak der Gezworenen bij het Hof van Assizes te Parijs, bijna zonder onderscheid tot eene veroordeeling inzake van misdrijf door de drukpers gepleegd...

Op 7 Mei 1846 kan men de volgende aankondiging vinden:

Eenige dagbladen houden zich nog altijd bezig met de zaak van den in vrijheid gestelden Retsin...

De *Utrechtsche Courant* verneemt 26 Juli 1841 uit Weenen:

Voor eenige dagen is hier in de omtrek een grauwezame moord gepleegd aan een jong mensch van 16 jaren, die bij den bouwmeester 665 fl. had gehaald, om de arbeiders te betalen. Men vond hem in een sloot door 7 doodelijke wonden vermoord.

Als laatste van deze opsomming nog een bericht uit Weenen:

Weenen, 4 Nov. 1831. — Wij hebben heden de tijding uit Griekenland ontvangen van het vermoorden van den graaf Capo d'Istria. (Dit bericht komt overeen met dat over Frankrijk ontvangen. De inwoners hadden een der moordenaars, George Maurormachali genaamd, die door een der Bedienden van den President met een pistoolschot was getroffen, aan stukken gehouwen en in de Zee geworpen. De tweede moordenaar, Konstantijn, zoon van Pitro Bry, was door den Franschen consul, bij wie hij gevingt was, uitgeleverd en zat in de gevangenis.)

De eerste helft van de negentiende eeuw is de ontstaansperiode van verscheidene kranten. Het ligt voor de hand, dat die niet alle van algemeen en vooral niet van buitenlandschen inhoud behoefden te zijn. Er kwamen derhalve kranten, die 's lands nieuws opnamen. Anders gezegd: De bevolking, langzamerhand van grooter ontwikkeling en gewend aan kranten met meer vaderlandsch nieuws, kon in rustiger tijden het dagblad niet meer missen. De steden en dorpen werden bovendien te groot dan dat nog het individueele gesprek of de stadsomroeper de menschen met het plaatselijke nieuws op de hoogte kon stellen. Dus gaven

de boekverkoopers en drukkers aan den zakelijken roep gehoor en zagen veel grootere en kleinere bladen het licht, die in dorp, stad of provincie het nieuws noteerden en verspreidden. Vanzelfsprekend vond spoedig een groote differentiatie plaats, omdat de bladen en blaadjes zich regelden naar de belangstelling van hun groep(je) lezers, die weer afhankelijk was van woonplaats, volksaard, enz. De persoonlijke opvattingen, ook op politiek terrein, van den drukker (vaak tevens redactie en directie!) waren ook factoren, die den aard van het blad hielpen bepalen.

In deze differentiatie is het moeielijk de algemeene ontwikkelingslijn der berichtgeving inzake binnenlandsche misdaden en processen te volgen, omdat de leeftijd, en daarmee het peil van de negentiende-eeuwsche kranten, ook al bestonden ze tegelijkertijd, zoo zeer uiteenliep. (Om dit laatste te begrijpen, bedenke men, dat toen de nieuwsverkrijging nog meer een kwestie van ervaring en routine was, terwijl tegenwoordig het telex-apparaat de meest onbekwame redactie goed nieuws kan verschaffen. Het verkeer, hulpmiddel o.a. ook voor de nieuwsverkrijging, had natuurlijk ook zijn diverse moeielijkheden en plaatselijke variaties.) Vergelijking en combinatie van berichten uit allerlei kranten uit de vorige eeuw hebben mij im grossen Ganzen het volgende geleerd:

Het ontstaan van de plaatselijke bladen, bevredigend een behoefte tot kennisname van het meer nabije nieuws, had eigenlijk reeds in zich, dat ook vermeld dienden te worden de plaatselijke misdaden, etc. Immers, terwijl in kleinen kring een diefstal, een bedriegerij, om nog niet eens te spreken van een moord of een aanranding, steeds besproken werd, wilde men bij uitbreiding van het krantenaantal ook daarin dergelijke feiten na kunnen slaan. Hierbij is verondersteld, dat de krant dan reeds gebruikelijke lectuur is; wat ze inderdaad al was omstreeks 1825, want daarvoor had men reeds te lang de politieke debatten en het oorlogsnieuws, enz. in de couranten gevolgd, dan dat men de dagbladen nog zou kunnen ontwennen. Welnu, *in dezen tijd valt dan ook de opkomst van de feitelijke plaatselijke berichtjes.*

Deze twee dateeren bijv. uit 1831 (Handelsblad):

Gisterenavond is in zeker huis in de Raamstraat een aanzienlijke diefstal gepleegd, terwijl de bewoners afwezig waren en het huis zonder toezicht gelaten hadden.

Gisterenochtend heeft een bejaard manspersoon getracht zich van het leven te berooven door in de Egelantiersgracht te springen. Er uitgetogen zijnde is hem Chirurgikale hulp toegediend en vervolgens naar het St. Pieters Gasthuis gebragt.

Uit 1833 noteerde ik de volgende twee berichtjes, waarvan het eerste was doorgegeven door een particulieren correspondent:

22 en 23 dezer, heeft voor het Hof van Assises alhier gediend de zaak van Vrouw van Blean, oud 45 jaren, woonachtig Gorinchem, zijnde beschuldigd van door middel van Vitriool Olij haar Klein-Kind vergiftigd te hebben, hetwelke bij zekere Vrouw Geven, in dezelfde stad, tegen één Gulden 's Weeks, was besteed.

De straf des doods over de beide misdadigers, G. van Rooijen en A. Dijke, ter zake van hunne veelvuldige en herhaalde misdrijven, naar aanleiding van het lijfstraffelijk Wetboek uitgesproken, werd eindelijk op Zaterdag den 9den dezer, hun voltrokken.

Dergelijke berichtjes werden spoedig gebruikelijk, en als men nu constateert, dat de redacties hun bladen over en weer toezonden en daaruit overnamen datgene, wat uit een andere plaats van voldoende belang was, dan kan men gemakkelijk begrijpen, dat de kranten naast crimineele feiten uit directe omgeving ook die uit andere plaatsen gingen behandelen. Vrij snel geschiedde deze ontwikkeling zelfs. Vindt men omstreeks 1830 dergelijke berichtjes nog sporadisch, omstreeks 1840 kan men met stelligheid het aanwezig zijn van meer constateeren. Uit dit jaar stamt volgend relaas, eenigszins sensationeel gekleurd:

Vlijmen. Voor eenige dagen werd alhier zwaar aan het hoofd en den arm verwond, in den morgen omstreeks 7 uren gevankelijk door de brigade marechausee's van 's Bosch en Heusden aangebragt zekere Johannes Stubers, inwoner dezer Gemeente, vroeger wegens diefstal van vee uit een weide jarenlang gecondemneerd geweest; sedert lang was men er op uit, om dezen persoon in handen te krijgen, doch tevergeefs, omdat hij zich dan hier en dan daar in een vermoemd gewaad ophield; eindelijk is het der goede vigilantie der Marechausee's gelukt hem te ontdekken en onder het stroo of de mest van een varken te voorschijn te doen komen. Van diezelfde familie Stubers waren voor eenigen tijd twee mannen en twee vrouwen alhier opgeligt en naar 's Bosch overgebragt. Vanaf dien tijd heeft men in deze ommestrecken weinig of niets gehoord van diefstallen van schapen, hoenders, te veld staande vruchten, en soortgelijken, bij en langs de boerenwoningen, die telkens plaats hadden.

In bijna ieder blad ziet men omstreeks 1845 berichten, die aanvangen met dergelijke zinsneden:

Er is hedennacht ingebroken...

Men verneemt, dat de dief...

Men schrijft ons uit Balk omtrent den daar gepleegden moord...

Dinsdag werd wederom eene halszaak voor het Prov. Gerechtshof behandeld; een jongeman van 25 jaren...

Rotterdam. Nopens de diefstal van 66 balen...

Leeuwarden. Een gruwelijke diefstal, met mishandeling gepleegd bij den tolgaader Terguin...

Men vindt verder arrestatieberichten, beschrijvingen van een executie, enz. in eigen stad en elders, evenals een trambotsing, een aanvaring, een overstroming, een ongeval, enz. langzamerhand regelmatig vermeld. Bijv.:

Den 24. Jan. (1841) is te Arnhem gearresteerd de persoon van F. Burg-hert, die in het jaar 1831 te Zutphen, uit hoofde van verspreiding van oproerige liedjes, veroordeeld tot gevangenzetting van 6 jaren en een $\frac{1}{2}$ uur tepronkstelling. Deze persoon, sedert dien tijd voortvluchtig...

Doch de vergrooting der belangstelling voor binnenlandsche gebeurlijkheden, eenerzijds in de hand gewerkt, anderzijds bevredigd door het zich uitbreidende krantenwezen, was, meen ik, niet de eenige factor van de snelle opkomst van het procesbericht. Wel is waar was, zooals reeds is aangetoond, de behoefte daaraan aanwezig, maar het was met name pas de definitieve doorvoering van de openbaarheid van de terechtzitting in het Wetboek van Strafvordering (ingevoerd 1 Oct. 1838), die den weg opende tot het opnemen van rechtbankberichten. De invoering van het Wetboek van Strafvordering ter vervanging van den Code d'Instruction Criminelle, bij gebrek aan een andere regeling tot dien in gebruik, gaf het volk daarna een volledige vaderlandsche regeling, die spoedig, bijna abrupt, weerslag vond in de kranten. Want waren in 1838 nog spaarzaam berichten te vinden, waaruit viel op te maken, dat de schrijver slechts gegevens had van één of anderen zegsman, althans niet uit eigen waarneming, reeds in 1839 bleken de berichten niet meer op de kennis van een toeval-ligen zegsman of correspondent te berusten; de steller wist nl., zij het kort, de feiten te vermelden, terwijl het bericht niet meer den schijn wekte, als was het niet met stelligheid geïnstrueerd.

Met enkele voorbeelden wil ik dit alles illustreeren. Zoo bevatte de Utr. Courant, 16 Maart 1838, het volgende bericht:

Heden heeft zich het hof van assises der provincie Holland, Zuider kwartier, bezig gehouden met de zaak van Holtus, beschuldigd van

valscheid in geschriften van Koophandel. Er zijn drie getuigen gehoord.

Duidelijk is, dat de schrijver het bericht geformuleerd heeft om toch wat van de zaak te melden; maar even duidelijk is, dat hij van de behandeling niets af wist. Iets dergelijks blijkt, als men leest, hoe het volgende bericht aan het daaropvolgende gekoppeld wordt:

Het hooggerechtshof, kamer van beschuldiging, heeft gisteren, de in-vrijheidstelling geordonneerd van de komiezen en visiteurs te Rotterdam, tegen welke procedures waren geëntameerd, wegens het te kort doen van 's rijks schatkist. *Men verzekerd tevens...*

Verder is herhaaldelijk uit dien tijd aan te treffen de aanhef:

Men verneemt, dat alhier binnen kort (verwacht wordt het houden van pleidooien...)

Uit 1839 kon ik echter berichtjes noteeren, die aan stelligheid niet meer te wenschen overlaten en waarin de feiten zonder aanduiding van eenigen zegsman correct werden weergegeven:

's Gravenhage 22 Julij. Bij vonnis van het kantongerecht dezer stad van 15 dezer, is de tapper Willem Stapel, wonende in de Casuariestraat alhier, die in den nacht van 12. op 13. Junij dezes jaars geweigerd had een drenkling, waarbij nog leven ontdekt werd, in zijn huis op te nemen, veroordeeld in een geldboete van f 25.— en in de proceskosten. Zwolle 5 Dec. Heden is schuldig verklaard aan...

Den 13 dezer zal een zeldzaam crimineel regtsgeding voor het Prov. Hof van Holland dienen: drie personen worden beschuldigd van de misdaad van supposition, ondersteuning van een kind aan een vrouw, welke niet was bevallen.

Verder treft men passages aan als:

... heeft het Hof op heden deszelfs arrest uitgesproken...

Heden werd bij de arrondissementsrechtbank, derde kamer, regt doende in correctioneële zaken...

In de zitting van het Prov. Ger. Hof van Gelderland van heden is de zaak behandeld...

Het voornaamste in al deze berichten is, dat duidelijk uit den inhoud blijkt, dat de schrijver iets van het proces zelf weet, dus het gevolgd heeft.

Om tot een goed begrip te komen van de zoo plotseling ontstane verandering, den groei van het procesbericht, en deze tevens niet slechts met voorbeelden te illustreeren maar met bewijzen te argumenteeren, is het nuttig in het kort het ontstaan van een practische openbaarheid van de terechtzitting, tegelijk met de

invoering van het Wetboek van Strafvordering, na te gaan. Bekend is, hoe de oud-vaderlandsche rechtspraak een openbare was (bijv. de vierschaar). Het proces speelde zich af in het openbaar in tegenwoordigheid van partijen, en oorspronkelijk vervulde de rechter daarbij een lijdelijke rol. Kenmerk was toen: openbare behandeling op tegenspraak, waarbij „geen klager, geen rechter” als principe gold en zuiveringseed en godsoordeel tot de bewijsmiddelen behoorden. Was deze wijze van procedeeeren, de accusatoire, oorspronkelijk de normale, de ordinaire, nog voor het ontstaan van de krant was zij bijna geheel verdrongen door de extra-ordinaire procedure, die, van het inquisitoire type, als kenmerk had een geheim onderzoek, dus niet openbaar was. Zoolang deze extra-ordinaire procedure dus gebruikelijk was, bestond er voor de krant, ook al zou zij dat gewild hebben, geen gelegenheid procesberichten op te nemen. Wel was de executie openbaar; geen wonder, dat men over dergelijke prikkelende feiten meermalen wèl geschreven vindt. Toen men later den Franschen Code d’Instruction Criminelle hier wilde navolgen en deze zelfs werd ingevoerd, schijnt voor een zeer korten tijd de openbaarheid bestaan te hebben, al is mij uit de kranten daarvan niets gebleken. In ieder geval zeide de Code nadrukkelijk: „L’instruction (de chaque affaire) sera publique, à peine de nullité” (art. 153, art. 190). Doch nog te zeer bleek de procedure *sécret* in de rechtsgewoonten te zijn verankerd, dan dat men deze Fransche bepalingen zou willen handhaven. Al bleef de Code d’Instruction Criminelle bij het herstel van het Koninkrijk voorloopig van gelding, de betreffende bepalingen werden reeds geëlimineerd door art. 18 van het Besluit van den Souvereinen Vorst van 11 Dec. 1813 (Staatsblad No. 10), gelijkelijk herhaald in het besluit van 6 Nov. 1814:

Geen criminele of correctionele audientiën zullen in het openbaar gehouden worden, voor het aanvangen der pleidooien, welke publiek moeten zijn; de arresten of vonnissen met hetgeen daarbij behoort, moeten insgelijks in het openbaar worden gepronuncieerd.

Deze bepaling bleef gelden tot aan de invoering van het Wetboek van Strafvordering, en zie hier de verklaring van het feit dat tot aan het eind van 1838 den journalisten eigenlijk geen gelegenheid geboden werd, op de rechtbank copie te verzamelen.

De oude inquisitoire procesvorm overleefde intusschen nog geruimen tijd art. 101 der Grondwet van 1814 en een dergelijk artikel in de Grondwet van 1815, waarin het openbaarheidsbeginsel was geaccepteerd; art. 20 van de Wet op de Zamenstelling der Regterlijke Magt en het Beleid der Justitie van 18 April 1827, alsmede enkele ontwerpen van het Wetboek van Strafvordering, waarin sinds het ontwerp van 1829 het openbaarheidsbeginsel voorkwam —, totdat definitief het openbaarheidsbeginsel in ons wettenstelsel een plaats veroverd had.

Een tweede, meer algemeen argument is hierbij te voegen, en ik zou dit willen doen aanvangen met de eerste woorden, die in de eerste aflevering van het Weekblad van het Recht voorkomen: „De invoering van de Nederlandsche wetgeving en het vaderlandsche regtswezen...” voorzag in een vaderlandsche behoefte; dat men daarvoor belangstelling toonde is vanzelfsprekend, en dat men de zekere gereserveerdheid, die men tegenover de Fransche Code's had ingenomen, tegenover de eigen wetgeving liet varen, sluit daarop aan. Daarom ontstonden ook in 1839, ongeveer gelijktijdig met de rechtbankberichtgeving, het Weekblad van het Recht en het „regtskundig tijdschrift” Themis, waaruit — en dit terloops — de kranten, die veel met schaar en lijmpot schenen te werken, spoedig een enkele maal een bericht destilleerden.

Toen men het openbaarheidsbeginsel met zooveel woorden in de Grondwet plaatste, had men nog niet kunnen denken, dat het later zonder de hulp van de pers een onbeduidende phrase geworden zou zijn. Tijdens de beraadslagingen had men echter nog weinig gedachten op het krantenwezen. Thans kan Samkalden¹ met recht uitroepen: „Wat beteekent openbaarheid van (parlementaire vergaderingen, gemeenteraadszittingen en) rechtszittingen? Toch zeker niet de tribunes met hun enkele tientallen plaatsen, doch de perstribunes zijn het, die daadwerkelijke openbaarheid beteekenen!” Ik wil thans nagaan, hoe de persgebruiken zich hebben ontwikkeld om het openbaarheidsbeginsel meer waar te maken, dan de oude grondwetgever dat ooit had kunnen vermoeden.

¹ Publieke meening, Pers en Staat, pag. XV en id. pag. 85.

Snel, ik zou bijna willen zeggen, zeer snel kwam omstreeks 1840 de gewoonte in zwang tot het plaatsen van procesberichten en uitspraken. Binnen enkele jaren kwamen ze in vrijwel alle dagbladen voor. Reeds in 1840 vindt men den stereotypen aanhef:

De Rechtbank te Leeuwarden wees heden vonnis...

Vlissingen. Heden werd het vonnis tegen...

Het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland...

Men verneemt, dat... door de Rechtbank te Zwolle wegens... veroordeeld is...

De Hooge Raad heeft heden uitspraak gedaan... Enz.

Enkele jaren bleef het bij een zeer korte, zakelijke vermelding van een of meer uitspraken, waaraan soms toegevoegd een feitelijke beschrijving van het proces, de gronden van het bewijs en het pleidooi van den raadsman. Hoewel gevallen uit eigen stad of provincie nog geprefereerd werden, werden de meer belangrijke uit andere provincies niet geheel veronachtzaamd. „De meer belangrijke”, dat waren o.a. de zaken, die voor het Prov. Gerechtshof of/en den Hoogen Raad behandeld werden. Bijv. bevat het Handelsblad van 18 Sept. 1840 de uitspraak der Utrechtsche Rechtbank inzake den moord, gepleegd door een belastingkommies op zijn echtgenoot Jansje v. d. Houte, welk bericht weer was overgenomen uit de Zierikzeesche Courant en waarbij als eenige bijzonderheid vermeld werd, dat het slachtoffer door snijwonden overleden was; idem van 9 Jan. 1845 een uitspraak van den H.R. tegen Antonia van der Burgh wegens „diefstal in dienstbaarheid en vergiftiging”. In 1844 besloot een beschrijving van een proces te Groningen met:

Dit is voorzeker een treurige bijdrage tot den staat van zedelijke vernedering en ruwheid, waarin ingezetene van Nederland in deze eeuw nog somtijds verkeerden.

Om een meer volledig beeld te geven van de berichten uit deze jaren, de volgende voorbeelden:

27 Jan. 1841. Op aanstaanden Vrijdag, 29 dezer, zal voor het Prov. Gerechtshof van Holland te regt staan, zekere Gijsbert van Dijk, beschuldigd van moedwilligen doodslag. Volgens de acte van beschuldiging, zou de besch. in den avond van 15 Nov. l.l. beschonken te huis gekomen zijnde, zijn eigen kind, nog slechts elf maanden oud, uit de wieg hebben genomen, en, door deszelfs geschreeuw verstoord, aan hetzelfde een paar harde slagen gegeven hebben aan de linkerzijde

van het hoofd, ten gevolge waar van het kind den volgenden avond zou zijn overleden.

11 Mei 1844. De H.R. der Nederlanden heeft heden uitspraak gedaan op het beroep in cassatie van M. van der Sluis tegen . . . , waarbij hij is schuldig verklaard aan moedwillige brandstichting in een houtstapel, derwijze geplaatst, dat zij den brand tot gebouwen moest doen overslaan, en te dier zake veroordeeld tot de straffe des doods door het ophangen aan een galg, uit te voeren binnen de stad Brielle.

17 Dec. 1845. De Prov. Courant schrijft omtrent de te Heerenveen gepleegden moord . . .

20 Nov. 1846. Leeuwarden. Z.M. heeft dezer dagen aan G. Keijzer, gedetineerd alhier, kwijtschelding verleend van de straffe des doods, waartoe hij bij arrest van het Prov. Gerechtshof in Vriesland, van 6 Sept. l.l. wegens diefstal met verzwarende omstandigheden was verwezen, na reeds vroeger ter zake van misdaad te zijn veroordeeld geweest, terwijl de straf hem alnu is verwisseld in die van geeseling en brandmerk, met den strop om den hals aan de galg vastgemaakt, en wijders in eene tuchthuisstraf van twintig jaar.

Zooals men ziet, alle min of meer feitelijke berichten zonder al te veel sensatie. Bij belangrijke kwesties werd meer uitvoerigheid betracht, zoodat dan een soort verslag ontstond. Zooals reeds gezegd, werden ook berichten uit andere bladen overgenomen. Soms bleek ook het Weekblad van het Recht een goede crimineele bron: Verscheidene berichten werden daaruit overgenomen. Bijv. op 5 Febr. 1841:

Het Weekblad van het Recht van 1 Febr. deelt de uitspraak mede van het Prov. Gerechtshof van Zeeland inzake de verwonding door onvoorzichtigheid. Den 24 Aug. j.l. heeft zekere M. v. d. R., oud 14 jaren, horlogemakersleerling te Zierikzee, een pistool, waarop hij twee gekauwde noppen had geladen, afgeschoten in de nabijheid van Cornelis S . . . , oud 18 jaren, waardoor deze een wonde opliep . . . enz.

Al met al werden dus, zij het nog lang niet dagelijks, geregeld crimineele berichten geplaatst. De nieuwe gewoonte om een bepaalde groep berichten onder een vasten kop te plaatsen, vond ook hier ingang. *Omstreeks 1845 kwamen in een paar bladen de eerste koppen „Regterlijke aankondigingen”, „Regtzaken”, e.d.* Echter nog lang niet overal werden deze koppen, indien al eens geplaatst, gehandhaafd. Twintig jaar na de definitieve verschijning van de rechtbankberichten vinden we ze nog vaak, evenals de andere crimineele berichten, onder „Gemengd Nieuws”, „Nederlanden”, e.d. Dit zou echter niet meer van langen duur zijn. *De met zorg bewerkte berichten, de bij byzondere gevallen meer*

uitvoerige, doch steeds neutrale, zakelijke verslagen, verdienden langzamerhand een eigen plaats, die ze omstreeks 1865-1870 met zekerheid veroverd hadden. De rubriek „Rechtszaken” kwam vanaf dien in de gerubriceerde bladen vrij regelmatig voor, echter nog steeds niet dagelijks. Vaak was ze gevuld met een klein aantal berichten, die, behoudens bij belangrijke gevallen, uitspraak, gronden van beschuldiging en veroordeeling, en pleidooi in korte feitelijke termen aangaven. Dat het eene blad sensationeel was in z'n berichtgeving en het andere niet, of minder, behoeft thans niet meer betoogd te worden. Slechts zij opgemerkt, dat de dorpsbladen, die spoedig een goed gevulde rubriek-Rechtszaken hadden, de berichten sensationeeler kleurden dan de grotere kranten.

Terloops dient vermeld te worden, dat onder de nieuwe rubriek niet alleen strafzaken, doch ook civiele kwesties behandeld werden. Allerlei juridische problemen werden aldus het publiek in begrijpelijke woorden voorgezet, terwijl ook de meer principieele uitspraken dikwijls vermeld werden. Dat hiervoor het Weekblad van het Recht zoo nu en dan een goede bron was, spreekt wel haast vanzelf. De belangstelling van het krantenlezend publiek schijnt echter niet voldoende geweest te zijn om de bespreking of vermelding van de civiele zaken in denzelfden omvang voort te zetten. Tegen het eind van de vorige eeuw verdwenen de burgerlijke zaken, die oorspronkelijk toch wel soms minstens één kwart van de ruimte aan „rechtszaken” besloegen, dan ook bijna geheel uit de Rechtszaken-kolom, om nog slechts gepubliceerd te worden, wanneer een zeer bijzondere zaak of een uitspraak van algemeen belang zich voordeed.

Over de verdere ontwikkeling van de crimineele berichtgeving kan ik betrekkelijk kort zijn. Steeds meer werk werd gemaakt van de berichten, die geleidelijk tot verslagen uitgroeiden, terwijl daarnaast de feitelijke berichten, eertijds vermoedelijk door een goedgunstigen griffier doorgegeven, nog bleven bestaan. Met den vooruitgang van de journalistiek wies de crimineele berichtgeving. De afschaffing van het dagbladzegel in 1869 — de sinds 1674 (jaar van fiscaal nood) bestaande belasting, die voor bladen van bepaalde grootte te zwaar zou worden en daardoor de

kranten, dus tevens den omvang van het nieuws, binnen zekere grenzen gehouden had — had de beschikking gebracht over meer ruimte voor het nieuws, inclusief het crimineele. De pers was niet meer een onbenullig nieuwsverzamelaarstertje, de tijd, dat men kon schrijven: „van hier valt heden niets te melden” was reeds lang voorbij, het dagbladwezen was een orgaan van het maatschappelijk leven geworden, een orgaan met oneindig veel differentiaties. De berichtgeving bestond niet meer uit een doode feitenvermelding, maar had reeds een geheel eigen karakter gekregen. De rechtbankverslagen natuurlijk eveneens, en de misdaadberichten werden door de pers meer of minder gaarne opgenomen, al naarmate het verlangen van de lezers, want, al was dan het krantenwezen een orgaan van de maatschappij geworden, het was ook een „zaak”, die behoorlijk wat opleverde, als ze goed gedreven werd.

In het einde der negentiende en het begin der twintigste eeuw kon men zeggen, dat de crimineele berichtgeving geheel was ingeburgerd. Sinds dien is ze een onderdeel, zelfs een belangrijk bestanddeel geworden van welk dagblad dan ook. De veranderingen in de laatste drie decennia zijn geen principieele meer geweest, m.i., hoogstens gradueele. Ze aan te toonen is niet wel mogelijk; men zou ze moeten voelen. Kennelijk zijn natuurlijk de veranderingen in stijl, omdat den menschen van heden de gedegen schrijfwijze van hun ouders niet meer kan behagen. Maar de inhoud is sinds 1900 in wezen vrijwel dezelfde gebleven. Slechts twee punten zijn nog te memoreeren:

Ten eerste bracht de instelling van den Politierechter in 1921 de mogelijkheid voor een nieuw genre verslag, het meestal geestige, luchthartige Politierechter-verslag, door vele kranten dankbaar ter afwisseling geaccepteerd tusschen het andere nieuws. Inderdaad heeft dit verslag sinds 1921 zijn ontwikkeling gehad; vóór dien was het in wezen reeds lang aanwezig, want veel verslagen van rechtbanken en kantongerechten van voor dien tijd hadden dezelfde jeugd.

Het tweede punt is van meer belang: Het is de stijging van de sensatie, -zucht en -bevrediging. Geheel begrijpelijk overigens in een tijd, dat wetenschap en techniek er niet meer tegen opzien, berichten en foto's draadloos over te brengen en stenogra-

phen buiten dienst te stellen door het vervaardigen van een honderdhandige typiste: het telex-apparaat; een tijd, waarin films sensaties brengen, die de krant, zij het niet evenaren, dan toch benaderen moet; een tijd, die de radio-ooggetuigeverslagen gebracht heeft, sneller dan de snelste krant verslagen uit haar machines kan draaien; een tijd, reeds genoemd „de eeuw van het kind”, „de eeuw der techniek” en de eeuw van wat al niet, maar die ook is „de eeuw van de journalistiek”.

Hoofdstuk II

CRIMINALITEIT EN PERS

„Veillez á ce que la presse soit und flambeau de civilisation, mais jamais une torche incendiaire.”

ROUSSET.

Wat we in het vorige hoofdstuk vernomen hebben omtrent de ontwikkeling van de crimineele berichtgeving, doet aanstonds de vraag rijzen, of de publicaties naar aanleiding van crimineele gebeurtenissen, blijkbaar ontstaan en gegroeid, omdat men er belang in stelde, geheel zonder beteekenis zouden blijven voor de lezers. En dit des te meer, omdat men een frappante divergentie kan opmerken, indien men de ruimte, in de krant aan de misdaad gewijd, in vergelijking met de andere gebeurtenissen, plaatst naast de rol, die de misdaad in de samenleving speelt. De crimineele berichtgeving blijkt dan a-proportioneel groot, en de vraag, of dit misschien eenigen invloed zal hebben op het misdaadverschijnsel, zij het een stimulerende, infectieve, zij het een remmende, preventieve, verdient hierbij dan ook alleszins een nadere beschouwing.

De invloed van de pers op de criminaliteit is een probleem, dat reeds eerder elders actueel was. In Frankrijk, waar reeds in de vorige eeuw de misdaad en de sensatiepers welig bloeiden, is dikwijls de kwestie ter sprake gekomen. De eerste Fransche litteratuur over dit onderwerp dateert dan ook reeds uit de laatste drie decennia der negentiende eeuw.¹ Ook de groote criminologen, Lombroso, Ferri en iets later Scipio Sighele wijdden eenige aandacht aan het vraagstuk. Op het 4e Congrès d'Anthropologie Criminelle, Genève 1896, werd de invloed van de pers op de criminaliteit uitvoerig besproken. In Amerika is de kwestie vanaf het begin der twintigste eeuw aangeroerd en in verspreide tijd-

¹ Zie Litteratuuropgave.

schriftartikelen behandeld, totdat in 1911 een dissertatie, te Chicago verschenen, het onderwerp bijna uitputte. Ongeveer ter zelfder tijd werd in Duitschland een kleine belangstelling gewekt voor den invloed der crimineele berichtgeving. Omstreeks 1915 verschenen ook in Nederland enkele brochures en stelde de Ned. Journalistenkring een enquête in, terwijl in Frankrijk in 1910 de redactie van „La Revue” naar verschillende geleerden en Justitieele personen een vragenlijst zond, waarna een reeks antwoorden gepubliceerd werd. Verder zijn elders in verspreide wetenschappelijke artikelen enkele meer speciale verschijnselen gepubliceerd, werd het infectiegevaar op enkele congressen¹ besproken en verscheen onlangs in Zwitserland een desbetreffend werkje van den politiechef JAQUILLARD.

Uit dit overzicht blijkt, dat in de Nederlandsche litteratuur omtrent één en ander zeer weinig te vinden was. Men heeft er blijkbaar ook nooit lang bij stilgestaan; de enkele brochures vermeldde meer theorie dan doorslaggevende feiten, zoodat concrete gevallen niet zonder meer te vinden waren. Derhalve moesten eenigerlei wijze gegevens verkregen worden. Een geschikte gelegenheid om ook in dezen feitenmateriaal te verkrijgen vormden de twee enquêtes, waarover in de inleiding reeds in het algemeen werd gesproken. Naar aanleiding van de verhouding tusschen criminaliteit en pers werden in beide desbetreffende vragen ingelascht en aldus werd niet slechts de meening van Officieren van Justitie, rechters, gevangenisdirecteuren, reclasseeringsambtenaren en -instellingen, enkele psychiaters en vele (hoofd)commissarissen van politie bekend, maar tevens een vrij uitgebreide casuïstiek verkregen, inhoudende min of meer recente gevallen, in Nederland voorgekomen. Wat vooral hierbij opvalt is, dat deze niet, zooals de meeste buitenlandsche gevallen, zware misdaden en causes célèbres betreffen, doch misdrijven van allen dag, die er meestal geenszins uitzien als exceptioneele gevallen,

¹ nl. Congrès des Sociétés savantes, Marseille 1889; Congrès Intern. contre la littérature immorale et le danger de la publicité des faits criminels, Lausanne, 13 Sept. 1893; protestvergadering tegen schandaalbladen, Dresden 1925; 8e Deutsche Richtertag, Keulen, 12-15 Sept. 1929; Deutsche Richtertag in der Tschechoslowakei, Karlsbad, 5-7 Sept. 1930; Internat. Politiecongres, Antwerpen 1930.

maar integendeel zoo normaal schijnen, dat ze aanleiding zouden kunnen geven tot een niet geheel verantwoord generaliseeren.

Wat thans onderzocht zal worden is het volgende: Bestaat er tusschen de criminaliteit en de pers een zoodanig verband, dat mag worden aangenomen, dat de persberichten een verandering van de criminaliteit ten gevolge hebben of althans deze op meer of minder gunstige wijze beïnvloeden? Hierbij wordt dan allereerst gedacht aan de preventieve werking van de straf, die haar groote functie te danken heeft juist aan de openbaarheid, aan de veroordeeling gegeven. Zooals GLASER zegt: „Das wichtige Prinzip der Generalprävention ist zu seiner Verwicklichung einfach auf die Presse angewiesen”.¹ De preventieve werking, door de wetenschap onderscheiden in generaal preventief en speciaal preventief, d.w.z. op het publiek in het algemeen of op den gestraften misdadiger in het byzonder gericht —, is echter niet dikwijls door gevallen aantoonbaar, omdat hier geen misdaad verricht wordt, dus noch justitie, noch de persoon gelegenheid krijgt een remmende werking te doen blijken. Toch heeft men reeds eeuwen geleden verwacht, dat door een straf een zekere afschrik of vrees voor de misdaad ontstaan zou. Vonden niet de verschillende executies in het openbaar plaats, onthoofding, marteling, schandpaal, enz? Reeds lang geleden werden ook drukschriftjes verspreid, waarop bij wijze van waarschuwing, straffen vermeld stonden. Ik denk bijv. aan de in het vorige hoofdstuk vermelde sententies e.d. De oude bardenzangen eindigden vaak met waarschuwende woorden, bijv.:

„Nu zit de moordenaar in de hel
En daar trekken de duvels aan zijn vel”.²

De krantenberichten hadden eveneens al spoedig een preventieven inslag. De Utrechtse Vrydaegse, gedateerd 1 Sept 1681 publiceert bijv. een regelement „tegen dobbelen en hoog spelen”, waarbij sterk de nadruk gelegd wordt op de afschuwelijkheid van de daarop gestelde straf; de Opr. Haarl. Courant van 10 Juli 1727 meldt:

„Moscovien. Men heeft hier na het groot Complot van Wier, Tolstoey, Pilarof en andere laten drucken en affigeeren, met bijvoeging van de Straffen, waar toe een yder van haar gecondemneerd is geworden.”

¹ Pag. 10.

² MONET, pag. 12.

De preventie van de misdaad, bewerkt door publicatie van de straf, is niet dikwijls zoo stellig aan te toonen, dat de causa slechts in de persberichten zou kunnen worden gezien. Wel laat het zich vermoeden, bijv. in het geval, dat een Officier van Justitie hier te lande mij deed toekomen: dezen was het opgevallen, dat in Drente de meened veelvuldig voorkwam; hij schreef verder: „Het vorig jaar heb ik nu, toen in een strafzaak door een zestal getuigen à décharge kennelijk meened werd gepleegd, daar allen dadelijk ter zitting laten arresteeren; na vervolging zijn toen allen met zware gevangenisstraffen gestraft. Nadat dit heeft plaats gehad en hiervan in de plaatselijke pers het noodige gepubliceerd is, is het aantal gevallen van meened in het laatste jaar opvallend verminderd.” Verder werd mij door een Officier geschreven naar aanleiding van steundelicten: „Sedert deze geregeld vervolgd worden en steeds met gevangenisstraf gestraft, is ook hierin belangrijke vermindering van het aantal gevallen te constateeren”. Ditzelfde meende ik zelf te kunnen constateeren in een dorpje, waar enkele jaren geleden de steundelicten geregeld voorkwamen, en thans, bij hetzelfde aantal steuntrekkers, tot de zeldzaamheden behooren.

Dr. GRASSET betoogde naar aanleiding van de afschrikking in „La Revue”¹ het volgende: Al wordt een gedeelte van de misdaden begaan door „prédisposés”, dat zijn zij, die „psychiquement malades” zijn, niet alle delinquenten zijn „psychiquement malades”. Ze begaan hun daad in de hoop van „n’être pas pincé”. De psychologie van hun misdaad is in het algemeen zeer eenvoudig: het „contrepoin” van hun handeling is de behoefte aan geld, en er is maar één middel, dat hen kan terughouden: de vrees voor den gendarme, de gevangenis of het schavot. Maar het instinct, zich genoegens te verschaffen, vindt alléén bij ontwikkelde menschen in „les idées morales élevées du respect de la vie et de la propriété d’autrui” een tegenwicht. Voor alle anderen is zelfs de wet, met „au bout la guillotine”, niet opgewassen tegen het anti-sociale instinct. — Tot zoover Dr. GRASSET, wiens theorie daarop neerkomt, dat niet de pers, zelfs niet met goed afgestelde berichten, en evenmin iets anders ter wereld, in staat is bepaalde

¹ Bd. 88 pag. 721.

elementen van de misdaad terug te houden. Ik vermeldde zijn beschouwing, omdat deze vrijwel de eenige is, die den steun van de krant bij de preventieve werking van de straf ontkent. Dat deze evenwel bestaat, lijkt mij bijna een evidentie, al moet men zich hier m.i. wèl voor overschatting hoeden. Straf is immers in de eerste plaats „vergelding van schuld” (Prof. POMPE) en daarna pas afschrikwekkend voorbeeld voor anderen dan den schuldige. Daarbij komt nog, dat men — ten gevolge van gewoonte en praktijk — zelden een goed inzicht omtrent het verband tusschen misdaad en opgelegde straf krijgt, omdat lang niet steeds de omstandigheden, waaronder de misdaad geschiedde, zuiver worden weergegeven en bovendien het bericht over het vonnis pleegt te komen zoolang na het verslag over de behandeling, dat men deze laatste meestal weer vergeten is. Op dit feit wijst LISSAUER (N.J.B. 1937).¹

Van veel belang voor de afschrikking lijkt mij ook het feit, dat het publiek door de krant op de hoogte wordt gesteld van het feit, dat het opsporingsonderzoek zelfs de daders van de best geëncèneerde misdrijven aan het licht brengt.² Het is immers duidelijk, dat in het algemeen iemand, die weet, dat de kans, betrapt te worden, gering is, eerder tot een vergrijp zal komen dan wanneer hij weet, dat groote risico's aan de uitvoering verbonden zijn. Er zijn natuurlijk misdadigers, die uit een zekere sportiviteit de moeilijkste „karweitjes” opknappen, maar toch blijft waar, dat „Criminals fear only a power greater than theirs” (J. E. HOOVER) en dus zullen ze zich zelfs in hun „sportiviteit” wel dubbel bedenken, wanneer hun telkens weer onder het oog gebracht wordt, dat de Justitie (Politie) één hunner beroepsgenooten weer te slim af was. Anderzijds zullen ze wel extra op hun hoede zijn, maar als de publicaties zoo geredigeerd zijn, dat niet blijkt, tegen welke opsporingsmiddelen ze op hun hoede moeten zijn, dan zullen ze door de berichten toch meer gewaarschuwd dan onderricht zijn. J. E. HOOVER deelt mede, dat degeen, die een misdaad begaan heeft, „hates secrecy” in de pers, omdat hij dan niet weet, wie naar hem zoeken en hoe naar hem gezocht wordt. Ik zou dit uit willen breiden tot hen, die van plan zijn een misdaad te plegen,

¹ Pag. 879.

² MANOUVRIER, La Revue, Bd. 89 pag. 501; MONET, pag. 9.

en wel omdat de veroordeelden in de gevangenis, die niet van plan zijn na hun vrijkomen hun oude loopbaan op te geven, de crimineele berichten bestudeeren om er iets uit te leeren, o.a. hoe ze moeten „werken” om buiten schot (letterlijk en figuurlijk!) te blijven. Wat de inhoud van de betreffende berichten zou moeten zijn, hierover zal hiernà gesproken worden, omdat dit verband houdt met de verhouding tusschen politie en pers; hier ging het er slechts om, te wijzen op de mogelijkheid, dat publicatie van de werkzaamheid der politie afschrikking ten gevolge kan hebben.

Doch niet slechts de publicatie van veroordeeling of opsporing werkt afschrikwekkend en dus preventief. Het is ook vaak de angst voor de publicatie over het terechtstaan, meer nog dan de angst voor de straf zelf, die sommige personen zal doen afzien van het plegen van een groote of kleine misdaad. Een zakenman bijv., die een groote boete zonder bezwaar zou kunnen dragen of risqueeren, zal zich meestal wel hoeden een strafzaak uit te lokken, òf omdat het voor zijn naam, òf omdat het voor zijn zaak nadeelig zou kunnen zijn. Het is verder een bekend feit — meermalen vooral bij den Politierechter gehoord —, dat ruziemakende bureu elkaar toeroepen: „Ik loop naar de Politie. Dan kom je nog in de krant ook!” en dit doen tevens. En ter terechtzitting blijkt eveneens vaak de angst van verdachten voor een publicatie. Meermalen hoorde ik een verdachte zeggen, wanneer hem, na 's Officiers eisch, over de straf het laatste woord gegeven werd: „Zet U het niet in de krant?” Ze gaan daarbij van de veronderstelling uit, dat hun naam geheel, of althans voldoende duidelijk vermeld zal worden (aldus ook HEISLER).

Nog een vierde factor is er, die er toe zou kunnen meewerken, dat men teruggehouden wordt van een misdaad. PAUL GARNIER¹ typeert deze aldus: „C'est avec une sorte de stupeur qu'on accueille l'annonce d'un tel forfait,” d.w.z. door een bepaalde beschrijving wordt een afschuw gewekt tegen een dusdanige daad, een afschuw, die als een rem werkt. Tevens wordt wellicht een afschuw gewekt tegen den boosdoener zelf; dit wordt door

¹ 3e Congrès d'Antr. Crim. Brussel 1892 - Aubry, pag. 95.

MONET¹ aangevoerd als argument vóór de criminaliteitslectuur in dagbladen! Ik geloof echter, dat dit geval niet voor alle naturen geldt, maar speciaal voor gevoelige karakters, die in den diepsten fond niet slecht zijn. Voor jeugdige personen en vrouwen zal deze factor het meeste invloed hebben, voor psychopathen is een averechtsche werking niet uitgesloten. Het moet bij dit alles echter bij theorie blijven, omdat geen uiting plaats vindt als de daad uit afschuw wordt nagelaten.

Wellicht is tenslotte in dit verband nog van het meeste belang, dat, indien het crimineele bericht goed is afgesteld en de straf vermeld, juist hierdoor bij het publiek de door het bericht over de misdaad geschokte, zedelijke overtuiging weer wordt hersteld. Het rechtsbewustzijn, dat in het volk leeft, bestaande uit een reeds daarin aanwezig, door de eischen van de samenleving gevormd inzicht omtrent goed en kwaad, een inzicht, dat versterkt en aangevuld wordt door het leeren kennen van wat bij de wet verboden is en wat niet, ondervindt door het vernemen van een gepleegde misdaad een verzwakkenden schok. Maar als dan spoedig het bericht komt, dat de misdadiger gegrepen is en zijn straf zal ondergaan of reeds ondergaan heeft, dan is het geschokte rechtsbewustzijn weer hersteld, misschien zelfs versterkt. Dat de pers bij één en ander in veel gevallen de rapporteur van de feiten is en als zoodanig niet zonder belang geacht mag worden, ligt voor de hand. Zij kan dus de rechtsovertuiging versterken in haar omvang, doch tevens het volk meer wetskennis bijbrengen², zodoende repressief en preventief werkend.

Is dus op vijf gronden een preventieve werking van crimineele berichten aan te nemen, hierbij was steeds verondersteld, dat die berichten zoo doelmatig waren opgesteld, dat deze inderdaad preventie ten gevolge hadden. De crimineele berichten bevatten echter meestal meer dan feiten, die de aanstaande misdadigers afschrikken, angst aanjagen of hun afschuw inboezemen, en dan komt de groote kwestie aan de orde, of de pers wellicht de oorzaak of de aanleiding daartoe is, dat bepaalde personen of groe-

¹ Pag. 9.

² Te denken valt in dit verband aan de opmerkingen t.a.v. steundelicten door Dr. MULLER (Tijdschrift van Strafrecht XLIV, 15 v.v.) in zijn „De Straf in het Strafrecht”. Zie verder Dr. RÖLING over het (volks)rechtsbewustzijn, N. J. B. 1936, pag. 473, 477, 478.

pen personen, tot de misdaad geraken. Bij de behandeling van deze vraag kan ik me, daar dit boek geen monographie is omtrent den invloed van lectuur op de misdadigheid, in zooverre beperken, dat alléén nagegaan zal worden of de pers een invloed ten kwade heeft en welke (gedeelten van de) berichten dezen invloed veroorzaken. Op grond van het resultaat kan dan in het volgende hoofdstuk besproken worden, in hoeverre de berichten beperkt of uitgebreid dienen te worden.

De krant is in den loop der tijden een onderdeel van het maatschappelijk leven geworden en derhalve zóó met allerlei maatschappelijke factoren verankerd, dat het niet zoo eenvoudig schijnt haar slechten invloed op de criminaliteit vast te stellen. Daar is immers, om enkele uit zeer vele punten te noemen, de tijdsomstandigheid (crisis of welstand), jaargetijde (winter ten aanzien van de delicten uit armoe, lente ten aanzien van de zedendelicten), volksontwikkeling, plaatselijke volksaard, milieu, afstamming, enz. enz., die allen het hunne bijdragen tot den groei of de vermindering van de criminaliteit. De oude criminologen, die de belangstelling wakker maakten voor de misdaad, haar oorzaken en gevolgen, zoodanig, dat de criminologie in haar aanvangsjaren tot een zeer populaire wetenschap werd en de desbetreffende boeken de boekerijen van leeken vulden en gretig gelezen werden, hebben uitvoerig de verschillende factoren ten aanzien van de criminaliteit besproken en getracht ze tegen elkaar af te wegen. Een ondankbare studie overigens, orde te scheppen in duizend en één factoren, die met den dag wisselen en op geen plaats gelijk zijn. En temidden daarvan is dan de krant gegroeid, en in die krant het crimineele bericht met zijn ontelbare variaties. Het gaat er dan nu om, of die berichten, afgezien van de andere factoren, hun invloed deden en doen gelden. Is hiermee niet aan de causaliteit te kort gedaan? De eigenlijke causa van een misdaad is misschien een geestelijke afwijking, veroorzaakt door de erfelijkheid van deze eigenschap, die op haar beurt weer was ontstaan in een voorvader, omdat misschien het huwelijk van dezen laatste niet op goeden geestelijken of lichamelijken grondslag gebouwd was. Wat is bij dit alles dé causa? De causa kon ook zijn: armoe, sexueele overprikkeling,

geestelijke of lichamelijke overspanning, moreele of financieele achteruitgang, vermeend noodweer, drift enz., maatschappelijke en individueele feiten en toestanden dus, die elk apart of in combinatie een beschouwing waard waren en in de wetenschap reeds vonden. Toch bekleedt de pers een onmiskenbare functie tusschen alle andere factoren, en met het volle besef, dat deze niet te elimineeren zijn, dus in aanmerking moeten blijven komen in het samenstel van organen, dat maatschappij genoemd wordt, lijkt het mij toch verantwoord, den invloed van de pers als centrum van beschouwing te nemen, omdat het thans niet gaat om dé causa, maar om één factor in de samenleving, die soms de causa kan vormen, soms deze kan steunen, maar ook soms slechts als aanleiding op te vatten is. Dat dit inderdaad het geval is, zal blijken, wanneer men nagaat, op welke wijzen de pers haar invloed doet werken. Hierbij zou ik de volgende onderscheidingen willen maken:

- 1e. Het kennismaken van een crimineel bericht doet in den lezer de gedachte ontstaan, zelf een misdaad te plegen. Plan hiertoe en middelen denkt hij daarna zelf uit.
- 2e. Het crimineele bericht geeft den lezer het plan voor een soortgelijke daad. Middelen bedenkt hij zelf.
- 3e. Het crimineele bericht geeft den lezer plan en middelen tot het verrichten van een gelijke daad (Imitatie).
- 4e. Het bericht geeft den lezer de middelen tot het verrichten van zekere daad. Hiernaar en hierna vormt hij het plan-van-uitvoering.
- 5e. Het kennis nemen van crimineele berichten doet in den lezer het verlangen ontstaan zijn naam door het plegen van een misdaad bekend te maken.
- 6e. Het besef, dat velen een misdaad pleegden, maakt den lezer meer vertrouwd met de misdaad, waardoor zijn inzicht in den ernst ervan verzwakt wordt.
- 7e. De krant dient als verspreidingsmiddel voor het crimineele bericht.
- 8e. De crimineele berichten verminderen eenigerlei wijze het ontzag, dat het publiek voor Justitie en Politie koestert.
- 9e. Een bericht bemoeilijkt het (opsporings-)onderzoek of maakt dit onmogelijk.

10e. De krant plaatst een bericht of artikel, met vooropgezet doel of onbewust, dat tot het plegen van een misdaad aanspoort.

Bij al deze gevallen moet in aanmerking genomen worden, dat de mogelijkheid bestaat, dat de criminaliteit zonder de krantenberichten misschien niet tot uiting gekomen zou zijn, dus „latent” gebleven ware, onverschillig, hoe groot de rol was, die het bericht bij het komen tot de daad speelde. Want dan komt pas de invloed van de pers op de criminaliteit concreet te voorschijn, wanneer zij het „latent”-zijn opheft. Moeielijk blijft het bij dit alles vaak, een direct causaal verband aan te toonen tusschen de krantenberichten en daarna gepleegde misdaden. In de eerste plaats is de dader zich lang niet steeds van den invloed bewust. In de tweede plaats: „People do not always remember the sources of their ideas”. In de derde plaats zal de dader, indien hij een kranteninvloed toegeeft, dit misschien gebruiken bij wijze van verontschuldiging, zoodat men eenigszins sceptisch dient te staan tegenover zijn verklaring. Maar omgekeerd is het geval niet ondenkbaar, dat een kranteninvloed de beoordeeling van zijn daad allesbehalve ten goede zal komen. Het is bijvoorbeeld heel goed mogelijk, dat het zich laten beïnvloeden door krantenlectuur een intellectueel, bij wien men voldoende verstand aanwezig kan achten, zich hiertegen te verzetten, eerder zwaar door den rechter zal worden aangerekend dan als verontschuldiging gebruikt. Want onbewust zal misschien de gedachte in den rechter opkomen, „dat de verdachte maar niet zoo dom had moeten zijn”. Bovendien moet men in aanmerking nemen, dat, wanneer een verdachte, onverwachts gevraagd naar de oorzaak van zijn daad, de krantenberichten als zoodanig opgeeft, er toch een groote waarschijnlijkheid is, dat die althans eenige rol gespeeld hebben. Er zijn immers zooveel andere dingen, die hij had kunnen noemen en die misschien nog meer voor de hand lagen en geloofwaardiger waren. Intusschen zijn er wel gevallen, die geen twijfel overlaten, maar voor die casus, waar de causaliteit niet honderd procent schijnt, zou ik hetzelfde willen zeggen wat boven naar aanleiding van de causaliteit van den kranteninvloed tegenover andere maatschappelijke factoren gezegd is: het gaat hier om een factor, die het individu tot de daad aanzette, onverschillig

of die de doorslaggevende was of slechts tezamen met de andere factoren het gevolg veroorzaakte. Om een voorbeeld te geven: Stel in een bepaald geval leidden 4 factoren tot een aanval met mes, nl. explosieve natuur, systematisch lezen van misdaadberichten, aanwezig zijn van een mes, debat met twistziek persoon; ongetwijfeld zal het heftige debat met den ander geleid hebben tot het steken met het mes, hetgeen dus de doorslaggevende factor was, maar in dit geval was misschien de aanslag toch niet geschied, als niet de dader regelmatig crimineele lectuur had gelezen; was het mes er niet geweest, dan had het niet tot steken kunnen komen; was, tenslotte, de dader van minder opvliedenden aard geweest, dan was er misschien ondanks de aanwezigheid van het mes, het lezen van misdaadberichten en de ruzie met den ander, toch niets geschied. Het is duidelijk, dat hierbij de krantenlectuur dan toch een rol gespeeld heeft, echter slechts ten deele een causale. Maar een dergelijke rol behoort dan in de volgende besprekingen niet voorbijgezien te worden, omdat het gaat om het constateeren van misdaden, die op eenigerlei wijze door de pers veroorzaakt of bevorderd werden.

De eerste vier mogelijkheden, zoojuist vermeld, werden in de enquête onder de justitieele personen, enz. ter sprake gebracht in de volgende vragen:

Zijn U gevallen bekend, waarbij een persoon door het lezen van eenig misdaadbericht gekomen is tot het plegen van een misdadige handeling?

Zijn U gevallen bekend, waarbij het lezen van een rechtbankverslag de aanleiding of de aansporing tot een misdaad vormde?

Indien U dergelijke gevallen bekend zijn, kon U dan constateeren, dat ze slechts bepaalde soorten van misdaden betroffen en zoo ja, welke?

Indien U in feite geen gevallen bekend zijn, bent U dan van meening, dat bedoelde gevallen mogelijk zijn?

Paralel hiermee bevatte de politie-enquête soortgelijke vragen. Het feit, dat een groot percentage der inzenders geen gevallen wist te noemen, duidt er op, dat deze niet zoo frequent zijn als men geneigd zou zijn te denken na bestudeering van de buitenlandsche litteratuur. Maar velen voegden aan hun

antwoord toe, dat ze zich geen bepaalde gevallen konden herinneren, maar dat ze ze zeker meegemaakt hadden. Vrijwel allen achtten althans de mogelijkheid aanwezig, die ze het sterkst meenden waargenomen te hebben bij jeugdige en/of onevenwichtige personen. Aldus lieten zich ook verschillende auteurs uit; bijv. Dr. BEUMER: „Het is onbetwistbaar, dat de opgesierde verhalen over gepleegde misdrijven en de uitvoerige verslagen van terechtzittingen op jeugdige gemoederen en pathologische naturen een kwaden invloed uitoefenen. Die berichten zijn in zedelijken zin besmettelijk”.¹ „Welche Unheile richten schon Schauergeschichten und Hintertreppenromane in unreifen Köpfen an!” roept GLASER² uit, en PENNYPACKER vraagt zich af: „Who can measure the affect of daily placing before the masses of people the details of horrible crimes?”³ Een boekje van A. MUNSTER, „Jugend und Zeitung” bevat eveneens enkele uitlatingen in deze richting.

De kinderen — op grond van enkele gevallen, later te behandelen, zou ik een leeftijdsgrens willen stellen van ongeveer 14 jaar — zijn in het algemeen weinig bedreigd door het infectiegevaar vanwege de pers, omdat zij nog geen belangstelling genoeg hebben, en tevens nog niet voldoende begrip, om de misdaadberichten, etc. te lezen. „Mij zijn geen kinderen bekend, die kranten lezen”, schreef een kinderrechtter. „Nòch hetgeen de minderjarigen mij persoonlijk meedeelden, nòch de rapporten over die minderjarigen, ook die van psychiaters, gaven als oorzaak of aanleiding der feiten...” voegde een ander hieraan toe. „Omdat deze personen over het algemeen weinig interesse voor courantenberichten hebben, behalve sportberichten,” argumenteerde een derde Kinderrechtter. Ook de andere personen die, ieder met zijn praktijk en visie op de misdaad, eveneens een gezaghebbende meening geacht mogen worden te bezitten, lieten zich in dezen geest uit. Lectuur is overigens niet zonder invloed op kinderen. „Jongens, die Indianenboeken lezen, worden agressief” teekent een Kinderrechtter aan. De puberteitsjaren en

¹ Pag. 511.

² Pag. 19.

³ Pag. 590.

de eerste jaren daarna schijnen de meest bevattelijke te zijn voor invloeden van dezen aard. Het zijn immers ook de jaren van „Sturm und Drang”, de zucht naar avontuur en romantiek, het verlangen naar groote daden, roem en hartstocht. Hier behoeft dan niet eens een extra gevoeligheid voor slechte invloeden te bestaan, of nijpende omstandigheden. SCHACHTER qualificeert de (kranten) lectuur „avec un grand luxe de détails” in dit verband als „une nourriture psychique à la jeunesse”. En wat is het gevolg? „Beaucoup de jeunes à tendance sadiques ou non, sont ou peuvent être tentés d’imiter ces exemples”.

Het is bijna vanzelfsprekend, dat de werking van een bericht op een persoon zeer afhankelijk is van zijn individueelen aard, d.w.z. dat de onevenwichtige personen, dat zijn zij, wier geest niet sterk genoeg is om voldoende weerstand te bieden aan allerlei omstandigheden en invloeden van buitenaf, eveneens vatbaar zijn voor het infectiegevaar van de pers. Vandaar dat SCHACHTER de berichten beschrijft als „danger moral surtout pour des tempéraments très suggestibles, passants facilement de l’exemple vu ou lu à sa mise en application”. Bedoelde personen zijn door hun zwakke karakter reeds in zekeren zin voorbestemd — „prédisposé” vindt men steeds in de oudere Fransche litteratuur gezegd, en het zijn niet weinig auteurs, die dit woord bezigen —, slachtoffer te worden van allerlei invloeden, zoowel goede als kwade. De psychopathen zou ik eveneens hier onder willen rangschikken; deze zijn immers, zeer kennelijk „prédisposé”, „psychiquement malade”. Onder de prédisposés ressorteeren tevens de personen, wier gemoed gedurende zeker tijdsverloop, ook al is dat in ’t geheel niet in overéénstemming met hun normalen toestand, in een dergelijke spanning verkeert, dat slechts een aanleiding noodig is, om tot een heftige uitbarsting te komen. Maar ook prédisposés zijn zij, die niet zwak zijn van natuur, maar bij wie de misdadige mentaliteit reeds gevormd is en slechts een aanleiding noodig heeft om tot een uiting te komen. Zoo’n aanleiding kan een krantenbericht zijn, crimineel of niet crimineel —. Zoo blijkt in alle gevallen voor besmetting — evenals bij een besmettelijke ziekte, volgens een vergelijking van AUBRY — noodig te zijn: in de eerste plaats „une pénétration d’un élément morbide” (i.c. het crimineele bericht); in de tweede plaats „un terrain

préparé" (waarmee AUBRY hetzelfde bedoelt als de andere auteurs met „prédisposé"). Er ontstaat dan nl. een „réception", die „sera préparée" door erfelijkheid, afstamming, opvoeding, milieu, slechte zeden, enz.¹

In alle gevallen, waarin sprake is van een stimulans door een krantenbericht veroorzaakt, gaat het om een suggestie, die van dit bericht uitgaat op den lezer. „Van een sterkeren geest op een zwakkere," voegt TAKSANDER² hieraan toe. Uitvoerig heeft over deze suggestie FRANCES FENTON gesproken in zijn dissertatie, die in 1911 te Chicago verscheen. FENTON definieert bedoelde suggestie aldus: „The coming into the mind from without of a presentation, idea or any sort of intimation having meaning for consciousness which effects a lodgement and takes the place it would have if internally aroused bij association".³ Suggestie blijkt een zeer ingewikkeld begrip te zijn, waarin niet alleen FENTON, maar ook AUBRY⁴ en enkele andere schrijvers, die zich in het onderhavige vraagstuk verdiept hebben⁵, vele gezichtspunten ontdekten. Het ligt echter niet op mijn weg, de verschillende psychologische werkingen, die van de suggestie uitgaan, te bespreken. Slechts wil ik vaststellen, dat ze bij den invloed, die de pers op de criminaliteit uitoefent, een onmiskenbare en belangrijke functie bekleedt, en dat het de suggestie van het crimineele bericht is, onder welken vorm ook voorgesteld of onder welk woord ook begrepen, die het infectiegevaar daarvan doet ontstaan. PENNYPACKER drukte dit aldus uit: „Suggestion is known by all who have any acquaintance with the principles of psychology to be one of the most potent causes for the commission of crime".⁶

Bij de thans volgende bespreking van de verschillende punten, hierboven reeds aangeduid, zal nader blijken, welke belangrijke rol de suggestie van het crimineele bericht speelt.

¹ Pag. 2 v.v.

² Pag. 30.

³ Pag. 21.

⁴ Pag. 11 v.v.

⁵ SELLO, pag. 15 v.v.; CORRE, pag. XXI; FOUILLÉE, La Revue Bd. 88 pag. 715, spreekt van „une force motrice, suggestive"; VIGOUREUX, La Revue Bd. 89, pag. 502; enz.

⁶ Pag. 590.

ad 1e. Het lezen van een crimineel bericht doet in den lezer de gedachte ontstaan, zelf eens een misdaad te plegen, waartoe bij plan en middelen zelf uitdenkt.

We hebben reeds gezien in algemeen verband, hoe het misdaadnieuws in de kranten regelmatig voorkomt. De inkleeding en de inhoud hiervan zijn meestal van een dergelijken sensationeelen aard — waartoe het onderwerp zich trouwens ook leent —, dat het bericht gaarne, om niet te zeggen: tē gaarne, gelezen wordt. Nu kan iemand, juist door het voortdurend lezen van dergelijke berichten, zich bewust worden van het kwaad, dat in anderen en in hem zelf leeft. In dit verband valt er aan te denken, hoe SIGHELE in zijn „Littérature et Criminalité” indertijd de misdaadberichten schetste als een „reflet de notre vie”, omdat de misdaad een onderdeel is van het maatschappelijk leven van elken tijd, doch tevens een onderdeel van de gedachtenwereld van verscheidene individuen.¹ Als men dan de kennis van bepaalde of meer misdaden in zich opgenomen heeft, dan kan hieruit de gedachte, zelf ook een misdaad te zullen plegen, groeien. VIGOUREUX beschreef in „la Revue”² dezen groei aldus: Eerst wordt een verslag met onverschilligheid gelezen, daarna, door menschen, die daar gevoelig voor zijn, met een zeker medelijden en medeleven, daarna met belangstelling, en tenslotte „sous l'influence d'un besoin présent, d'une passion exaltée, l'idée d'un crime se présente à eux”. Voor geesten, die daartoe aanleg hebben of die niet sterk genoeg zijn zich tegen de opdringende suggestie te verzetten, zal dan het besef als een last gaan drukken, ook zelf eens een misdadiger te worden, een besef, dat overgaat in een angstpsychose, die licht tot de daad kan leiden. PAUL GARNIER, medicus en chef de l'Infirmierie spéciale de la Préfecture de police te Parijs, karakteriseerde den aldus door hem geobserveerden toestand aldus: „Je peux devenir un meurtre, qui sait?”³ Hier is dus sprake van een obsessie (zooals een steeds opdringende zelfmoordgedachte) en in dit verband zou ik een zinsnede willen aanhalen, indertijd door MAUDSLEY („Respon-

¹ Pag. 196.

² Bd. 89, pag. 198.

³ 3e Congrès d'Anthr. Crim. Brussel 1892 - AUBRY, pag. 96.

bility in mental disease") opgesteld, en reeds geciteerd door AUBRY, SIGHELE en SELLO: „l'Idee s'empare de l'esprit faible ou abattu et devient une sorte de fatum contre lequel toute lutte est impossible”.¹ Hierbij sluit aan de meening van HENRY JOLY, die betoogt, dat „le péril des suggestions” oorzaak is dat „les images malsaines s'installent dans des imaginations incohérentes et déséparées”.²

Zeer goed mogelijk bij dit alles is, dat de dader zich van de op hem werkende suggestie in dezen in het geheel niet bewust is geworden, zoodat het voor hem zelf en de buitenwereld schijnt, alsof hij óf uit gebrek aan weerstandsvermogen, óf om eenige andere reden tot het plegen van de daad gekomen is. „Het voortdurend lezen zal waarschijnlijk invloed hebben,” schreef mij een strafrechter, „maar de dader zal zich hiervan niet bewust zijn, dus het niet zeggen. En zegt hij iets in die richting, dan is de uitlating sceptisch te beschouwen.” Derhalve is het zelfs voor den psychiater vrijwel steeds onmogelijk, om den factor crimineele lectuur met stelligheid aan te toonen. Maar wanneer na het verrichten van de daad blijkt, dat de persoon veel misdaadlectuur en misdaadberichten las, dan is m.i. toch de hooge waarschijnlijkheid daar, dat die van invloed zijn geweest. Nu staat hier tegenover, dat men in de meeste gevallen een wisselwerking moet aannemen tusschen het verlangen naar crimineele (sensationeele) lectuur en de naar steeds meer prikkelingen drijvende bevrediging van dit verlangen — daarom kan ik het niet eens zijn met de door GUY DE MAUPASSANT geponeerde stelling: „Ce n'est pas la littérature qui influence nos mœurs. C'est plutôt le contraire qui arrive” —, maar in die wisselwerking speelt dan toch de crimineele lectuur een groote rol. Was immers die lectuur er niet geweest, dan had de wisselwerking, die den drang naar de misdaad vergrootte, niet plaats gevonden. Misschien hadden de innerlijke woelingen wel een anderen uitweg gezocht, maar in ieder geval minder snel. De misdaad ware dus vertraagd.

Ter illustratie van de in dit punt bedoelde gevallen wil ik

¹ Le crime et la folie, 5e ed. pag. 152, 153.

² La Revue, Bd. 89, pag. 192.

enkele casus uit de littérature vermelden en daarna enkele, die mij uit de enquêtes bleken:

AUBRY¹ vermeldt het geval Sophie Schneider. Dit meisje, twaalf jaar oud, stal oorbellen van een 3-jarig meisje en veroorzaakte vervolgens den dood van het kind door het uit een venster te werpen. AUBRY neemt een gedeelte van het proces-verbaal van haar verhoor over, waaruit bleek, dat de jeugdige misdadigster reeds kranten las en met enkele moordgevallen op de hoogte was.

De meest bekende affaire is wel het geval Troppmann (Parijs 1883), dat o.a. door DESPINE, AUBRY, SIGHELE, LOMBROSO, SELLO en BEUMER wordt aangehaald. De suggestie van deze onverkwikkelijke moordzaak (moord op vrouw en 6 harer kinderen) heeft zich volgens DESPINE over heel West-Europa verspreid; er werden althans in de provincie plotseling veel meer moorden geconstateerd, terwijl zich later in Oostenrijk, België en Engeland dergelijke gevallen voordeden. Of er inderdaad verband was tusschen al deze feiten, qui sait? Volgens genoemde auteurs wel. Ik heb dit beroemde voorbeeld overgenomen, omdat van het geval inderdaad een besmettende werking uitgegaan schijnt te zijn, niet zoozeer omdat geïmiteerd werd (hierover onder 3e), ook niet omdat er nà soortgelijke moorden gepleegd werden (hierover onder 2e), maar omdat moorden van allerlei slag bleken te volgen.

Het komt mij voor, dat vooral zedenmisdrijven in deze reeks voorbeelden genoemd moeten worden, omdat niets zoozeer beïnvloed wordt door geregelde sensaties, prikkelingen, dan het geslachtsgevoel. Hierop wordt gewezen door M. SCHACHTER (*l'Encéphale*, suppl. nr. 6, 1932) bij een bespreking van een artikel van Prof. PIETRUSKY van 1929. SCHACHTER beschrijft hierbij een overigens volkomen normalen student, die door het lezen van een bespreking van Havelock Ellis' realistische „Sexueele bekentnissen van een Rus” er toe kwam zich over te geven aan masturbatie. Volgens schrijver is niet slechts de puberteitsperiode voor dit soort lectuur gevoelig, maar kunnen ook bij volwassen personen de slapende auto-erotische neigingen worden opgewekt. Juist in gevallen van zedenmisdrijven, aldus zou ik het beweerde willen verklaren, kan vaak sprake zijn van invloed van krantenlectuur: Niet één berichtje, tenzij het overdonderend is, zal in den

¹ Pag. 92.

regel voldoende zijn, om tot een misdaad te leiden, maar juist het regelmatig in geraffineerd-bedekte termen aanduiden van sexueele handelingen zal, indien het geslachtsgevoel geen gelegenheid krijgt zich normaal te uiten, tot een geslachtelijke overprikkeling voeren, die een uitweg zoekt, òf in zelfbevelekking, òf in vrije liefde, òf in een homo- of hetero-sexueel misdrijf. Ik kan me de gevoelens voorstellen van veel jonge menschen, nieuwsgierig naar een sensatie, waarvan ze hebben hooren vertellen en die ze onbewust in zich voelen opkomen, bij het lezen van uitvoerige prikkelende verslagen omtrent een aanranding, waarin nèt niets verteld wordt. Ieder, die zich zijn jonge jaren herinnert, zal zich deze gevoelens kunnen indenken. De sterken — welke redenen deze sterkte heeft, doet hier niet ter zake — konden weerstand bieden, de zwakken faalden. Het is dan ook zeer begrijpelijk, dat mij een brief bereikte, waarin vermeld stond: „Ik herinner mij gevallen, waarbij personen door het lezen van pornografische lectuur overgingen tot het plegen van zedendelicten”. Het grijpen naar dergelijke lectuur getuigt natuurlijk reeds van een zekere erotische spanning, maar het lezen en herlezen zal deze spanning toch eerder tot explosie brengen.

Het zijn niet weinig personen, die in hun aantekeningen wezen op de suggestie, die uitgaat van verslagen over de Amerikaanse bankovervallen. Zoo schrijft een rechter uit Amsterdam: „Ik herinner mij een opgeschoten jongen, wiens onbeholpen gemaskerde overval wel heel erg aan Amerikaansch voorbeeld deed denken”. Amerikaansch was ook de overval op een banklooper in Febr. 1935 te Amsterdam: Een boekhouder moest f 30.000 per auto naar den overkant van het IJ brengen; in Tuindorp werd zijn auto echter door een anderen wagen de doorgang belemmerd, terwijl drie gemaskerde mannen den zak met geld grepen.

Verder is te vermelden een poging tot diefstal door middel van insluiping door een 19-jarigen jongen, plaats gevonden Juli 1938 te Arnhem. Hij had de laatste maanden veel belangstelling aan den dag gelegd voor de rubriek „Rechtszaken”, hij „smulde” van de verschillende verslagen en had reeds het voornemen te kennen gegeven, eens een flinke „kraak” te zetten. Het bleef echter bij een stuntelige poging.

ad 2e. Het crimineele bericht geeft den lezer het plan voor een soortgelijke daad. Middelen hiertoe bedenkt hijzelf.

Ziehier een mogelijkheid, die mij niet slechts een denkbeeldige lijkt. Er is sprake van een meer gespecialiseerd geval dan het onder 1e) behandelde. Daar betrof het immers het verband tusschen het lezen van misdadige berichten in het algemeen en een onder suggestie hiervan gepleegde daad. Thans gaat het om de gevallen, waarin een persoon één of meer berichten omtrent een bepaald soort misdrijf leest, en op grond hiervan ook zoo'n misdaad gaat verrichten. Volgens VIGOUREUX zouden onder de „suggestionnés” vooral de wilszwakken hooren, in wier onderbewustzijn de kennis van een gepleegd delict zich vastzet om tot uiting te komen bij „une cause banale: passion, emotion, excès alcooliques, réunion en foule, enz.”¹ PENNYPACKER² beschreef dit geval aldus: „There are numbers of people in the community who feel the temptation and approach the brink of crime, who only need a slight incentive to couvert the impulse into action.” Het voorbeeld dat PENNYPACKER hierbij aanvoerde, betreft den moord op den Hertog van Buckingham in 1907. De moordenaar zag tijdens een wandeling in een winkel „a huge knife with keen edge”; hij kocht dit mes en beging den moord. Op het moment, dat hij het mes zag, was dit zien voor hem voldoende om tot zijn daad te komen. Op een dergelijk moment zou misschien een krantenbericht een soortgelijke uitwerking gehad hebben. Ook MANOUVRIER is van meening, dat het hier gaat om het „moment psychologique”.³ Er zijn echter toch ook een reeks misdaden, die niet in een moment van passie enz. begaan worden. De groote vraag is trouwens juist, of op een moment, waarop een sterke impuls tot de daad aanzet, de achtergrond, die ten deele door crimineele lectuur gevormd is, wel een dusdanige rol speelt, dat de dader juist één van de gelezen daden zou navolgen. Hoogstens zal dan in het onderbewustzijn de werking voltrokken worden op dezelfde wijze en ten aanzien van

¹ Bd. 89, pag. 198, 199.

² Pag. 590.

³ La Revue, Bd. 89, pag. 502.

dezelfde personen als in het vorige punt behandeld is. Maar hier zijn in dit punt bij te voegen al die gevallen, waarin iemand, die misschien slechts wilszwak is ten aanzien van invloeden van crimineelen aard, het idee van een bepaald delict gesuggereerd wordt. Soms is een eenvoudige vermelding van feiten voldoende. Maar meestal moet de sensationeele make-up of beschrijving de aandacht trekken. Een korte aanduiding van het gepleegde feit, bijv.: „Men heeft gisteravond door verbreking van een raam zich toegang verschaft tot de woning van...”, zal in het algemeen, dat wil zeggen, uitgezonderd voor degenen, die slechts het bestaan van zoo'n feit wenschen te weten, minder opvallen dan een sensationeele, opvallende en meest sterk overdreven beschrijving, en daardoor minder suggestief werken. Treft bijv. een voor crimineele invloeden vatbaar persoon éénmaal of verschillende malen berichten aan, dat er ingebroken is, dat een meisje in een bosch aangerand is, dat er valsch geld gemaakt is, dat er een geheime zender ontdekt is, enz., dan kan spoedig de gedachte in hem opkomen, ook een dergelijke daad te verrichten. Dat dit meermalen het geval was, bewijzen de volgende voorbeelden: AUBRY beschrijft het proces tegen de vrouw Lombardi (1885), die haar vier kinderen doodde en daarna de hand aan zichzelf sloeg. In haar autobiographie schrijft ze, dat het „point de départ de tous ses malheureux” was „ce jour où l'on a condamné le nommé Dimier, qui a tué sa femme.”¹ Na de zaak-Lombardi heeft LADAME, zooals hij in de Archives d'Anthr. Crim. (1892)² meedeelt, meer soortgelijke gevallen kunnen constateeren.

Uit de reeks voorbeelden, die LOMBROSO³ geeft, wil ik, met voorbijzien van zijn voorbarige generalisaties, noemen: het te vondeling leggen van kinderen te Marseille, dat in enkele jaren een ware „mode” werd; den moord van een vrouw op haar echtgenoot te New-York, die vele navolgingen vond; een moord op een rector van een Gymnasium door een leerling met elders eenigen tijd later een paralel geval. (De laatste casus schijnt in onzen tijd nog niet onbestaanbaar te zijn. In Juni 1938 vond ik

¹ Pag. 86.

² Pag. 188, 189.

³ Pag. 436.

als „stopper” in verschillende bladen het berichtje, dat in Turkije een leerling een aanslag had gepleegd op een examinerator zijner school, en dat de kranten aldaar het bericht niet vermeld hadden, omdat men bang was voor navolging.) De verdere reeks voorbeelden van LOMBROSO leze men liever zelf.¹ Volledigheids-halve werden door mij van hem en Aubry enkele voorbeelden vermeld.

De leidster van de State Training School for Girls te Geneva² deelde aan FENTON mede een geval van „blackmailing” door een meisje: „She told me she never thought of doing such a thing until she read in the newspapers where men had been successfully blackmailed by other men, and she did not understand why she could not make money that way as well as men”.³

Een 14-jarige jongen was jongste bediende in een winkel en toen hij de kans schoon zag, verbrak hij een lade, stal geld en ging met het geld op reis. Hij verklaarde tegenover het Juvenile Court, dat „he had read in the papers about such being done and thought he could do it in the same way”.³

Uit den lateren tijd bereikten mij uit Nederland enkele casus:

In verschillende bladen werd ophef gemaakt van het feit, dat in de bekendste Amsterdamsche volksbuurt een vrouwtje woonde, in wier krotwoninkje, nadat ze tegen haar wil wegens een zware ziekte in een ziekenhuis ter verpleging was opgenomen, geld werd gevonden. In tal van potten en pannen werden nl. geldstukken ontdekt, tezamen een groot bedrag vormend. Daar de vrouw desalniettemin steeds steun getrokken had, was ze dus schuldig aan steunfraude. Eenigen tijd na de desbetreffende uitvoerige berichten vond een roofmoord plaats op een alléén-wonende vrouw, eveneens wonend in een klein straatje te Amsterdam. De twee jeugdige daders, waarvan de oudste recidivist bleek, werden spoedig gearresteerd. Bij het verhoor verklaarde de jongste na zijn bekentenis, dat zijn medeplichtige en hij door het lezen van bovenbedoeld bericht waren gaan „pezen” (is loeren) op vrouwtjes van het type, als in het krantenverslag was beschreven;

¹ Pag. 188, 189.

² U.S.A. staat New York.

³ Pag. 58.

⁴ FENTON, pag. 59.

het vrouwtje, dat hun slachtoffer werd, was ook een beetje zonderling, en, zoo vermoedden zij, zou ook wel wat geld achterbaks houden.

Op dit geval sluit aan een diefstal met braak, in 1938 gepleegd te Leeuwarden. De dader verklaarde op navraag, wat hem tot zijn handelwijze had gebracht, dat aanleiding was geweest de verschillende persberichten in de bladen omtrent alléén-wonende oude mensen, die veel geld in huis hebben.

Makassar 1920. Een kleine bende jongens van 12-16 jaar had enkele bamboehuisjes ondergraven en daaruit verschillende voorwerpen gestolen. De „Kapitein” van de met speelgoed-pistooltjes gewapende bende bleek op het idee gekomen te zijn door gedétailleerde verslagen in een Maleisch blad over een terechtzitting, waar behandeld werd een groote rampokpartij (roofmoord in vereeniging).

Te Enschedé verschafte zich een 14-jarige jongen 's avonds toegang tot zijn school, waar hij geld wegnam. Na arrestatie ondervraagd omtrent de reden van zijn daad, vertelde hij, dat hij de vorige week in de krant gelezen had, dat in de Openbare Lagere School te Doetinchem was ingebroken en de gelden, voor een vacantiereisje bespaard, aldaar gestolen waren.

Het bekrassen van winkelruiten, enkele jaren geleden, werd een rage, die zich over het geheele land verspreidde. Dat bij deze verspreiding de krant een groote rol vervulde staat wel vast, omdat het onwaarschijnlijk lijkt, dat zoo snel en zoo algemeen, slechts mondeling een berichtje, dat niet eens een sensationeele of ernstige misdaad betreft, getransporteerd zou worden. Het bekrassen begon in Utrecht en Amsterdam. Spoedig werd in Leeuwarden een jongmensch op heeterdaad betrapt bij het aanbrenge van een kras op een winkelruit. Aan de politie verklaarde hij, „dat hij in de couranten gelezen had van het ruitenkrassen (en kuitenprikken); in Leeuwarden wilde hij die sensatie ook wel eens beleven”.

Bij het verhoor van een 2-tal leerlingen der hoogste klasse eener H.B.S. te Maastricht, die aangehouden waren als verdacht van verscheidene diefstallen, bleek, dat zij door het lezen van berichten over misdaden in de couranten op het denkbeeld waren gekomen om in een naburige stad een roofoverval te plegen. (Door arres-

tatie ter zake van andere diefstallen werd dit plan niet uitgevoerd.) Ook deze casus is recent.

In 1937 vonden in Den Haag herhaalde malen diefstallen plaats, doordat met behulp van kleine looden schijven uit een automaat doosjes sigaretten gehaald werden. Tenslotte werd als dader gearresteerd een 30-jarige boterhandelaar. Deze verklaarde, hoe hij door het lezen van soortgelijke gevallen het plan had opgevat tot het bestellen der automaten. De toegepaste methode had hij echter niet uit de krant.

Tenslotte een geval, dat zich te Zaandam voordeed. Twee jeugdige werkloozen lazen tezamen verschillende verslagen omtrent gepleegde inbraken. Hoewel deze bezigheid voor hen oorspronkelijk een tijdspasseering beteekende, bracht het hen later op de gedachte om zelf te gaan inbreken. Ze gingen dus op pad en werden na enkele inbraken gearresteerd.

Ad 3e. Het crimineele bericht geeft den lezer plan en middelen tot een gelijke daad.

„Tout est copié,” schreef eens VALLÉE, „passion, émotions, actes et crimes...”¹ en het imiteeren van misdaden is iets, dat vele auteurs heeft beziggehouden. Vrijwel allen voegen hierbij, dat het imiteeren niet slechts de misdaad, maar ook de uitvoering betreft, wanneer deze in détails in de kranten waren aangegeven. ALFRED FOILLÉE constateerde, dat vele misdadigers voor de Rechtbank verklaarden, „qu'ils avaient trouvé dans les récits vrais ou faux de leur journal non seulement l'idée, mais les moyens d'exécution de leur crime.”²

Uitvoerig heeft over de imitatie geschreven de filosoof en criminoloog TARDE, o.a. in zijn werk „Les lois de l'Imitation”. Zijn leer komt hierop neer, dat slechts een klein gedeelte van de menschen origineel is en men voor het groote meerendeel de gewoonten, opvattingen, godsdienst, enz. volgt van het milieu, waar men in opgroeide. In een mensch is dan ook maar zeer weinig van origineelen oorsprong, en dit zeer weinige is op zijn beurt nog weer bijna geheel overgenomen uit een ander milieu. „Tous les actes importants de la vie sociale sont exécutés sous

¹ La Revue, Bd. 89, pag. 198.

² La Revue, Bd. 88, pag. 715.

l'empire de l'exemple"¹ en „Elle (l'imitation) est la chaîne et la trame de la loi humaine”,² aldus twee van TARDE's ontelbare uitlatingen in dezen. Ook op het terrein der criminaliteit paste hij zijn theorie toe, omdat, en niet alléén volgens hem, alle nieuwe soorten misdaden en wijzen van uitvoering hiervan onmiddellijk geïmiteerd worden. Het beste bewijs hiervoor is misschien wel, dat een voorname oorzaak van de criminaliteit is het vertoeven in het slechte milieu, waaruit een groot gedeelte van de misdadigers stamt. M.i. mag men het imitatie-verschijnsel ook zien als één der oorzaken van de verspreiding van de misdaad.

Minder breedspakig, doch m.i. minstens even helder als TARDE, heeft indertijd Dr. CORRE³ het imitatie-verschijnsel uitééngezet in zijn voorwoord op AUBRY's „La contagion du meurtre”. CORRE onderscheidt nl. „l'invention” en „l'imitation” van de misdaad. Het uitvinden van een bepaalde daad of het uitvinden van een nieuwe uitvoeringswijze licht hij met enkele voorbeelden toe, waarbij hij o.a. de geschiedenis beschrijft van de moorden door „deciseurs”, d.z. moordenaars, die hun slachtoffers in stukken snijden en de resten verspreiden om hun daad te verbergen (zie voorbeeld, in het vorige hoofdstuk opgenomen op pag. 33), de vitrioolaanslagen, enz. Naar aanleiding van zijn onderscheiding concludeert CORRE, dat, aangezien de „invention” niet tegen te gaan is, men zich er voor moet hoeden de „imitation” in de hand te werken, omdat die immers ook is een „féconde génératrice du crime”.

In overéénstemming met het door CORRE beweerde zegt VIGOUREUX,⁴ dat er onder de krantenlezers naast de „contagionnés” en de „suggestionnés” (een onderscheiding, die ongeveer overéénkomt met de punten 1e) en 2e) hierboven) nog de „imitateurs” zijn; dit zijn dan personen, niet vindingrijk genoeg om zelf een daad te bedenken, maar toch „pervers et vicieux”, voor wie de berichten een leerschool zijn. Een zelfde théorie ontwikkelde PROAL, die een heftig bestrijder was van „le tableau d'infirmités morales” in de kranten, welke hij kenschetste als „du

¹ Philosophie pénale, 4e ed., pag. 323.

² Transformation du droit, pag. 170.

³ Pag. I, v.v.

⁴ La Revue, Bd. 89, pag. 199.

danger pour les esprits faibles et malades, pour les jeunes gens et les femmes nerveuses".¹ „Les détails donnés sur l'exécution des suicides, des crimes, frappent l'imagination et peuvent éveiller l'esprit d'imitation", vervolgt PROAL,² „cette publicité présente, en outre, le très grave inconvénient d'enseigner des procédés d'exécution d'actes criminels. J'ai observé que notamment dans les affaires d'assassinat, d'infanticide, d'avortement et de fabrication de fausse monnaie, les accusés calquent souvent l'exécution du crime sur le récit de crimes analogues." PAUL LEROY-BEAULIEU schreef: „l'un des instincts les plus fortes de l'homme est l'instinct de l'imitation".³

Na de uitvoerige studies van de geciteerde auteurs lijkt het mij vrij nutteloos nogmaals zelf over de imitatie uit te wijden. Ik wil er echter nog met nadruk op wijzen, dat het de details in de berichten en verslagen zijn, die een nabootsing mogelijk maken, en hiertoe aandrijven. Dat dit inderdaad het geval is, is het beste te bewijzen, wanneer men nagaat, of, en zoo ja, hède de individuen, die hun misdadigerscarrière wenschen aan te vangen of voort te zetten, dergelijke berichten lezen. Welnu, het laatste is in de gevangenissen te constateeren, en als wij ons in dezen verlaten op uitspraken van vrijwel alle gevangenisdirecteuren en celbezoekers, dan staat dat wel vast: de gevangenen toonen bij uitstek belangstelling voor kranten met uitvoerige crimineele berichtgeving. Helaas mag ik niet publiceeren, om welke kranten zij speciaal vragen. Daar deze kranten meestal over het geheel een sensationeelen inslag hebben, waren de uitlatingen niet voldoende, indien niet een gevangenisdirecteur tevens meedeelde: „Het is het gesprek van den dag; ze hebben voor andere dingen dan geen belangstelling", en een celbezoeker zelfs constateerde: „De verslagen worden uitgeknipt en bewaard"; feiten dus, die te constateeren zijn en geen twijfel overlaten omtrent het onderdeel van den kranteninhoud, dat speciaal hun belangstelling heeft. Vooral de recidivisten en de „zware jongens" toonen in de gevangenis interesse voor crimineele gebeurtenissen. Dit alles komt overéén met een uitspraak van een gevangene, door FERRI

¹ Pag. 208.

² Pag. 208.

³ La Revue, Bd. 89, pag. 194.

genoteerd: „Les crimes qui sont bien exécutés se méditent et se préparent toujours en prison”; met een kleine variant: „Ici les plus instruits apprennent aux plus ignorants le meilleur moyen pour commettre d'autres crimes; on n'y fait pas autre chose.”

Dat het in feite de détails zijn, beschreven omdat men het een sensatie voelt deze te kennen — sensatieberichten in dezen bestaan immers uit verslagen met prikkelende bijzonderheden —, zal verder blijken uit enkele voorbeelden, die thans ter illustratie besproken zullen worden. Deze détails zijn zoowel gevaarlijk, omdat ze in sommige lezers het verlangen naar sensatie zullen wekken en hen hierdoor tot de misdaad brengen, als omdat ze den misdadiger in spe of recidivist een handleiding geven, niet slechts, hoe hun daad te verrichten, maar tevens — dat wordt later behandeld — hoe den dans te ontspringen.

Thans de voorbeelden:

De eerste jaargang van het „Nieuws van den Dag” bevat in het nr. 8 (23 Maart 1870) een artikeltje, waarin vermeld wordt, hoe een journalist om enkele regels te vullen een berichtje verzond omtrent een persoon, die zelfmoord pleegde door zijn hoofd onder een kruiwagen met steenen te leggen. Het artikeltje vervolgt: „De 15 regels zijn gevuld, worden gelezen en door andere bladen overgenomen. Alle psychologen weten, hoe groot de invloed is van het voorbeeld bij zelfmoord. Drie dagen later werd de zelfmoord, verzonnen om 15 regels te vullen, in werkelijkheid en in al zijn bijzonderheden gepleegd. In één maand kwamen nog twee dergelijke gevallen voor. In zooveel bladen werden ze verhaald, dat men dacht dat het minstens zes maal was voorgekomen”.

Een zeer uitzonderlijk geval signaleert MARC.¹ Hier was sprake van een 8(!)-jarig meisje, dat haar beide ouders wenschte te doden. Het proces-verbaal van het verhoor van de moeder neemt MARC over, en volgens deze aantekeningen zou het kind aan haar moeder hebben laten blijken, dat ze verhalen over moorden gehoord had en hierover nagedacht. Ze had er zelfs bij gezegd, dat ze van plan was zich geheel uit te kleeden, opdat geen bloedsporen op haar kleeding zouden komen.

¹ De la Folie, pag. 97.

AUBRY beschrijft o.a.¹ de procedure tegen Henriette Cornier (1825) wegens kindermoord. „Depuis les journaux répétaient sans cesse les détails de cette affaire”, deden zich nog enkele gevallen voor. „En même temps M. Esquirol a été consulté pour trois faits de ce genre”. In de zaak-Voirbo bleek, dat de moordenaar geheel volgens krantenberichten de misdaad van Avinain had geïmiteerd. SIGHELE² vermeldt hoe de moordenaar Lemaître verklaard heeft: „J'ai lu dans le journal...”

Op de kamer van Mercier, die een grijsaard vermoordde en het lijk in een put wierp, werd een nr. van de Figaro gevonden, waarin een verslag voorkwam, dat Mercier geheel tot voorbeeld gediend had, nl. betreffende den moord van Fuella op den priester Casta.

Uit eerbied voor de voormannen der criminologie citeerde ik van hen enkele verbluffende staaltjes. Met meer vertrouwen wil ik uit Fenton de volgende imitatie-gevallen overnemen:³

JUDGE LINDSEY schreef Fenton: „I know a number of such cases. I know some boys who read of the „Black Hand” and their methods, who sought to imitate them and got themselves into serious trouble!”

Een jongen van 18 jaar dreigde een huis van een millionair op te blazen, omdat hij in een krant gelezen had van een soortgelijke bedreiging door een bende dieven.

„I think every Juvenile Court has such experiences but the detailed cases are not always easy to remember”. Fenton heeft verder een groote reeks uitspraken en meeningen van rechters, enz. geciteerd, die allen de overtuiging hadden, gevallen van imitatie te hebben meegemaakt.⁴

Dr. BEUMER geeft het volgende geval. In Nov. 1909 verscheen in de kranten het verslag van een geraffineerde oplichting door een zoogenaamden Jhr. Leonhard. Spoedig daarna pleegde een juffrouw van een bewaarschool te Amsterdam precies dezelfde oplichting.⁵

¹ Pag. 86.

² Pag. 210.

³ Pag. 60.

⁴ Pag. 60.

⁵ Pag. 512.

ANDREAS BJERRE bespreekt in zijn „Zur Psychologie des Mordes” (Kriminalpsychologische Studien 1925) het geval „Winge”. Hij zegt: „Es darf hervorgehoben werden, dass es natürlich unter allen Umständen eine psychologische Absurdität ist, wenn man davon spricht, eine Zeitungsnotiz könne einen Menschen zum Verbrecher machen; auch nicht die aufreizendsten Beschreibungen von sensationellen Morden oder anderen Verbrechen können verbrecherischen Instinkte in einem Menschen gebären. Aber ungeschickt abgefasste Zeitungsberichte können solche Instinkte anstachelen, konzentrieren und auslösen”. Het geval Winge betrof een roofoverval op een „Briefträger”, waartoe Winge was geïnspireerd door een krantenbericht. De herinnering aan dit bericht kwam weer boven, toen Winge in geldnood geraakte. BJERRE vraagt zich af, of Winge ook zonder het krantenbericht niet tot een dergelijke daad gekomen zou zijn. Zelfs al was dit zoo, dan nog heeft het voorbeeld m.i. zijn waarde, omdat in ieder geval de daad door aansporing van het bericht eerder is uitgevoerd en misschien wel meer misdadig dan anders het geval geweest zou zijn.

In „Kriminalfälle” van 1934 beschrijft LIEBERMANN VON SONNENBERG den volgende casus: De directeur eener fabriek, die er slecht voorstond, kon zelfs met bedriegerijen het hoofd niet meer boven water houden en nòch voor zich, nòch voor Ella Augustin, met wie hij connecties had, voldoende verdienen. „Dann war eines Tages Saffran vor Ella Augustin hingetreten und hatte ihr gesagt: „Haben sie die Geschichte von Tetzner gelesen? So werde ich die Sache auch machen”. Tetzner, wiens machinefabriek zeer slecht ging, had een groote verzekering op zichzelf afgesloten. Daarna was hij met zijn auto op straatwegen gaan toeren met de bedoeling om iemand tot meerijden te verzoeken, dezen onderweg te doodden, de auto mèt het lijk in brand te steken, en daarna, als het lijk voor zijn stoffelijk overschot aangezien zou worden en als zoodanig begraven, de verzekeringspenningen te innen. Nadat één aanslag mislukt was, maar des aangerandes verhaal door de politie niet geloofd was, had Tetzner meer succes. „Tetzner” werd begraven en de niet-begraven Tetzner kreeg de verzekeringspenningen in handen. Later ging de politie echter argwaan koesteren (door omstandigheden, hier niet ter zake die-

nende) en door sectie op het lijk werd de falsificatie ontdekt; waarna Tetzner werd opgespoord. — Op geheel overéénkomstige wijze ging Saffran met Ella Augustin op de menschenjacht. Nadat enkele pogingen mislukt waren (w.o. één uit medelijden), werd inderdaad een daarvoor „geschikt” persoon het slachtoffer. Ook de zaak-Saffran is echter aan het licht gekomen.

Gaan we thans over tot enkele Nederlandsche gevallen:

Te Groningen vond in 1938 een geval van afdreiging plaats. De vrouw, die in deze affaire de schuldige bleek, verklaarde aan den rechter, dat zij in de krant gelezen had, dat iemand door op een dergelijke wijze te handelen, gelden in handen had gekregen.

In Veenhuizen, Rijkswerkinrichtingen, heeft een man vertoefd wegens het vervaardigen van valsch geld. Deze man had in een krantenbericht een handleiding gevonden voor deze ongeoorloofde aanmaak. De proef slaagde zelfs uitstekend, maar, aldus degeen, die mij dit geval opgaf, „al te groote driestheid deed hem er invliegen”.

Ook een Officier van Justitie observeerde een geval, waarbij een verdachte beweerde, in de krant gelezen te hebben, hoe men valsche munt moet maken. Later zei hij echter, dat hij de methode in een boek gelezen had.

Eveneens was te Veenhuizen een man gedetineerd, die in extenso een wisseltruc uit de krant overnam.

In Jan. 1938 werd te 's Gravenhage een weegautomaat geplunderd, waarbij uit een zak, die in den ijzeren paal hing, ongeveer 1100 centen weggenomen werden. Na arrestatie verklaarde de dader tegenover de Politie, dat hij eenzelfde daad gelezen had in een courantenbericht en dat hij dit had willen imiteeren.

Op een stille laan, eveneens in de residentie, werd in Augustus van het vorige jaar aan een dame een handtasch ontruikt door een fietser. De 15-jarige H.B.S.-jongen bekende bij de Politie zijn daad en voerde ter verontschuldiging aan, dat hij geld noodig had. Het lezen van een gelijk geval in de krant had hem tot de daad gebracht.

Een 21-jarig meisje, lijdende aan gebrekkige ontwikkeling harer geestvermogens, nl. aan zwakzinnigheid, had een dreigbrief geschreven. Uit het psychiatrisch rapport, uitgebracht door een deskundige te Groningen, citeer ik enkele van haar gezegden:

„Een man uit Uithuizen heeft ook eens een dreigbrief geschreven aan Ds. M. te L. over geld, anders zou hij het huis omwaaien laten. Zoiets stond er tenminste in de krant. Ik dach daar eerst wel eens aan. Zoo kwam ik op de gedachte zelf ook eens een dreigbrief te schrijven”; verder: „En je leest wel eens in de krant van brandstichting; daarom wilde ik ze bang maken!”

Wanneer we den aard van de genoemde reeks gevallen nagaan, dan blijkt, dat er meestal geen sprake was van misdaden, bedreven in een spontane opwelling. Integendeel zelfs, het waren meest wel-overwogen daden. Hetgeen trouwens voor de hand ligt, wanneer men bedenkt, dat voor bewuste imitatie een zekere tijd van nadenken, dus een „voorbodachte rade”, noodig is. Bij de spontane misdaden, waarbij geen tijdsbestek is, middelen ter uitvoering van de daad uit de herinnering te diepen, is dan ook slechts sprake van een onbewuste imitatie, een navolging van gelezen daden, niet van één bepaalde daad. De gevallen onder 1e) genoemd toonen dit duidelijk aan. Die onder 2e) vormden in zekeren zin een overgang tot de zoo juist genoemde serie, omdat die wel is waar navolging betroffen van een bepaald soort daad, maar de uitvoering hiervan niet met imitatie van de gebruikte middelen plaats vond. Het bovenstaande geeft dan tevens de verklaring daarvan, dat onder 4e) slechts gevallen voor zullen komen, die geheel overdachte misdrijven betreffen.

Ad 4e. Het bericht geeft den lezer de middelen tot het verrichten van zekere daad. Hiernaar en hiernà vormt bij het plan-van-uitvoering.

Eigenlijk is dit de meest normale gang van zaken in het leven. Eerst leest men een zekere werkwijze; daarna gaat men haar toepassen. Het kind leert het schrijven van letters om pas later woorden en zinnen hiermee te vormen. De student studeert om pas na beëindiging van zijn studie zijn kennis te gaan gebruiken. En in wezen heeft iedere misdadiger voor de uitvoering van zijn daad de handelwijze moeten leeren, met uitzondering misschien van enkele gedragingen, die zijn instinct hem „geleerd” heeft (zedemisdrijven). Daarom is het niet meer dan vanzelfsprekend, dat nagegaan moet worden, in hoeverre de pers aan de a.s. delinquenten middelen aan de hand kan doen, waarmee ze een

misdaad kunnen plegen.

In dezen bestaan twee mogelijkheden. In de eerste plaats kan de lezer reeds in zich hebben de gedachte aan een (bepaalde) misdaad, waaraan hij wegens gebrek aan vindingrijkheid nog geen uitvoering heeft kunnen geven. Doet dan de krant hem het middel aan de hand, dan zal de daad spoedig verricht worden. „L'attraction vers le crime resulte de l'aperception d'un profit réalisable par ce moyen”, aldus MANOUVRIER.¹ FENTON, die een verdeling maakt tusschen berichten, die zijn „The source of initial images or ideas” en die „may be a present stimulus calling up images, ideas, already in the nervous set,” rekent onder het laatste het geval, dat het bericht „when the delinquent has determined upon a crime, gives him his method.”² HELLWIG spreekt in dit verband van „Kriminalstudenten”.³ In gelijken zin schrijft Dr. BEUMER: „Voor enkele centen krijgt de misdadiger er een les, die hem duizendvoudige vrucht kan opleveren.”⁴ Volgens LINZ worden de berichten aldus opgesteld, dat ze „den besten Leitfaden für den angehenden Verbrecher abzugeben geeignet sind.”⁵ — In de tweede plaats kan het bekend maken van middelen voor een individu er toe aanleiding zijn, dat in hem de gedachte aan een misdaad, *uit te voeren met behulp van de aangeduide middelen*, ontstaat. Was de methode niet aan hem geopenbaard, dan was hij misschien nooit, maar in ieder geval later dan thans, tot het uitvoeren van die misdaad gekomen.

Het blijkt dus, dat uitvoerige vermelding van de wijze, waarop een misdaad uigevoerd is of uitgevoerd kan worden, het vermelden van leerrijke bijzonderheden dus, een aanleiding of oorzaak kan zijn tot het plegen van een vergrijp. Hèt argument, met feiten te staven, is ook hier de belangstelling, waarmee gevangenen de verslagen lezen en bestudeeren om er later voordeel uit te trekken.

Enkele voorbeelden zullen verder de juistheid van de onder

¹ La Revue, Bd. 89, pag. 504.

² Pag. 27.

³ Pag. 250.

⁴ Pag. 516.

⁵ Deutsche Richter Zeitung 15 Jan. 1932.

4e) gestelde mogelijkheid aantonen. Ook onder dit punt zijn naast voorbeelden uit de oude litteratuur, recente gevallen bekend.

Het geval der vrouw Lombardi (zie pag. 66) komt hier nogmaals ter sprake, want aan haar verklaring omtrent den drang tot de misdaad, dien ze in zich voelde opkomen, voegde ze toe, haar daad verricht te hebben „Comme une femme l'a fait, ce qui était dans un journal.”

Verder wijst AUBRY op de verspreiding van de verschillende vitrioolmoorden.¹ Het is ook m.i. heel wel mogelijk, dat iemand, een haat tegen een ander koesterend, een reeds gerijpte moordgedachte gaat uitvoeren, als hij leest iemand te kunnen dooden door hem vitriool in het gelaat te werpen. Evenzoo zou het lezen van een bepaald soort gif het moordplan tot uitvoering kunnen brengen. Ook SIGHELE² zegt, dat een verspreiding hiervan geschied is „grâce aux journaux, qui décrivaient...”

In dezen geest zijn reeksen voorbeelden te bedenken. Het zijn vooral de opsporingsambtenaren, die naar aanleiding hiervan opmerkingen maakten. Het gebruik van gummi-handschoenen om geen vingerafdrukken na te laten is sinds de groote publicaties, aan den dactylographischen dienst geschonken, zeer uitgebreid. Deze publicatie, misschien als preventie bedoeld, misschien als sensationeel onderwerp besproken, heeft wellicht menigen misdadiger geleerd, dat hij met gebruik van handschoenen minder bevreesd behoefde te zijn. Het gebruik van een lap of papier, met groene zeep besmeerd, nuttig voor het geruischloos indrukken van ruiten, is door openlijke bekendmaking in de kranten natuurlijk toegenomen. In een Haagsch blad — aldus deelt een politiecommissaris mede — had eens een geïllustreerd artikel bestaan over doelmatige wijzen van vermomming. Eén der wijzen, nl. het bedekken van één oog met een zwart lapje, werd spoedig daarna toegepast door één der daders van den bekenden moord op een autoverkooper te 's Gravenhage. De mogelijkheid bij al deze gevallen bestaat, dat pas door en na het kennismaken van het middel, de uitvoeringswijze, de daad tot uitvoering komt, zij

¹ Pag. 106 v.v.

² Pag. 210 v.v.

het, dat het plan hiertoe reeds bestond, zij het dat het plan zich pas op het middel grondt.

Hoogst onhandig was het van verschillende Nederlandsche bladen onlangs, een artikel te publiceeren, waarin beschreven werd, hoe men in een openbare telefooncel kosteloos een ander tot zich kan laten spreken. De telefoondienst heeft sindsdien wellicht meer aandacht aan deze diefstalletjes moeten besteden, terwijl verschillende daders opgespoord zouden kunnen worden, w.o. personen, van wie men niet een „diefstal” verwacht zou hebben. Hier is in een zeer simpel voorbeeld onmiskenbaar het geval aanwezig, dat pas het kennen van het middel de misdaadgedachte doet ontstaan.

Verwant hieraan is het geval, dat zich in October 1938 in de gemeente Nieuwenhage afspeelde, maar zich ook elders herhaaldelijk voordeed. Daar werd nl. door een vrouw met den electrischen stroommeter geknoeid; zij maakte zich dus schuldig aan diefstal van electrische energie. Eenigen tijd geleden had in de couranten uitvoerig beschreven gestaan, hoe elders in den lande een stroommeter „bewerkt” was, zoodat de vrouw van deze methode kennis had kunnen nemen. Zelf verklaarde de daderes, dat zij tengevolge van dit bericht in de krant pas op het idee gekomen was om het bovenstaande feit te plegen.

In Aug. 1938 werd te 's Gravenhage een 35-jarige man gearresteerd, van beroep behanger, wegens oplichting. Hij had nl. verschillende postwissels vervalscht, en wel op zoo'n sublieme wijze, dat één en ander hem reeds een groot bedrag had opgeleverd. Doordat hij echter steeds bedragen boven f 20.— invulde, was de verdenking toch op hem gevallen. Bij het onderzoek bleek, dat de man vroeger een functie bekleed had bij de marine, waarin hij veel met postwissels moest omgaan. Verder kwam vast te staan, dat hij geregeld de rechtbankverslagen over postwisselvervalschingen (o.a. die van den „Lammen Consul”) gevolgd, en uit de gemaakte fouten leering getrokken had. Hij had deze fouten willen verbeteren, doch was zelf in een anderen „mistake” vervallen.

Toen Pater Patricius te Helmond naar aanleiding van mijn vragenlijst zich met een misdadiger onderhield en dezen „zwaren jongen” de vraag stelde, welke functie de krant in zijn leven ge-

speeld had, kreeg hij het volgende antwoord. Het niet tusschen () geplaatste gedeelte is een ondubbelzinnig bewijs voor het feit, dat de krant inderdaad als leermiddel gebruikt wordt. „(Geen enkelen invloed heeft de krant op mij gehad, alléén dit, dat ik steeds uitkeek of het ontdekt was) en een enkele maal keek ik naar een geruchtmakende zaak, waaruit ik dan afleidde, wat ik bij zulke gevallen wel en niet moest doen. Tevens zag ik er in, wat de politie deed en hoe ik mij ten opzichte van hen moest gedragen. (Overigens nam ik zelf het initiatief).”

Tegenover het feit, dat de delinquenten door de krant een middel vernemen, staat, dat de andere personen op gebruikmaking van dit middel attent gemaakt worden en dus er tegen kunnen waken. „Beaucoup de gens apprennent à se prémunir,” schrijft MANOUVRIER,¹ er aan toevoegend, dat het voor den misdadiger hoogst onaangenaam is, wanneer hij zijn eigen procédé's in de krant gepubliceerd vindt. In dezen geest liet zich ook J. E. HOOVER uit.² Wat weegt echter het zwaarst? De waarschuwing aan het publiek of de les voor de misdadigers? De aandacht van den gewaarschuwde verslapt in den regel spoedig, vooral omdat deze gericht is tegen een onzichtbaren vijand, van wien heelemaal niet zeker is, dat hij inderdaad zal komen. Bovendien is de kans niet zoo groot, dat de onderrichte misdadiger zich juist zou wenden tot iemand, die de waarschuwing ter harte heeft genomen. Anderzijds zal de activiteit van den delinquent, door kennisname van een werkwijze ontstaan, geenszins kleiner worden en zich zelfs eerder op de daad toespitsen.

Eén opmerking tenslotte nog naar aanleiding van 4e). Het middel, dat de misdadiger uit de krant geleerd heeft, behoeft niet steeds een uitvoeringswijze van een misdaad betroffen te hebben. Een mededeeling op geheel ander terrein was voor een misdadiger soms voldoende om daaruit een plan te formeeren. Hierbij treft de pers meestal geen schuld, omdat de redactie zelf crimineel georiënteerd zou moeten zijn om te kunnen voorzien, dat een bepaald, in het geheel niet crimineel bericht misschien gegevens zou kunnen bevatten voor een delinquent in spe. Bo-

¹ La Revue, Bd. 89, pag. 504.

² Law enforcement and the publisher.

vendien lijkt het mij een onmogelijke eisch, van alle redacties te verwachten, dat zij alle mogelijkheden voorzien, die een geraffineerd en vindingrijk misdadiger uit een willekeurig bericht zou kunnen putten.

Een casus ter illustratie, ontleend aan een artikeltje van Dr. F. HAGEMANN in de „Kriminalistik” (Sept. 1938), maar zich afspelend in Amsterdam: Door publicaties omtrent het instorten van gevels geïnspireerd, vervoegde zich aan zeker adres een heer, die zeide, door den huisbaas gezonden te zijn om de muren van het huis te onderzoeken. Nadat hij onder geleide van de alléén-zijnde dame verschillende muren beklopt had, scheen hij in den buitenmuur van de slaapkamer een zwakke plek te ontdekken. Daarom verzocht hij de argelooze dame, even op het balkon te willen gaan om van daaraf te zien, of er misschien aan den buitenkant steenen bewogen, wanneer binnen geklopt werd. Natuurlijk was in de steenen geen beweging te bespeuren, maar toen de murendeskundige verdwenen was, was uit de slaapkamer tevens voor een belangrijk bedrag aan sieraden verdwenen.

Eind 1933 werd door een winkelier te Edam brandstichting uitgelokt in zijn winkel met behulp van petroleum en stroo. De man kreeg zich hiervoor tegenover de Rechtbank te Haarlem te verantwoorden. Uit het rechtbankverslag in „Het Volk” (Haarlemsche editie) van 20 Dec. 1933 citeer ik het volgende:

De president: „Hoe kwam U tot de daad?”

Verdachte: „Wij lazen in de krant een verhaal van een brand. Er stond onder: „verzekering dekt de schade”. Ik zei toen, dat ik er wel een paar centen voor over had als mijn boel ook verbrandde (enz.) ... Ik dacht, dat er van die verzekering wel f 1500.— zou overblijven.”

Ad 5e. Het kennismemen van crimineele berichten doet in den lezer het verlangen ontstaan zijn naam door het plegen van een misdaad bekend te maken.

„Der Wunsch vieler Menschen in der Oeffentlichkeit erwähnt zu werden, bildet für schwache Naturen den Anreiz zu Verbrechen, weil der Täter auf diese Weise in die Presse zu kommen hoffe,” aldus Dr. ASCHAFFENBURG op den „8en Deutschen Richtertag” te Keulen (12-15 Sept. 1929), waarvan het verslag zegt: „Der 2. Tag der Beratungen war dem aktuellen Thema: „Justiz und Presse” gewidmet”.

Bij het feit, dat de misdadiger tot zijn daad komt om zijn naam te vereeuwigen, is verondersteld, dat de pers aandacht, en zelfs veel aandacht aan de misdaad besteed. Vandaar dat in de landen, waar de sensatiepers welig tiert, Frankrijk en Amerika, het verschijnsel geen sine cure was en is. Want reeds vroeg bestond in Frankrijk een misdadigersverheerlijking, die ook in de criminologische lectuur haar weerspiegeling vond. „Vairbo, imitant le crime du boucher Avinain, avait conservé avec soin tout ce qui les journaux en disaient,” bericht AUBRY.¹ Een groote reeks van dergelijke feiten vermelden de bekende criminologen. Zóó steeg de belangstelling voor en de vereering van de misdaad, dat zelfs autobiographieën van moordenaars (Lacenaire, Morisset) gretig gelezen werden, en zekere Olivo, „beroemd” omdat hij zijn vrouw in stukken gesneden in een koffer mee naar Milaan had genomen, publiceerde discussies over psychiatrische vraagstukken met niemand minder dan LOMBROSO. Geen wonder, dat SIGHELE meende te moeten protesteeren tegen „l’Apothéose du crime”.² In „La Revue” kantte ALFRED FOUILLÉE zich tegen de misdaadverheerlijking. Fel bestreed hij de zinsnede: „La vie des apaches est sacrée”, waarbij hij o.a. opmerkte: Frankrijk heeft een „armée du crime” van 800.000 personen; kwamen zooveel Pruisen over de grens, dan zouden we ze neerschieten; dus ook tegen de misdadigers hebben we „le droit de la guerre”.³

Doch een tweede factor is voor het verrichten van een misdaad uit eerezucht vaak noodig. „Il faut être psychiquement malade pour risquer la quillotine pour le seul plaisir de voir le lendemain sa photographie en première page d’un grand journal,” zegt Dr. GRASSET.⁴ Evenzoo meent FLOURENS, dat de „crimes pour la gloire” door ongezonde geesten verricht worden.⁵ De psychiater GILBERT BALLEET observeerde, dat de daden door psychopathen vaak verricht worden wegens „le bruit fait

¹ Pag. 91.

² Pag. 209 v.v., 219.

³ Bd. 88, pag. 717.

⁴ La Revue, Bd. 88, pag. 720.

⁵ La Revue, Bd. 89, pag. 500.

autour du criminel",¹ terwijl Dr. MAXWELL bij zijn onderzoek naar de psychologie „des foules" vaststelde, dat de misdaadberichten en -plaatjes vaak een slechte uitwerking hebben.²

Dat in Nederland door iemand misdaden verricht zouden worden voornamelijk om zijn naam in de krant te zien staan, lijkt mij zeer weinig waarschijnlijk. Nòch de misdadigersverheerlijking, nòch de sensatiezucht is hier van dien aard, dat een niet-psychopaath, onverschillig van welken leeftijd, daarom tot een misdaad zou komen. Wel hebben veel menschen het verlangen, zich in de krant genoemd te zien, maar dat zij daarvoor een misdaad zouden begaan, en wel een zoo groote misdaad, dat de krant daaraan een aandacht zou besteden, die hen beroemd zou kunnen maken, lijkt mij uiterst weinig plausibel. Ik heb ook niet in de vele opmerkingen, naar aanleiding van de enquêtes gemaakt, eenige aanduiding in die richting gevonden. Ook de houding van de verdachten ter terechtzitting duidt er vrijwel nooit op, dat hun bedoeling was via de pers beroemd te worden wegens hun misdaad. Hoogstens heb ik wel eens meenen waar te nemen uit de houding van een verdachte, een populairen figuur uit de Amsterdamsche onderwereld, dat het hem niet onaangenaam zou zijn, indien men, en met name de pers, aan zijn persoon voldoende aandacht besteedde; maar dit was dan pas nà de daad en zal wel geen factor geweest zijn, die hem aandreef tot het verrichten daarvan. Voor psychopathen is natuurlijk de mogelijkheid van een misdaad uit eerezucht niet uitgesloten, maar de pers behoeft er toch geen rekening mee te houden, dat een exemplaar in handen van een enkelen niet- of nauwelijks toerekeningsvatbaren — en hoe vaag is dit begrip — psychopaath kan komen.

Ad 6e. Het besef, dat velen een misdaad pleegden, maakt den lezer meer vertrouwd met de misdaad, waardoor zijn inzicht in den ernst ervan verzwakt wordt.

Dit heeft dan tot gevolg, dat hij spoediger tot een misdaad zal overgaan. Het is hierbij als met alle feiten uit het dagelijksch leven: ontmoet men ze voor het eerst, dan lijken ze belangrijk,

¹ La Revue, Bd. 89, pag. 498.

² La Revue, Bd. 89, pag. 506, 507.

ernstig; ontmoet men ze meermalen, dan beschouwt men ze als gewoon, minder ernstig. Het is dus zooals PAUL MARGUÉRITE¹ dat uitdrukte: Door de „réclame malsaine” wordt de misdaad populair en „dèjà le crime populaire devient le crime bourgeois”. Concreet is een en ander echter moeilijk aantoonbaar. Ik wil een enkel voorbeeld aanhalen:

Begin Januari 1939 stond voor de Rechtbank te Utrecht een sigarenmaker terecht, die tevens een klein boerderijtje hield. Hij had zich te verantwoorden wegens het zelf aanbrengen van valsche oormerken bij een koppel varkens, zulks in strijd met de crisiswetten. Het rapport, dat over dezen verdachte was uitgebracht, luidde alleszins uiterst gunstig. De rapporteur had bij den man echter kunnen constateeren, dat hij het niet naar waarheid invullen van een belastingbillet en het namaken van varkensoormerken heelemaal niet als iets verkeerd kon inzien, omdat „ze dat tegenwoordig zooveel doen”. In een dergelijk geval heeft, dunkt mij, toch de pers haar plicht verzaakt, door niet te wijzen op het verkeerde van de daad, maar wel op het herhaald voorkomen ervan. (Natuurlijk is de krant niet de eenige factor).

Verder staat vast, dat in verschillende gevallen pas een geheele reeks misdaadberichten, een groot aantal boeken met misdadigen inslag, de daad voorafgingen, waaruit o.a. een groeiend vertrouwd-zijn met crimineele gedachten valt te concludeeren. Ook is op de terechtzitting vaak op te merken, dat verdachten den ernst van hun daad niet inzien, òf omdat ze geen idee hadden van de desbetreffende wetsbepaling, òf — daarom gaat het hier — omdat ze zich rekenen onder de vele anderen „die ook zooiets gedaan hadden”. Was de berichtgeving omtrent de daden van die anderen juist geweest, dan was daar, bij het feit, dat gestraft werd, de ernst voldoende tot uiting gekomen.

Ad 7e. De krant dient als verspreidingsmiddel voor het crimineele bericht.

Het leidt geen twijfel, dat krantenberichten over gepleegde misdrijven, uitvoerig of niet, bij uitstek geschikt zijn de kennis

¹ La Revue, Bd. 89, pag. 195.

van het feit zeer ver te verspreiden. Eigenlijk was dit reeds in alle voorgaande punten vervat. Daar ging het echter meer om het feit van den invloed van het bericht als zoodanig. Hier is het nuttig als apart punt extra te belichten, hoe het systeem van de crimineele berichtgeving het mogelijk maakt, dat de invloed van een bericht ver buiten de plaats van het vermelde feit kan opduiken. Indien dan ook een misdaad, op een bepaalde plaats voorgevallen, korten tijd later elders, ver weg, eveneens opduikt, dan is het vrijwel zeker, dat de krant daaraan debet is. Zou de sprong over den Oceaan van de typisch Amerikaansche misdaden zonder krantenwezen te verklaren zijn? De epidemie van moorden in Frankrijk en Amerika in de vorige eeuw, waarvan de oudere schrijvers verhalen, zijn ook ten deele aan de pers te wijten; men leze hierover PROAL¹, AUBRY², SIGHELE³ en SELLO⁴, welke laatste een respectabele reeks voorbeelden geeft, waarvan de meest bekende is het geval Kapitein van Köpenick, dat „mit den Spezialtricks Schule gemacht” heeft. In Nederland zijn, echter meest van veel onschuldiger aard, eveneens epidemieën van misdadige handelingen te constateeren geweest. Men denke o.a. aan het ruitenkrassen, kuitenprikken, overvallen op alléénwonende oude menschen enz. Het is verder opvallend, hoe vaak een reeks van gelijksoortige misdaden plaats vindt; generalisatie in dezen zou echter tot verstrekkende en niet-verantwoorde conclusies leiden, (FENTON besluit bijv., nadat hij een reeks van snel-opéénvolgende en vrijwel gelijklopende berichten heeft genoteerd, tot een dergelijk verband zonder de casus nader te onderzoeken), maar wel is het volgens de kansrekening onmogelijk, dat telkens opnieuw een dergelijke serie zou kunnen ontstaan. Veel factoren kunnen hierbij een rol spelen; de pers zal daar ook wel eens toe te rekenen zijn. In verband hiermee valt verder te denken aan de wijze, waarop zoogenaamde „nieuwe misdrijven”, d.w.z. oude misdrijven met een nieuwe methode — zijn er eigenlijk wel nieuwe misdrijven, die niet onder eenigen naam reeds in ons Wetboek van Strafrecht voorkomen? — zich

¹ Pag. 218.

² Pag. 107 v.v.

³ Pag. 211.

⁴ Pag. 10 v.v.

verspreiden. Dr. N. MULLER deelde mij mede, hoe in een stad als Amsterdam de groei van een bepaald systeem automaten-diefstallen op den plattegrond te volgen is. Hierbij schijnt dus de pers geen functie te bekleeden. Maar dan plotseling duikt dezelfde werkmethode in een andere stad of in een ander stads-gedeelte op. Er bestaan dan slechts twee mogelijkheden: de methode is mondeling overgebracht, of schriftelijk, d.i. door een brief — iets wat zelden of nooit voor zal komen — of door de pers.

Het door de krant verspreide bericht kan door mondelinge overbrenging een nog grootere verspreiding vinden. Hierop heeft in dit werk niet nader te worden ingegaan.

Ad 8e. De crimineele berichten verminderen eenigerlei-wijze het ontzag, dat het publiek voor Justitie en Politie koestert.

Wordt het optreden van Justitie of Politie in een valsch licht geplaatst (onjuistheid, onvolledigheid, critiek), dan kan hierdoor bij een persoon de vrees voor vervolging of opsporing zoodanig afnemen, dat hij tot een misdaad overgaat. Om een gevalletje van FENTON te citeeren: Een 13-jarige jongen had geld gestolen en verklaarde geheel ongevraagd, dat „he was specially encouraged by the accounts of thefts where the person committing them had escaped punishment...”¹

Als bijv. een bericht duidelijk maakt, dat de politie in eenig onderzoek fouten gemaakt heeft, zal dit het respect voor de politie weinig ten goede komen. Iemand kan juist hierdoor voldoenden moed krijgen een daad te verrichten. En geeft het niet den doorslag voor het to-be-or-not-to-be van de handeling, dan kan er nog invloed zijn op de meer of mindere misdadigheid van de uitvoering ervan. Doordat een krant publiceert, op welke wijze een dader van eenig feit aan de mazen der wet, dus aan de vangarmen van de Justitie, kan ontkomen (bijv. door vermelding van een handigheid, door den verdediger uitgedacht), kan hij met meer vertrouwen zijn gang gaan. Wantrouwen in de Justitie of Politie kan onzekerheid stichten en iemand de gedachte ingeven, de risico van een vervolging te willen loopen.

¹ Pag. 59.

Verder is herhaaldelijk gebleken, dat de nadruk, die op de voorwaardelijke veroordeelingen gelegd wordt, de gedachte kweekt, dat op de eerste misdaad toch wel een voorwaardelijke straf zal volgen; hetgeen eenige beperking geeft aan de vrees voor de straf en dus in een enkel geval den doorslag kan geven tot het plegen van een misdaad.

Ad 9e. Een persbericht bemoeilijkt het (opsporings) onderzoek of maakt dit onmogelijk.

Op dit punt wordt met nadruk gewezen door JOHN EDGAR HOOVER, den bekenden leider van het Federal Bureau of Investigation te Washington. Hij spreekt van „numerous occasions, when publicity has resulted in the continuation of criminal careers.” Enkele voorbeelden worden aangehaald: Door een ontijdig bericht John Dillinger „did not walk into the trap which had been laid for him”; nog verscheidene maanden kon hij zijn misdadige praktijken voortzetten. Evenzoo bleef Alvin Karpis dank zij een ontijdig bericht een tijd lang op vrije voeten, terwijl Kelly nog net bijtijds voor geruimen tijd de beenen kon nemen, toen hij ergens in de krant las, dat „the Machine Gun” (Kelly’s bijnaam) „was to be arrested there”. Dergelijke gevallen zijn bij ons ook denkbaar, telkens wanneer door een ontijdig krantenbericht een arrestatie wordt vertraagd. Bijv. wordt inmiddels den dief gelegenheid gegeven zich te verstaan met helers enz. (Omgekeerd kan de dief ook hiervan worden teruggehouden).

Ad 10e. De krant plaatst een bericht, of artikel, met vooropgezet doel of onbewust, dat tot het plegen van een misdaad aanspoort.

Dit geval spreekt eigenlijk voor zich zelf en wordt slechts volledigheidshalve vermeld. Het betreft het opruien of ophitsen tegen één of meer personen, in rustige tijden in het rustige Nederland van weinig practische beteekenis, maar toch als mogelijke factor niet geheel weg te cijferen, vooral omdat vaststaat, dat een zeker aantal misdaden uit politieke „Hetzung” verricht wordt en de krant in politieke verwickelingen een niet onbelangrijke factor is. Maar toch is het volgende, eigenlijk heel gewone, geval onder dit punt te plaatsen:

• Een landbouwer te Ruwiel had in den zomer van 1938 de deuren van zijn huis en zijn schuur afgesloten voor twee crisis-ambtenaren. Doch tevens loste hij enkele schoten op deze mannen, en den ook reeds aanwezigen Officier van Justitie, toen ze zich, geheel rechtens, toch toegang wenschten te verschaffen. Toen het boertje voor dit feit terecht stond, vertelde zijn advocaat, hoe hij uit den mond van zijn client de „leuze” gehoord had: „Boer, houd de ambtenaren van je erf!”; het boertje zou deze passage onthouden hebben uit een artikel, dat onlangs in een tijdschrift gestaan had.

De verschillende punten, die thans behandeld zijn, vormden elk een argument vóór den stimuleerenden invloed van de pers op de criminaliteit, terwijl de punten 1e) tot en met 7e) speciaal het infectiegevaar betroffen. Impliciet is er door mij de aandacht op gevestigd, dat het infectiegevaar niet slechts betrefte de zware misdaden, doch ook de minder zware. Nederland is niet het land der causes célèbres, maar daarom was het misschien juist nuttig desondanks een serie gevalletjes te hebben kunnen signaleeren, waarbij een niet te ontkennen infectie vanwege de krantenberichten aanwezig was. Tevens heeft de lezer kunnen constateeren, dat vrijwel alle Nederlandsche casus normale personen betroffen, althans personen, die toerekeningsvatbaar waren, ook al was hun geest dan niet sterk genoeg zich te verzetten tegen de aangekweekte misdadigheid, die door krantenberichten eenigerlei wijze tot uiting gebracht werd.

Nog enkele argumenten van algemeenen aard zou ik aan dit alles toe willen voegen.

a) *Het is een uitgemaakte zaak, dat lectuur van invloed is op de criminaliteit.* Het meest uitvoerig heeft hierover indertijd geschreven SIGHELE (Littérature et Criminalité, hiervóór reeds enkele malen geciteerd), doch ook voor en na hem is aan de kwestie aandacht besteed. Om even een greep te doen uit de voorbeelden der oude litteratuur: Troppmann beging zijn 7-voudigen moord na het lezen van misdadigers-lectuur, zooals hij zelf verklaarde; in het bed van den moordenaar „Tête-d'Or” werd een boek van crimineelen inhoud gevonden, „La vie de Cartouche”; Lemaître zou verklaard hebben: „J'ai lu beaucoup

de romans et dans l'un d'eux j'ai trouvé la description d'une scène pareille à celle que j'ai exécutée".¹ Verder wordt in de „Annales d'hygiène et de médecine" van 1881² het geval Morisset besproken. Deze 23-jarige notarisklerk bestal eerst zijn patroon. Later kocht hij een revolver, en toen hij op een keer op straat liep en meende, dat men hem bespote, keerde hij zich om en loste 6 schoten. Doorwandeland naderde hij een onbekende, die op een bank gezeten was, en dien hij à bout portant doodschoot. In zijn autobiographie schreef hij later, dat de misdaad daarom voordeelig voor de maatschappij is, omdat de krantenbedrijven er door groeien en „conséquemment plus d'employés pour travailler" noodig zijn. Tevens bleek, dat hij dweept met lectuur van den moordenaar Lacenaire, dien hij beschreef als „un homme splendide".

De criminologische lectuur in dezen bevat nog veel meer voorbeelden. Ik wil hierop echter niet ingaan en, na nog vermeld te hebben, dat ook FENTON³ in dit verband een zestal treffende voorbeelden verzamelde, wil ik volstaan met het vermelden van enkele casus, die zich in Nederland voordeden:

In 1910 werd te Hoorn een vergiftiging geconstateerd. Bij het verhoor verklaarde verdachte, door het lezen van romannetjes tot z'n daad gekomen te zijn (Dr. BEUMER verwijst hierbij naar het Handelsblad van 29 Nov. 1910).⁴

Begin 1938 is te Amsterdam een niet crimineel gepraedisponeerd persoon, oud 24 jaar, door het lezen van de feuilleton „De Wreker" in een weekblad geïnspireerd tot het arrangeeren van een ernstigen roofoverval.

Een 16-jarige jongen te Helmond las veel Buffalo-Bill-lectuur, terwijl hij tevens dergelijke filmvoorstellingen bezocht. Tenslotte wilde hij zelf op avontuur uit. Hiertoe stal hij een revolver en vervaardigde hij een lasso, terwijl hij van plan was als een Indiaan te gaan leven.

Dat een dergelijk geval geenszins nieuw is, getuigt een berichtje uit de Amsterdamsche Courant van 5 Febr. 1822:

¹ AUBRY, pag. 91, 92.

² AUBRY, pag. 87 v.v.

³ Pag. 67 v.v.

⁴ Pag. 512.

„Berlijn. Drie scholieren uit de stad, tusschen 12 en 14 jaar, die nog in de laagste klasse stonden, hadden, door het lezen van roovergeschiedenissen (wederom eene les voor alle ouders om over de lektuur hunner kinderen met groote zorg te waken) zich een aangenaam denkbeeld gevormd van het leven der roovers, en hadden zich reeds in deze ongelukkige verbeelding aan verscheidene ongeoorloofde handelingen schuldig gemaakt.”

Te Amsterdam werd een jongeman gearresteerd wegens poging tot diefstal met geweldpleging bij een boer. Bij het onderzoek bleek, dat hij volkomen de handelingen had geïmiteerd uit een feuilleton, die hem tevens op het idee gebracht had.

Een 15-jarige jongen pleegde te Enschedé een diefstal door middel van insluiping, waarbij hij zich meester maakte van een revolver en f 75.—. Toen hem bij het verhoor gevraagd werd, hoe hij tot zijn daad was gekomen, verklaarde hij, dat de lust daartoe was opgekomen na het lezen van detectiveverhalen en romans met misdadigen inslag.

Het is misschien in dit verband aardig te vermelden, dat ik van een bibliothecaresse vernam, die geregeld de lijstjes in handen krijgt met de door gevangenen gevraagde boeken, dat daarop steeds titels voorkomen, die duiden op een crimineelen inhoud van het boek (bijv. titels, die „onderwereld” en dergelijke woorden bevatten) en die slechts een crimineelen inslag doen vermoeden. (Veel gevraagd wordt o.a. „De Jordaan” van Querido).

„Les romans, même les plus purs, sont dangereux” (Mme de Staël). Is er een principieel verschil tusschen krantenlectuur en andere lectuur? Ik meen van niet. En als dan in de andere literatuur de invloed der crimineele passages vast staat, dan zal de krant het hiervan nog winnen, omdat deze onder ieders bereik is, telkens terugkomt en telkens wat nieuws brengt.

b) *Onder de vormen van crimineele publicaties behooren naast de krant ook o.a. de film en het tooneelspel (eventueel hoorspel). Allen hebben dit gemeen, dat ze de menschen doen kennismaken van een crimineel feit. De film schijnt wel zeer funeste gevolgen te hebben.* Reeds in 1915 kwamen, om bij Nederland te blijven, MONET¹ en TAKSANDER² met vele bezwaren.

¹ Pag. 11.

² Pag. 19, 20, 26, 31.

De verderfelijke invloed van de film blijkt verder uit het ten zeerste noodig zijn van een filmkeuringscommissie¹ — zelfs al waren de films nog zoo slecht en er zou geen slechte werking van uitgaan, dan was een dergelijke commissie niet noodig —. Ook de moderne litteratuur², die over dit vraagstuk verschenen is, maar ten aanzien waarvan plaatsruimte mij een nadere beschouwing niet toelaat, wijst op den slechten invloed van de film, en wanneer ik thans — om mij daartoe te beperken — de opmerkingen bij de enquêtes na ga, die ongevraagd over de film gemaakt zijn, dan meen ik te kunnen constateeren, dat de verhouding tusschen film en criminaliteit een belangrijk studie-object zou vormen. Wel te onderscheiden van het feit, dat misdaden gepleegd worden om geld voor de bioscoop te krijgen, zijn de gevallen waarin door den publicistischen aard van de film op crimineel gebied bepaalde personen werden beïnvloed.

Een Amsterdamsche jongen bezocht eens een bioscoop. Het geziene greep hem zoo aan, dat hij na afloop der voorstelling rechtstreeks naar het station ging, naar een provinciestadje reisde en daar een inbraak pleegde, precies zooals hij het in de bioscoop gezien had.

Voor de rechtbank te Roermond verklaarde een verdachte, dat hij door het zien van de aanplakbiljetten en foto's in de bioscoop, waarop spoorwegongelukken en branden voorkwamen, de neiging had gekregen zelf een spoorwegongeluk of een brand te veroorzaken. De desbetreffende platen scheurde hij, indien mogelijk, af, om er zijn kamer mee vol te hangen.

In Juli 1938 drong een 24-jarige man het postkantoor te Bennekom binnen en bedreigde den ambtenaar met een pistool. Gearresteerd voor dezen roofoverval, vertelde de man o.a. dat hij veel naar de bioscoop ging en zich aangetrokken voelde door sensatiefilms.

Een casus, waarbij het kennismaken van een misdaad tot een andere misdaad leidde, is het volgende:

In de maand Febr. 1938 werd het bekende tooneelstuk „Brand in de Jongejan” als hoorspel uitgezonden. Naar aanleiding hier-

¹ Aldus ook HELLWIG, pag. 254.

² Zie o.a. het werk van A. FUNK.

van bespraken een winkelier, tevens kapper, te Groningen, en zijn vrouw het plan om brand te stichten in hun huis. De man legde alle ingrediënten klaar en bij zijn afwezigheid stak zijn echtgenoot, een onevenwichtige en nerveuze, maar volgens psychiaters wel toerekeningsvatbare vrouw, de lont aan.

Op grond van bovenstaande gevallen, waarin onmiskenbaar gebleken is, dat misdaden verricht werden na het visueel of auditief kennismaken van een crimineel voorbeeld, is gemakkelijk te begrijpen, dat de krant, die in dezen immers niets anders doet dan kennisgeven van crimineele voorbeelden, eveneens niet zonder invloed zal zijn.

c. Niet ten onrechte wordt de pers vaak genoemd de „Koningin der aarde.” „Wie haar scepter wil breken, zal door haar verbroken worden,” aldus pleitte reeds honderd jaar geleden Mr. DIRK DONKER CURTIUS, „zij alléén heeft het licht in de duisternis voor allen ontstoken, en zal ook de nevelen, welke het aardrijk nog dekken, verdrijven.” Politici, geleerden, schrijvers enz. hebben in alle toonaarden haar macht bezongen. De pers heeft invloed op oorlog en vrede, op de overtuiging des geloofs, op de wetenschap, op politiek terrein, op de volksgedachten, op de welvaart, enz.

Zou zij dan, met al haar ruimte, die zij voor crimineele berichten beschikbaar stelt, in het geheel geen invloed hebben op het samenlevingsverschijnsel criminaliteit?

Ondanks de niet te ontkennen feiten zijn er nog enkele auteurs, die een infectieven invloed van de pers op de criminaliteit geheel ontkennen. „Komaan!”, roept bijv. MONET ongeloovig uit in zijn populair artikel.¹ Volgens MONET is een enkele vermelding „iemand lekker maken”, die daarna een krant opzoekt, die hem meer in zal lichten, want „de drang naar romantiek laat zich zóó maar niet uit de menschen rukken”.² Daarbij komt, aldus verder deze auteur: „Nieuwsgierigheid van den mensch is hetzelfde als eetlust, met dien verstande dat ze niet vatbaar zijn voor zedelijkheidspreken.”³ Evenwel schijnt MONET te voelen,

¹ Pag. 12.

² Pag. 3.

³ Pag. 2.

dat het toch maar niet aangaat alles uitgebreid te publiceeren, althans verder in zijn artikel staat, dat, wanneer ieder zoo kon schrijven, dat hij bij de waarheid bleef en geen „ongezonde instincten” prikkelde „dan de journalistiek geen kunst meer was.”¹ Op deze argumenten zou ik willen antwoorden: Moet een krant, omdat andere kranten zooveel publiceeren, ook zelf maar byzonderheden opnemen? Wanneer ze eenig begrip van haar taak heeft, niet. Is er geen andere, betere wijze om in zich den zucht naar romantiek te bevredigen dan door het lezen van crimineele krantenberichtjes? Het is verder waar, dat het publiek niet op zedelijkheidspreken gesteld is. Maar het is immers juist de taak van den journalist, het publiek de geschikte stof zóó voor te zetten, dat ze met aandacht gelezen wordt. Omdat niet alle journalisten dit beheerschen — hetgeen MONET in de laatst geciteerde zinsnede zelf toegeeft — behoeft nog niet geconcludeerd te worden, dat een stof, waarvan een gunstige invloed zal uitgaan, toch niet de belangstelling zal trekken.

Kort en krachtig betoogde in „La Revue” MARCEL PRÉVOST,² dat nooit eenige statistiek eenigen invloed aangetoond heeft; hetgeen m.i. echter niet beteekent, dat die er niet zou zijn. Verder, statistieken of niet, feiten zijn bekend. „Pensez-vous sérieusement qu'on puisse dissimuler au public le fait des crimes?” zegt PRÉVOST verder. Er is niemand, die dat denkt, maar anderzijds hoeft de pers „le fait des crimes” zeker niet onder een vergrootglas aan het publiek te toonen; en wanneer blijkt, dat een verkleinglas nog beter zou zijn, laat de pers dan dit gebruiken. FLOURENS meende, eveneens in „La Revue”, niet in een invloed te moeten gelooven. „Les crimes pour la gloire” zijn zoo weinig in aantal, dat ze te verwaarloozen zijn, argumenteert hij, en verder: „Quand la passion commande, elle est obéie.”³ Met deze twee gevallen, nl. de misdaad uit eerzucht en de gepassioneerde daad, is FLOURENS echter niet volledig. Juist in alle andere gevallen is vooral het infectiegevaar niet denkbeeldig.

Het argument, dat er reeds misdaad was, lang voor het be-

¹ Pag. 4.

² Bd. 89, pag. 196.

³ Bd. 89, pag. 500.

staan van de krant, en dat er ook thans misdaad is, waar geen krant bestaat, een argument dat door velen wordt aangevoerd, berust slechts op woorden, omdat het in het geheel niet uitsluit, dat de misdaad, nu de krant éénmaal bestaat, door haar bevorderd wordt. Maar de krant is niet de eenige wijze van verspreiding van een bericht, en ook zonder verspreiding is er nog steeds de „invention” van een misdrijf, onverschillig op welken grond die ontstaat.

Tenslotte is er nog het volgende tegen-argument: De personen, die zich door de krant lieten aansporen, zouden toch wel tot de misdaad gekomen zijn. Het tegendeel is in het algemeen niet aan te toonen. Per casus zou de waarschijnlijkheid onderzocht moeten worden, of inderdaad zonder het krantenbericht tot de misdaad overgegaan zou zijn. Maar zelfs al was dit zoo, dan doet zich nog de vraag voor, of het misdrijf, thans gepleegd, door het krantenbericht niet van ernstiger aard geworden is dan het zonder dat geworden zou zijn. Al beteekent dit slechts een graadueel verschil, in een tabel misdaden zou toch de kolom zwaardere misdaden worden uitgebreid ten koste van de kolom minder zware, hetgeen reeds een vergrooting van de criminaliteit inhoudt. Bovendien is in ieder geval de daad door de aansporing versneld. Dit in het oog houdend, kan men gemakkelijk berekenen, dat door het elimineeren van deze versnelling door middel van het aldus opstellen van een bericht, dat geen besmetting of stimulans hiervan uitgaat, het criminaliteitscijfer kleiner zou worden. Omgekeerd komt het hierop neer, dat door het laten blijven van de berichten, zooals ze thans zijn, de criminaliteit constant op een, zij het onberekenbaar weinig, hooger cijfer staat dan zonder den invloed van de pers het geval zou zijn geweest. Verder zal in bepaalde gevallen, nl. die, waarin het influenceerende krantenbericht slechts op een beperkt moment aanleiding tot de daad zou kunnen zijn (bijv. een zenuwtoestand, die bij een aanleiding tot explosie zou komen, maar zonder die aanleiding ongemerkt weer verdwijnt), het zuiver afgestemde bericht niet den doorslag tot de daad geven, waardoor het heele misdrijf voorkomen wordt.

Wanneer we thans eenige conclusies mogen trekken uit wat

in dit hoofdstuk behandeld is, dan zijn deze aldus te formulieren:

Ondanks het feit, dat een crimineel bericht preventief kan werken en, indien doelmatig opgesteld, ook aldus werkt, is een invloed ten kwade van de pers op de criminaliteit niet te ontkennen. Vooral de sensationeele beschrijvingen en détails werken dezen slechten invloed in de hand.

Vergelijken we deze conclusie met de meeningen van hen, die op de eerste twee enquêtes antwoordden. Degenen, die gevallen konden opgeven, waren natuurlijk overtuigd van den invloed van de pers op de criminaliteit. Van degenen der eerste enquête, die geen gevallen observeerden, achtte het groote meerendeel dergelijke gevallen mogelijk. Van de 119 inzenders beantwoordden 65 de vraag: „bent U van meening, dat bedoelde gevallen mogelijk zijn?” met „ja”, 21 met „zeker”, 22 met „zeer zeker”. Van alle inzenders waren er slechts 6, die den invloed wenschten te ontkennen. De 58 inzenders der tweede enquête waren eensgezind van meening, dat er inderdaad een invloed ten kwade aanwezig is. Dit alles nog ter ondersteuning van de bereikte conclusie.

Met betrekking tot de vraag, ten aanzien van welk soort misdrijven de kwade invloed zich doet gelden, zal ik eveneens de inzenders op de enquêtes aan het woord laten, en daarbij hun waarnemingen combineeren met de gesignaleerde gevallen. Voor zoover een infectiegevaar werd geconstateerd, betrof dit: diefstal, diefstal met braak, diefstal uit automaten e.d., diefstal met geweldpleging, roofoverval, oplichting, wisselvervalsching e.d., valsche munterij, brandstichting, sexueele misdrijven, moord, kleinere misdrijven, enz.; ongeveer in frequentie als door de volgorde werd aangegeven. Het vraagstuk was te nieuw om een correcte reeks cijfers in dezen te geven; misschien is dit mogelijk, als men ettelijke jaren in deze richting opzettelijk observaties verricht heeft. Thans moet met de gegeven aanduiding worden volstaan.

Vatbaar voor de infectieve werking der persberichten bleken vooral jeugdige personen, door hun leeftijd of wankelbaar karakter voor crimineele invloeden gevoelig of er althans niet voldoende tegen bestand, en van de volwassen personen de onevenwichtige en zwakke naturen; dit alles natuurlijk in verband

met de omstandigheden, waarin deze individuen leven. De niet-toerekeningsvatbare personen bleven buiten beschouwing, omdat de pers met hen geen rekening kan of behoeft te houden.

„La poison de la publicité opère lentement et ronge le cristal limpide de sa conscience,” schreef SIGHELE. Indien de journalisten zich bewust worden van de gevolgen, die de crimineele berichten kunnen hebben, dan zullen ze gewetensvol hun verslagen opstellen. Dan zal het gif der publiciteit geen gif meer zijn, maar een geneesmiddel, dat niet slechts werkt ten nutte van enkele individuen, maar ten nutte van de geheele samenleving.

Hoofdstuk III

DE INHOUD VAN HET CRIMINEELE BERICHT

„Nous savons quelquefois comprendre
que la presse doit se taire.”

Aubry.

Wanneer in dit hoofdstuk gehandeld wordt over den inhoud van het crimineele bericht, dan is daarmee bedoeld, dat beschouwd zal worden, welke feiten hierin vermeld plegen te zijn en in hoeverre dit doelmatig en terecht is.

Zoo spoedig een misdaad of strafbare handeling verricht is, is het oogenblik voor den journalist gekomen om blocnote en vulpen te trekken. Het feit moet immers in de krant, zoo spoedig mogelijk, zoo uitgebreid mogelijk, vaak zelfs zoo sensationeel mogelijk, allemaal, om met Prof. Ross te spreken, „for giving the public what it wants.” Hiermee staan we direct voor de vraag, hoe den journalist het feit ter oore is gekomen. Het is bijna te bekend om daarop in te gaan. Er is nl. vrijwel steeds iemand, die de een of andere redactie opbelt, of even langs het bureau loopt om de kleine geldelijke vergoeding voor het aanbrengen van een nieuwtje meteen op te strijken. Uit den aard van zijn beroep heeft de journalist zelf ook een scherpe neus voor het ontdekken van nieuws, maar mocht hem nog op generlei wijze iets ter oore gekomen zijn, dan hoort hij een en ander toch van de politie, het zij bij de dagelijksche opgave van het politienieuws, hetzij door middel van een extra telefoontje, wanneer er iets „belangrijks” gebeurd is. Met het weten van het simpele feit is men echter niet tevreden. Dus wordt een verslaggever gestuurd, die persoonlijk naar alles en nog wat gaat informeeren en blij is met iedere bijzonderheid. De telefoon en de telex doen de rest, en zoo kan men reeds enkele uren, nadat een min of meer ernstige misdaad gepleegd is, de eerste berichten daaromtrent in de krant vinden.

Doch niet zoo spoedig laat de krant haar aandacht af van het het gebeurde. Tot en met de berechting kan dit immers bruikbare stof leveren tot vulling van het kolommental. Om dit meer uitvoerig na te gaan lijkt het mij geschikt, de crimineele berichten in enkele soorten te onderscheiden; een onderscheiding, die bijna als vanzelfsprekend te voorschijn komt uit den gang van zaken vanaf het oogenblik der daad tot na het wijzen van het vonnis.

Na de eerste berichten over de misdaad is het de opsporingsdienst, die den inhoud van de persberichten levert. Een voorname plaats bekleedt hierbij de politie (rijkspolitie, waaronder de marechaussee, en gemeenetpolitie). Wel is waar begint art. 141 Sv. met: „Met opsporen der strafbare feiten zijn belast: 1e de officieren van justitie,” (nader uitgewerkt in art. 148, 1e lid Sv.), maar art. 148 2e lid Sv. voegt daaraan toe: „Hij geeft daartoe bevelen aan de overige personen met de opsporing belast”; en dit zijn weer volgens de opsomming van art. 141 3e v.v.: de commissarissen van politie, enz., de burgemeester in plaatsen waar geen commissaris van politie is, de (onder)officieren der marechaussee, de rijksveldwachters, de gemeenteveldwachters, enz.; art. 142 geeft de mogelijkheid, aan deze opsomming nog een reeks byzondere opsporingsambtenaren toe te voegen. Ook de ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij het kantongerecht kan een onderzoek instellen of doen instellen, blijkens art. 143 1e en 2e lid; dit laatste weer door commissarissen van politie, burgemeesters, enz. Welnu, bij al deze politieele bezigheden is het weer de pers, die in letterlijken zin „nieuws-gierig”, van haar aanwezigheid doet blijken en alle publicatiemogelijkheden aangrijpt. Dat zij daarbij herhaaldelijk met de politie in aanraking komt, is vanzelfsprekend, temeer omdat uiteraard bevolkingscentra ook politie- en krantencentra zijn. Er is dus alle reden om de verhouding tusschen politie en pers nader onder het oog te zien.

Na beëindiging van het opsporingsonderzoek gaat zich de Officier van Justitie rechtstreeks met de zaak bemoeien. Op zijn eventueele vordering (volgens art. 181 1e lid jo. art. 149 en art. 167 1e lid) kan een gerechtelijk vooronderzoek volgen, en gezien ook dit de pers soms mogelijkheden tot schrijven biedt, is hiermee

reeds de derde fractie van de crimineele berichten aangeduid. Om deze afdeeling nog even nader te omlijnen: Ze bevat alle feiten betreffende een eventueel gerechtelijk vooronderzoek (ook het onderzoek, ingesteld na terugwijzing naar den Rechter-Commissaris valt hieronder; dit geldt immers als vooronderzoek, art. 316 Sv.) en justitieele beslissingen na beëindiging van het opsporingsonderzoek en voor zoover buiten de terechtzitting genomen.

Alles wat tenslotte de terechtzitting betreft, zou ik als vierde afdeeling willen beschouwen. Gezien de openbaarheid van de terechtzitting in tegenstelling met het niet-openbare van het opsporingsonderzoek en gerechtelijk vooronderzoek, zij hier terloops opgemerkt, dat de rechtbankverslagen wel een voornaam deel van de crimineele berichtgeving moeten vormen. Uit de verdere besprekingen zal dit vanzelf duidelijk worden.

De gemaakte onderscheiding leidt tot de volgende punten van behandeling: Berichtgeving omtrent een gepleegde misdaad, voorzoover die niet in verband staat met eenige justitieele bemoeiing; daar de politie en justitie echter vrijwel steeds zeer spoedig op het appèl is, zal zich dit beperken tot het weergeven van feiten alleen omtrent de misdaad zelve, en dan nog maar alleen voor zoover als de verslaggever met eigen oogen en ooren of van familieleden, bureu, enz. iets er over is te weten gekomen. Het weergeven van andere feiten dan deze betreft immers al het contact tusschen politie en pers. — In de tweede plaats de verhouding tusschen overheid en pers, welk probleem weer bevat: de verhouding tusschen politie en pers, berichten over vooronderzoek, enz., en de rechtbankverslaggeving. — Enkele vraagstukken, die in elk van deze punten te voorschijn zouden komen, zullen, als zijnde van meer algemeenen aard, daarna behandeld worden.

A. *Het Misdaadbericht*

Het meer of minder uitvoerige bericht, dat op zeker moment op bepaalde plaats een misdaad gepleegd is, is één van de vele berichten, die dagelijks de krant vullen en ons als een onmisbaar onderdeel van den kranteninhoud voorkomen, vooral omdat sinds jaar en dag een byzondere nadruk op dergelijke berichten gelegd pleegt te worden. Het is ook niet te verwonderen, dat de mis-

daad zoo'n voorname plaats in den kranteninhoud inneemt, want er zijn maar weinig onderwerpen, die zich zoo eigenen voor een sensationele bespreking, voor een verslag, dat 's menschen slimmerende instincten prikkelt op zoo'n wijze, dat wel is waar de zucht naar een sensatie bevredigd wordt, maar tevens het verlangen naar een nieuwe sensatie ontstaat. Slechts zij hier geconstateerd, dat het publiek, de gezamenlijke krantenlezers, gaarne belangstelling toont voor het sensationele bericht, dat in tijden, waarin geen andere grootere gebeurtenissen de aandacht afleiden, vrijwel steeds bestaat uit een misdaadbericht, d.i. het bericht, vermeldende, dat een feit van bepaalden aard zich heeft voorgedaan, of, algemeener, uit een crimineel bericht, d.i. het bericht, waarvan de inhoud met een misdaad in verband staat. Naar aanleiding hiervan schreef, zij het in den bij hem gebruikelijken gechargeerden vorm, GRESHOFF (Rebuten 1936): „De kern van de krant is de moord. En men kan er niet genoeg ruimte aan besteden, men kan er niet genoeg details van geven, men kan de situaties niet kleurig genoeg schilderen. De moord (en natuurlijk later de rechtszaak) is het eenige menschelijke element in het troost- en nuttelooze drukwerk, dat wij dagblad noemen. De lijken vormen het levende element in de algeheele verdorring van geest en gemoed, welke door de dagbladpers gesymboliseerd wordt.”

Een krant is er natuurlijk op uit, de wenschen van de lezers te respecteeren niet alléén, maar zoo mogelijk te bevredigen. De zucht naar sensatie, soms bestaande in het leeren kennen van het misdrijf van een ander, soms bovendien gericht op het kennen van bepaalde feiten, welk kennen voor zekere instincten een aangename prikkeling, dus een bevrediging is, is in ieder mensch in aanleg aanwezig, varieerend tusschen den meest eenvoudigen vorm: nieuwsgierigheid, en de meer gecompliceerde vormen, w.o. de zucht naar crimineele sensatie. Dagelijks kan iedereen constateeren, welke feiten in de misdaadberichten vermeld worden. Het zal dan ook geen nader betoog behoeven, dat het hierbij meestal niet blijft bij een simpele vermelding, dat zich een feit van bepaalden aard heeft voorgedaan, maar dat min of meer uitvoerig behandeld wordt de wijze, waarop, de middelen waarmee en de omstandigheden waaronder het delict gepleegd is. Al-

lerlei bijzonderheden, zelfs die, welke met het eigenlijke feit maar zeer weinig of in het geheel niets te maken hebben, voltooiën vaak de beschrijvingen, die met geen ander doel geplaatst zijn dan om den geest van de lezers te prikkelen, dus te boeien.

Het blijkt dus, dat naast een sobere aanduiding van de daad den lezers een groote hoeveelheid détails gegeven wordt. Naar aanleiding hiervan dringt zich de vraag op, of deze détails zonder bezwaar vermeld kunnen worden of dat men liever volstaan moet met een éénvoudig berichtje. De beantwoording van deze vraag kan geschieden op grond van hetgeen in het vorige hoofdstuk is gebleken en waaraan we thans eenige conclusies kunnen vastknoopen. Ten einde hierbij de van aard uiteenlopende détails niet zonder meer over één kam te scheren, zou ik de détails willen onderscheiden in twee afdeelingen, nl.:

- 1e) Détails, die over het gepleegde feit zelf uitweiden; en
- 2e) Détails, die beschrijven met welke middelen het delict is uitgevoerd of uitgevoerd zou kunnen worden/zijn.

Onder 1e) zijn vooral die détails begrepen, die de lagere instincten van den mensch prikkelen. In het vorige hoofdstuk hebben we gezien, dat een sensationeele beschrijving van een daad bepaalde individuen tot een soortgelijke daad kan aanzetten. De sensationeele feiten, bij een moordbericht vermeld, brengen den lezer soms tot een moordgedachte, enkele half-bedekte, dus uiterst pikante détails naar aanleiding van een zedendelict aangeduid, kunnen aanleiding zijn tot het vervallen in eenig onzedelijk gedrag, enz. Tevens hebben we kunnen constateeren, hoe een uitvoerige beschrijving van het feit bepaalde individuen tot navolging van het zelfde feit kan brengen. De beschrijvingen van inbraken bijvoorbeeld, door hun sensationeele inkleeding op een enkelen lezer een diepen indruk makend, kunnen bij hem aldus van invloed zijn, dat hij overgaat tot het plegen van een inbraak. In het algemeen bleek dus het gevaar van de détails niet denkbeeldig te zijn. De reeks voorbeelden, die in dit verband hiervóór gegeven werd, toonde dit onbetwistbaar aan en moet in dit hoofdstuk dan ook tot de conclusie leiden, *dat de pers zich in bepaalde gevallen te onthouden heeft van gedetailleerde beschrijvingen*, als hier werden bedoeld.

Onder 2e) vallen de détails, die er toe leiden, dat personen een

feit, in finesses beschreven, volkomen gaan imiteeren, d.w.z. de beschrijving als leiddraad volgen —, of dat personen de descripties in zich opnemen en daaruit leering trekken om op grond hiervan spoedig of later een plan te formeeren en uit te voeren. „Welk een rijk en boeiend studiemateriaal vinden wij in een mooie zorgvuldig afgewerkte moord!” schreef GRESHOFF, als steeds scherp. Ook in dezen werd in het voorgaande hoofdstuk een aanzienlijke serie voorbeelden gegeven, die onvermijdelijk tot den eisch moet leiden, *dat de pers zich eveneens te onthouden heeft van alle détails, die ze of volledigheidshalve, of om sensationeel te zijn, zou willen vermelden en die den recidivisten of aanstaanden misdadigers middelen aan de hand zouden kunnen doen*. Onder deze middelen worden zoowel de wijze van uitvoering begrepen als de trucs of werkmethodes om aan de handen van de Justitie te ontkomen. Uitvoerige beschrijvingen van wisselvervalschingen, vervaardiging van valsch muntspecie, inbrekerstrucs, automaten-diefstallen, enz. ressorteeren hier dus evenzeer onder als vermelding van gebruik van gummi-handschoenen, bespreking van ma-zen der strafwet, vermomningsmiddelen, enz.

Volledigheidshalve zij in dit verband opgemerkt, dat er ook werkwijzen of middelen zijn, die men niet of niet meer behoeft te leeren om met behulp daarvan een misdaad uit te voeren. Een misdadiger zal wel steeds instinctief trachten zijn werk in stilte te verrichten. Tot het plegen van een zedenmisdrijf behoeft de dader niet steeds de handelwijze geleerd te hebben (hier afgezien van de prikkelende werking van een desbetreffend bericht). Voor het behouden van een gevonden voorwerp is geen middel noodig, tenzij men het niet-aangeven als zoodanig zou willen zien. In dergelijke gevallen kan men tegen een gedétailleerde beschrijving, mits ze niet ongezond-prikkelend is, geen bezwaar hebben. Integendeel; er kan zelfs belang bestaan bij vermelding, omdat het publiek er door gewaarschuwd wordt tegen bepaalde mogelijkheden. Bijv.: Iemand heeft den sleutel aan de straatzijde in de deur laten zitten, zoodat een dief binnen kon komen; men hoede zich dus voor een dergelijke nonchalance.

Behoudens ten aanzien van deze uitzonderingsgevallen is het m.i. dus onbetwistbaar, dat de pers bij het vermelden van détails wel eens veel te ver gaat. In Frankrijk, Amerika en Engeland is

men reeds vroeger tot een zelfde conclusie gekomen, o.a. drukte AUBRY zich aldus uit: „Nous savons quelquefois comprendre que la presse doit se taire”. „News should be for use, not principally for stimulation,” verklaarde J. E. HOOVER. PENNYPACKER schreef: „Crimes of a startling character, scandals and sensations of all kinds are sought with avidity from a like motive. The harm, done to the community by this tendency has been incalculable”; het zijn immers de détails, en liefst de meest sensationeele, die de lezers aantrekken. Dr. BEUMER¹ meent evenzoo: „De ontwikkeling ten kwade komt voor de verantwoording der pers, die de „University-extension” geeft”. Evenzoo eindigde in 1896 reeds AUBRY zijn referaat op het 4e Congrès d'Anthr. Crim.²; „J'ai été dur pour vous, messieurs les journalistes, je vous ai accusé de tous les crimes, j'ai démontré, pièces en main, que vous êtes responsables de la plupart des assassinats qui se sont commis”. AUBRY's woorden waren wel is waar veel te generaliseerend, maar in ieder geval bestaan ook thans, nadat de invloed van de buitenlandsche pers, althans van de buitenlandsche sensaties, zich in Nederland heeft doen gelden, ook van de zijde van de Officieren van Justitie, rechters, enz. bezwaren t.a.v. de gedétailleerde en sensationeele beschrijvingen. Dit bleek overduidelijk uit de opmerkingen, bij de enquête, gevraagd en ongevraagd, gemaakt.

Het is echter eenvoudig te eischen, dat de pers zich van sensatie en détaillering moet onthouden, zonder te letten op de argumenten, die de pers aanvoert tot behoud ervan. „Iedereen heeft toch recht om alles te weten, wat er in de wereld omgaat!” wierp mij een hoofdredacteur van één der groote bladen bij een onderhoud tegen. Dat recht heeft inderdaad iedereen. Maar zeker is, dat hij via de pers op ander terrein dan crimineel nieuws lang niet alles te weten komt, omdat de pers eenvoudigweg dàt publiceert van het internationale, nationale en plaatselijke nieuws, wat haar bereikt en wat zij hiervan wil publiceeren, of om het publiek te behagen, of om de meening van het publiek in een bepaalde richting te leiden. Of het gepubliceerde wel steeds op moreel verantwoorde gronden geopenbaard wordt, is een vraag,

¹ pag. 516.

² pag. 102.

waarmee niet elke redactie zich bezighoudt. De pers heeft echter tot taak: „Die Darbietung eines Lesesstoffes, der nach der Annahme der Redaktion seines Inhalts wegen der Verbreitung wert oder bedürftig ist” (GLASSER).¹ Het dagblad moet niet slechts zijn „een weerspiegeling van het leven van iederen dag” (AUGUST MONET)², maar tevens moet men zich kunnen wenden tot de krant „for information, for aid, and for guidance” (J. E. HOOVER). Maar dan moet de krant ook meer bevatten dan een willekeurige selectie uit een willekeurige collectie nieuws, maar een doelbewust samenstel berichten, die de lezers inlichten over het wereldgebeuren, wel is waar voor zoover mogelijk steeds naar waarheid, doch tevens met die beperking, dat niet een inlichting, hoe juist misschien op zich zelf ook, aanleiding zou kunnen geven tot een infame geestelijke besmetting. Hiermee zou niet alleen de geestelijke volksgezondheid benadeeld zijn, doch tevens de minder sterke geesten individueel. *De opvoedende functie van de pers strekt zich wel degelijk zoover uit, dat ze op zekere punten moet weten te zwijgen.*

Op crimineel gebied is het al zeer waar, dat de pers moet kunnen zwijgen. Bovendien, waarom zou zij hier alles moeten vermelden, terwijl ze op ander terrein naar eigen goeddunken spreekt of zwijgt? Ook op crimineel gebied dient de pers aldus te berichten, dat zij op de lezers een gunstigen invloed uitoefent. Bereikt zij dit door te zwijgen — nl. in die gevallen, waarin thans de praktijk geleerd heeft, dat vermelding van bepaalde feiten een gevaar oplevert —, dan zwijge zij. Is het beter te spreken, zij het in doelbewuste termen, dan spreke zij. Maar om dit te beoordeelen dient de journalist op de hoogte te zijn van de uitwerking, die een te uitvoerig bericht kan hebben.

Pas als we de oorzaken nagaan van het feit, dat de kranten hun misdaadberichten détailleeren, is vast te stellen, of een vermindering van dit gebruik te bereiken is. Dat het publiek de sensatie wil, zagen we reeds meermalen en dat de directies de redacties er toe drijven, de wenschen van het publiek te behartigen, is eveneens bekend. „Ils sont plus désireux de conquérir

¹ pag. 5.

² pag. 1.

des abonnés que d'exercer un sacerdoce," schreef LE PLAY (La Réforme sociale en France, 1901) ten aanzien van de courantiers. Wanneer het publiek echter op één krant aangewezen zou zijn, was het misdaadbericht zonder bezwaar te beperken. Er bestaan echter verschillende kranten naast elkaar, en hiermee is de concurrentiestrijd geboren. Prof. WILCOX becritiseerde den toestand aldus: „When two or more papers get to „running” each other, they often lose all sense of responsibility to the public, and their competition becomes simply a game for the opportunity of self-gratulation”. De strijd om den primeur, zool niet van het feit zelf, dan toch nog van de bijzonderheden, is de grootste factor, die tot de uitvoerigheid van de misdaadberichten aanleiding geeft, omdat het publiek nu eenmaal sensatie wil, al is het maar in den vorm van een zeer snelle berichtgeving.

Als het dus gaat om een verbetering in te voeren, dan zijn er slechts enkele mogelijkheden. Het publiek opvoeden, opdat het sensatie niet meer zal wenschen: dit zal wel steeds een onmogelijkheid blijven. Het gezamenlijk door alle krantenredacties afspreken, dat men bepaalde beperkingen zal aanleggen en elkaar geen primeurs zal afsnoepen: zoolang de journalistiek een financiële basis heeft, zal een dergelijke afspraak weinig succes hebben; enkele ervaringen toonden trouwens reeds de geringe mogelijkheid van realisatie hiervan. Slechts blijft over, dat de journalisten zelf inzien, dat de geheel op hen steunende publiciteit niet alleen een nuttig, maar ook een hoogst gevaarlijk werktuig kan zijn. Hun moreel verantwoordelijkheidsgevoel moet hierbij den weg wijzen, eventueel voorgelicht door de wetenschap en praktijk inzake den invloed van hun publicaties. Er bestaat een mogelijkheid dit te bereiken. De journalist moet nl. zijn taak begrijpen en zich desnoods kunnen stellen boven de financiële belangen van de directie. En, om het vraagstuk ook in collectief verband te zien, er moet zich voor zoover nog noodig onder de journalisten een beroepsmoraal vormen om schadelijke sensatie en détails te vermijden, een beroepsmoraal, die zoo'n geestelijken dwang zou kunnen uitoefenen, dat degenen, die zich er niet aan zouden willen storen, toch hiervan teruggehouden worden. Hoe een dergelijk beroepsmoraal te vormen is, daarover later. Hier zij nog slechts toegevoegd, dat op „overtreding” van de beroeps-

moraal onder meer de „sanctie” zou rusten, bestaande in het verliezen van de achting en het vertrouwen van de collega's.

Ten slotte kan men nog verwachten, dat de menschen, die in de krant niet voldoende sensatie meer vinden, deze in andere litteratuur gaan zoeken. Tegen geestelijke giftmengers is geen kruid gewassen, maar in ieder geval kan de pers, door zich van een ongezonde sensatie te onthouden, de rol van giftmenger afwijzen en zich aldus gedragen, dat althans niet zij het is, die de misdaad bevordert. Dan nog zal vermoedelijk de maatschappij gebaat zijn, want niets is zoozeer volkslectuur als juist de krant, omdat zij door vrijwel iedereen te bekostigen is en men niet meer moeite behoeft te doen om haar te krijgen dan naar de brievenbus te loopen; waartegenover staat, dat het zich verschaffen van lectuur, die men bovendien niet dagelijks in de brievenbus vindt maar moet gaan halen of bestellen, meer kosten meebrengt. In den regel zal degen, die zich de moeite en kosten getroost dergelijke lectuur aan te schaffen, de sensatie van krantenlitteratuur niet meer noodig hebben om tot de misdaad te geraken.

B. Politie en Pers

Bij de bestrijding van de misdaad neemt de politie wel een zeer voorname plaats in. Bij de beschrijving der misdaad vervult de pers een groote rol. Geen wonder, dat politie en pers elkaar meermalen ontmoeten. En daar beider belangen ver uiteenloopen en tevens, daar ze op verschillend plan staan, niet op één lijn gesteld kunnen of mogen worden, is er ruimschoots gelegenheid tot het ontstaan van botsingen eener-, het groeien van een goede verstandhouding anderzijds.

Herhaalde malen is het probleem „Politie en Pers” door auteurs onder oogen genomen¹, een bewijs dus, dat dit onderwerp een nadere bestudeering noodig heeft en had. Zoowel in de buitenlandsche als in de Nederlandsche litteratuur van de laatste decennia vindt men geregeld het vraagstuk min of meer uitvoerig aangeduid of besproken. Dat het thans nog steeds volkomen actueel is, bewijzen o.a. enkele voordrachten, door JOHN EDGAR HOOVER, den bekenden chef van het Federal Bureau of Investiga-

¹ o.a. Lombrose, Hellwig, Monet, Beumer, Canditt, e.a.

tion te Washington, gehouden, het recente boekje „Le crime et la Presse” van JAQUILLARD, den Politiechef te Lausanne, en het hoofdstuk „Politie en Pers” in het nieuwe werk „Crimineele Tactiek” van S. W. MOOLENAAR, commissaris van politie te Groningen.

Het feit, dat velen vóór mij de verhouding tusschen politie en pers bestudeerden, ontheft mij van de plicht, zeer uitvoerig op de inhaerente kwesties in te gaan. Daarom wil ik ook niet alle opgeworpen standpunten in extenso bespreken, temeer omdat het hier grootendeels te doen is om de Nederlandsche toestanden. Wél wil ik trachten in de volgende bladzijden een overzichtelijk systeem te geven van dit onderdeel van mijn stof om aldus duidelijker dan mijn voorgangers het geheel der vraagstukken in het licht te stellen.

Zelfs het uitvoerige werk van commissaris MOOLENAAR verschaft in dezen weinig feitelijke gegevens en staat op een meer beschouwend standpunt. Het is echter juist zoo aardig, met enkele gevallen de problemen te kunnen illustreeren, en hierbij tevens op de hoogte te zijn van de praktijk, waarbij ook is na te gaan, in hoeverre deze bevredigend is. Welnu, deze gegevens werden verkregen uit de enquête, onder hoofd-commissarissen en commissarissen ingesteld. In de Inleiding werd de bevredigende opbrengst van deze enquête reeds vermeld. In het volgende zullen de resultaten verwerkt worden.

Wanneer we de werkzaamheden van de Politie als uitgangspunt nemen, dan kunnen we constateeren, dat de pers de politie hierbij hinder kan verschaffen, maar ook goede diensten kan bewijzen. Verder blijkt, dat de politie soms via de pers gelegenheid wordt geboden, het publiek tegen gedragingen van een bepaald persoon te waarschuwen, zonder dat zij zelf als gerechtelijk orgaan in werking hoeft te treden. Deze drie gezichtspunten zullen thans behandeld worden, waarna de resultaten aan de praktijk getoetst kunnen worden.

1e. De pers benadeelt het onderzoek.

In de enquête werd dit onderwerp vervat in de vraag: „Werd Uw onderzoek wel eens door een ontijdig of onbescheiden persbericht geschaad?” 24 van de 58 inzenders antwoordden hierop

bevestigend, een bewijs dus, dat een deel van de persberichten inderdaad niet onberispelijk is. Op verschillende manieren kan immers de pers het onderzoek benadeelen:

De krant beschrijft uitvoerig de (misdad en de) middelen, die hierbij werden toegepast om haar zoo goed mogelijk, d.i. dusdanig, dat achtervolging zeer moeielijk of geheel uitgesloten is, uit te voeren. Zoo wijzen verschillende commissarissen op het vermelden van het feit, dat gewerkt werd met gummi-handschoenen, zoodat geen vingerafdrukken gevonden werden. Met MOOLENAAR zou ik willen zeggen, *dat dergelijke uitlatingen niet goed te keuren zijn.* Men zou hierop natuurlijk kunnen zeggen, dat de misdadigers toch wel weten, dat de politie steeds naar vingerafdrukken zoekt. Dan ware de heele dactyloscopie als opsporingsmiddel onbruikbaar geworden. „Ik heb kapitale misdrijven door vingerafdrukken tot klaarheid gebracht,” vertelt MOOLENAAR¹, „(dit werd niet in de pers vermeld) en er begeven zich steeds weer nieuwelingen op het pad der misdaad, die het nog niet weten en het waarlijk niet van ons uit de krantenberichten en uit de strafzittingen behoeven te leeren.” In gelijken geest schreef mij een hoofdinspecteur uit de hoofdstad: „De vermelding in de bladen, dat de daders vermoedelijk handschoenen gedragen hebben, is fnuikend voor den technischen dienst der politie, omdat daardoor de dieven in het algemeen opmerkzaam worden gemaakt op het nut van het handschoenen dragen. Ook de vermelding, dat de dactyloscopische dienst in een bepaald perceel, waar diefstal is gepleegd, een onderzoek instelde, doet den dief waarschuwen tegen het gevaar, dat zijn vingerafdrukken hem kunnen verraden”.

Een en ander geldt echter niet alleen voor wenken inzake het gebruiken van handschoenen, maar bij elke, om den wille van het op sensatie beluste publiek geplaatste, uitvoerige beschrijving van middelen, waarmee een misdaad is uitgevoerd. We hebben reeds gezien, dat dit de criminaliteit kan bevorderen; in dit verband dient te worden vastgesteld, dat het voor de politie hoogst onaangenaam is, indien aan haar vijanden, de misdadigers, door de kranten wordt bijgebracht, hoe zij aan de politie (en dus ook

¹ pag. 124.

aan de Justitie) kunnen ontkomen. „La publicité donnée par les journaux aux crimes et aux délits peut offrir un réel danger, quand des détails précis sont susceptibles de constituer un enseignement ou un exemple,” schrijft JAQUILLARD.¹

Gelijkelijk af te keuren is de uitvoerige beschrijving van de methodes, die de politie toepast bij de opsporing van misdaden. Want dit komt evenzeer daarop neer, dat de (aankomende) misdadiger, zij het impliciet, wordt ingelicht omtrent wat hij heeft na te laten en te doen om niet gesnapt te worden. De misdadiger moet weten, dat hij een grooten vijand tegenover zich heeft, maar hij moet de taktiek van zijn vijand niet kennen: er is misschien niets, dat hem zoozeer zal remmen, als het besef, dat hij bij het verrichten van een daad gevaar loopt, zonder dat hij weet, vanwaar dat gevaar komt en hoe hij zich er tegen kan hoeden. Daarom kan het ook bezwaarlijk wezen, indien de krant namen of foto's opneemt van opsporingsambtenaren. Dit beteekent wel een zeer duidelijke waarschuwing voor den misdadiger, die dus uiterst op zijn hoede kan zijn. En omgekeerd zal de politie, om een gewaarschuwden vijand te vatten, veel meer moeielijkheden moeten overwinnen.

De thans besproken gevallen waren in zooverre hypothetisch, dat ze betroffen inlichtingen, gegeven nog vóór de misdaad verricht is. Van meer urgentie lijkt nog het kwaad, dat berichten kunnen stichten, nadat de daad gepleegd is, d.w.z. wanneer de politie opdracht heeft ontvangen de feiten nader te onderzoeken, en den dader op te sporen. Dan kan een rechtstreeksche benadeeling van het onderzoek plaats vinden. In dit verband wil ik een aardige zinsnede van J. E. HOOVER aanhalen: „Crime news may sometimes not be news until it is published”, m.a.w.: wanneer het misdaadnieuws liever nog niet vermeld dient te worden, blijve publicatie zoolang achterwege. Zoo overtuigd is deze imposante auteur van de moeielijkheden, dat hij elders zegt: „I insist that the time has come when we must decide whether we are to be chasers of crime or chasers of publicity”.

De gevallen, waarbij het onderzoek, reeds ingesteld, geschaad of geheel verhinderd kan worden, zijn de volgende:

¹ pag. 43.

a) *In de eerste plaats kan de misdadiger uit de krant vernemen, hoever de politie met het onderzoek is en ten aanzien van welke punten hij in verband hiermee speciaal op zijn hoede moet zijn.* De berichten zijn dan meestal te voorbarig geweest of hadden in het geheel niet geplaatst behoeven te worden. Vandaar dat JAQUILLARD¹ schreef: „Presque chaque jour, des délits — parfois audacieux — sont perpétrés dans notre canton et rendus publics par la voie de la presse. D'aucuns s'étonnent que la police ne puisse mettre la main sur les coupables”. J. E. HOOVER heeft weer enkele echte Amerikaansche voorbeelden, nl. de ontsnapping van John Dillinger, Alvin Karpis en Kelly, op pag. 87 reeds besproken n.a.v. de „continuation of criminal careers”. In zijn voordracht „present day Police problems” zegt hij verder nog: „There was for instance a kidnapping case, in which the ransom note, instead of being a matter of prior importance toward the apprehension of the scoundrel who kidnapped and murdered a young boy, became merely a smeared, dirty, worthless piece of evidence. It had been carelessly handled by several law enforcement officers and then its contents were passed on to the press.” Wij behoeven echter om voorbeelden niet zoo ver van huis te gaan, want de enquête verschaftte in dezen de noodige recente Hollandsche voorbeelden:

Door een ontijdige publicatie in de pers omtrent een fraude met de zoogen. duivenklokken was de verdachte reeds op de hoogte met de ontdekking van de door hem gepleegde fraude en had hierdoor zijn antwoord klaar toen de politie van Haarlem hem verhoorde.

De N.R.C. van 9 Mei 1937 vermeldt het volgende geval: „Twee inspecteurs van de Centrale Recherche begaven zich naar Antwerpen, maar voor zij daar met hun onderzoek konden beginnen, moesten er uiteraard enkele formaliteiten worden vervuld, zoodat dit onderzoek pas op Donderdag kon worden aangevat. Inmiddels had één van de Antwerpensche bladen bericht, dat de Rotterdamsche Inspecteurs daar waren aangekomen, met het gevolg, dat alle verdachten gewaarschuwd waren en toen men den volgenden dag huiszoekingen ging doen, kon men ook niets vinden.” (MOOLENAAR² signaleerde dit bericht).

¹ pag. 1.

² pag. 112.

Het is een bekend feit, dat misdadigers er de krant op na zoeken, of hun misdaad ontdekt is en in welke richting de politie zoekt. Zoo zeide een zware jongen tegen Pater Patricius de volgende zinsnede, reeds één maal geciteerd, maar behoudens het tusschen () geplaatste ook hier ter zake dienend: „(Geen enkelen invloed heeft de krant op mij gehad,) alleen dat ik steeds uitkeek of ik ontdekt was. Tevens zag ik er in wat de politie deed en hoe ik mij ten opzichte van hen moest gedragen”.

Het is verder bijv. geheel onjuist, wanneer een krant meldt n.a.v. het geval-Wimbledon (moord zomer 1938): „De politie heeft afdrucken van de banden der auto, waarmee het lijk vervoerd is”; gevolg is immers, dat de dader de banden gaat verwisselen en de identiteit van de auto nog zeer moeilijk vast te stellen zal zijn.

Oorzaak van de onbescheiden, ontijdige en weinig tactische berichten is vaak, dat de pers zelf gaat rechercheeren. Er zijn verscheidene gevallen bekend, dat de journalisten zelf in overgrootten ijver op de plaats der misdaad gaan rondneuzen en zelfs op eigen initiatief getuigen verhooren en door hun ingeboren vrijmoedigheid dingen te weten komen, die zelfs de politie nog niet wist en — hier komt weer het groote bezwaar —, indien zij het geweten had, zeker voorloopig tegenover de pers verzwegen zou hebben om den dader niet den weg te wijzen tot ontsnapping. O.a. beschrijft MOOLENAAR op pag. 126 van zijn boek een dergelijk geval. Verder is er in een artikel van P. M. ADRIAANSE, „Als de pers rechercheert” critiek geleverd op deze af te keuren handelwijze.

Toch mag niet verheeld worden, dat het rechercheeren door de pers soms nog eenig resultaat oplevert ook. Een voorbeeld in dit verband is de zaak Giessen-Nieuwkerk, waarbij de pogingen om tot revisie van het vonnis te geraken pas succes hadden, nadat een journalist van „Het Volk” aan een kroongetuige de bekentenis had weten te ontlokken, dat hij op onwaarheid berustende verklaringen had afgelegd. „Het Volk” begon met deze gegevens een campagne. Maar het komt mij voor, dat het zelfs in een dergelijk geval niet is goed te keuren, dat de resultaten van de naspeuringen van de pers maar vast gepubliceerd worden zonder dat eerst overleg is gepleegd met de politie betreffende de vraag,

of de publicatie misschien het verdere onderzoek zou kunnen schaden. Bovendien kan het rechercheeren door de pers soms als critiek op het justitieel onderzoek worden opgevat. Hierover later meer.

Men moet bij dit alles echter wel in aanmerking nemen, dat de belangen van politie en pers ver uiteenloopen, zoodat het te billijken is, dat de pers eigen informaties tracht in te winnen, maar slechts voor zoover het politieonderzoek daardoor niet geschaad is. Hierom lijkt het standpunt van commissaris GASINJET (Jubiläumnummer Vliessingsche Courant 1937) bij den eersten aanblik tegengesteld aan dat van anderen, doch bij nadere beschouwing parallel: „Moge de politie in het belang van haar onderzoek daarbij dan wel eens de voortvarendheid der pers met angstige oogen volgen, haar hinderlijk en lastig vinden, zij dient te bedenken, dat de vertegenwoordigers der dagbladen niet door persoonlijke nieuwsgierigheid worden gedreven, doch dat zij in staat dienen te zijn, het groote publiek zoo spoedig mogelijk in te lichten over het gebeurde, dat toch al reeds in kleineren kring beroering heeft verwekt. Dan is het de taak der politie om, zonder schade aan haar eigen onderzoek te berokkenen, de pers die inlichtingen te verstrekken, welke voor een „juiste” berichtgeving noodig zijn.” Het lijkt mij echter toch gewenscht, dat de pers de gegevens, die zij zelf verzameld heeft, eerst aan de politie voorlegt om met haar te overleggen, of de publicatie misschien nog ongewenscht is, en wel omdat het belang van de politie, overheidsorgaan, belast met het opsporen van voor de samenleving schadelijke individuen, gaat boven het belang van de pers.

b) In de tweede plaats kan de pers het onderzoek schaden door suggesties in een volkomen verkeerde richting. Zij doet dit soms reeds op grond van de door de politie opgegeven feiten, eventueel aangevuld met zelf verkregen gegevens. Een veel geopperd voorbeeld is dat, waarbij de pers op eigen initiatief verband gaat leggen tusschen gepleegde misdaden; zoowel het publiek, waaronder zich bovendien getuigen kunnen bevinden, als de politie kan hierdoor misleid worden. De misschien goed bedoelde fantasie, die misschien zelfs soms op juistheid berust, is toch in het algemeen niet toe te juichen, omdat ze het onderzoek

meestal niet verheldert, maar vertroebelt. Evenzoo staat het met suggesties omtrent moord of zelfmoord, ongeval of misdaad, e.d. De pers heeft zich hier van commentaar te onthouden en slechts te berichten de feiten, die geconstateerd zijn door de politie, en van de zelf ontdekte gegevens diegene, die de politie voor publicatie vatbaar acht.

Omgekeerd kan wel eens een suggestie in de juiste richting voorkomen. Een voorbeeld van dien aard is, dat de schrijver-journalist E. A. POË in zijn verhaal „The mystery of Marie Rogêt”, geheel geïnspireerd op krantenberichten inzake den onvindbaren dader van den moord op Mary Rogers een oplossing construeerde, die de politie er toe bracht in gelijke richting te speuren, waarbij de dader op overeenkomstige wijze als in het boek gepakt werd. Een dergelijken goeden inval kan een journalist natuurlijk ook wel eens hebben. Wanneer men echter vraagt of hij zijn gedachte dan maar direct moet publiceeren, dan moet het antwoord ontkennend luiden. Laat hij zich liever eerst verstaan met de politie, die gaarne elke mogelijke oplossing onder het oog zal willen zien. Bovendien zou het publiceeren van een mogelijke oplossing den dader kunnen waarschuwen, dat men hem op het spoor is of kan komen.

2e) *De pers bevoordeelt het onderzoek.*

In de enquête werd dit onderwerp vervat in de vraag: „Werd Uw onderzoek wel eens door een persbericht vergemakkelijkt?” Dat dit inderdaad vaak het geval is, bewijst het aantal bevestigende antwoorden op deze vraag, nl. 50 van de 58 inzenders (bij 5 inzenders had zich geen geval voorgedaan; zij ontkenden de mogelijkheid echter niet.)

De pers kan dus de politie behulpzaam zijn bij haar onderzoek. Hierover zijn alle politiemannen en auteurs het eens. De pers is dikwijls behulpzaam. In het algemeen is men het ook hiermee eens, omdat van de hulp van de pers meermalen gebruik gemaakt is. Ik wil echter niet nalaten enkele voorbeelden ten bewijze te geven, welke voorbeelden in drie categorieën te rangschikken zijn:

a) *De politie geeft de pers berichten ter publicatie met voorop-*

gezet doel, dat deze berichten het onderzoek zullen be-
spoedigen.

Dit soort berichten beschrijft J. E. HOOVER met een aardige woordspeling. „If the officer is the guardian of the law, then the free press is the guardian of the officer”. JAQUILLARD¹ zegt: „Dans certains cas, la méthode la plus rapide et la plus efficace, c'est précisément d'user la presse”. MOOLENAAR² drukt zich aldus uit: „Er is een (weder)dienst, welke de pers aan de politie kan bewijzen. Dat is de hulp van de dagbladpers bij het opsporen van misdrijven. Er is soms bij een crimineel onderzoek een stadium, dat de opsporingstaktiek het gewenscht doet zijn, aan het misdrijf en aan bepaalde byzonderheden daarvan een zoo groot mogelijke ruchtbaarheid te geven. Dan roept de politiemans zijn vriend, de Pers, te hulp. Wat geen tien politiebلاden kunnen doen, doen dan de radio en de dagbladpers”.

In de eerste plaats denken we bij deze fractie van politie-berichten aan *het opsporingsbericht*, waarin eenvoudig wordt vermeld, welken persoon de politie graag zou willen vatten, meestal met naam en een meer of minder volledig signalement aangeduid (event. zelfs een foto). Het is aardig te vermelden, dat ik heb kunnen constateeren, dat dit middel in wezen reeds zeer lang in gebruik is. Want een krantje, de Utrechtse Maendaege Courant, van 29 Aug. 1687 bevatte reeds het bericht:

„Daer wert als noch vermist een Manspersoon, slecht van Verstandt . . .”
enz.

Op 3 Oct. 1687 werd dit bericht nogmaals opgenomen.

De Opr. Haarlemmer Courant noteert 30 July 1697:

Over 3 weken is van Haerlem weggegaan een Jongetje, sprekende Frans en Duyts, out zynde 14 jaren, met gekrult Hair en een Slaepmuts op 't Hoofd met doncker Wambas op de Rug met twee Lassen en een paar witte Kousen aen. Het is een Vluchtelingh en genaemt Jan Verrie. Die op 't Begijnhof achter de Fransse Kerck tot Haerlem te recht brengt, sal beloont werden.

Een berichtje, dat reeds opsporing door de Justitie betreft is het volgende, gedateerd 7 Mei 1696, weer uit de Utrechtse Maendaege:

¹ pag. 119.

² pag. 71.

Wurzburg, den 7 May. De Zellingcr Jode, over 3 Weecken gehangen, is nu 3 nachten geleden van de Galge gestolen, weshalve men hier en op het omleggende Landt heeft gepubliceert, dat die den Dader daer van weet aen te wijsen, hondert Rijksdaelders tot een Proemie sal hebben. Men heeft oock tydinge, dat in 3. mylen van hier, in seecker Dorp But-hard genoemt, de Honden, op 't Erf van een Jode, het Lijck van een Jongetje dat in twe'en was gekapt, uyt een Misthoop hebben opgegraven, waer over van hier eenige Gedeputeerde, derwaerts zijn gesonden, om die saeck te examineeren.

Verder valt in dit verband nog een berichtje uit de Nieuwe Amsterdamse Courant en Algemeen Handelsblad van 10 Jan. 1828 uit Engeland te citeeren:

... was men te Londen nog niet geslaagd om den voortvluchtigen Bankier Rowland Stephanson op het spoor te komen. Men heeft een premie van 1000 pond Sterl. voor zijn ontdekking uitgelooft.

Voorbeelden van dezen aard behoef ik uit de huidige kranten niet te geven; men ziet ze dagelijks zelf. Ik wil slechts een enkel meer gecompliceerd geval vermelden:

Uit het water van de Keizersgracht te Amsterdam werd door een burger een melkfleschje opgevischt, waarin aanwezig waren een foto van een vrouw en een foto van een kind, benevens een haarlok, een kraal en een damesring. Achter op de foto van de vrouw stond met potlood geschreven: „Moeder, vergeef het mij. Uw kind Johanna”. Waar verdere aanwijzingen ontbraken, zou uit een en ander kunnen worden geconcludeerd, dat òf de moeder haar kind had verdronken, òf moeder en kind samen verdronken waren. In ieder geval kon hier sprake zijn van een verdrinkingsgeval of eenig misdrijf. Een uitgebreid onderzoek had tot resultaat, dat al spoedig kon worden nagegaan, waar de besproken foto van de vrouw was gemaakt, en dat ook de foto zelf werd herkend. Naam en adres kon men echter niet te weten komen. Wel kwam gedurende het onderzoek vast te staan, dat de vrouw te Rotterdam in een hotel, van naam bekend, als spoelster gewerkt en dat zij te Rotterdam gewoond had; doch men kende haar niet anders dan als Johanna. Verschillende leden van het personeel van het hotel herkenden haar wel als de bewuste Johanna, doch ieder spoor van Rotterdam uit liep dood. Tenslotte werd overgegaan tot de publicaties van de foto's van moeder en kind in de pers, hetgeen tot gevolg had, dat ongeveer twee uur na het verschijnen van de couranten, waarin de foto's

geplaatst waren, aan het politiebureau werd meedeeld, dat die vrouw woonde in de () straat en geestelijk abnormaal was. Dank zij de medewerking van de pers kon dit drama tot oplossing gebracht worden.

In de tweede plaats ressorteert onder de op hulp ingestelde berichten *het oproepen van getuigen*. Vooral bij het onderzoeken van verkeersongevallen heeft dit herhaalde malen succes gehad, maar ook wordt vaak in allerlei andere affaires via de pers een beroep gedaan op het rechtsgevoel van de lezers om zich als getuigen aan te melden of inlichtingen te verschaffen.

Tevens wordt het politiebericht nuttig gebruikt bij *het opsporen van goederen voor haar bekende eigenaars of het opsporen van eigenaars van bepaalde goederen*. Voorbeelden:

Nog niet lang geleden hield de politie te Amsterdam, na een inval bij een fietsenopkoper, ongeveer 20 rijwielen over, waarvan kon worden aangenomen, dat deze, althans ten deele, van misdrijf afkomstig waren. Een bericht in de dagbladen, waarin melding werd gemaakt van het feit, dat de politie een rijwielstalling met vermoedelijk vele gestolen rijwielen had leeggehaald, had tot resultaat, dat honderden personen dien dag en ook nog vele dagen later zich aan het betrokken politiebureau vervoegden, om deze rijwielen in oogenschouw te nemen. Van de 20 hiervòòr genoemde fietsen werden er bij die gelegenheid ongeveer 8 herkend door de oude eigenaars.

Een oud-Hoofdcommissaris schreef: „Wanneer blijkbaar van diefstal afkomstige voorwerpen bij de politie waren aangebracht, is het door de courant meermalen gelukt de eigenaars te vinden”.

Verder is het dikwijls voorgekomen, *dat de politie aan de pers opzettelijk onjuiste berichten opgaf* om den achtervolgde op een dwaalspoor te brengen. Bijv. liet de politie publiceeren, dat ze naspeuringen in een bepaalde stad verrichtte, terwijl ze in werkelijkheid in een geheel andere stad werkte; of er werd gepubliceerd, dat de politie aan een geval van zelfmoord geloofde, terwijl ze in waarheid den moordenaar zocht, enz. Op gelijk plan hiermee staat, dat de politie de ontdekking van een misdaad niet doorgeeft om hierdoor den dader in zooverre om den tuin te leiden, dat hij minder op zijn hoede gaat zijn, bijv. zijn vlucht onderbreekt, vertraagt of staakt, de gestolen bankbiljetten uit-

geeft, enz. Verder behoort hierbij het geval, dat de politie de pers niet volledig inlicht, eveneens om den gezochte een strik te spannen. Deze drie mogelijkheden zijn impliciet door MOOLENAAR voorzien, waar hij op pag. 122-125 van zijn boek een geheel verslag analyseert uit crimineel-tactisch oogpunt.

b) De pers plaatst berichten, die, zonder dat dat de eigenlijke bedoeling was, de politie in haar onderzoek steunen.

Dit geval beteekent één van de nuttige consequenties van de crimineele berichtgeving, die soms slechts berusten — in tegenstelling met de onder a) behandelde gevallen — op toevalligheden. Een enkele illustratie:

De goudiefstal in het Tandheelkundig Instituut te Utrecht in 1938 werd opgelost, doordat een groothandelaar in edele metalen, wien een klomp goud te koop was aangeboden, byzonderheden omtrent den diefstal in de krant las en de politie waarschuwde, waardoor eerst de helers en later de dieven konden worden aangehouden.

Den commissaris van politie te Leeuwarden was een bericht opgevallen omtrent iemand, die in het Zuiden des lands op een bepaalde wijze bij tandartsen was binnengedrongen en daar geld ontvreemd had. De dader bleek een Oostenrijker te zijn. Nu waren in Leeuwarden ook soortgelijke gevallen voorgekomen. Bij informatie bleek, dat de in het Zuiden aangehouden persoon identiek was met den te Leeuwarden gezochte.

Verder vermeldde een commissaris in zijn schrijven gevallen, waarbij bijv. een oplichter meerdere slachtoffers had gemaakt en deze door het lezen van de courant op de aanhouding opmerkzaam gemaakt werden, zich aanmeldden, enz., zoodat de politie ook andere feiten tegen den gearresteerde kon onderzoeken.

Door de politie te Amsterdam werd in 1937 een persoon gezocht, wiens schuld aan den moord op een oude vrouw reeds vast stond. Men kon dus verwachten, dat de man alle moeite zou doen de politie uit handen te blijven. Door een uitlating van een politieambtenaar kreeg een journalist lucht van de zaak en publiceerde met den meesten spoed alle hem bekend geworden gegevens, w.o. voornam en beginletters van den achternaam van den gezochte. Dit bericht kwam natuurlijk ook den dader onder

oogen, die zich bevond in een kosthuis, waar de politie hem vermoedelijk niet gezocht zou hebben. Bij het lezen gedroeg hij zich zoo eigenaardig, dat hij, zonder het misschien zelf te begripen, verried, dat hij de in het bericht bedoelde persoon was. De kostbaas heeft toen buiten hem om aan de politie kennis gegeven, waarna onmiddellijk arrestatie kon volgen. Niettegenstaande er dus in politiekringen groote ontstemming heerschte over de ontijdige publicatie, had het bericht toch het gevolg, dat de man eerder werd aangehouden dan oorspronkelijk te verwachten was. (Oogenshijnlijk is dit geval in strijd met wat onder 1e) besproken is, omdat daar geprotesteerd werd tegen ontijdige of onbescheiden berichten. Aan een geval, dat, zooals het genoemde, door een toevalligheid snel opgelost wordt, behoeft men echter geenszins een argument te ontleenen tegen het aldaar betoogde. Bij vraagstukken als deze brengt de casuïstiek nu eenmaal uitzonderingsgevallen).

c) *De politie bespreekt nadrukkelijk met de persvertegenwoordigers een wijze van publicatie of niet-publicatie, omdat hiermee het onderzoek gebaat zal zijn.*

Hier is dus sprake van een volkomen samenwerking tusschen politie en pers, waarbij de pers de politie bewust tot steun is. Ter afwisseling twee uitheemsche voorbeelden:

JOHN EDGAR HOOVER schreef naar aanleiding van de arrestatie van Bruno Hauptmann, den moordenaar van Lindberg's zoontje: „I desire to pay my respects to all newspapermen, and especially those of the city of New York, for what was to me the perfect example of news paper cooperation in law-enforcement”, want: „Steadily and surely, through the aid of eager officient local law-enforcement bodies, the net had been drawn about the offender; bank notes were being traced through purchases; it had been established that the wanted man was a carpenter; that he lived in a certain part of the Bronx; that he was spending ransom money more and more openly. Bank clerks were on the look-out for him; storekeepers everywhere were aiding us. All of this could have failed if one single newspaperman had been unable to keep the tremendous secret which had passed throughout law-enforcement; that the forces of law and order were

about to close in upon this fiend; that his arrest was a matter only of days, perhaps hours."

In 1928 heeft zich in het Zwitsersche dorpje Donneloye een ontzettend drama afgespeeld.¹ Een eerbaar koopman werd nl., op een gruwelijke wijze vermoord, in zijn garage gevonden. Nadat vele personen als de schuldige gesignaleerd waren, ook door de pers, die eigen onderzoeken publiceerde, vond men tenslotte een deugdelijk spoor, dat echter slechts tot arrestatie kon leiden, indien een volledig stilzwijgen door de pers bewaard werd. Dus werden de vertegenwoordigers van alle bladen te Lausanne in een conferentie bijéengeropen, waar hun de toestand werd uitgelegd en waar zij beloofden — „et tous ont tenu parole”, vertelt JAQUILLARD vol trots —, niets dienaangaande te publiceren. Enkele dagen later werd de moordenaar te Parijs gearresteerd en legde hij een volledige bekentenis af. Op de kamer van zijn hotel werden drie kranten uit Lausanne gevonden, waarvan het eerste nummer over verdenkingen inzake den moord schreef, en de laatste twee exemplaren, verschenen na de persconferentie, geen berichten dienaangaande bevatten. Ondervraagd naar de beteekenis van deze kranten, verklaarde hij, dat hij in de kranten den stand van het onderzoek gevolgd had en bij het uitblijven van verdere berichten tot de conclusie was gekomen „que l'enquête en était arrivée à une impasse et que, par conséquent, je n'avais plus de raison de m'inquiéter. Mes fonds étant en baisse, je n'ai dès lors plus acheté le journal”.

Thans nog twee Nederlandsche voorbeelden in deze reeks:

In 1934 wenschte de politie te Haarlem een jongeman aan te houden, die een meisje, met wie hij omgang had, vermoordde, daarna in de woning van het meisje, waar de moord gepleegd was, een diefstal beging, en tenslotte, om ontdekking van de misdrijven te voorkomen, brand stichtte. Door persberichten, hierover in overleg met de politie gepubliceerd, bemerkte de dader, dat hij van deze misdrijven werd verdacht. Hij voelde zich niet meer veilig en meldde zich bij de politie aan. Het had natuurlijk anders kunnen loopen, maar de politie voorzag blijkbaar de houding van den dader.

¹ Jaquillard, pag. 72-74.

Te Rotterdam werd eenige jaren geleden een publieke vrouw vermoord. Na een dag of vijf wist de politie met zekerheid, wie de dader moest zijn, nl. een matroos van een Duitsch stoomschip, dat op weg was naar Buenos Ayres of Montevideo. Werd op dat oogenblik melding gemaakt van het feit, dat de dader bekend was, dan zou de man dit kunnen vernemen en stellig in Zuid-Amerika een goed heenkomen gezocht hebben. De commissaris van politie, die de zaak in onderzoek had, riep in verband hiermee alle Rotterdamsche verslaggevers bijéén, vertelde alle bijzonderheden over de opsporing en vroeg, met de publicatie te wachten totdat het schip zou zijn teruggekeerd en de dader ingerekend. De commissaris voorkwam met dit verzoek, dat een verslaggever, langs anderen weg van de ontdekking van den dader vernemend, het feit maar dadelijk aan de openbaarheid zou prijsgeven. Nu bewaarden alle journalisten het stilzwijgen, met het gevolg, dat de verdachte argeloos terug kwam en in den val liep.

3e. *Via de pers waarschuwt de politie het publiek.*

Het gebeurt vaak, dat de politie ter oore komt, dat een bepaald persoon of instelling zich schuldig maakt aan eenig misdrijf, bijv. oplichting, afpersing, e.d. Ten einde zelfs vóór de vervolging te voorkomen, dat nog meer menschen schade zullen lijden, *wordt dan van politiewege een bericht aan de pers verstrekt, waarin het publiek een waarschuwing vindt* tegen de onfaire practijken van die-en-die persoon (terwijl tevens in de reeds benadeelden onder het publiek goede getuigen gevonden kunnen worden). In dit verband schreef mij o.a. een commissaris te Amsterdam: „In den strijd tegen den zwendel wordt door de politie meermalen de hulp van de pers ingeroepen. Door de pers worden steeds tegen zwendelaars en zwendelondernemingen gerichte „waarschuwingen”, welke door de politie zelve zijn geredigeerd, opgenomen. Ook toont de pers zich steeds bereid, artikelen te wijden aan door zwendelaars en zwendelondernemingen toegepaste practijken en trucs. Deze artikelen, welke door de pers zelve, aan de hand van gegevens, door de politie verstrekt, op een voor het publiek aantrekkelijke wijze worden opgesteld, hebben, meer dan eens, tot gevolg gehad, dat het publiek, dat

van die artikelen kennis nam, de politie zoodanige gegevens verstrekke, dat strafrechtelijk optreden tegen zwendelaars mogelijk werd."

Twee voorbeelden mogen één en ander toelichten:

In het begin van 1938 maakte een inwoner van Amsterdam er zijn werk van per advertentie hypotheekgelden tegen zeer lage rente aan te bieden. Reflectanten in alle deelen van het land lieten zich door hem overhalen gelden voor administratie-, taxatie- of bemiddelingskosten te storten, waarna hun echter de in uitzicht gestelde hypotheekgelden niet werden verstrekt. Aanvankelijk was strafrechtelijk optreden tegen den zwendelaar niet mogelijk, daar de aangevers, die hoofdzakelijk op het platteland woonden, hun verklaringen, die bij gebrek aan inzicht in de zaak vaak onvolledig waren, niet overtuigend konden staven. Een door de politie aan de pers verstrekte uiteenzetting omtrent de werkwijze van den steller van de advertentie leidde tot een artikel, waarin de slachtoffers konden leeren, hoe zij er tusschen genomen waren, met het gevolg, dat meer dan voldoende materiaal werd verkregen om met succes een strafvervolging in te stellen, welke dan ook in een veroordeeling geëindigd is.

In 1937 verkochten vertegenwoordigers van verschillende in de hoofdstad gevestigde ondernemingen zoogen. maatcorsetten. Deze verkoop geschiedde hoofdzakelijk door huisbezoek op het platteland. Tallooze klachten kwamen bij de politie binnen over de bedriegelijke wijze, waarop men eenvoudige lieden overhaalde een corset te bestellen, over den aard van het geleverde en zelfs over het feit, dat de bestelde en ten deele vooruitbetaalde goederen heelemaal niet geleverd werden. Bij onderzoek bleek, dat tegen dezen zwendel niet was op te komen, omdat alle klachten van civielrechtelijken aard waren. Toen heeft eenige malen de pers op verzoek van de politie berichten over de infame werkwijze van deze corsettenzaken gelanceerd, en het gevolg daarvan is geweest, dat sindsdien geen enkele gegronde klacht de politie nog heeft bereikt. Eenige van de in de kranten bedoelde zaken hebben het bovendien veiliger gevonden hun bedrijf niet verder voort te zetten.

Wanneer we dan thans gezien hebben, hoezeer de politie door

de pers gesteund kan worden of gehinderd, moeten we nog na- gaan, hoe de praktijk bij dit alles is. Daarom werd tevens in de enquête de vraag gesteld: „Op welke wijze geschiedt in Uw gemeente de *samenwerking met de pers*? Is deze samenwerking bevredigend, of hebt U bepaalde bezwaren en diensvolge wen- schen? Zoo ja, welke?”

In vrijwel alle gemeenten is het aldus, dat de persvertegen- woordigers zich op een bepaald uur — in kleinere plaatsen één maal per dag, in grootere steden twee maal per dag (en soms nog meerdere malen per telefoon) — aan het bureau van politie vervoegen en daar kennis kunnen nemen van die berich- ten, welke de politie voor publicatie geschikt acht, maar tevens slechts voor zoover de politie de publicatie geschikt acht. De berichten worden of door middel van een lijst ter inzage ge- geven, of voorgelezen door den dienstdoenden of daartoe spe- ciaal aangestelden inspecteur of ambtenaar. Hier ontstaat reeds de eerste moeilijkheid: de journalist kan zelf uit de berichten keuze doen en een bepaalden vorm aan de uitwerking daarvan geven, doch tevens het bericht met eigen gegevens aanvullen. De politie kan hem immers hoegenaamd niet dwingen zoo-en- zoo en dit-en-dat te publiceeren; de politie kan slechts verzoeken, dringend verzoeken, en desnoods haar verzoek argumen- teeren. Wil de pers desalniettemin meer publiceeren — meestal zal hiertoe de sensationeele aard van het blad den doorslag geven —, dan staat de politie machteloos en heeft zij zelfs de bezwaarlijke gevolgen te accepteeren van de ontijdige, tè uit- gebreide of onbescheiden berichten, die hierboven werden be- sproken. Hiermee is dan een wrijving ontstaan, die tot onaan- genaamheden aanleiding kan geven, bijv. doordat de politie bij wijze van sanctie weigert berichten op te geven — zij is hier immers niet toe verplicht en moet zich toch reeds beperken, gezien de geheimhoudingsplicht, die op iederen politiemans rust —, doordat de pers gevraagde hulp gaat afwijzen, enz.

Duizenderlei factoren blijken dus een rol te spelen bij de verhouding tusschen politie en pers. Maar in wezen gaat het toch daarom, dat politie en pers elkaars belangen begrijpen en respecteeren, hetgeen slechts mogelijk is bij het bestaan van een goede verstandhouding, die omgekeerd ook uit het wederzijds

begrijpen te voorschijn komt. Daarom zegt ook MOOLENAAR¹: „Pers en Politie behooren vrienden te zijn. Goede vrienden. De Pers heeft haar geheimen, de Politie heeft haar geheimen. Onder vrienden tracht men niet langs omwegen achter die geheimen te komen.” MOOLENAAR stelt zich tenslotte den idealen toestand aldus voor: „De politie is niet karig bij het geven van berichten, nieuwtjes, smakelijke bijzonderheden en sensationeele gebeurtenissen. De pers daarentegen geeft geen eigen berichten dan na overleg met de politie en wijzigt die berichten op haar verzoek en laat er uit, wat de politie voorloopig of voorgoed verzwegen wenscht te hebben”. Ten aanzien van sensationaaliteit is reeds hiervóór (pag. 101 v.v.) voldoende standpunt gekozen. Met de rest van Moolenaars wensch is volkomen accoord te gaan.

Het doet mij genoegen te kunnen vermelden, *dat de politie in het algemeen over de samenwerking met de pers zeer tevreden is*. Dit getuige de uitslag van de enquête: Slechts 6 van de 58 inzenders achtten de samenwerking „niet bevredigend”, 45 teekenden onomwonden aan „bevredigend” of „zeer bevredigend”, terwijl 5 van de overigen de samenwerking met „gaat wel” of iets dergelijks qualificeerden. (De werkzaamheden van 2 inzenders bleken niets met de pers te maken te hebben). Verder werd het reeds te vermoeden feit bevestigd, dat de meeste bezwaren omtrent de samenwerking zouden komen uit de groote steden. Hier immers heerscht de grootste concurrentiestrijd tusschen de bladen, een strijd, die wel eens aanleiding kan geven tot het forceeren van onverantwoordelijke primeurs. Vooral wanneer kranten met ochtend-editie en bladen met alléén avond-editie elkaar beconcurreren, wordt het moeilijk, omdat de laatste gaarne zouden zien, dat de politie de berichten toch niet voor de morgen-uitgave van hun mededinger afstond; een onbillijke eisch m.i., waarmee de politie geen rekening behoeft te houden. Als tweede reden van onaangenaamheden in dezen voert MOOLENAAR² nog aan het bestaan van een „lek”, vooral in de groote politiecorpsen, een bron, waarvan de pers natuurlijk dankbaar gebruik (misbruik) maakt. Overigens is dit een kwestie van

¹ pag. 125-126.

² pag.

intern-politionaire aard, hier niet ter zake dienend.¹ Een veel voorkomend geval is verder nog, dat een journalist van een geval lucht gekregen heeft (door een „lek” of anderszins) en alvast wenscht te publiceeren, wat hij weet en wat misschien zeer na-deelig voor het onderzoek kan zijn. Aan de politie de oplossing van het probleem, in hoeverre zij dat eene blad, en dus tevens alle concurrenten, moet inlichten over de zaak, zonder dat uit crimineel-tactisch oogpunt nog meer schade zal ontstaan.

Het groote belang van het probleem Politie en Pers schuilt in de tact van de Politie bij het verschaffen van gevraagde en ongevraagde inlichtingen aan de pers eenerzijds, het begrijpen van de belangen, die de Politie bij een zuivere publicatie heeft, van de Pers anderzijds. De journalist, die met besef van zijn moreele verantwoordelijkheid zijn taak vervult en tevens van bedoelde belangen op de hoogte is, kan de politie van nut zijn en tevens zijn publiek voldoende bevredigen.

C. Berichtgeving omtrent gerechtelijk vooronderzoek, enz.

Het gerechtelijk vooronderzoek en alle verdere verrichtingen der Justitie tusschen opsporingsonderzoek en terechtzitting geschieden in het algemeen niet in het openbaar. De pers heeft dus zeer weinig gelegenheid hier feiten te kunnen noteeren, en bovendien zijn het meestal geen feiten, die het publiek zullen interesseeren. Grootendeels zou men nl. weer in herhaling moeten vervallen van het misdaadbericht en het politie-onderzoek, terwijl verder in sommige opzichten op de terechtzitting voortgeloopt zou worden. Wat den journalist dan ook via een omweg in dezen ter oore komt, komt meestal toch niet voor publicatie in aanmerking. Slechts wanneer eenig belangrijk, sensationeel voorval plaats grijpt — hetgeen hier echter zelden gebeurt —, wordt er over geschreven. Indien het gaat om groote processen, waarvan men de belangstelling van velen kan verwachten, publiceert de pers vóór de terechtzitting zoogenaamde „Vorberichte” (term o.a. door HELLWIG gebezigd), waarin staat, of, en zoo ja, tot vervolging ter zake van welk misdrijf

¹ Men leze in dit verband het scherpe artikeltje „Reclame” van G. SEPPEN, waarin wordt opgekomen tegen de „reclame”, die sommige politiemannen voor de taak der politie maken.

de officier van Justitie op grond van het onderzoek van den Rechter-Commissaris besloten heeft, en wat de tenlastelegging behelst. Vraagstukken van belang doen zich bij dit alles niet voor. Het plaatsen van voorberichten heeft immers weinig bezwaren, tenzij vermeld wordt, wat geheim had moeten blijven; tenzij critiek aan het bericht wordt vastgeknoopt; tenzij er verder feiten bij vermeld worden, die op het onderzoek ter terechtzitting, dus op het eindvonnis, invloed zouden kunnen uitoefenen, doordat op een eenzijdige wijze gedachten gesuggereerd worden; tenzij tenslotte eenigerleiwijze bij het publiek een inzicht in de zaak gegeven wordt, dat niet in overeenstemming is met het latere rechtbankverslag, door welke, reeds door het voorbericht veroorzaakte, onevenwichtigheid een onzekerheid omtrent de rechtspraak zou kunnen ontstaan. Over deze en dergelijke kwesties zal hierná in meer algemeen verband worden gesproken.

D. Rechtbankverslaggeving

„Openbare terechtzitting!”

Als de kreet van een spreekautomaat klinkt 's deurwaarders roep hol door de gangen van het gerechtsgebouw, onverschillig of iemand luistert of niet. De wachtenden schuiven binnen naar de publieke zitplaatsen en staren naar het college achter de groene tafel. En de heeren die iets verderop zitten, dat zijn de journalisten, de verwezenlijkers van de openbaarheid, omdat, om met Dr. VON CAMPE te spreken: „Die Oeffentlichkeit der Prozesse besteht weniger noch im freien Zutritt zum Gerichtssaal, als in der freien Berichterstattung der Presse. Die Presse ist die eigentliche Wahrnehmerin und Repräsentantin der Oeffentlichkeit”.

Sinds den tijd, dat het verslag van procedures in de dagbladen een vaste plaats veroverd heeft, is het dikwijls een steen des aanstoots geweest, zoowel voor de personen vóór als achter de groene tafel, een onderwerp dus, dat vele pennen in beroering heeft gebracht. Het schijnt, dat vooral in Duitschland de kwestie van de rechtbankverslaggeving vanaf het begin der twintigste eeuw urgent geweest is, én gebleven. Althans sindsdien vindt men juist in de Duitsche wetenschappelijke werken en periodieke litteratuur het onderwerp „Berichterstattung”, resp. „Gerichts-

berichterstattung", resp. „Bildergerichtsberichterstattung" vrij geregeld aangeroerd. De wijze, waarop deze geschiedt, en de factoren, die daarbij een rol spelen, vindt men zelfs als voornaamste vraagpunten ten aanzien van de verhouding tusschen „Justiz und Presse", een titel die men in afwisseling tegenkomt met „Presse und Justiz", al naar gelang de positie van den auteur. In 1914 schreef de vereeniging „Recht und Wirtschaft" een prijsvraag uit, omdat „in den letzten Jahren die Beziehungen zwischen Justiz und Presse mehrfach bei uns sowohl als auch im Auslande erörtert werden" moesten. De eerste prijs werd daarop gewonnen door Dr. FRITZ GLASER met zijn boekje „Das Verhältnis der Presse zur Justiz", terwijl de vruchtbare pen van ALBERT HELLWIG een uitvoerig artikel creëerde, genaamd „Justiz und Presse", dat een eervolle vermelding verwierf. Dit zijn de twee voornaamste Deutsche werken, die omtrent de rechtbankverslaggeving verschenen zijn. Wel is waar duiden de titels op veel meer dan de „Gerichtsberichterstattung" in strafzaken, doch, evenals vele daarna en daarvoor verschenen verspreide artikelen (zie litteratuuropgave), wordt de bespreking toch voornamelijk daartoe beperkt. HELLWIG¹ argumenteert dit trouwens zelf door aan te voeren, dat strafzaken wegens hun grootere actualiteit de aandacht vragen en bovendien in hun beschrijving door de pers aanleiding geven tot de meeste moeilijkheden, die een nader bezien meer dan waard zijn. Ook GLASER laat zich in dezen geest uit. Verder geeft Dr. ELWERT, die met zijn artikel „Gedanken zur Strafprozessreform" in 1911 (Jur. Wochenschrift, pag. 354), dat indertijd nog al wat stof heeft doen opwaaien wegens de radicale en nieuwe hervormingsplannen, overigens niet doorgestaan, in zijn inleiding tot genoemd artikel in dit verband nog enkele argumenten. Nadat hij betoogd heeft, dat „die bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten mit ihrem meist langweiligen Verlauf wenigen interessieren", constateert hij zeer raak: „Man liest im Gefühl der eigenen Sicherheit so gerne von dem Unglück anderer Leute; man sonnt sich so gerne in der eigenen Selbstgerechtigkeit, wenn man immer wieder von der Schlechtigkeit anderer liest und mit Entsetzen konstatiert, dass

¹ pag. 195 v.v.

die Welt von Tag zu Tag schlechter werde". Naast deze schandaal- en sensatiezucht meent ELWERT, dat het ook het interesse voor de gerechtigheid in het volk is, die om de berichten vraagt. Dit argument is echter ten deele in strijd met zijn eerste bewering (zie boven), tenzij men aanneemt dat „Gerechtigheid” dient gelezen te worden in een beteekenis, die zich beperkt tot het toekennen van een billijke straf (alléén strafrechtelijk dus, en niet in den ruimen zin van toekennen van een billijk vonnis, hetgeen ook op civielrechtelijke e.a. beslissingen zou slaan). Ik wil, in dien zin gelezen, het argument niet geheel verwerpen, maar geloof, dat het wel eenigszins te idealistisch gezien is. Natuurlijk wil het volk rechtvaardigheid, maar ik geloof, dat het meer de krant leest om onrechtvaardigheden, dan om rechtvaardigheden; hetgeen trouwens klopt met meergenoemde schandaalzucht. — Het zijn nog enkele argumenten van HELLWIG¹, die ik over wil nemen. „Es ist kein Zufall”, zegt deze, „dass gerade die Strafverhandlungen das fast ausschliessliche Interesse der Zeitungen in Anspruch nehmen”; men interesseert zich niet voor de „knifflichen Fragen des Zivilrechts”, want, gezien men zelf steeds de kans loopt slachtoffer te worden van een misdaad, voelt men uit egoïsme medelijden voor een ander. Deze redeneering is eigenlijk een pendant van- en een aanvulling op het tweede argument van Dr. ELWERT; deze immers stelt den ego tegenover diens slachtoffer, terwijl HELLWIG² den ego tegenover diens slachtoffer plaatst. In overeenstemming met ELWERTS derde bewering, echter veel correcter, stelt HELLWIG³ den wensch van verzoening van de misdaad en bevrijding bij onschuld. Deze ethische uitlating wordt gevolgd door een opportunistische. De verslaggevers zelf, meestal niet-jurist, begrijpen meer van de strafrechtspraak, waarvoor ze diensvolge het meeste voelen. En verder wordt in strafzaken het materiaal veel meer openlijk behandeld dan in civiele kwesties.

Ziehier een reeks algemeene redenen, die zoowel hier als elders gelden, waarom de „Gerichtsberichterstattung” zich vrijwel geheel tot de strafzaken beperkt. In het historische gedeelte van

¹ pag. 201.

² pag. 201-202.

³ pag. 206.

dit werk (pag. 44) heeft men kunnen lezen, dat dit niet steeds het geval is geweest. De auteurs hebben zich hierover echter niet steeds ten volle bezonnen. Twee redenen zou ik daarom nog willen aanvoeren. In de eerste plaats is de krant zoozeer ook bij de minder ontwikkelde bevolkingsklassen ingeburgerd — het tijdstip hiervan komt ongeveer overéén met het grootendeels verdwijnen van de civiele zaken uit de dagblad-kolommen en met den grooten groei van het dagbladwezen (einde 19de eeuw) —, dat de ingewikkelde burgerlijke zaken geen belangstelling meer ondervonden, én omdat men ze niet begreep, én omdat men er zelf niet mee te maken had. Van de strafzaken daarentegen kon men iets begrijpen, terwijl tevens veel misdadigers uit de milieus van bedoelde volksklassen kwamen. In de tweede plaats veranderde de geest des tijds. De twintigste eeuw bracht immers steeds grootere sensaties, en de rechtbankverslaggeving onderging mede die verandering, zoodat geen plaats meer was voor den droogen kost over civiele procedures.

Het zou mij te ver voeren, de verschillende Deutsche en andere artikelen over de rechtbankverslaggeving in extenso de revue te laten passeeren, omdat ze natuurlijk zijn toegespitst op de buitenlandsche toestanden, en het ons juist begonnen is om de Nederlandsche. Voor zoover er echter algemeene opmerkingen in voor komen — het onderwerp is dermate algemeen, de rechtspleging in Europa toch zoo uniform, dat veel, wat elders geldt, ook hier van toepassing is —, zullen ze in het volgende verwerkt worden.

In Nederland is het onderwerp o.a. ter sprake gekomen in de reeds genoemde studies van DR. E. J. BEUMER „Pers en Criminaliteit”, „Criminaliteitslectuur in Dagbladen” door MONET en TAKSANDER, en een artikel van F. C. VAN BEUSEKOM in het Utr. Dagblad van 30 Mei 1915, waarop aansloot een enquête, ingesteld door den Nederl. Journalisten Kring „Publiciteit in Strafzaken”. Verder verschaftte mijn eerste enquête mij eenig materiaal in dezen. Wel is waar betroffen de daarin gestelde vragen niet rechtstreeks de rechtbankverslaggeving, maar uit de diverse aantekeningen en opmerkingen zijn toch verschillende feiten door de personen, bij uitstek door de praktijk ook hierop ingesteld, vermeld.

Als we nu in allerlei bladen nagaan, welke gevallen in de doorsnee rechtbankverslagen gevat zijn, dan zien we, behoudens t.a.v. de „grootte zaken”, de „causes célèbres”, die in alle kranten, zij het dan op hun wijze, genoemd zijn, *niet slechts een grootte afwisseling van beschreven zaken, doch een kennelijke differentiatie in uitwerking daarvan*. Op het feit zelf van deze variabiliteit behoeft niet nader te worden ingegaan, omdat iedere krantenlezer dagelijks het feit kan constateeren en zelfs zonder speciale oplettendheid constateert. De oorzaken hiervan verdienen echter een nadere beschouwing, vooral omdat de lezer een, ik zou haast zeggen, natuurlijk vertrouwen in de krant stelt. „Der Leser”, zegt GLASER¹, „der alles gutgläubig für bare Münze nimmt”; iets waarover in een algemeen werk over de pers nog lang te schrijven zou zijn.

De praktijk der rechtbankverslaggeving zelf is de eerste aanleiding ervan, dat de keuze en opname van de verslagen zoozeer uitéénloopt. Duizend en één factoren en factootjes spelen hierbij een rol. Om enkele te noemen: De journalist, die naar de zitting gestuurd wordt — daargelaten wie en wat hij is — heeft meestal zelf een keuze te doen uit „de rol”, d.i. voor hem het papiertje, waarop in summiere woorden de te behandelen zaken staan getypt. Wel is waar heeft hij van de redactie soms opdracht gekregen bepaalde zaken „vooral te nemen” — dit zijn o.a. de „causes”, die min of meer „célèbres” zijn en de zaken, waarin de redactie meent, dat het publiek, althans een deel der lezers belang zal stellen om politieke reden of anderszins — en andere „niet te nemen” — ze kunnen bijv. personen betreffen, die de redactie om politieke, financieele of andere reden niet wil kwetsen en niet eens wil noemen —, verder is het toch aan hem overgelaten een keuze te doen. Heeft de verslaggever haast, wat in het krantenbedrijf één der eerste letters van het alfabet is, dan „pikt” hij eenvoudig de zaak, die toevallig behandeld wordt op het moment dat hij aanwezig is. Heeft hij gelegenheid de zitting geheel of grootendeels mee te maken, dan zijn het vaak de z.i. „aardige” zaken, de z.i. „belangrijke”, die hij op papier brengt. Dit „z.i.” is dan weer de bron van veel wisselvalligheid. Maar

¹ pag. 14.

ook kan het gebeuren, dat hem tijdens het uitwerken van de ééne zaak ter terechtzitting, de soms vermeldenswaardige kern van een andere behandeling ontgaat. Een gesprek met een collega, de behoefte en de vrijheid om even een frisschen neus te gaan halen, het moeten vullen van de vulpen, enfin, wat al niet kan hem een zaak over het hoofd doen zien. Ziehier in enkele regels veel mogelijkheden. Ze klinken wellicht weinig serieus. Maar is de rechtbankverslaggeving anders?

Dit alles geldt in gelijke mate voor de verslaggevers der correspondentiebureaux. Iets anders staat het met de correspondenten, die voor hun krant, gevestigd in een andere plaats dan waar de zaken uit die plaats behandeld worden, eenvoudig die zaken moeten verslaan, die de inwoners van bedoelde plaats betreffen. Zij hebben eenvoudig niet te kiezen en schrijven over kwesties, belangrijk of niet, die de andere kranten vaak juist niét nemen. Overigens komt dit wél overeen met het feit, dat de zaken uit eigen omgeving de voorkeur genieten, vooral bij de plaatselijke bladen.

Er zijn echter andere factoren, die van invloed zijn op de keuze der te verslaan zaken. Daar is in de eerste plaats *de religieuze gesteldheid van het blad*. Het lijdt geen twijfel, dat een Katholiek blad bepaalde zaken liever niet, dus: heelemaal niet of uiterst kort of gesnoeid, zal weergeven; dat een streng Christelijk blad zich eveneens van bepaalde verslagen zal onthouden; dat een vrijzinnig blad een ruimeren maatstaf zal gebruiken. Bijv. zullen de eerst genoemde bladen weinig schrijven over zaken, die een slecht licht kunnen werpen op het geloof of op geloofsgenooten (bijv. geestelijken), en verder geen aandacht besteden aan kwesties, die niet strooken met de bij hen gebruikelijke opvattingen (bijv. ten aanzien van de zedelijkheid), tenzij er een afschrikwekkende werking van uit kan gaan. Daar is in de tweede plaats *de politieke richting*. Wie dat wil zien, vindt in veel rechtszaken een aanknoopingspunt, om zijn politiek getinte zienswijze te luchten. Die rechtzaak mag dan natuurlijk niet den partijleden onthouden worden, evenmin als de zaken die inderdaad een partijbelang of één der leden raakt.

Dan is er verder *de aard van het blad*, die zijn invloed doet gelden bij het to-be-or-not-to-be van de rechtbankberichten.

In het historische gedeelte van dit werk werd reeds getoond, dat bladen met voornamelijk handelsberichten toch ook crimineele feiten uit de handelswereld brachten. Het dorpskrantje kiest alléén rechtszaken in verband met eigen omgeving. Het algemeene blad verkiest de meer algemeene zaken en de causes célèbres. En, tenslotte, groot of klein, met welke strekking ook, het blad, dat zijn lezers wil prikkelen en aan hun sensatiezucht bevrediging wil schenken, kiest de meest sensationeele gevallen.

Volgen we thans de verslagen, die het wisselvallige keuze-proces hebben doorloopen, den verslaggever, (eventueel telefoon of telex), de redactie, de machines gepasseerd zijn en dus den menschen onder oogen komen. *De ontelbare differentiaties, de verschillen tusschen verslagen over dezelfde zaak tevens, doen de vraag rijzen, of deze teksten, die er zoo vertrouwd uitzien, waar zijn, zakelijk juist, d.i. feitelijk juist, objectief.* Mr. NORD THOMSON kan gemakkelijk zeggen (N.J.B. 1937)¹: „verdachte en publiek hebben recht op objectieve verslagen”, Dr. von CAMPE kan stellen: „Die Presse soll die Hergänge im Gerichtssaal so sehen und bringen wie sie sich abspielen”, Dr. KRUECKEMEIJER kan wenschen: „Vor allen Dingen aber wird der Oeffentlichkeit sofort objectiv berichtet.” Maar zoo eenvoudig is de kwestie niet. Er schijnt in de verslaggeving zelfs geen objectiviteit mogelijk. SLING² zegt dit wel wat zeer scherp: „Eine Objektivität gibt es nicht. Weder in der Wissenschaft, noch am Richtertisch. Selbst das photographische Objektiv ist nicht objectiv”. Degenen, die zelf eens verslagen schreven, kunnen dit allen getuigen, zonder er zelfs speciaal op gelet te hebben. Zelf heb ik dikwijls verslagen van anderen gelezen, en daarbij de overtuiging gekregen, dat die anderen óók wel gelijk konden hebben, terwijl hun verslagen verschilden van de mijne, waarvan ik toch zeker meende te weten, dat ze juist waren. (Iets, wat trouwens iedere journalist op elk terrein zal bemerken.)

Reeds op grond van de oneindige variabiliteit van de rechtbankverslagen zou men kunnen concludeeren, dat een objectieve, d.i. feitelijk juiste „Gerichtsberichterstattung”, zij het

¹ pag. 791.

² pag. 3.

theoretisch mogelijk, dan toch *practisch onmogelijk is*. Tot deze conclusie zijn vrijwel alle auteurs gekomen, en zij noemen enkele factoren, die hierbij een rol spelen. Ik wil hun opsomming aanvullen en de *voornaamste factoren* aan een kleine bespreking onderwerpen:

1e) *Waarneming*

Het begrip verslaggeving houdt in zich, dat er iemand is, die verslag geeft, een persoon, die met oogen en ooren de gebeurtenissen opschrijft. Medium is dus steeds de verslaggever en daar deze nog steeds een mensch is — een machine, die gesproken woorden direct opneemt, is nog slechts een technisch wonder —, een subject, *is het vanzelfsprekend, dat de verslaggeving berustend op de waarneming, subjectief is*. Dit laatste lijdt geen twijfel, want, wie telkens en telkens weer — om bij dat eene voorbeeld te blijven — getuigen voor de rechtbank of politie geheel verschillende verklaringen hoort afleggen, zal zich afvragen, of nog wel één van de verklaringen de juiste is. Welnu, wat is de verslaggever in wezen anders dan een getuige, die bijv. een ongeluk heeft zien gebeuren. Bovendien heeft hij soms een plaats, waar hij niet alles voldoende zien en hooren kan. Bij het zoogenaamde persklaar schrijven is zijn aandacht verdeeld tusschen datgene wat gebeurt en het beschrijven van datgene wat juist gebeurd is. Een niet zuiver opgevangen woord, een niet gezien gebaar kan de bedoeling daarvan en het verdere verloop van de behandeling in een ander licht stellen. Verder is in het meerendeel van de gevallen pas een meer zuiver beeld te geven aan het eind van de behandeling. Bijv. tijdens de behandeling blijken nieuwe feiten, die beoordeeling van vorige feiten verandering doen ondergaan, zoodat degenen, die persklaar zit te schrijven, het eind van zijn verslag niet steeds in overéénstemming kan brengen met het begin. Vandaar, dat velen het uitwerken van aantekeningen verkiezen, indien hiertoe tijd en gelegenheid bestaat. En dan zijn er nog zooveel andere kleine oorzaken, die de aandacht afleiden van de gebeurtenissen aan de groene tafel: geluiden op publieke tribune, aanwezigheid van menschen daar, die men even op wil nemen, personen op de getuigeplaatsen, die zich min of meer vreemd gedragen, het

binnenkomen van veldwachters, griffieambtenaren, nieuwe getuigen, enz.; ook de gesprekken onderling van de journalisten, òf betreffende de zaak òf — voorwaar geen zeldzaamheid — betreffende iets anders.

Naast al deze, ik zou ze willen noemen: mechanische, uitwendige factoren, zijn er nog van hoogst persoonlijken aard, waarvan de verslaggever zich niet eens bewust wordt. Bijv.: Op den rechter hebben de journalisten een uiteenlopende visie, ook op den Officier van Justitie, de getuigen en niet in het minst den verdachte. Verder is daar het karakter en het rechtvaardigheidsgevoel van den journalist. Zelfs een stemming — ieder mensch is nu eenmaal niet gelijkmatig — is van invloed op de waarneming. Soms zal de sfeer en stemming van de rechtzaal den journalist pakken, soms niet. De geestigheid of de humor van een gezegde van president, getuige of verdachte, het zielige van een geval, het soms harde maar rechtvaardige, zal op hem niet steeds denzelfden indruk maken. Bij journalistes zijn de sym- en antipathieën en de gevoeligheid voor stemmingen enz. nog sterker aanwezig. Ik geloof zelfs, dat zij daarom niet in de rechtzaal thuis hooren, temeer, omdat de vrouwelijke aard spoedig aanleiding zou geven tot medelijdend getinte verslagen of, daar de vrouw doorgaans een minder ruimen blik heeft, tot oppervlakkige en tè persoonlijke relazen; dit alles nog afgezien van haar eigen wisselende stemming.

Nog is de opsomming van factoren, die de waarneming beïnvloeden, niet ten einde. Er is immers nog de ontwikkelingsgraad van den verslaggever, die zijn waarneming, zelfs buiten zijn bewust weten om, nader regelt. Nadrukkelijk wil ik er op wijzen, dat het hier gaat om den invloed daarvan op de waarneming; de interpretatie van de waarneming en het op schrift uitwerken daarvan wordt hiernà behandeld. Meerdere malen heb ik kunnen constateeren, hoe een journalist, niet-jurist, anders reageerde op een gebeuren in de rechtzaal dan een journalist-jurist; hoe ook de eerste verschillende dingen in het geheel niet waarnam, terwijl de tweede ze opmerkte.

Onder ontwikkeling zou ik ook kunnen rekenen de journalistieke scholing en de routine. De geschoolde verslaggever, de geroutineerde journalist merkt meer, ziet zuiverder dan de

weinig geschoolde, de minder ervarenen.

Na de uiterlijke factoren, de gevoelsfactoren en de verstandelijke ontwikkeling is het tenslotte de geestelijke oriëntatie, die de waarneming beïnvloedt. Ik bedoel het geloof en de politiek. Het is niet steeds aanbevelenswaardig deze over één kam te scheren, maar in dit geval hebben ze toch in wezen eenzelfde werking. Afgezien van den uiterlijken eisch, dien een krant van zekere religieuze richting aan de uitwerking van het verslag, d.i. de weergave van de waarneming, stelt — hierover later — moet het toch worden aangenomen, dat een religieus denken, dat immers 's menschen heele leven in zekere mate beheerscht, invloed heeft op de waarneming van bepaalde feiten en vooral als deze in verband staan met de min of meer a-religieuze daden, waartoe misdaden tenslotte gerekend kunnen worden. In 's menschen gedachtenwereld speelt het geloof vaak een niet onbelangrijke rol en werpt niet slechts een bepaald licht op feiten, die rechtstreeks het geloof betreffen (eerediensten, wonderen, enz.), maar tevens op feiten uit het maatschappelijk en privéleven. Zoo zal, om enkele eenvoudige voorbeelden in verband met dit hoofdstuk te geven, het gebruik van bepaalde termen, (bijv. een vloek, of, omgekeerd, een godsdienstig woord), buiten 's verslaggevers bewust denken om, zijn oor sneller treffen, wanneer hij bijv. Katholiek is, dan wanneer hij dit niet is; en zoo ziet een Israëlitisch verslaggever misschien niet eens, wanneer een eed wordt afgelegd met gedekt hoofd, terwijl het aan een verslaggever van ander geloof telkens weer opnieuw opvalt; enz. Op gelijksoortige wijze beïnvloedt eenig politiek denken de waarneming, vooral van die feiten, die verband houden met a-sociale daden, waartoe misdaden eveneens gerekend moeten worden; en dit temeer, omdat elke politieke richting pretendeert het goede voor het sociale leven voor te staan.

Om even uit de school te klappen: Het komt ook wel eens voor, dat een verslag in het geheel niet berust op de waarneming van den schrijver ervan. Deze kan immers, indien hij verhinderd was de zitting bij te wonen, zijn licht opsteken bij een ander. Het systeem is uiteraard niet aanbevelenswaardig, maar, moet men het door toevallige omstandigheden (ziekte, overmatige drukte, e.d.) eens toepassen, laat men zich dan beperken

tot het vermelden van feitelijke gegevens zonder interpretatie van anderer waarnemingen.

Na dit alles zal men begrijpen, dat alle wenschen in den geest van deze uitlating van Dr. MAX HACHENBURG¹: „Der Berichterstatter soll dem Leser einen naturgetreuen Abdruck des Ganges der Verhandlung geben und die wahren Zusammenhänge in dem Vordergrund der Erörterungen rücken. Damit ist das Hauptproblem der Gerichtsberichterstattung aufgezeigt,“ nogal op losse schroeven staan. Men moet nu echter eenig vertrouwen in den verslaggever kunnen stellen, en dat kan, als deze dat vertrouwen waardig is. Wanneer dat het geval is, zal later worden vastgesteld.

Na de waarneming van alles wat in de rechtszaal geschiedt komt de opteekening daarvan in het rechtbankverslag. Het is een beschrijving en ten deele een interpretatie daarvan, en hierbij spelen zooveel en zoo belangrijke factoren een rol, dat ik ze zou willen behandelen als factoren, die op hetzelfde plan staan als de waarneming. Dit zal, meen ik, dit onderdeel van mijn besprekingen overzichtelijker maken, en ik zou willen beginnen met:

2e) *Religieuze orientatie.*

Reeds heb ik het geloof genoemd als factor, beïnvloedend de keuze der te verslaan rechtszaken en de waarneming van den verslaggever. Voor de derde maal moet ik de religie noemen, waar ze *zekere werking heeft op de voorstelling der feiten*, zooals die in het verslag worden gegeven. Zelfs al worden deze feiten zakelijk juist vermeld, dan kan nog het licht, waarin ze gesteld worden, hun beteekenis wijzigen. Naar aanleiding hiervan heb ik herhaalde malen de rechtbankverslagen in bladen van uitéénlopende geloofsrichtingen vergeleken, en ik ben tot de conclusie gekomen, dat ze inderdaad in niet geringe mate uitéénloopen. Het blijft hier echter meestal een kwestie van aanvoelen, omdat de bladen toch op hun manier objectief willen zijn en dus niet opzettelijk en openlijk een geloofsmoment ver-

¹ D. J. Z. 1933, pag. 895.

melden. Eén voorbeeld wil ik noemen. In bepaalde bladen zal men meestal den term vinden „niet nader te noemen handelingen”, waar andere bladen ronduit zeggen „onzedelijke handelingen”. Fel is tegen dit gebruik indertijd te keer gegaan door TAKSANDER¹ in zijn „contra” op de „Criminaliteitslectuur in Dagbladen.” De eerste term (nl. van de Katholieke bladen, volgens TAKSANDER) is, betoogt hij, „als een sluier om een naakt”. LODEWIJK VAN MIEROP voegt hieraan toe: „Het gevaar schuilt in het half bedekte. Dat is de manier om te prikkelen. Het doet iets anders verwachten, dan men rechtstreeks te zien krijgt: het werkt irriterend”. De woorden van TAKSANDER en VAN MIEROP klinken aanlokkelijk en overtuigend, maar ze zijn onjuist, want indien inderdaad, om hun bewering te volgen, het nog juist bedekte meer prikkelend is dan het geheel onbedekte of geheel bedekte, dan moet de term „onzedelijke handelingen” meer pikant zijn dan „niet nader te noemen handelingen”, omdat het eerste dichter bij het onbedekte staat dan het laatste. Het verwijt aan de Katholieke bladen is hiermee m.i. opgeheven en zelfs geworden tot een teeken van goedkeuring.

Overigens is de vraag naar den invloed van het geloof op de bewerking der verslagen van vrij ondergeschikt belang en treedt zij slechts meer naar voren bij het verslaan van grootere rechtszaken. Of men dan de afwijking van de toch al vrij imaginaire objectiviteit moet afkeuren? Ik meen van niet. Tenslotte gaat het om de doelmatigheid van het bericht, en indien aan het doel wordt tegemoetgekomen, zij het onder de richtlijnen van het geloof, zij het op eenige andere wijze, dan is dit niet anders dan toe te juichen. Elders in dit werk zal op de doelmatigheid van het verslag nader worden ingegaan.

3e) Politieke richting.

Ook deze komt voor de derde maal ter sprake. Het wil mij voorkomen, dat de politiek gekleurde rechtbankverslagen ten sterkste zijn af te keuren. De misdadiger is een mislukkeling in de maatschappij. Zijn misdaad had twee oorzaken: het gebrek aan weerstandsvermogen was in hem min of meer ontwikkeld

¹ pag. 29.

aanwezig; zijn omgeving, de maatschappij, bracht hem tot de misdaad, stelde hem althans ertoe in de gelegenheid. Daar nu iedere politieke partij zich voorstelt de maatschappij te beteren, d.w.z. zich meent te moeten en kunnen bemoeien met de maatschappelijke regelingen, (het zal duidelijk zijn, dat dit voor alle partijen geldt, maar in het byzonder slaat op de revolutionair-georiënteerde partijen!), zijn het in ieder geval de verkeerde toestanden in de maatschappij, waarop door hen gewezen wordt. De overigens allesbehalve steeds juiste conclusie ligt voor het grijpen, dat deze verkeerde toestanden de oorzaak of de aanleiding vormden tot het plegen van de misdaad. En als men nu nog bedenkt, dat er in den regel een standsverschil is tusschen Officieren van Justitie en rechters eener-, verdachte anderzijds, dat de laatste bovendien nog vaak lid van een partij is, althans daarvoor kan worden aangezien, dan vormt dit alles de reden van de vele politieke uitspattingen ten aanzien van de rechtbankverslaggeving (om van misdaadberichten etc. hier niet eens te spreken). Ook naar aanleiding hiervan heb ik verschillende partijkranten doorbladerd, ik kreeg zelfs de beschikking over een plakboek, inhoudende alle rechtbankverslagen van een partij-journalist, en ik kreeg de overtuiging, dat twee feiten in ieder geval vast staan:

In de eerste plaats worden verschillende groote en kleine rechtszaken onder een bepaald licht *zeer eenzijdig beschreven*, òf omdat ze zoo gezien zijn, òf omdat ze zoo geïnterpreteerd werden. Het is bijv. opvallend, hoe vaak men in een socialistisch blad verslagen tegenkomt, waarin de klasse-tegenstellingen geaccentueerd worden (mijnheeren in prachtige auto's, die veel te hard rijden, steuntrekkers, die te weinig steun krijgen, enz.).

In de tweede plaats komt het mij voor, dat uit de „ingekleurde verslagen ernstige gevolgen voort kunnen komen. De gemoederen van de lezers worden immers op hoogst eenzijdige wijze opgezweept door het min of meer nadrukkelijk wijzen op de verkeerde toestanden, waardoor nu weer die-en-die gedwongen was geworden tot het plegen van een misdaad, die desalniettemin gestraft werd. Een dergelijke „Hetzung" vergroot de tegenstellingen in de samenleving, doet de partijvorming groeien, de onderlinge verdraagzaamheid afnemen, en de

maatschappij uitéénvallen. Het voor- en tegen van partijvorming valt echter buiten den aard van dit werk.

Verder geeft het vervormde beeld van het voorgevallene, de misdaad en haar oorzaken, zooals zij ter terechtzitting besproken worden, een onjuiste voorstelling, die niet altijd klopt met het uitgesproken vonnis, dat een niet te vervormen feit is. Dit heeft dan tot gevolg, dat men door de verkeerde voorlichting gaat twijfelen aan de rechtvaardigheid van de gewezen uitspraken, *dat men z'n vertrouwen in de rechtspraak gaat verliezen*, en omdat de rechtspraak een zoo voornaam deel van de staatswerkzaamheden is, mag het vertrouwen daarin niet geschokt worden. „Die Substanz des Rechtes besteht geradezu im Vertrauen zur Rechtspflege”, zegt HIRSCHFELD. Ik kan me echter voorstellen, dat dit laatste door sommigen als een phrase beschouwd wordt. Voor hen wil ik hieraan toevoegen, dat het wantrouwen in de rechtspraak maar al te vaak tot uiting komt. Gedurende de jaren, dat ik zelf de terechtzittingen bijwoonde, heb ik meermalen aan het optreden van verschillende verdachten gemerkt, dat bij hen en in hun omgeving een wantrouwen tegenover de rechtspraak, ja zelfs de overtuiging van dier onbillijkheid en partijdigheid tegenover hun klasse, bestond. Ik heb er zelfs enkele meegeemaakt, die dit min of meer onomwonden in woorden omzetten. Overigens maakten zij het daarmee voor zichzelf niet beter, omdat de houding van verdachte ter zitting van invloed is op het vonnis. Zij werden aldus de dupe van de onfraaie berichtgeving van hun eigen partijblad.

De diverse auteurs zijn allen tot een soortgelijke conclusie gekomen. Mr. P. R. BLOK zegt t.a.v. de politieke bladen in een artikeltje „Openbaar Ministerie en Pers”: „Men heeft publicaties in bepaalde politieke bladen en periodieken, die kennelijk doelbewust een ongunstig onjuist licht werpen op het O.M., zooals zij dat doen tegenover elken drager van openbaar gezag”. Dr. ELWERT, die de „Berichterstattung” een spiegel van het rechtzaalgebeuren noemt, vraagt zich af: „Und wenn dieser Spiegel trüb oder gar Mangelhaft ist?” En zijn antwoord luidt, dat „die falsche Resonanz in der Tagespresse” de oorzaak is van het feit, dat de strafrechtspraak, hoe gaarne men ook de berichten erover leest, zoo weinig populair is; de berichten zijn

immers „gar tendenziös und gefärbt“. Dr. O. HAMM heeft een dergelijk bezwaar: „Ein schlimmer Misstand dieser Besprechungen juristischer Dinge in der politischen Presse ist es, dass diese stets geneigt ist, den juristischen Fragen, auch wenn sie an sich ganz unpolitisch sind, eine politische Seite abzugewinnen“. Eigenlijk is de „Politisierung“ van de rechtbankverslagen in Duitschland sinds het begin dezer eeuw een aanleiding tot schrijven geweest. De kwestie was van dien aard, dat men een speciaal woord „Klassejustiz“ ging gebruiken. Dr. VON CAMPE zag in 1932 den verkeerden gang van zaken in en schreef een alarmartikel „Quo vadis Justitia“, waarin hij o.a. opmerkte: „Politisieren ist der Zug der Zeit,“ waaraan ook de rechtbankverslaggeving niet ontkomt, zoodat elk verslag een politieken inslag krijgt. Hierdoor zal, aldus VON CAMPE, ook het publiek door een politieken bril gaan zien, hetgeen niet aanbevelenswaardig is, want: „In der Politik vergisst sich's so rasch!“ Zijn conclusie is dan: „Hier ist Zurückhaltung das Gebot der Stunde für das Recht.“ Sinds bepaalde veranderingen in Duitschland is de „Klassejustiz“ natuurlijk nooit meer genoemd.

Bij dit alles zijn nog in het midden gelaten de processen met een werkelijk politiek karakter. Dat de eigen partij deze allerszijds uitbuit, behoeft wel geen nader betoog. Dat de tegenpartij de noodige andere lezing van het geval geeft, is even vanzelfsprekend. Voorbeelden legio. Dan zijn er nog processen, waarbij de eigenlijke politieke fond een raadsel blijft, en dit raadsel is dan aanleiding tot vele commentaren op het geval zelf en op elkaars voorstellingen. De politiek, die de heele samenleving vertroebelt, vertroebelt evenzeer de rechtbankverslaggeving. Ik vraag me af, of er dan nog sprake is van verslaggeving. Is dit niet het geval, dan heeft SAMKALDEN¹ gelijk, wanneer hij zegt: „De partijpers is het middel om de groepsvoorstelling actueel bij de leden te doen voortbestaan“. Als men de pers slechts dezen eisch stelt, is zij van haar voornaamste functie, de berichtgeving, beroofd.

Tegenover al deze contra staat een uiterlijk pro. De bladen, die uit hoofde van hun politieke gezindheid meenen, de rechts-

¹ pag. 130. Publieke meening, pers en staat.

pleging aan critiek hunnerzijds te kunnen onderwerpen, zouden natuurlijk wel eens een inderdaad geschiede onbillijkheid kunnen aantonen. In een bekend geval is dit zelfs voorgekomen: De herziening der zaak Giessen-Nieuwkerk is indertijd uitgelokt door het blad „Het Volk”, dat aan het licht bracht, dat een kroongetuige valsche verklaringen had afgelegd. Eén der verslaggevers had dit door een zelfstandig onderzoek ontdekt. Met deze gegevens werd een nieuw revisie-verzoek ingediend, enz. Andere soortgelijke gevallen zijn denkbaar. Ik vraag me echter af, of er niet een betere manier is om critiek uit te oefenen dan alle bezwaren maar aan de publiciteit prijs te geven, daarbij afwachten, of misschien de Justitie hierop zal reageeren en daarbij de zekerheid te hebben, dat een groot gedeelte van de lezers opgezet zal worden tegen de rechterlijke macht. Over de vraag, in hoeverre critiek door de pers is aan te bevelen, zal hierna in meer algemeen verband standpunt gekozen worden.

4e) Opleiding van den journalist.

Ook deze zal de interpretatie van de waarneming beïnvloeden, zooals ze reeds de waarneming zelf beïnvloedde. Het gaat er in dit verband niet om, uit te maken welke opleiding de rechtbank-journalist moet hebben. Dit kan beter ter sprake komen bij de algemeene conclusies. Hier gaat het er slechts om te constateeren, of en zoo ja in hoeverre de ontwikkeling een rol speelt. Nog daargelaten, welke opleiding de verslaggever heeft gehad, zal men het met mij eens zijn, dat men in het algemeen op het verslag van den meer ontwikkelde meer zal kunnen vertrouwen. Getuige de praktijk. *Scherper blijkt dit, indien men het verslag van een niet-jurist náást dat van een jurist legt.* De eerste, zelfs al heeft hij eenigen juridischen aanleg, zal en kan de feiten niet zoo juridisch scherp weergeven als de jurist. Hij weidt wel eens uit over minder belangrijke punten, terwijl hij de belangrijke niet noemt. Nu zal ook de jurist in dezen niet feilloos zijn, maar in ieder geval zal deze een beter inzicht in de behandelingen hebben, dan de niet-jurist (bijv. econoom, sociaal-geograaf, enz.). Vandaar dat ik meen te kunnen concluderen, o.a. met HELLWIG¹: „*Est ist erforderlich, dass er über die erforderliche*

¹ pag. 219 v.v.

Sachkunde verfügt, um die verschiedenartigsten Vorgänge richtig aufzufassen (impliciet geeft ook HELLWIG hier te kennen, dat na de waarneming de opvatting omtrent het waargenomeene tot uiting komt in het schrijven van het verslag!) *und sachgemäss einzuschätzen*". Evenzoo geeft Dr. ELWERT, na geconstateerd te hebben: „Einen richtigen Prozessbericht schreiben, das ist ausserordentlich schwer”, zijn meening aldus: „Das verlangt schon eine gewisse juristische Schulung.” Onwillekeurig doet mij dit denken aan de inleiding, die SLING¹ schreef op zijn lezenswaardig boek „Richter und Gerichtete”, waarin hij vertelt: „Wie ich Gerichtsberichterstatter wurde”. Doch ook al zegt hij hierin o.a. „ich habe kein ernsteres Bestreben, als die Dinge so zu zeichnen wie ich sie sehe,” — hetgeen hij trouwens doet ook gezien de rest van zijn boek —, ook al geeft hij zelf toe, geen juridische opleiding gehad te hebben, deze man heeft zooveel capaciteiten, dat hij niet als maatstaf gebruikt kan worden.

Met enkele voorbeelden moge ik het gebrek aan juridisch inzicht van den verslaggever illustreeren. Zoo hoorde ik eens een rechtbankverslaggever, niet eens een zeer jonge kracht, aan een collega vragen, of deze misschien het verschil wist tusschen diefstal, verduistering en inbraak. Moet iemand, die iets dergelijks niet weet, rechtbankverslagen schrijven? Toen voor den Utrechtschen Politierechter eens op één middag meer dan honderd Barnevelders gedagvaard waren wegens het niet tijdig aangeven van hun hond bij de belasting, en al deze verdachten verstek lieten gaan, deelde de president den journalisten mede, dat ze wel zoolang weg konden gaan. De verslaggevers meenden, dat geen behandeling plaats zou vinden, gingen weg en schreven over de zaak niets, ofschoon ze toch waren afgekomen op deze „massajustitie”; slechts een blad met een verslaggever-jurist vermeldde den volgenden dag enkele feiten en de vonnissen. Ook in de verslagen zelf is de niet-juridische scholing van den journalist soms te merken. Een enkele keer treft men bijv. wel eens verwarring tusschen eisch en vonnis aan. Het cliché: „De verdediger bepleitte op juridische gronden enz.” is zeker ook ten

¹ pag. I v.v.

deele te danken aan het feit, dat de verslaggever van het pleidooi vaak niet al te veel begrijpt. Verder ter illustratie enkele knipsels:

De raadsman, Mr. B., eischte, dat zijn client veroordeeld zal worden als iemand, die nog nooit veroordeeld is.

Sinds wanneer heeft een verdediger te eischen? En hoe is een veroordeeling „van iemand, die nog nooit veroordeeld is”?

Hem werd enkel ten laste gelegd, diefstal van een rijwiel, dat iemand even voor de bibliotheek had gezet... De Officier van Justitie sprak er zijn bevreemding over uit, dat de dief op vrije voeten was gelaten; hij was van oordeel, dat in korten tijd niet minder dan 10 fietsen werden gestolen als een ernstig feit moet worden beschouwd en daarom had hij er aan gedacht 1 maand voor elk rijwiel te eischen; bij nader inzien achtte hij het beter dat de jongen werd opgenomen in een jeugdgevangenis voor den tijd van 10 maanden. Kon de Rechtbank zich daarmee niet vereenigen, dan 10 maanden gevangenisstraf.

Deze twee passages zijn met elkaar in strijd. Zooals het daar staat kan de Officier het niet gezegd hebben, omdat hij niet mag rekenen met vermoedens t.a.v. andere diefstallen, door den verdachte gepleegd, en voor zoover niet bij de behandeling ter zitting gebleken. Opname in een jeugdgevangenis duurt ten minste 1 jaar, en bovendien is de opname in een jeugdgevangenis niet gelijkwaardig met die in een gewone gevangenis. De ongelukkige stijl van dit bericht blijft thans buiten beschouwing.

Verscheidene feitelijke gevolgen heeft het, als een rechtszakenverslaggever niet juridisch onderlegd is:

In de eerste plaats kan hem eenvoudig de portée van een zaak ontgaan. Hij kan dan wel is waar waarheidsgetrouw tenlastelegging en vonnis weergeven, de waarde van de motiveering van de uitspraak en van de uitspraak zelf, soms de geheele kern van de zaak, dringt niet bij hem door en vindt dus niet voldoende uiting in het verslag. Nu is dit niet zoo ernstig bij zaken van ondergeschikt belang, waarvan de oppervlakkige beschrijving door het publiek gelezen en vergeten wordt, en waarvan het onthouden toch vrij nutteloos zou zijn. In zaken met een voor de maatschappij meer belangrijke kern, een waarschuwing of een leering, treedt het belang van een deskundige beschrijving meer op den voorgrond, want het publiek wordt anders de juiste inhoud der zaak onthouden, geheel of gedeeltelijk. En dit kan aanleiding geven tot een zich verkeerd ontwikkelend of ontwikkeld rechtsgevoel. Dit is een niet gewenscht gevolg. Als de

pers, om Dr. O. HAMM te citeeren, staat „im Dienste der Rechtsentwicklung”, dan geschiede dit niet onder leiding van een onbevoegden gids.

Nog minder is het te accepteeren, dat de verslaggever bij gebreke van een juist begrip, wanneer hij zich hiervan bewust is, opzettelijk de kern ontwijkt. De lezer zal dan in zijn oppervlakkigheid niet verder over het geval doordenken. Denkt hij wel door, dan zal eerder zijn conclusie zijn, dat de rechtspraak niet zoo zuiver schijnt, dan dat hij zich bewust wordt, dat er aan het verslag iets ontbreekt; het gemiddelde publiek is nu eenmaal geneigd, onvoorwaardelijk te gelooven in wat in de krant gedrukt staat.

Natuurlijk kan de minder geschikte opleiding van den journalist ook aanleiding zijn tot het maken van fouten. „In de laatste jaren is mij herhaalde malen opgevallen, dat persverslagen, ook die welke te goeder trouw en zoo onpartijdig mogelijk zijn opgesteld, dikwijls op cardinale punten onjuist waren”, aldus schrijft Mr. BLOK in het Weekblad van het Recht. Hij is echter niet de eenige, die onjuistheden constateerde. 8 Officieren van Justitie, die mij bij hun antwoord op mijn enquête een toelichting schreven, wezen daarop, en 3 Rechters. Sommigen drukten het scherp uit, anderen minder scherp. Zoo schreef mij een oud-vice-president van een Gerechtshof: „De Rechtbankverslagen zijn gewoonlijk niet best. De reporters zijn lieden, die van de juridische pointe, waarvan soms de heele zaak afhangt, niet het flauwste benul hebben”. Een Officier van Justitie schreef iets dergelijks: „. . . . de erbarmelijke berichten in de bladen, hetgeen deels te wijten is aan het feit, dat de persmensen geen flauw benul hebben van den procesgang”. Het is hier niet de plaats, meer passages uit de verschillende brieven te citeeren. Voldoende lijkt het mij te zeggen, dat vele mannen, die uit den aard van hun functie bij uitstek in de gelegenheid waren, de fouten der rechtbankverslagen te ontdekken niet alleen, maar ook de oorzaken daarvan aan kunnen geven, éénstemmig de niet-juridische opleiding als factor beschouwen. En wanneer ik zelf rechtbankverslagen doorlas, door niet-juristen opgesteld, dan trof het mij, dat de meeste fouten, voor zoover ik ze dan kon beoordeelen, juist van juridischen aard waren;

feitelijkheden werden met meer juistheid weergegeven. Enkele voorbeelden:

Een ontbonden overeenkomst voortgezet.

Klaas H., 26 jaar, slager te . . . heeft op 26 September per telefoon bij E. B. 103 pond spek besteld. Verd. had een jongen, zeker D., aan een betrekking geholpen. Diens vader zou als tegenprestatie zorgen, dat B. aan verd. voor D.'s rekening vleeschwaren zou kunnen leveren. Verschillende malen is dit gebeurd.

Na het ontbinden van deze overeenkomst heeft verd. echter op de oude voet nog 100 pond spek gekocht en de rekening bij D. laten presenteren. Verd. staat daarom wegens oplichting terecht. Enz.

Afgezien van het feit, dat dit verslagje niet byzonder duidelijk is, past de kop niet in een kolom strafzaken. Hier wordt de indruk gewekt, als zou het voortzetten van een ontbonden overeenkomst een wijze van oplichting zijn.

Het was echter den Politierichter niet mogelijk, om uit dit met sterken drank doorpekeld proces, het pessimisme van den Officier, die vier maanden gev. requireerde, het optimisme van den verdediger, Mr. H., vrijspraak concludeerend, wijs te worden. Hij waschte dus zijn politierechterlijke handen, als wijlen Pilatus, in onschuld en verwees de zaak naar de Meervoudige Strafkamer, om die zaak in de situatie; drie weken meer dan één, maar eens netjes uit te laten kienen.

Het gaat thans niet om de mislukte poging van geestigheid, maar wat is eigenlijk met deze heele tirade bedoeld?

Een 21-jarige kantoorjuffrouw . . . had . . . een hoeveelheid narcissen afgeplukt en meegenomen, waarvan ze een gedeelte aan haar vriendin . . . ten geschenke gaf, die tijdens den diefstal van de bloemen op den uitkijk had gestaan om voor onraad te kunnen waarschuwen, zoodat laatstgenoemde zich aan heling der bloemen had schuldig gemaakt. Beiden stonden thans deswege terecht en bekenden het hun ten laste gelegde. Enz.

„Zoodat laatstgenoemde zich aan heling had schuldig gemaakt” slaat kennelijk op het op den uitkijk staan; in werkelijkheid was daardoor de vriendin medeplichtige. „Beiden stonden deswege terecht” slaat blijkbaar op „heling”; dit klopt natuurlijk allerminst.

Laat ik met deze enkele voorbeelden volstaan. Dat het voorkomen van onjuistheden in de pers niet bevorderlijk is voor het vertrouwen, dat het publiek in de rechtspraak dient te stellen, is een gevolg, dat thans geen nader betoog behoeft. Opzettelijk heb ik voorbeelden gekozen van onbelangrijke zaken. Bij onjuistheden in verslagen van belangrijke processen treden de bezwaren natuurlijk veel sterker naar voren.

5e) *Practische eischen*

dragen het hunne bij tot vorming of vervorming van het rechtbankverslag. Daar is in de allereerste plaats het tijdsproduct: „*actualiteit*”, daarin bestaande, dat men den kortst mogelijken tijd nadat iets gepasseerd is, het gebeurde in de kranten leest, liefst zoo uitvoerig mogelijk. „Aktualität ist der wichtigste Lebensnerv der Tagespresse,” aldus GLASER¹. Natuurlijk, in het algemeen kan men — dank zij alle moderne technieken — een uiterst snelle berichtgeving verwachten en eischen. Ik vraag me echter af, welk belang er in schuilt of een verslag één dag eerder of een dag later in de krant komt. Dat alléén om den wille van de actualiteit een verslag zoo snel „in elkaar gezet” moet worden, dat er niet de volledige zorg of aandacht aan besteed kan worden, een geval, dat in de journalistieke gaarkeuken geen zeldzaamheid is, dat daarbij onjuistheden en onvolledigheden gemakkelijk ontstaan kunnen met alle gevolgen van dien, dit is m.i. steeds af te keuren.

Anderzijds moet de krant de berichten ook weer niet zoo lang uitstellen, dat het nieuws via mondelinge overlevering of anderszins met alle daaraan verbonden bezwaren (overdrijving, verandering, enz.) de menschen bereikt heeft vóór de krant het bericht brengt. Men zal dan het bericht niet meer lezen, omdat men het al weet, althans meent te weten, maar tevens zullen sommigen de gedachte in zich hebben voelen opkomen, dat de krant eerst gezwegen had, omdat er iets niet in den haak was. Politieke bladen kunnen natuurlijk weer in die richting insinueren.

Twee grenzen zijn hiermee aan de actualiteit gesteld. Practisch komen ze hierop neer, *dat er voldoende tijd moet zijn om de verslagen met zorg te bewerken, maar dat ze daarna direct geplaatst worden*. En dit is ook de gewone gang van zaken, waarvan slechts afgeweken wordt als het gaat om het verslag van kwesties, waarvan de redactie reden heeft te veronderstellen, dat het publiek ze zoo spoedig mogelijk wenschte te lezen. Maar dan komen ook juist de fouten en onvolledigheden, wier recti-

¹ pag. 28.

ficatie resp. aanvulling licht verwarring kunnen stichten. De wedstrijd om een primeur is bij dit alles geen sine cure.

„Die Aktualität muss in einem bestimmten Verhältnis zur Publizität stehen”, verklaart KRUMBACH¹. Hij duidt die verhouding echter niet nader aan, vermoedelijk omdat hij spoedig bemerkt zal hebben, dat zijn zoo fraai gezegde stelling niet of slechts uiterst vaag te omlijnen is. Inderdaad hangt de grens af van de min of meer moreel verantwoorde zienswijze der redacties, waar het gaat om de keuze tusschen een opvallenden primeur of een deugdelijk verslag, voor zoover deze tenminste niet samen kunnen vallen.

Wanneer er weinig *ruimte voor de rechtbankverslagen* beschikbaar is, d.i. wanneer veel ander soort nieuws de voorkeur geniet, worden de eerste gecomprimeerd. In vroeger eeuwen was dat reeds zoo. Toen moesten zelfs, zooals in het hoofdstuk „Historie” is vermeld, de crimineele berichten geheel wijken voor de andere. Nu echter sinds jaren de rechtszaken een vast onderdeel van het nieuws vormen, wordt de eventueel voor ander nieuws benoodigde ruimte op de meer of mindere uitgebreidheid o.a. van de crimineele verslagen gewonnen. Eerst worden de uitvoerigheden in de beschrijving gesnoeid; is dit niet voldoende, dan wordt de schaar in de feiten gezet. Gebeurt dit dan door „the right man”, dan lijkt mij dit niet bezwaarlijk, al wordt het verslag tot weinig meer dan een feitelijke vermelding van telastlegging, eisch en vonnis. Nu is het echter vaak zoo, dat niet de verslaggever zelf, ondanks het feit, dat hij de zaak heeft beschreven en dus het beste kan weten, wat nog geschrapt kan, maar de redactie bekortingen aanbrengt, ofschoon zij niet een eigen indruk van de zaak gekregen heeft. Ten slotte verdwijnt op de zetterij ook nog wel eens een alinea, en met dit al is het hoogst twijfelachtig, of de bekorting feilloos geschied is.

Omgekeerd vraagt een teveel aan ruimte soms om een verslag, dat in verhouding tot het belang van de zaak (*mutatis mutandis* tot het belang van het heele nieuws) overdadig lang is, dus onevenredig belangrijk schijnt. Men kan het dikwijls constateeren, dat de ochtendedities gevuld zijn met „nieuws”, dat

¹ Grundfragen der Publizistik (Berlijn 1935), pag. 220.

voor de avondeditie niet eens in aanmerking gekomen zou zijn. Tevens staat vast, dat het meeste crimineele nieuws in de ochtendedities voorkomt. Een enkel cijfer moge dit illustreeren: Een telling over de maand April 1938 wees uit, dat in de Nieuwe Rotterdammer Courant niet minder dan 69% van de geheele ruimte aan crimineel nieuws in de ochtendeditie voorkomt. Nog sprekender is dit feit, wanneer men de ruimte aan crimineel nieuws gaat vergelijken met de totaal-ruimte aan nieuws. Voor de ochtendeditie verkrijgt men dan een percentage van 5,79%, voor de avondeditie 1,95%. Doch niet slechts ten aanzien van de ochtendedities is het waar, dat de hoeveelheid crimineel nieuws afhankelijk is van de beschikbare ruimte. Men neme, om het algemeener te zeggen, maar een stapel kranten ter hand om te kunnen constateeren, dat den eenen dag een belangrijke rechtszaak in een hoekje gedrukt staat, den anderen dag een hoogst onbelangrijke procedure in optima forma op de frontpagina prijkt.

In beide gevallen zal de inhoud in hoofdtrekken natuurlijk wel dezelfde zijn, maar juist in het rechtbankverslag zijn het zoo vaak de kleinere feiten — juist die, welke een kort verslag niet bevat — die een ander licht op de zaak kunnen werpen. Vooral te denken is hier aan de motiveering van de straftoemeting in eisch en vonnis, want als deze niet vermeld wordt in het verslag, hangt vaak de billijkheid van requisitoir en uitspraak volkomen in de lucht. Ter illustratie vergelijke men deze twee zinsneden, beiden n.a.v. een diefstal van een japon uit een warenhuis.

„De Officier eischte tegen de juffrouw 6 maanden gevangenisstraf” en: „Gezien de verdachte reeds vaker wegens een dergelijk feit veroordeeld was, meende de Officier van Justitie, dat niet meer met een lichte straf kon worden volstaan. Spr. eischte derhalve een gevangenisstraf voor den tijd van een half jaar.”

Bij dit alles komt nog, *dat onevenredige verkorting, zoowel als onevenredige uitbreiding van een verslag tot gevolg zou kunnen hebben, dat zich een wanvoorstelling bij de lezers gaat vormen omtrent de belangrijkheid van verschillende strafzaken.* Moet ik nog antwoord geven op de vraag, of het proces tegen de weduwe Becker (zomer 1938), de Luiksche giftmengster, de

belangstelling waard was, die veel kranten er aan besteedden? Van de politierechter-verslagen wordt door veel kranten in den regel veel werk gemaakt, althans meer dan het verschil van belang tusschen rechtspraak van een enkelvoudige kamer en een meervoudige kamer zou billijken. Ondanks deze voorbeelden moet ik toegeven, dat het bestaan van wanvoorstellingen als zoo juist bedoeld bij het publiek moeilijk concreet aantoonbaar is. Misschien is het nog het best te constateeren aan het gedrag van de verdachten en getuigen ter terechtzitting. Het is bijv. opvallend, dat veel verdachten, die voor den Politierechter moeten verschijnen, zich een air aanmeten, als was hun zaak een belangrijke gebeurtenis; hetgeen schijnt aan te sluiten op wat zooeven naar aanleiding van de politierechtersverslagen gezegd werd. Dat hierbij de a-proportioneele verslaggeving een rol speelt, mag men m.i. aannemen.

6e) *De aard van het blad.*

Er bestaat een wisselwerking tusschen den aard van het blad en het peil van de lezers. Want eenerzijds moet het blad, om zich in stand te kunnen houden, voldoen aan de wenschen van zijn lezers. Anderzijds krijgt het blad, dat een bepaald genre nieuws brengt, die lezers, aan wie dat nieuws interesseert. We kennen kleine en grootere plaatselijke bladen, die of alleen plaatselijk, of ook ander nieuws opnemen, omdat voor sommige kranten alléén het plaatselijk nieuws van belang is, voor andere ook provinciaal, binnenlandsch en wereldnieuws belangrijk is. We kennen stadskranten, die voor het volk geschreven zijn en stadskranten, die ook in intellektueele kringen gelezen worden. We kennen kranten, die door het geheele land verspreid worden en die of door iedereen, of door meer intellektueele personen gelezen worden. We kennen bladen, waarvan het nieuws op eenig economisch verschijnsel is toegespitst (handel, zeevaart, industrie, enz.) en tenslotte bladen, die een politiek doel beoogen. Maar hoeveel soorten kranten we ook kennen, het peil van den inhoud is steeds parallel aan het lezerspeil. Dit slaat natuurlijk ook op het peil der crimineele berichten. Want de intellektueel zal hierin graag iets juridisch zien, iets psychologisch en iets econo-

misch. Misschien wil hij ook eenige sensatie, maar daar is in ieder geval de massa, die min of meer belust is op sensationeele berichten. Het verschil in karakter van de kranten berust dan ook voor een groot deel op den meer of minderen sensationeelen inslag. In het tweede hoofdstuk van deze studie hebben we reeds kunnen constateeren dat die een niet te veronachtzamen invloed heeft op de criminaliteit. Er is reeds vastgesteld, in hoeverre sensatie t.a.v. berichten omtrent de misdaad zelve moet worden vermeden. Thans dient nog nagegaan te worden, of, en zoo ja, in welke mate sensatie in het rechtbankverslag aanwezig is en zou moeten zijn.

Nu komt bij de behandeling voor de Rechtbank de gepleegde misdaad, thans geheel opgehelderd, ter sprake, en daarbij zijn voor den verslaggever allerlei feiten en prikkelende bijzonderheden te vernemen, die hem nog niet van te voren ter oore zijn gekomen. Deze bijzonderheden kunnen het vroeger gebrachte verslag over de misdaad aanvullen en zoo wordt vaak ter verduidelijking de geheele misdaad binnen het kader van het rechtbankverslag in extenso nogmaals beschreven. Wat op pag. 104 gezegd is naar aanleiding van de beperking der sensatie in de berichtgeving over de misdaad zelf is hier eveneens van toepassing. Hierop behoeft dus niet meer nader te worden ingegaan, evenmin als op de in het rechtbankverslag herhaalde of aangevulde sensationeele feiten in verband met het onderzoek, want ten aanzien van dit laatste zijn op pag. 112 grenzen gesteld. Resten dus nog *de sensationeele gebeurtenissen ter terechtzitting* zelve.

De meeste zittingen verlopen zonder dat er eenig voorval, dat werkelijk sensationeel is, plaats vindt. En toch zal men in veel verslagen feiten vermeld vinden, die sensationeel aandoen. Dit is niet slechts de meening van schrijver dezes, maar blijkt de opvatting te zijn van veel Officieren van Justitie, Rechters, enz. Het was weer de enquête, die mij van deze opvattingen op de hoogte bracht, want bij de laatste daarin gestelde vraag, luidende: „Acht U de huidige wijze van crimineele berichtgeving bevredigend of hebt U bepaalde bezwaren? Zoo ja, welke?“, teekenden 11 Rechters en 9 Officieren van Justitie, d.i. ruim een derde van deze twee categorieën, die reflecteerden op

het vragenlijstje, bezwaren aan omtrent de sensationele rechtzitting-verslagen. „Elk sensatiebericht,” schrijft een substituut-Officier, „is in hooge mate af te keuren.” „Gewoonlijk zijn de verslagen te veel op sensatie belust,” noteert een ander. „Ongetwijfeld zullen sommige couranten bij die berichtgeving zich in de eerste plaats richten op de sensatiezucht van het publiek,” aldus een Politierichter. Een vice-president zegt: „Wel is mij gebleken, dat andere bladen als te veel sensatie maken van misdaden. Over behoef ik U niets naders te zeggen, want de geïllustreerde berichtgeving van dit blad acht ik funest,” en „Er wordt te veel gelet op het sensationele,” is de opmerking van een anderen rechter. Ziehier enkele uitspraken van bij uitstek bevoegde autoriteiten. Doch ook vele anderen, die de lijsten invulden, maakten bezwaren ten aanzien van de sensationele rechtbankverslagen. Van de 69 personen of instellingen, die bezwaren opperden, wezen niet minder dan 34 op het sensatieelement. Ook hun gemiddelde conclusie is: „sensationeel” of „te sensationeel”.

Waar deze sensationeiteit dan in bestaat? Het zoogenaamd(!) woordelijk citeeren van vragen en antwoorden, het plaatsen van foto's of teekeningen, het vermelden van zoogenaamde „incidenten”, een uitbarsting van den verdachte, een belangrijke verklaring van een getuige, een twistgesprek met den verdediger, uitroepen op de publieke tribune, enz. Veel wordt gretig als incident gequalificeerd, terwijl het slechts verschijnselen zijn in een normalen procesgang.

Maar waarom verdient de sensatieberichtgeving omtrent dergelijke feiten afkeuring? Als het publiek eenige prikkeling wenscht, is het toch billijk, ze te geven, als daartegenover geen nadeelen bestaan. Welnu, deze nadeelen bestaan m.i. wel degelijk: in de eerste plaats wordt op deze wijze het zwaartepunt van het geheele verslag verlegd naar momenten van vaak ondergeschikt belang. Verder kan één en ander licht leiden tot disqualificatie van het optreden van de betrokken personen. Ten aanzien van Officieren en Rechters is dit geheel uit den boeze, omdat zij niet als persoon optreden, maar vertegenwoordigers zijn van het staatsgezag, en met name van dat deel hiervan, dat men als „rechtsprekende macht” betitelt. Ten aanzien van den ver-

dediger is een onjuiste beoordeeling door het lezend publiek van zijn optreden en pleiten te vreezen, iets, dat gezien de toch al weinig favorabele meening omtrent en het kleine vertrouwen in den advocatenstand, zeker niet bevorderlijk zal werken ter verbetering van de positie van den raadsman in het algemeen. De gechargeerde beschrijving van verdachte's houding en antwoorden doet zijn persoon tegenover de lezers wellicht anders uitkomen dan verantwoord is. Dit alles moet leiden tot *een wanvoorstelling omtrent het behandelde, en uit dit niet juiste begrip kan niets anders volgen dan een verkeerd gefundeerde meening omtrent de rechtspraak, met een weifelend vertrouwen daarin.*

Gezien alles wat thans gezegd is omtrent keuze der verslagen en uitwerking daarvan, beïnvloed door waarneming, religieuze orientatie, politieke richting, opleiding van den journalist, eischen der praktijk en sensatiezucht en -bevrediging, mag, meen ik, met zekerheid vastgesteld worden, dat er van een objectieve, (zakelijk juiste en neutrale) rechtbankverslaggeving geen sprake is. Deze conclusie zou echter pas op een afkeuringswaardig feit duiden, indien aangetoond werd, dat een strikte objectiviteit een noodzakelijkheid is voor de juiste functie van het rechtbankverslag. Indertijd is de openbaarheid der zitting en daarmee, zij het niet verwacht, het rechtbankverslag, geaccepteerd, in de eerste plaats opdat het publiek kennis zou kunnen nemen van, en afgeschrikt, geleerd en gesterkt zou worden door de rechtspleging, in de tweede plaats opdat de publieke contrôle een weloverdacht en billijk vonnis zou garandeeren, dat beantwoordt aan het gezonde rechtsbewustzijn van het volk. Het voorlichten is dus de eerste taak van de pers in het algemeen, van het rechtbankverslag in het bijzonder. „De ontwikkeling der massa” is volgens TAKSANDER¹, „een taak, die onafwendbaar rust op de schouders van het intellect”. „The secular press and popular lecturers and speakers should be induced to present the matter so that every citizen would have a knowledge of the entire field and should be taught to see the place and relative importance

¹ pag. 21.

of every effort made to improve conditions," luidt een uitspraak van PARSONS¹, en met deze en dergelijke citaten, op de algemeene taak der dagbladders gericht, zou ik van de rechtbankverslaggeving willen eischen, dat ze het publiek inlicht omtrent de straf, die staat op een gepleegd misdrijf, en de uitvoerige en serieuze wijze, waarop deze straf naar billijkheid, d.i. in verband met de omstandigheden, wordt toegekend, op eisch van het Openbaar Ministerie als vertegenwoordiger en handhaver van het staatsgezag, door een volkomen neutraal rechtscollege. Dit moet uiteindelijk het doel zijn van de rechtbankverslaggeving en om dit te benaderen is een welgerichte methode noodig. We zullen de doelmatigheid nader bestudeeren aan de hand van enkele, op de principes van het Nederlandsche straf-proces ge-gronde verhoudingen, waarin Openbaar Ministerie, rechters, verdachten, verdedigers en getuigen (incl. deskundigen), de eene zijde vormen, de pers de andere zijde uitmaakt.

A. Openbaar Ministerie en pers.

Het Openbaar Ministerie heeft als aanklager en eischer, als handhaver van de openbare orde, drie belangen bij een doelmatige berichtgeving:

In de eerste plaats moet worden geëischt, dat het onderzoek niet door eenig bericht wordt benadeeld, wel eventueel bevorderd. Wij hebben dit reeds uitvoerig besproken bij de verhouding tusschen Politie en Pers. De Politie immers verricht haar onderzoek in dienst van den Officier van Justitie. Ik zou bij het vroeger behandelde nog slechts willen voegen, dat mij gebleken is, dat ook de Officieren van Justitie belangstelling hebben voor de vraag of de verhouding tusschen politie en pers bevredigend is en geen nadeelige gevolgen heeft voor het onderzoek. Het waren nl. juist de Officieren, die in hun antwoorden op de enquête er den nadruk op legden, dat een persbericht het onderzoek zou kunnen benadeelen; hun bezwaren noopten mij de Politie-enquête in te stellen.

Thans gaat het echter om de berichtgeving omtrent de werkzaamheden van den Officier van Justitie ter terechtzitting, die

¹ pag. 190.

zich voor het oog en het oor van de aanwezigen, dus inclusief de journalisten, grootendeels beperkt tot het voordragen van de tenlastelegging en het houden van een requisitoir, waarin de eisch en de gronden hiertoe worden vermeld. Is één van beide niet juist of onvolledig in het verslag vermeld, dan hangt hiervan de inhoud òf volkomen in de lucht, òf kan leiden tot verkeerde conclusies omtrent het optreden van het Openbaar Ministerie. De gevolgen liggen wederom voor de hand en zijn van ernstigen aard, omdat het ten allen tijde een eerste vereischte is, dat het volk zijn vertrouwen in de Justitie bewaart. Duidelijk komt het bedoelde tot uiting in de revolutionaire dagbladen. Vandaar dat MR. P. R. BLOK schrijft in zijn artikel „Openbaar Ministerie en Pers”: „Men heeft publicaties in bepaalde politieke bladen of periodieken, die kenlijk doelbewust een ongunstig onjuist licht werpen op het O.M., zooals zij dat doen tegenover elken drager van openbaar gezag.” Een dergelijke wijze van handelen is fnuikend en bovendien weinig, fair, omdat er misbruik gemaakt wordt van het vertrouwen, dat de lezerskring in het verslag stelt, en tevens van de ruimte, die het Nederlandsche wettenstelsel laat voor publicatievergrepen, die wel moreel af te keuren zijn.

Naast het belang van het O.M. om het vertrouwen te handhaven, heeft het een ander interesse: *Het publiek moet op de hoogte gesteld worden van wat mag en niet mag, en daarnaast attent gemaakt worden op de daarop gestelde en toegekende straffen.* „Nützlich sind die Zeitungsberichte über Gerichtsverhandlungen ferner zweifellos dadurch, dass sie das Volk mit den Strafgesetzen vertraut machen,” zegt HELLWIG¹ dienaangaande. Door middel van de pers kan de groote fictie: „Ieder wordt geacht de wet te kennen” tot een minder groote fictie worden. En als men dan enkele strafbepalingen in wezen gaat inzien, dan bestaat er kans, dat men van een misdaad wordt teruggehouden. Korter gezegd: het O.M. heeft belang bij een doelmatige berichtgeving, omdat deze een middel is, de generaal-preventieve werking van de straf te steunen. Maar dit kan alléén geschieden, wanneer uit het verslag blijkt, dat de door het O.M. geëischte

¹ pag. 239.

straf een billijke is. Waaruit weer volgt, dat op de juist weergegeven tenlastelegging moet aansluiten een juiste weergave van den eisch met de hiertoe geleid hebbende motieven. Dat deze laatste op hun beurt weer aan moeten sluiten op feiten, de misdaad en den dader betreffende, is vanzelfsprekend. Dit alles moet het publiek op eenvoudige, duidelijke wijze ter lezing geboden worden.

In den regel worden ten aanzien van de tenlastelegging weinig storende fouten, en hoogstens onvolledigheden of slordigheden gemaakt. Dit is te danken aan het feit, dat den bladen gewoonlijk een lijst wordt toegezonden, waarop vermeld staan de initialen van de verdachten, plus een summiere aanduiding van het hun ten laste gelegde.

Het *requisitoir* is den verslaggevers niet vooraf op papier gegeven, dus moeten zij in dezen op eigen waarneming en inzicht vertrouwen. En hiermee komt de bron der moeilijkheden, die boven werden aangeduid. Want hier ligt het van het begrijpen en aanvoelen van den individueelen journalist af, wát men over het *requisitoir* te lezen krijgt. Om enkele korte voorbeelden te noemen, het maakt een groot verschil of men leest: „Ondanks den ernst van het gepleegde feit, meende de Officier, gezien het gunstige rapport van verdachte en de daarin vermelde reclasseeringskansen, te kunnen volstaan met” of: „Er was een reclasseeringsrapport over den verdachte uitgebracht, dat gunstig luidde. Voor de ernstige misdaad, door verdachte gepleegd, eischte de Officier”. Het laatste voorbeeld is af te keuren, omdat hier — natuurlijk verondersteld, dat beide voorbeelden dezelfde kwestie betreffen — de lichte straf niet in overeenstemming geacht kan worden met het ernstige feit. Het omgekeerde komt evenzeer voor. Men vergelijkte: „Omdat verdachte reeds herhaalde malen wegens hetzelfde delict was veroordeeld, eischte de Officier een hooge straf van” en: „Wegens diefstal van een dubbeltje eischte de Officier 3 maanden gevangenisstraf”. Hoewel wat feiten betreft juist, is de laatste regel weinig appreciabel. Ziehier in twee eenvoudige voorbeelden de vraag geïllustreerd en impliciet het antwoord aangeduid: *Enkele vermelding van den eisch van den Officier voldoet in den regel niet; wil de boogte van den eisch aan het publiek billijk*

voorkomen, dan moeten daarbij worden vermeld de omstandigheden, die in aanmerking genomen werden. Dit nog afgezien van het — meestal ten onrechte — veronderstelde feit, dat het publiek op de hoogte is van de door de wet gestelde strafmaat t.a.v. het betrokken delict.

De praktijk leert, dat aan de hier gestelde eischen niet steeds voldaan wordt. De oorzaken hiervan hebben we reeds in het algemeen nagegaan. Maar omdat juist van de zijde van het O.M. vaak geklaagd wordt over een onjuiste (in de enge beteekenis van „foutieve”) berichtgeving, wil ik nog een reden noemen, die aanleiding kan geven tot deze onjuistheden. Het is weer Mr. P. R. BLOK, die er de aandacht op vestigt, dat een gedeelte van de fouten veroorzaakt wordt, doordat de verslaggevers niet goed zijn ingelicht, en dit ook niet kunnen zijn, omdat zij niet inzage van het dossier hebben gehad. Voor vele journalisten is dit inderdaad een bezwaar, doch de stukken, voor het onderzoek ter terechtzitting van belang, worden, zij het ook summier, maar dan toch juist in cardinale trekken, behandeld of voorgelezen, zoodat een oplettend journalist, die tevens kijk heeft op de beteekenis van dergelijke stukken, wel degelijk de gelegenheid krijgt voldoende daarover te publiceeren. Ook hier blijkt dus, dat de rechtbankverslaggever geen vreemde in de juridieke wereld moet zijn. Desondanks zou men zich een geval kunnen voorstellen, waarbij de ter zitting aanwezige journalist inderdaad niet voldoende kan opvangen omtrent het verband tusschen tenlastelegging en den eisch. Pas dan komt m.i. in aanmerking de eisch, die Mr. BLOK voor alle gevallen wil stellen, nl. dat er contact is tusschen O.M. en pers, al zegt hij er nadrukkelijk bij, dat het niet zoo eenvoudig is het contact te realiseeren. In aansluiting met wat zoojuist beweerd is, stel ik mij de kwestie aldus voor: Indien de journalist merkt, dat zijn verslag van niet voldoende inhoud is, wende hij zich na afloop der zitting tot den Officier, die, zonder eenigen twijfel, hem gaarne verder in zal lichten of doen inlichten. Verondersteld is weer, dat we te doen hebben met een verslaggever, die capabel is, de lacunes van zijn verslag vóór de plaatsing aan te voelen, en tevens zooveel verantwoordelijkheidsgevoel heeft, dat hij een

reeds z.i. onvolledig rechtbankbericht niet ter plaatsing door-geeft.

Een tweede reden van de voorkomende onjuistheden der verslagen met betrekking tot het requisitoir is, dat de vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie niet steeds duidelijk spreken. Tegenover hen klinkt dit misschien niet vriendelijk, maar het is een bezwaar, dat inderdaad door niet weinig journalisten geopperd wordt. Afgezien van de vraag, of de betreffende Officieren het wel of niet noodig vinden ten gerieve van de journalisten duidelijk te spreken, is het in ieder geval volkomen in strijd met het doel van het openbaarheidsbeginsel, wanneer niet het publiek (incl. de pers) voldoende van de behandeling kan verstaan om zich een gedachte te vormen over het behandelde en de billijkheid van eisch en vonnis.

Eén vraag dient t.a.v. het Openbaar Ministerie nog beantwoord te worden: *Verdient het aanbeveling in het verslag den naam van den Officier van Justitie te noemen*, die op dien dag zitting had? Van groot belang lijkt mij deze vraag niet. Vandaar, dat ook de diverse auteurs er zich niet mee beziggehouden hebben. Ter beantwoording zou ik als richtpunt willen nemen de functie, die de Officier ter zitting bekleedt, en dan blijkt, dat hij niet als persoon aanwezig is, doch als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie. De uitlatingen van den Officier ter terechtzitting, die vaak een sterken persoonlijken inslag vertoonen en de moeite waard zijn te vermelden, maken het anderszijds moeilijk het noemen van namen na te laten. Hierbij komt nog een practisch argument, nl. dat het gebruiken van den naam vaak bevorderlijk voor den stijl is. Maar omgekeerd is weer in aanmerking te nemen, dat het publiek door het geregeld noemen van namen den indruk zou kunnen krijgen, dat men er bij den eenen Officier beter kan afkomen dan bij den ander. Of dit misschien ook het geval is, laat ik buiten beschouwing, maar het vertrouwen van het publiek in het O.M. zou door het denken in die richting een gevoelige mindering ondergaan. Wegen we tenslotte het voor en tegen tegen elkaar af, dan komen we m.i. tot het volgende standpunt: Indien geen omstandigheden daartoe aanleiding geven, legge men niet den nadruk op den naam van den Officier van Justitie. Blijkt het noemen van zijn

naam onvermijdelijk, dan moet daarnaast steeds voldoende blijken, dat hij au fond vertegenwoordiger is van het O.M.

B. Rechter en pers.

De verhouding tusschen rechter en pers is in vele opzichten een soortgelijke als tusschen Openbaar Ministerie en pers. Want ook hier is één der eerste belangen, dat niet door een minder juiste berichtgeving het vertrouwen in de rechtspraak geschokt wordt. Het is de rechter, die hiermee direct te maken heeft, zonder dat hem door de wet of anderszins de bevoegdheid gegeven is tegen de moreel niet verantwoorde verslagen op te komen. Geheel 's rechters werkzaamheid ter zitting vindt dikwijls beschrijving in de krant, en als dit niet op een doelmatige wijze geschiedt, komt men weer voor alle gevolgen te staan, die reeds eerder ter sprake kwamen: zooals geschokt vertrouwen, verkeerde voorlichting, in het geheel geen voorlichting, enz.

Van zeer veel belang is een correcte vermelding van de motiveering van het vonnis. Elke omstandigheid, die bij de bepaling hiervan een rol speelde en die in de motiveering vermeld werd, moet haar weerspiegeling vinden in het verslag. Anders krijgt het publiek kennis van een vonnis, dat voor den niet geheel ingelichte onbillijk kan schijnen. Het maakt — om bij een eenvoudig voorbeeld te blijven — voor den gemiddelden lezer een anderen indruk als hij naast elkaar vindt: „Wegens diefstal van een biljet van f 10.— werd de verdachte veroordeeld tot 6 weken gevangenisstraf” en „De verdachte, die ongeveer honderd gulden gestolen had, werd veroordeeld tot 1 maand gevangenisstraf voorwaardelijk”, dan wanneer hij naast elkaar leest: „Omdat de man reeds eerder veroordeeld is, kostte de diefstal van f 10.— hem 6 weken gevangenisstraf” en: „Het gestolen bedrag bedroeg ongeveer f 100.—. De Rechtbank was van oordeel, dat, gezien verdachte's gunstige rapport en diens berouwvol gedrag, volstaan kon worden met een voorwaardelijke gevangenisstraf voor den tijd van 1 maand” Het eerste paar regels kan aanleiding geven tot allerlei onfraaie veronderstellingen, het tweede paar is eerder een aanbeveling voor de accuratesse en billijkheid, waarmee gevonnist wordt. In den zelfden zin zijn reeksen voorbeelden te bedenken, neen, in de verslagen

aan te wijzen. M.i. is de motiveering van het vonnis van zoo-
veel belang in de strafrechtspraak, *dat vermelding ervan in het
rechtbankbericht nooit mag ontbreken*, noch in kleine zaken,
nòch in groote zaken, tenzij de motiveering uit het verslag zelf
voldoende blijkt. De hoofdzaak is, dat den lezer van het verslag
duidelijk wordt, waarom het vonnis gewezen werd, en waarom het
billijk gewezen werd, zooals het werd. De kennis van het vonnis is
verder het eenige feit, waarop de preventieve werking van de
straf zich kan gronden. Zou het vonnis, zonder motiveering
vermeld, dus in de lucht zweven, de preventie van de straf zou
eveneens op weinig vaste gronden komen te staan en haar uit-
werking missen. Zoo scherp hoeft het probleem echter niet ge-
steld: Men mag eenig begrijpen van de motieven van het vonnis
vaak wel veronderstellen, maar waar dit niet het geval is, is het
de taak van de pers, het publiek er over in te lichten en de recht-
spraak in haar streven te steunen. „The press can serve the
courts and the bar, and at the same time serve the public”
(STUART H. PERRY).

In dit verband is echter nog een bezwaar te signaleeren, dat
nadere beschouwing behoeft. Het is nl. de gewoonte, dat bij het
uitspreken van het vonnis (en eveneens bij een schriftelijk ge-
wezen vonnis) de motiveering bestaat uit één of meer weinig
zeggende formules, bijv. „gezien den ernst van de gepleegde
feiten”, „in aanmerking nemend de omstandigheden”, enz. Ik
wil hier niet ingaan op de vraag, of deze gewoonte is toe te
juichen, maar toch komt het mij voor, dat haar beteekenis voor
de berichtgeving als consequentie van de openbaarheid van het
vonnis een weinig gunstige is. Het publiek kan immers uit de
vermelde formules nog geen idee krijgen over de billijkheid van
de straftoemeting. Blijft dan de rechter bij zijn formulisme, dan
is het de taak van den journalist een begrijpelijk uitspraakbe-
richt op te stellen. Meestal zal hij dat kunnen doen ook, wan-
neer hij van te voren het verslag raadpleegt, dat over de behan-
deling der zaak geschreven is, want als hieruit maar voldoende
de feiten en omstandigheden blijken, kan hij met eenig inzicht
het bericht wel opstellen. Jammer blijft het echter, dat het
juiste inzicht van den journalist den doorslag zal moeten geven,
opdat het vonnis op doelmatige wijze het publiek bereikt. Hier-

nà zal blijken, dat een betere oplossing mogelijk is.

Een ander bezwaar komt te voorschijn, wanneer de beschrijving van het onderzoek niet klopt met het vonnis en de motivering daarvan; hier kan het ontstaan van wantrouwen of van een verkeerd wetsbegrip het gevolg zijn. Verder kan het onderzoek van den rechter opzettelijk of abusievelijk niet naar waarheid weergegeven worden. Tenslotte kan het verslag zoo weinig verband tusschen onderzoek, eisch en vonnis vertoonen, dat het de aandacht van den lezer eenvoudig passeert, omdat deze spoediger geneigd is het bericht verder over te slaan, wanneer het verband niet dadelijk tot hem doordringt, dan dat hij gaat peinzen om tot de ontdekking te komen, dat er misschien een lacune in het verslag aanwezig is. Evenwel, aldus HELLWIG¹: „... da ihnen die Unzuverlässigkeit der Gerichtsberichte gar nicht zum Bewusstsein kommt, so schadet allerdings jede nicht korrekte Wiedergabe des wirklichen Inhaltes der Verhandlungen und gibt unter Umständen zu ungerechten Angriffen auf die Richter Anlass.“

Ook des rechters streven is het om niet slechts gepleegde misdrijven te straffen, maar ook zooveel mogelijk misdrijven te voorkomen, o.a. door middel van het uitspreken van een waarschuwing ter terechtzitting. Hij wijst er dan bijv. op, dat gevallen als datgene, dat hij thans behandelt, den laatsten tijd vaker voorkomen, en dat daarom maar eens streng gestraft moet worden. Kennelijk wordt er dan op gespeculeerd, dat de aanwezige journalisten de waarschuwing overnemen, zoodat ze aldus het publiek bereikt; anders had de waarschuwing zelfs practisch geen zin. Maar de rechter is daarbij geheel afhankelijk van het inzicht van den journalist, op wien hij in het geheel geen aandrang tot opname vermag uit te oefenen. Ik heb het enkele malen als klacht door rechters hooren uitspreken, dat de journalisten dergelijke woorden van hen nièt of niet juist overnamen, òf uit onattentheid, òf uit kortzichtigheid. En kortzichtigheid is in de meeste gevallen een gevolg van een niet voldoende ontwikkeling, of van een dermate éézijdige scholing, dat een ruime blik hoegenaamd niet verkregen is.

¹ pag. 228.

Ook is er herhaalde malen bezwaar gemaakt tegen het feit, dat door de kranten de voorwaardelijke veroordeelingen als het ware gepropageerd worden, eveneens weinig ten genoegen van rechters (en Officieren van Justitie). Het blijkt maar al te dikwijls, dat men zeer wel bekend is met het bestaan van een voorwaardelijke straf. Men heeft natuurlijk het volste recht dit te weten, maar dat daarvan misbruik gemaakt wordt, met dien verstande, dat een misdrijf begaan wordt met de gedachte: „de eerste keer krijg je toch voorwaardelijk”! — ik vernam dit van enkele commissarissen van politie, die een dergelijken geest constateerden! —, dat is ongetwijfeld een weinig bewonderenswaardige mentaliteit, waaraan m.i. de krant grootendeels debet is. Natuurlijk verspreidt het gerucht van een voorwaardelijke veroordeeling zich ook wel eenigermate zonder krant, maar daar lang niet iederéén in z'n omgeving een voorwaardelijk veroordeelde heeft en deze daarover bovendien liever zwijgt, moet de verspreiding wel voornamelijk geschieden door middel van de pers.

Bij het verslaan van terechtzittingen is de rechter in hooge mate betrokken. Het is daarom ook zeer begrijpelijk, dat een groot aantal rechters mij opmerkingen schreven, die duiden op bezwaren hunnerzijds. De meest genoemde kwestie is wel die betreffende *de gedétailleerde beschrijvingen der terechtzitting*. Dit blijkt werkelijk een doorn in het oog te zijn van vele justitieele personen. Het argument, dat gebruikt wordt, is dat de uitvoerigheid t.a.v. juridische en andere kwesties den lezers vaak een middel aan de hand doet, de wet te ontduiken om zelf buiten schot te blijven, en tevens de juiste wijze aanduidt, hoe ze zich ter zitting moeten gedragen om er het best af te komen. Dát deze feiten zich inderdaad voordoen hebben we gezien in Hoofdstuk II. Hier is thans de plaats, daaraan enkele conclusies te verbinden. Welnu, als de publieke tribune inderdaad de „hoo-geschool is voor de misdadigers”, „ein praktischer Kursus in der Rechtskunde von Fall zu Fall”, aldus Dr. HAMM — dergelijke uitspraken ontmoet men in de geheele litteratuur over dit onderwerp; tevens ontmoette ik ze bij de notities, die men n.a.v. de enquête maakte — dan is het rechtbankverslag niets anders

dan een leerboekje, bij deze leerschool als handleiding te gebruiken.

Dat dit inderdaad het geval is, vindt misschien wel z'n sterkste bewijs in de belangstelling, waarmee de gevangenen, ten deele weer a.s. misdadigers, die kranten mogen lezen, de rechtbankverslagen nagaan. Gaarne verlaat ik me in dezen op de uitspraken van verschillende gevangenisdirecteuren, die zeer nadrukkelijk vermeldden, dat de gevangenen over de rechtszaken praten, hetgeen niet slechts een bewijs is voor hun interesse in die richting, maar tevens voor het feit, dat ze over de berichten nadenken, er het hunne uit destilleeren en wat ze gaarne met meer zekerheid zouden willen weten, met elkaar overleggen. Het is niet na te gaan, hoe de misdadigers buiten de gevangenis de krantenverslagen lezen en er op reageeren, doch ik geloof, dat ze minstens evenveel belangstelling daarvoor zullen koesteren als hun gildebreeders in de cel.

Het verslag mag natuurlijk leerzaam zijn, moet dit zelfs zijn, echter ten goede, niet ten kwade. Ten kwade werkt het door middel van allerlei détails, die hen, die een misdaad zullen bedrijven of bedreven hebben, op de hoogte kunnen stellen van de middelen om vrij te blijven of te komen. Ik geef toe, dat het ieders recht is te weten, hoe hij zijn vrijheid kan bewaren of herkrijgen, maar als iemand inderdaad een strafbaar feit begaan heeft, dan is het toch in strijd met ieder rechtvaardigheidsbegrip, dat hij de wetenschap omtrent bedoelde middelen zal gebruiken en daardoor òf minder, òf in het geheel geen straf ontvangt. Hier misbruikt hij zijn recht op die wetenschap, en als het hem lukt, daardoor buiten de gevangenis te blijven, zullen slechts zeer enkelen in hun vuistje lachen en bijna iedereen met een onvoldaan gevoel op den afloop van zoo'n rechtszaak blijven neerkijken. Zoodat we tot de conclusie komen, *dat men elk détail, waaruit de (aankomende) misdadiger eenige kennis kan putten, die nadeelig is voor een billijk vonnis, uit het rechtbankverslag verwijderd moet houden.*

Deze uitspraak is echter niet volledig, indien daarbij niet aangeduid is de maatstaf, waarmee deze (aankomende) misdadiger gemeten wordt. Is die een uniforme? Neen, geenszins. Want ieder blad heeft zijn eigen lezerskring (en lezerspeil) en het zou

onuitvoerbaar en zakelijk onverantwoord zijn, indien de redactie rekening ging houden met het geval, dat een exemplaar in handen kan komen van iemand, die geheel buiten den lezerskring valt. Rationeel lijkt mij, dat zij de détailvermelding zoodanig beperkt, dat aan dat deel van haar lezerskring, dat daaruit kennis ten kwade zou kunnen putten, hiertoe niet de gelegenheid geboden wordt.

Ter illustratie van het betoogde eenige willekeurige voorbeelden. Ik vond o.a. in een verslag de volgende, overigens van inhoud weinig fraaie, tirade:

„De president merkte op, dat de verdachte, die dienstbode is, wel een flinke boete zou kunnen betalen, omdat zij zooveel geld aan kleeren blijkt te kunnen besteden, hetgeen spr. afleidde uit de wijze, waarop het meisje ter zitting gekleed ging.”

Is deze zinsnede geplaatst in een blad, dat in arbeiderskringen gelezen wordt, dan zal ze ongetwijfeld ten gevolge hebben, dat lezers, wien het feit is bijgebleven, zich, als ze zelf eens terecht moeten staan, zeker niet netjes gaan kleeden, wat ze anders misschien wel gedaan zouden hebben, omdat er onder deze menschen veel zijn, die graag „netjes voor den dag komen”, zelfs voor den rechter. Dezelfde zinsnede, gelezen in burgerkringen, zal een soortgelijke, echter minder geprononceerde uitwerking hebben. In een beter milieu wordt ze als enkele kennisgeving opgevat; daar zal men misschien constateeren, dat de rechter geenszins ambtenaarlijk alléén op feiten in de stukken let.

Een tweede voorbeeld van meer algemeenen aard is, dat verschillende verdachten eens hebben hooren verluiden, d.i.: o.a. gelezen hebben in de krant, dat geen veroordeeling volgt, als de dagvaarding niet heelemaal juist is. Zoo was er onlangs een verdachte, die zich wegens huisvredebreuk in een perceel, dat met straat en nummer was aangeduid, te verantwoorden had. De man beweerde bij kris en kras, dat dat nummer heelemaal niet bestond en dat hij dus geen huisvredebreuk gepleegd kon hebben.

Het komt nog al eens voor, dat men, ook weer o.a. via de krant, te weten is gekomen, dat er vaak getuigen noodig zijn om tot een bewijs te geraken. Bij den Politierichter was onlangs te hooren, hoe een verdachte, die wegens belediging terecht-

stond, was gaan schelden, nadat zijn vrouw hem daartoe had aangespoord met de woorden: „Je kan nou alles zeggen, want hij staat nou heelemaal alléén”. Een getuige had iets dergelijks hooren zeggen: „Je moet maar in huis gaan. Daar kan je zeggen wat je wil. Daar kan je maar aan schelden”.

Opvallend is verder, dat een groot gedeelte van de verdachten blijft ontkennen. De krant is één van de bronnen, die hun leert, dat als regel bij een ontkenenis één getuige niet voldoende is. Het gebeurt nog al eens, dat, als een verdachte éénmaal veroordeeld is, hij alsnog bekent, omdat „ontkennen dan toch niet meer helpt”. Tweemaal heb ik een verdachte daarna hooren antwoorden, op 's president's vraag, waarom hij niet dadelijk bekende, dat hij uit de krant wist, dat het beter was van niet.

De laatste vraag, die de verhouding tusschen rechter en pers betreft, is, *of in het verslag de naam van één of meer rechters genoemd moet of mag worden*. M.i. weegt evenals bij het O.M. de functie van den rechter of van het college zwaarder dan de persoonlijke factor. Overigens heeft het noemen van hun namen alle voor- en nadeelen, die hierboven t.a.v. het O.M. genoemd zijn. Slechts is mogelijk, dat het gevaar, dat men verschil gaat zien in billijkheid en clementie van den eenen rechter in vergelijking tot die van den anderen rechter, hier iets grooter is, omdat het tenslotte de rechter is, die het vonnis bepaalt. Verder zal het persoonlijk element van den rechter misschien iets meer op den voorgrond treden, omdat zijn werkzaamheden ter terechtzitting, en zeker die van den president, hiertoe meer gelegenheid geven. Maar deze feiten mogen toch niet doorslaggevend zijn voor het dusdanig geregeld noemen van namen, dat de Nederlandsche rechtspraak „in naam des Konings” (der Koningin) in de oogen van het publiek verknipt zou worden tot rechtspraak van persoonlijke colleges.

C. Verdachte en Pers

De spil, waarom uiteindelijk ieder rechtbankverslag draait, is de persoon, die er van verdacht wordt het tenlastegelegde te hebben verricht: de verdachte. Voor hem beteekent de geheele procedure het meeste, ook al wil of kan hij dit zelf niet steeds inzien. Want na het uitspreken van een veroordeelend vonnis,

en na het ondergaan van de straf wordt hij weer in de maatschappij teruggebracht, die hem opneemt of verstoot. Hier gaat het juist om, want verstoot de maatschappij hem, geheel of ten deele, dan is hij daarmee voor zijn leven gedupeerd, hetgeen een onmenselijke onbillijkheid is, wanneer hij reeds zijn verdiende straf heeft gehad. De uitzonderingen niet te na gesproken — de familie neemt hem meestal weer op, een werkgever met ruimen blik verschaft hem werk — is een moeilijke toekomst weggelegd voor hem, waarvan men weet, dat hij als misdadiger terecht heeft gestaan en is veroordeeld.

„Waarvan men weet...”, dit is het voor den betrokkene steeds weer schrijvende punt in zijn pogen een nieuw leven te beginnen. Maar hoe weet men? Er zijn slechts twee wijzen, waarop het feit van de veroordeeling verspreid kan worden: het gesproken woord en het gedrukte woord, gedrukt, zwart op wit, in de krant. Wegen we deze twee tegen elkaar af, dan valt verreweg de grootste nadruk op de publicaties in de pers (inclusief de gesproken persberichten door de radio!), omdat het gesproken woord ten eenen male gedoemd is, zich in een kleinen kring te verspreiden en daarna te verstillen, — terwijl het gedrukte woord systematisch in groote kringen verspreid wordt en steeds herlezen kan worden, afgezien nog van de mogelijkheid, dat het na het lezen besproken wordt. Het behoeft geen nader betoog, dat het thans gaat om het feit, dat de verdachte in de krant voldoende duidelijk wordt aangeduid, of door volledige vermelding van zijn naam, of door vermelding van initialen plus beroep, of door eenige andere ondubbelzinnige aanwijzing (Bijv. „De Directeur van het grootste warenhuis hier ter plaatse”, „Een smid uit ons dorp”, wanneer er maar één smid is, enz.). Hiermee staan we voor *het vraagstuk der persoonsaanduiding*, dat door vele auteurs ter sprake is gebracht. Doch bovendien geniet het groote belangstelling in reclasseeringskringen, hetgeen ondubbelzinnig blijkt, als men het aantal opmerkingen ziet, daaromtrent gemaakt bij de beantwoording van de enquête.

Het probleem van de persoonsaanduiding heeft blijkbaar bestaan zoolang het misdaadbericht en het rechtbankverslag bestaan heeft. Bij het nagaan der oude krantenjaargangen is het

mij steeds weer opgevallen, dat men geen vast standpunt in dezen wist te kiezen. Terwijl de eene redactie een volledigen naam scheen te eischen, volstond een latere met het geven van initialen, terwijl een gelijktijdige redactie van een ander blad soms in het geheel geen namen noemde of, achteraf moeilijk te contrôleren, namen fingeerde. De tallooze variaties in de geaardheid der kranten gaven en geven tot een dergelijke afwisseling alle reden, en tot op heden is er in de wijze van berichtgeving in dezen weinig éénheid. Het komt mij echter voor, dat het vaststellen van eenige richtlijnen van veel nut kan zijn en dat hiertoe een reeks argumenten bestaan, die tot een redelijke conclusie kunnen leiden. Ter bespreking hiervan zou ik het probleem aldus willen stellen: *Hoe dient in het rechtbank-verslag de persoon van verdachte te worden aangeduid, opdat hij zelf niet onnoodig hierdoor benadeeld wordt, opdat de lezers voldoende ingelicht worden omtrent de behandelde rechtszaak en de justitie bevredigend gediend is met het verslag.*

Laten we beginnen met na te gaan de gevolgen van een volledige persoonsaanduiding, die, al naar gelang de omstandigheden, geschiedt door volledige vermelding van den naam, initialen of anderszins. Hierdoor krijgt het feit van des betrokkenens veroordeeling zijn grootste bekendheid, hetgeen tevens beteekent, dat bij zijn terugkeer verschillende personen, w.o. werkgevers, voor hem wel van zeer veel belang, zich niet met hem wenschen in te laten. Dat dit niet van eenige importantie ontbloot is bewijst wel het feit, dat de werkzaamheid van de reclasseeringsinstellingen zich ver heeft uitgebreid buiten het strafgesticht en o.a. bestaat uit het verleenen van steun nà ontslag. Want vindt de ontslagene geen nieuw werk, dan gebeurt het zoo licht, wat JOHN EDGAR HOOVER aldus neerschrijft met eenige Amerikaansche overdrijving, nl. dat „thousands upon thousands of criminals who have repeatedly committed crimes are set free to commit other and often more dangerous offenses against the law,” d.w.z. een gedeelte van het recidivisme is ongetwijfeld te wijten aan het feit, dat den veroordeelde geen gelegenheid gegeven wordt, het verloren vertrouwen te herwinnen. Hij heeft soms geen andere keuze dan: afhankelijk van zijn familie, groote armoe lijden of terugkeeren tot de misdaad. Deze

hoogst ernstige gevolgen moeten den veroordeelde in het algemeen niet beschoren zijn, en reeds alléén op grond hiervan zou ik geneigd zijn elke persoonsaanduiding, in kleinen of grooten kring begrijpelijk, te laten vervallen.

„La vie privée doit être murée!” luidt een uitspraak van DELAQAIS. Hij en andere auteurs, zooals WULFFEN (Die Schäden in der Berichterstattung der Presse über Gerichtsverhandlungen), MARTIN PESTER (Der Schutz des Privatlebens gegen Indiskretion im gegenwärtigen und künftigen Strafrecht, etc.), HELLWIG, Dr. ABRAHAM, GLASER, HEISLER en SLING kanten zich dan ook alle in principe tegen vermelding van een naam. Volgens Abschnitt III van PESTER's werk hebben veel landen een regeling ten aanzien van onbescheiden persberichten, civiel-of/en strafrechtelijk. In het volgende hoop ik aan te toonen, dat een veel menschelijker oplossing mogelijk is dan een straffe wettelijke regeling.

Er zijn echter andere argumenten, die in de richting wijzen van geen naamsvermelding, etc. Want ook voor de familie kan het heel ongewenscht zijn, wanneer haar goede naam door een vergriep van één lid besmet zou worden. „Onkiesch”, aldus qualificeert TAKSANDER¹ daarom de naamsvermelding. „Onaangenaam”, noemt Dr. BEUMER² het. Maar het is nog meer dan dat: Naamsvermelding kan voor de familie nadeelige gevolgen hebben. „Damit masst sich die Presse eine Kompetenz an, die den Rechtsprechenden selbst nicht zusteht”, aldus WULFFEN. Want naast het feit, dat men zich ook soms met de familie niet meer druk wil maken, kan deze aan vertrouwen in zaken verliezen. Veel dergelijke gevallen uit het dagelijksch leven zijn te noemen, waarbij groote belangen op het spel staan. Ik wil volstaan met een eenvoudig voorbeeld, dat ik zelf, geheel onbewust, uitlokte: Er stond een winkelbediende terecht wegens diefstal, een zonderlinge jongen van nette familie, die zich graag tip-top kleedde, weinig verdiende en dus van zijn broer maandelijks heimelijk wat toegestopt kreeg. Nu ging dit soms met eenige ruzie gepaard, omdat de jongen nog wel eens om meer

¹ pag. 29.

² pag. 519.

geld vroeg. Om al deze meer intieme kleinigheden, die het publiek toch niet aangaan, niet te vermelden, schreef ik: „Het bleek verder, dat verdachte wel eens moeilijkheden van financiële aard had met zijn broer.” Spoedig kwam aan 't licht, dat die broer een zaak had en door deze uitlating gedupeerd meende te zijn, omdat een paar menschen hem gezegd hadden: „Ik heb gelezen, dat jij er zoo slecht voor staat.”

Geheel parallel met het geval, dat aan familieleden schade bekkend wordt, ligt het geval, dat de verdachte zelf schade ondervindt. Dit betreft, afgezien thans van de ontnomen of verkleinde reclasseeringskansen, die gevallen, — meestal strafrechtelijk van weinig belang, omdat volstaan wordt met een boete of korte gevangenisstraf —, waarin het aanduiden van den persoon niet bevorderlijk voor de zaak, positie, enz. van verdachte is. Om een simpel en recent voorbeeld te geven: Een verslaggever van Leidschendam had als toelichting op een vonnis tegen een boer, die een ziek varken in den grond had gestopt, het volgende geschreven:

„De truc is, dergelijke dieren in den grond te stoppen, waardoor het vleesch weder blank wordt, om het daarna door z.g. koudslagers weer in consumptie te doen brengen.”

en daarbij tevens initialen en woonplaats van den landbouwer genoemd, zoodat de bevolking gemakkelijk kon begrijpen over wien het ging, hetgeen voor zijn relaties nadeelig was. (De boer deed den verslaggever wegens smaadschrift vervolgen, enz). Het lijkt mij niet noodig meer voorbeelden aan te voeren.

Het derde argument (o.a. aangevoerd door Dr. BEUMER¹), dat pleit vóór een niet-vermelden van de namen, is wel, dat de Nederlandsche Strafwet een bijkomende straf kent, daarin bestaande, dat door den rechter openbaarmaking bevolen wordt van zijn uitspraak. Meestal geschiedt dit door plaatsing van een uittreksel der uitspraak in een dagblad (art. 36 W. v. Str.). M.i. is dit argument niet zoo sterk als het er uit ziet. In de eerste plaats dateert de instelling uit een tijd, dat de uitspraak met open deuren wel is waar reeds lang bestond, maar wegens de minder groote ontwikkeling van de rechtbankverslaggeving

¹ pag. 519.

194/42
geringer beteekenis had, zoodat de openbaarmaking, door den rechter bevelen, nog iets opvallends kon zijn. In dien tijd kon dan ook art. 36 aan zijn doel — ik citeer Prof. POMPE's Leerboek, 2e druk pag. 305 —, „het publiek te waarschuwen tegen het stellen van vertrouwen in den veroordeelde”, bijv. in verband met „dood door schuld, gepleegd door een arts in de uitoefening van zijn beroep” (art. 309 Sr.), beantwoorden, terwijl het tegelijkertijd de speciale preventie in de hand werkte. Het artikel is zeer weinig toegepast — een bewijs dus, dat het niet, althans niet bevredigend in een behoefte voorzagt. In den laatsten tijd ging de openbaarmaking meer aandacht trekken, daar men haar ging bezigen, om nogmaals Prof. POMPE te citeren, „in verband met de generale preventie, gericht op voorkomen van dergelijke strafbare feiten bij groepsgenooten van den schuldige”. Maar bij dit laatste is vermelding van den naam van den schuldige niet noodig, omdat het er om gaat, een groep (melkboeren, werklozen, e.d.) te waarschuwen, dat op het be- gaan van een bepaald delict een bepaalde straf staat.

De beteekenis van art. 36 Sr. als argument a contrario: de rechter moet publicatie bevelen; dus zonder dat geen naamsvermelding —, blijkt dus wegens het geringe practische belang van het artikel m.i. niet groot te zijn. Slechts kan men zeggen, dat de wetgever bij het instellen van het artikel verondersteld heeft, dat de kranten meestal geen namen vermeldden, en dat hij gewild heeft, dat ze het slechts in bepaalde gevallen zouden doen.

Intusschen brengt de casuïstiek gevallen, waarin een duidelijke vermelding van den persoon van den verdachte toch aanbeveling verdient:

Een geval, door RUDOLF HEIZLER gesignaleerd, is het volgende: Naamsvermelding is aan te bevelen, als verwacht kan worden, dat er een afschrikwekkende werking van uit zal gaan. Vooral is dit het geval bij de „Schwerstkriminalität” onder beroepsmisdadigers. Volgens HEIZLER zou het feit, dat een gildebroeder tot een zware straf veroordeeld is, eenigen afschrik wekken onder de misdadigers. Het komt mij voor, dat toch ook een gedeelte aangespoord zal worden om met nog meer zorgvuldigheid te werk te gaan.

Het „grootte” argument, dat vóór het noemen van namen of het duidelijk aangeven van den misdadiger pleit, is wel, dat hij altijd geweten heeft, welke gevolgen zijn daad voor hem zou hebben. In een fel betoog wijst o.a. SLING (pag. 36) hierop. In ieder geval is dit argument van waarde, wanneer iemand uit een klein dorp een misdaad begaan heeft; het heele dorp weet het dan toch wel, zoodat publicatie geen kwaad meer kan.

Verder kan iemand, wiens arrestatie of dagvaarding bekend was, er belang bij hebben, dat zijn vrijspraak mèt zijn naam gepubliceerd wordt. WULFFEN wijst op dit geval. Deze auteur beweert tevens, dat, voor zoover het om verslagen gaat met juridische vragen, verslagen dus, die het publiek moeten „leeren”, naamsvermelding in het algemeen is af te keuren, omdat het hier meer gaat om de zaak dan om de personen. Ook wijst WULFFEN er op, dat naamsvermelding afhankelijk kan zijn van de omstandigheden, waaronder de(ze) dader het misdrijf begaan heeft. WULFFEN neemt als voorbeeld het geval, dat iemand reeds eerder is veroordeeld. Volgens hem zal dan de vermelding van zijn naam moeten afhangen van het feit, of hij zich nà het ondergaan van de eerste straf een goede positie heeft veroverd en of dit lang geleden is. Ik kan me met deze criteria niet vereenigen, in de eerste plaats omdat de positie en het verleden van den verdachte, zuiver particuliere omstandigheden dus, geen maatstaf mogen zijn, daar de verslaggever dit van geval tot geval zelf zou moeten beoordeelen. Wel kàn WULFFEN gelijk hebben, als het er om gaat het publiek tegen een bepaald persoon te waarschuwen, een oplichter, een inbreker, een brandstichter, een flesschentrekker, enz., waarvan verwacht kan worden, dat hij, na te zijn vrijgekomen, zijn strafbare praktijken weer zal gaan voortzetten. Dan is vermelding van den naam wel aan te bevelen, terwijl tevens de rechter zou kunnen veroordeelen op grond van art. 36 Sr. Het tweede bezwaar, dat ik tegen WULFFEN's criteria zou willen aanvoeren is dit: Het feit, dat de veroordeelde ondanks het ondergaan van zijn straf recidivist is geworden, billijkt een dergelijke waarschuwing aan het publiek in sommige gevallen wel, in andere niet. De waarschuwing kan echter ook noodig zijn, zonder dat de betrokkene reeds recidivist is, dus buiten het voorbeeld van WULFFEN om. Ik denk

bijv. aan veroordeeling van bepaalde kwakzalvers, magnetiseurs, oneerlijke makelaars, verzekeringsagenten, colporteurs, enz. Hier is waarschuwing tegen hun persoon soms noodig, nl. in die gevallen, dat waarschuwing tegen hun praktijken niet voldoende kan worden geacht. Het geval loopt parallel met dat, waarbij van politiewege gewaarschuwd wordt tegen bepaalde personen, die onder eenig voorwendsel goederen voordeelig te koop aanbieden, enz. enz. (zie pag. 120 v.v.). Tevens komt het weer overeen met wat hierboven vermeld werd naar aanleiding van de openbaarmaking van het vonnis op bevel van den rechter.

De vierde groep, ten aanzien waarvan WULFFEN de persoonsaanduiding niet afkeurt, beschrijft hij aldus: „Der Urheber einer schweren oder einer ehrlosen Tat kann „selbstverständlich“ nicht Beschwerde führen . . .” Criterium zou daarbij niet moeten zijn het Strafwetboek, maar de „moralische Bewertung”, die bijv. misdaden uit nood niet zwaar telt, dierenmishandeling wel. Ik vraag mij af, wat er van deze „criteria” in de praktijk terecht zou komen, en bovendien zou voor de misdadigers, die dan onder deze vage criteria vallen en op wie de voltrokken straf een heilzame werking heeft gehad, de re-classeering in de maatschappij worden uitgesloten, althans zeer sterk verzwaaard, wat een flagrante onbillijkheid zou beteekenen.

Sinds WULFFEN's opmerkingen is het probleem herhaalde malen, vooral in Duitschland, besproken. De auteurs hebben allerlei gevallen nagegaan en daarover meeningen gelanceerd, die dan eens ten gunste, dan weer ten nadeele van den veroordeelde uitvielen, en de kwestie noodeloos ingewikkeld maakten. Want tenslotte moeten in een zoo algemeene kwestie niet de futiliteiten van een casus beslissen, n.b. te beoordeelen door een individueelen verslaggever of redactie, maar de belangen, die het zwaarste wegen. Zoo is daar eenerzijds het belang van den veroordeelde, die zijn toekomst bedreigd ziet als zijn naam bekend wordt en het belang van zijn familie, die hierdoor eenigerlei wijze gedupeerd zou worden. Anderzijds is daar het algemeen belang, daaruit bestaande, dat de maatschappij geheel of gedeeltelijk in bepaalde gevallen gewaarschuwd dient te worden tegen of ingelicht over bepaalde individuen. Het algemeen belang gaat ten allen tijde voor, zij het, dat dit een kleinen kring beslaat

(dorp, stad), zij het dat een grootere kring daarmee bedoeld wordt (streek, land). *Voor zoover dus het algemeen belang, inhaerent aan een grootere of kleinere groep menschen, gebaat wordt door een ondubbelzinnige aanduiding van den persoon van den veroordeelde, moet deze den menschen bekend gemaakt worden. Verder zou bekendmaking van den persoon van geen nut zijn voor de samenleving* — „All information that is useless is worse than useless”, schreef eens Prof. WILCOX, — *onaangenaam en nadeelig voor hemzelf en zijn familie, zoodat, buiten het algemeen belang, beter geen naam vermeld kan worden.* Ook initialen zijn hierbij uit den booze, omdat deze, vooral wanneer beroep en leeftijd daarbij opgegeven zijn, een identificatie in de hand werken, en aan den anderen kant tot een persoonsverwissing aanleiding kunnen geven.

Met dezen algemeenen regel zijn, meen ik, de verschillende casusposities zonder bezwaar bevredigend op te lossen, waarbij algemeen belang en „Straffälligenbetreuning” gediend zijn. Het „Schwergewicht” blijft dan liggen, volgens HEIZLER, bij het „Gerichtsbericht”, dus bij de pers. Het eenige bezwaar, dat men nog zou kunnen aanvoeren, is dan, *dat de pers, eigenlijk de redactie van elke krant afzonderlijk, uit te maken krijgt of er sprake is van een algemeen belang*, ja of neen. Inderdaad, maar ik meen toch, dat in de tegenwoordige tijden de redacties van de kranten, die moeten zijn de voorlichters van het volk, een zekere mate van oordeel in dezen wel toevertrouwd mag worden, omdat juist zij van zeer veel nieuws kennis kunnen nemen, dus van hen eenig inzicht in de maatschappelijke toestanden en belangen verwacht mag worden. Falen zij een keer bij de beoordeling, dan moet het al zeer toevallig zijn, dat den betrokkene dan juist de ergste gevolgen beschoren zouden zijn. Wie werkt, maakt fouten, en de groote vraag is, of de toepassing van een wettelijke regel niet evenzeer tot fouten aanleiding kan geven, vooral als zoo'n regel uit den aard van haar algemeene strekking ruim geredigeerd is.

Hiermee zijn we genaderd tot de vraag, of misschien de naamsvermelding door een wet te regelen ware. Natuurlijk is dan op overtreding van de te maken bepalingen een sanctie te stellen. Dit garandeert echter nog geenszins, dat de bewuste be-

paling steeds zal worden nagekomen. De gewichtigste reden echter, waarom naar mijn meening een wettelijke regeling niet zou zijn toe te juichen, is, dat deze regeling noodzakelijk in strijd zou zijn met het openbaarheidsbeginsel, dat immers de mogelijkheid meebrengt, dat door toehoorders, inclusief de journalisten, de namen der verdachten gehoord en genoteerd kunnen worden. Misschien zou ook de drukpersvrijheid, zij het niet formeel, dan toch principieel in het gedrang komen. Het derde argument, in verband waarmee m.i. het voorstel van een wettelijke regeling van de naamsvermelding in het rechtbankverslag zal moeten worden afgewezen, is, dat het hierboven ontwikkelde standpunt zeer wel zonder wet is toe te passen, indien slechts de redacties der bladen zich van hun moreele verantwoordelijkheid en tegenover den verdachte, en tegenover de maatschappij bewust worden, resp. door niet noodeloos en slechts wanneer het in maatschappelijken zin nuttig is, namen te vermelden. Blijkt de toestand echter zoo, dat een redactie niet in staat is, haar taak naar behooren op te vatten, dan zijn er fouten, die hersteld moeten worden, niet kunstmatig van overheidswege, maar door middel van een sociaal-gerichte overtuiging. Hoe deze te bereiken is, daarover later.

Nog enkele opmerkingen naar aanleiding van het ingenomen standpunt. Met handhaving hiervan zou de bijkomende straf van art. 36 Sr. weer haar volle beteekenis kunnen krijgen, die ze nu niet heeft en nooit heeft gehad, omdat zonder rechterlijk bevel de namen toch vaak in de krant komen, voluit of met overduidelijke initialen. Ook het bezwaar, als zou een verslag zonder namen stylistische moeilijkheden brengen en minder aangenaam zijn om te lezen, mag niet tellen. Schreef niet SLING¹: „Im übrigen tun wir Gerichtsberichterstätter in aller Stille viel Gutes. Viele von uns nennen möglichst überhaupt keine Namen oder verändern diese Namen, so dass doch die Möglichkeit besteht über einen an sich interessanten, aber nach der personellen Seite nicht wichtigen Prozess zu berichten ohne dem Wiederaufbau einer Existenz das schwerste Hindernis in den Weg zu legen“. Dit is natuurlijk een mogelijkheid, die altijd

¹ pag. 37.

bestaat: het gebruiken van een gefingeerden naam. Als echter maar voldoende duidelijk blijkt, dat er niet sprake is van een waren naam, omdat anders verkeerde personen voor het feit aangezien zouden worden. Ten aanzien van het noemen van een beroep van den verdachte stuiten we op ongeveer dezelfde problemen. Een vermelding als „een dansleeraar hier ter plaatse”, „een begrafenisondernemer alhier”, e.d. laten in den regel een groote kans op identificatie. In dergelijke gevallen dient dus, tenzij eenig algemeen belang dat eischt, ook het beroep onvermeld te blijven. Verder geeft deze kwestie weinig moeilijkheden.

Wat tenslotte een nadere beschouwing behoeft, is de vraag, of het publiek genoeg zal nemen met de voorgestelde vermeldingswijze. Een groot gedeelte van het publiek leest nu eenmaal de krant uit nieuwsgierigheid, niet uit leergierigheid, en wanneer deze menschen nu niet kunnen lezen, wie van hun plaatsgenooten dit en dat gedaan heeft, zullen ze in den beginne een kleine ontevredenheid voelen. „There is a feeling that journalism should be a business”, luidt de uitspraak van WILCOX. Maar de concurrentiestrijd zal m.i. in dezen een niet zeer groote rol spelen, want het soort publiek, dat graag alles van z'n plaatsgenooten afweet, woont vooral in de kleine steden en dorpen, waar men in den regel niet de keuze heeft tusschen twee kranten en waar de particuliere nieuwtjes wel mondeling de ronde doen. Zijn in dergelijke plaatsen toch concurrerende bladen, die elkaar het nieuws af willen snoepen, dan zal toch niet het wél- of niet-noemen van den naam van een verdachte als uiterst klein onderdeel van de krant den doorslag geven tot het in laten teekenen op het concurrerende blad. Korter gezegd: op de concurrentiestrijd zal de heele futiliteit m.i. niet merkbaar van invloed zijn.

De verhouding tusschen verdachte en pers heeft nog een kleine complicatie, voor zoover het gaat om wat over het gebeurde in het verslag geschreven wordt in verband met den persoon van verdachte. Dat het hem en zijn familie niet steeds aangenaam zal zijn z'n handelingen beschreven te vinden, ligt voor de hand, maar in ieder geval heeft hij dit voor den tijd kunnen voorzien. Iederéén weet tenslotte, dat, als hij een misdaad pleegt en daarvoor terecht komt te staan, deze een open-

bare behandeling (behoudens enkele uitzonderingen) zal ondergaan, waar ze, plus de persoonlijke omstandigheden, genoemd zullen worden. Maar dan is het ook billijk, dat de weerslag hiervan in de krant niet meer geeft dan dat en niet over particuliere détails uitweidt, het gedane overdrijft of in een valsch licht plaatst. Hiermee kan de verdachte bij zijn terugkomst in de maatschappij benadeeld zijn, zelfs al werd zijn naam niet genoemd; hij kan er bovendien door worden verbitterd.

D. Verdediging en pers

Degeen, die het minste belang bij de pers heeft, is de verdediger. Immers, hij heeft uit den aard van zijn functie weinig interesse voor een al of niet doelmatige berichtgeving in strafzaken. Het raakt hem weinig of het O.M. en de rechter er mee gediend is, of de verdachte ontzien wordt, of de samenleving er mee gebaat is. Als mensch kan natuurlijk één en ander hem belang inboezemen, misschien is hij soms financieel gebaat door het grootere aantal strafzaken. Zoo is de toestand materieel en feitelijk gezien, maar ik vraag me af, of dit wel een bevredigende is. Is er nu geen andere methode dan dat in meer dan 50% gevallen volstaan wordt met: „De verdediger bepleitte op juridische gronden¹ vrijspraak” of iets dergelijks. Is de verdedigersfunctie zoo gedaald, dat met een dergelijke clichématige beschrijving volstaan kan worden? Als we de krantenverslagen van het eind der vorige en het begin van deze eeuw doorlezen, dan blijkt, dat daarin aan het pleidooi van den verdediger de noodige aandacht wél is besteed en dat de kernpunten van zijn pleidooi wél beschreven zijn. Men kan aannemen, dat de voor den lekenlezer vrij droge verslagen hiervan weinig aantrekkelijks hadden, waarom men ze langzamerhand gedecimeerd heeft, behalve in de gevallen, dat er eenige sensatie van zou kunnen uitgaan of dat er voor het publiek interessante kwesties in behandeld werden. Als inderdaad bijna niemand interesse voor den inhoud van een pleidooi heeft, is het vanzelfsprekend onjuist en weinig zakelijk, deze toch te vermelden. Maar het verdient in ieder

¹ Deze gebruikelijke formule is nog foutief ook; vrijspraak wordt bepleit op feitelijke gronden, ontslag van rechtsvervolging op juridische.

geval een nadere beschouwing of het mogelijk en noodig is om de functie van den verdediger in het strafproces en den persoon van den verdediger zelf voldoende recht te doen wedervaren.

Mij dunkt, dat op deze vraag zeker bevestigend geantwoord moet worden. *De verdediger heeft immers zijn functie in het strafproces*, een functie, die door eeuwen heen ontstaan is, en die niet zonder meer veronachtzaamd mag worden. „En straffeloos verwaarloost men geen kracht ter wereld,” zegt TAKSANDER, zij het in meer algemeen verband. Wat zou hier dan die poena zijn? Dat men een onjuist, althans onvolledig inzicht krijgt in de functie van den verdediger, en het vertrouwen in een verdediger verliest. Dat dit voor de materiele belangen van den raadsman niet voordeelig kan zijn, wil ik bij een opmerking laten. Maar *dat het publiek bij het verzwakte begrip van de advocatenfunctie de positie van den verdachte als verzwakt gaat aanvoelen*, beteekent, dat het vertrouwen in de rechtvaardigheid van de rechtspraak een gevoelige vermindering ondergaat. De nevengeachte, dat de verdachte, vooral indien hij uit de lagere klassen stamt, alléén reeds door zijn positie als verdachte vrijwel veroordeeld is, mag in geen geval worden aangekweekt. Ik weet, dat dit eenigermate woordenspel lijkt. Maar is het niet aan velen, die de verdachten hebben kunnen waarnemen, eens opgevallen, dat een mentaliteit in die richting wel eens voorkomt, vooral bij de meer revolutionaire elementen? Ten deele moet dit m.i. toe te schrijven zijn aan de weinig uitvoerige behandeling, die in den regel het pleidooi in de krant ondergaat. Indien in de zelfde verhouding als in werkelijkheid het pleidooi tot de procedure staat, daarover bericht werd, zou toch den lezer, meer dan tegenwoordig het geval is, gesuggerend worden, dat de verdachte volledig recht heeft om, desgewenscht gesteund door een verdediger, zijn standpunt toe te lichten tegenover den rechter. Hetgeen den verdachte zelf, zoowel als de rechtspraak ten goede zou komen.

Als we de oorzaken nagaan van het feit, dat 's verdedigers werkzaamheid in zoo misdeelde mate in de verslagen weerklank vindt, dan treffen we hierin tevens de aanknoopingspunten aan voor beantwoording der vraag, of er eenige verbetering mogelijk is.

Reeds werd er op gewezen, *dat het publiek blijkbaar minder belang is gaan stellen in de dorre verslagen over het pleidooi.* Hierbij heeft echter de pers m.i. in zekeren zin gefaald. Wanneer in éénvoudige, voor den gemiddelden lezer vatbare woorden de inhoud van het pleidooi weergegeven wordt, bestaat er wel belangstelling, omdat men de aangename gedeelten van een blad wel leest. De kundige journalist moet in staat zijn van een normaal, niet al te ingewikkeld juridisch pleidooi een leesbaar, kort verslag te maken. Hiermede zijn we metéén gekomen aan een tweede punt in dezen:

De journalist begrijpt zelf niet voldoende het pleidooi om het juist te verslaan. Hij maakt dus fouten of zwijgt, d.w.z. volstaat met een clichématig volzinnetje. De algemeen ontwikkelde verslaggever, min of meer juridisch gevormd, zal de verschillende punten wel begrijpen, en dan ligt het nog slechts aan zijn journalistieke gave en zijn publicistisch inzicht om daar enkele leesbare regels over te schrijven, die publiek, rechterlijke macht en advocatenstand bevredigen kunnen.

In het „Nederlandsch Juristenblad”¹ wijst LISSAUER erop — en dit is dan het derde punt, waarom het pleidooi niet steeds ten volle verslagen wordt — dat in den regel *reeds een gedeelte van den inhoud daarvan ter sprake is gekomen in het voorafgaande gedeelte van het verslag*, zoodat de journalist om herhaling te voorkomen, niet steeds de recapitulaties van den verdediger beschrijft. Bovendien is het verslag over het pleidooi meestal het laatste gedeelte van het rechtbankverslag en komt het als zoodanig in de zetterij het eerst voor coupeeren (zie pag. 146) in aanmerking.

Behoudens het overgrootte deel van de gevallen, dat de verdediger zich niets gelegen laat liggen aan de pers, kan hij *op drieërlei wijze met de pers in contact komen.* Hij kan bijv. in zijn pleidooi „terloops” opmerken, *dat het voor zijn client schadelijk zou zijn, indien bepaalde omstandigheden algemeen bekend zouden worden.* Aan de heeren aan de perstafel te beslissen, of ze dit toch zullen opnemen of niet. Welke factoren hierbij een rol spelen zagen we reeds in algemeen verband.

¹ pag. 881, 1937.

Ook kan de raadsman in het belang van zijn client verzoeken aan de verslaggevers om over het onderbavige geval liever niet te schrijven. Dit is een kwestie, die nog al eens voorkomt en waarin dus standpunt gekozen moet worden. Indien men den persoon van den verdachte niet aanduidt, kan men uiteraard het verzoek van den verdediger als niet gedaan beschouwen. Wordt de persoon wèl genoemd, of omdat hierbij een algemeen belang aanwezig is (zie het op pag. 171 verdedigde standpunt), of omdat het blad dit nog gewoon is, dan is het bepalen van een houding hoogst moeilijk. Eenerzijds wil men den verdediger niet voor het hoofd stooten door zijn verzoek af te wijzen — de vraag blijft, of de verdediger door zijn verzoek een dergelijke onbeleefdheid niet uitlokt —, en wil men den verdachte liever niet schaden. Anderzijds moet men het algemeen belang in het oog houden en zich tevens daarvan bewust zijn, dat de vraag van den advocaat een uiterst partijdige is en daarom, zelfs al wordt ze geargumenteed, niet als een objectieve is te beschouwen. Het gaat er dus om, deze argumenten tegen elkaar af te wegen, het geen m.i. tot het volgende resultaat leidt: *Indien de pers niet meer vermeldt dan het maatschappelijk belang eischt, en noodig is voor een goed begrip van behandeling, eisch, vonnis en pleidooi, dan is daarmee toch wel een practische oplossing gegeven.* Onlogisch schijnt het hierbij nog, dat de pers zich t.a.v. byzonderheden omtrent personen, niet nader aangeduid, niet zou moeten beperken en t.a.v. wèl genoemde personen wèl. Het practisch resultaat zal toch gelijk zijn, want terwijl in het laatste geval de lijn aangegeven wordt door het algemeen belang, zal in het eerste geval een dergelijke beperking plaats vinden, niet uit piëteit voor den verdachte en diens familie, maar omdat en in zoover uitweiding over persoonlijke omstandigheden voor het begrip der zaak onnoodig blijkt (mits de verslaggever inzicht heeft in de taak, aan de rechtbankverslaggeving gesteld). In geval de pers toch namen of ondubbelzinnige initialen gebruikt in alle zaken, is een bescheidenheid geboden, die overéénkomt met wat zoo juist gezegd is t.a.v. den casus, waarin de naam vermeld moest worden.

Een aardig voorbeeld ten bewijze van het feit, dat in dit verband op eenvoudige wijze soms tot een oplossing gekomen kan worden, is het volgende: Begin Januari circuleerde aan de pers-

tafel van de zittingszaal van den Politierechter te Utrecht een briefje, waarvan de inhoud luidde:

Den Weled. Heeren Journalisten aanwezig ter zitting
v/d Rechtbank te Utrecht op . . Jan.
Weled. Heeren,

Gelet op het schrijven van Dr. verzoek ik U beleefd namens mijn client om van deze zaak geen melding te willen maken in Uw dagblad. Hoogachtend

Aan dit briefje was een attest van den geneesheer bevestigd, nl.:

De toestand van Mevr. is zoodanig, dat publicatie van een rechtsvervolgning tegen haar zoon zeer ernstige gevolgen voor haar zenuwgestel zou hebben. De huisarts

Het derde geval, waarbij de verdediger met de pers in contact komt, is aanwezig, wanneer hij deze over de door hem behandelde zaak instrueert of inlicht. Tegenover een dergelijke inlichting dient de pers zeer sceptisch te staan, niet omdat de advocaat bewust onwaarheden zou opgeven, maar omdat hij partij is, en als zoodanig de kwestie eenzijdig zal belichten en wel sterk ten gunste van den verdachte. De journalist zal dan, eenzijdig voorgelicht, den procesgang met andere inzichten volgen dan hij zonder de gegeven informaties gedaan zou hebben, hetgeen tot uiting zal komen in het verslag. Maar ook kan de verdediger inlichtingen verschaffen tot het opstellen van een voorbericht. Dit is zeker niet van gevaar ontbloot, omdat daarin dingen gesuggereerd kunnen worden bij de lezers, inclusief de getuigen, den Officier van Justitie en de Rechters in de desbetreffende zaak, die van invloed zijn op het eindvonnis. In een niet onbekende procedure is dit in den loop van 1938 nog voorgekomen. Er was een groote goudroofstal gepleegd, waarvan de 4 daders, die men gearresteerd had, tot een bende bleken te behooren, welks hoofdman de geestelijke leider van de daad geacht kon worden. Enkele dagen voor de terechtzitting verscheen in een stedelijke krant een artikel, gebaseerd op inlichtingen, door den verdediger van één der schuldigen verschaft, en waarin met klem verhaald werd, dat de eigenlijke hoofdschuldige „buiten schot” zou blijven, omdat men hem juridisch niets ten laste kon leggen. Geheel afgezien van het feit, dat een dergelijk artikel mij niet bevorderlijk lijkt voor het respect van het publiek voor de macht van de Justitie, *is het in hooge mate af te keuren, dat op een dergelijke wijze de suggestie reeds van te voren gewekt*

werd, als zou de schuld der 4 verdachten minder groot zijn, omdat een vijfde man, dien men niet kon vatten, de hoofdschuldige was.

Soms schuilt er iets goeds in het feit, dat het pleidooi, zelfs niet in beknopten vorm, in de krant is overgenomen. Dit sluit aan op was hiervóór is gezegd naar aanleiding van te groote détaillering van het rechtbankverslag. *De (aanstaande) misdadiger zou er in zoo'n geval uit kunnen leeren, met welke trucjes bij den dans zou kunnen ontspringen.* Het is natuurlijk interessant te vernemen, met welken handigen zet, niet in de wet voorzien, een verdediger zijn cliënt geheel of ten deele vrij pleit. De pers hoeft dat alles niet in de hand te werken en zou, door opname van een handigheidje van den verdediger, kunnen bevorderen, dat personen van deze vondst ge(mis-)bruik gaan maken door een misdaad te verrichten, waarvoor ze dus niet te veroordeelen zijn. De journalist toone in deze kwesties voldoende inzicht.

Eén opmerking nog aangaande een eventueele vermelding van 's verdedigers naam in de pers. Ook hier zou ik als motief voor het niet-vermelden aan willen voeren, dat de verdediger een orgaan is van de strafrechtspleging, en dus niet als een persoon beschouwd dient te worden. Dat een advocaat in het algemeen zijn naam liever niet vermeld zou zien, wil ik niet aannemen, omdat er een zekere reclame in schuilt, die bijna iederen advocaat wel nuttig kan zijn. *Hoewel men dus principieel geen naam zou willen noemen, zijn er in de praktijk geen bezwaren tegen te vinden, deze wel te noteeren.* Elk pleidooi heeft immers iets zeer persoonlijks, dat niet door het weglaten van een naam den persoon onttrokken behoeft te worden. Bovendien kan de verdediger er mee gebaat zijn en staat tegenover naamsvermelding geen enkel maatschappelijk nadeel. Integendeel; er is zelfs een groot voordeel. Want als de verdediger van te voren weet, dat zijn naam in het verslag genoemd zal worden, dan is dit misschien voor hem aanleiding, ook de pro-deo-zaken ten volle te behartigen, een aansporing, die helaas soms noodig schijnt. Men handele derhalve naar verkiezing, maar wake er in ieder geval ook voor, dat niet verhoudingsgewijs te veel nadruk op 's verdedigers naam komt te vallen.

E. Getuigen en pers

De verbouding tusschen getuigen en pers betreft voornamelijk de vraag, of hun namen vermelding verdienen. Ook hier geeft het feit, dat ze eigenlijk een orgaan in de rechtspleging zijn, reden tot een ontkennend antwoord. Bovendien kan het sommigen getuigen onaangenaam, zelfs nadeelig zijn, als bekend wordt, dat zij in een bepaalde zaak betrokken waren. Zelfs al was zijn plaats in een dergelijke zaak niet geheel smetteloos, dan lijkt het mij niet juist, hem de onaangenaamheden van publicatie van zijn naam ten deel te doen vallen, want hierbij zou de pers zonder eenigen maatstaf een soort straf gaan uitdeelen. De causa van het nadeel is dan wel is waar niet het feit, dat hij als getuige gehoord wordt, maar wel, dat hij in de zaak betrokken was; op het gevolg maakt dit geen verschil. Ter illustratie een geval, dat zich onlangs voordeed: Een student stond terecht wegens huisvredebreuk, omdat hij, dronken, een dancing niet had willen verlaten op herhaald verzoek van den eigenaar, die hem er tenslotte had laten „uitsmijten”. Het verslag van deze kwestie sprak van „uitsmijters” (nog wel tusschen aanhalings-teekens), maar daar de betreffende dancing, zoodanig in het verslag aangeduid, dat geen twijfel kon bestaan over welke het ging (nl. een hotel te . . . ; in de betreffende plaats was maar één hotel met dansgelegenheid), geenszins van het kaliber was, dat functionarissen als uitsmijters daar noodig waren, achtte de eigenaar zich beleedigd en benadeeld.

Deze algemeene regel kent enkele complicaties. Ik denk o.a. aan het geval, dat een verdachte (veroordeelde) tegenover een anderen verdachte als getuige gehoord wordt, een veel bestreden en ook m.i. af te keuren systeem overigens, waartoe de wet ruimte laat. (Wel is waar verbiedt art. 341 3e lid Sv., dat een medeverdachte ten bewijze tegen den verdachte gehoord wordt, maar daarentegen geeft art. 276 2e lid Sv. de mogelijkheid een zaak te splitsen, d.w.z. zooveel zaken te maken als er verdachten zijn, waarmee men niet in formeelen strijd komt met art. 341 3e lid.) Ook hier geen naamsvermelding, behoudens wanneer om eenigerlei reden de getuige in de eene zaak als verdachte in de andere reeds wél genoemd is. Verder, van meer belang, de

gevallen, waarin een getuige(-deskundige) gehoord wordt, wiens verklaring in verband met zijn functie (opsporing, scheikundig, medisch, psychiatrisch onderzoek) van dien aard is, dat de lezer respect krijgt voor de middelen van de Justitie, of daartegen gewaarschuwd, d.i. daarover onderwezen, wordt. Hier zou ik de grens aldus willen stellen, dat zeker geen naam genoemd moet worden, indien er kans bestaat, dat de werkzaamheid van de Justitie spoedig of later benadeeld zal worden, doordat bijv. een rechercheur bekend gemaakt is, enz. Men kan natuurlijk omgekeerd met het noemen van een naam (bijv. „de bekende politicscheikundige, Dr. . . .”) den aanstaanden misdadiger vrees inboezemen, als gesuggereerd wordt, dat het onderzoek van zoo iemand altijd tot een resultaat leidt. Dit noemen van een dergelijk iemand zal hen niet zoozeer privé treffen, dan wel meer in hun beroep, en is, dunkt mij, wel aan te bevelen in sommige gevallen. De beoordeeling hiervan blijve bij den journalist, mits deze voldoende kijk heeft op dergelijke kwesties.

In de thans besproken verhoudingen werd de nadruk gelegd op de afzonderlijke posities van de betrokkenen. Er zijn nog twee kwesties, die zich beter in algemeen verband dan naar aanleiding van de verschillende verhoudingen apart laten behandelen, omdat ze de geheele rechtspraak raken en als zoodanig niet van belang ontbloomt zijn.

I. Invloed van de pers op de rechtspraak

Daar is in de eerste plaats de vraag, of de pers door het lancieren van bepaalde berichten de rechtspraak kan beïnvloeden. Een volmondig „ja” mag hierop het antwoord zijn, gegeven door alle auteurs, die de kwestie aanroerden. Het gaat hier om de suggestie, die van een bericht uit kan gaan op de verschillende personen, die het lezen, en wel speciaal op hen, die in het proces betrokken zijn en kunnen worden, waarvan rechter en getuigen, inclusief de deskundigen, in dezen de belangrijkste zijn. Bij de bestudeering van de verschillende gevallen, in de litteratuur vermeld, kwam het mij voor, dat een scherpe onderscheiding gemaakt moet worden tusschen de suggestie van een bericht op de massa en van een bericht op één enkel persoon,

resp. de massa-suggestie en de individueele suggestie.

Het is SELLO, die in zijn werkje „Zur Psychologie der cause célèbre”¹ den invloed van de massasuggestie uitvoerig bespreekt en deze zelfs de oorzaak noemt van het „célèbres” worden van bepaalde procedures, omdat: „die Tagespresse ist doch der unvergleichlich beste Leiter der Massensuggestion, von der die Kulturgeschichte bisher weiss.” Het ligt niet op mijn weg nader in te gaan op de psychologie van de massa. Wel moet ik constateeren, dat deze reeds door de eeuwen heen van invloed is geweest op verschillende strafrechtelijke gebeurlijkheden. Ik denk hierbij o.a. aan de heksenvervolgingen in de middeleeuwen en de terechtstellingen van de politieke „misdadigers” tijdens de Fransche revolutie. Deze twee voorbeelden zijn niet zoo willekeurig als ze er uit zien, want het schijnen vooral religie en politiek te zijn, die de massasuggestie door middel van de krant veroorzaken. Om een „cause célèbre” tot voorbeeld te nemen:² In de beroemde en beruchte affaire-Dreyfus werd indertijd door de Fransche bladen, die onder het mom van vaderlandsliefde allerlei ophefmakende artikelen dienaangaande schreven, veel onheil gesticht ten aanzien van de zaak en ten aanzien van Dreyfus zelf. Later is zelfs gebleken, dat een overigens zeer knap schriftkundige onder invloed van de massasuggestie geheel onjuist een handschrift als zijnde van Dreyfus geïdentificeerd had, hetgeen een van de meest bezwarende argumenten bij de veroordeeling van den gewezen officier bleek te zijn geweest.

In een andere „cause célèbre”, het geval Berchtold (Kriminal Psych. Studien 1902)³, had de pers zich eveneens uitgeput in uitvoerige beschrijvingen, hetgeen leidde tot het feit, dat vele getuigen verklaringen kwamen doen, die absoluut onjuist moesten zijn, gefantaseerd waren of met elkaar in strijd. Gedurende het proces meldden zich niet minder dan 7 „daders” aan, terwijl 18 van de 210 getuigen door krantenberichten geïnstrueerd bleken. SELLO verhaalt hierover, en, in korteren vorm, ook HELLWIG.

De massasuggestie „fälscht die Wahrnehmung wie sie die Er-

¹ pag. 20 v.v.

² Sello, pag. 21.

³ Sello, pag. 13, 14.

innerung fälscht", aldus vervolgt SELLO¹ zijn beschouwing, waarbij hij de waarnemingsfout betreft tot de zaken, die reeds célèbre zijn, en de herinneringsfout tot de zaken, die pas later célèbre worden. Een voorbeeld, dat sinds dien school gemaakt heeft, is het „Neustettiner Synagogen-Prozess". Deze affaire betrof een grooten brand in een synagoge, en nadat een antisemietisch blad gesuggereerd had, dat de Joden zelf den brand gesticht hadden, bleken vele getuigenverklaringen op deze veronderstelling gegrond te zijn. „Und so verwandelte sich unter dem Zauberstabe der Suggestion eine jede, aber auch eine jede unverfängliche Wahrnehmung in ein folgenschweres Indizium." De brandstichting was eenmaal gesuggereerd en dus: „Jeder Geruch, den eine Zeuge riecht, ist der Geruch von Petroleum". En drie jaar na het synagoge-proces kwam plotseling een dienstbode opdagen, die vertelde, dat ze één van de brandstichters over den muur had zien springen, hetgeen natuurlijk onjuist was.

Maar *niet slechts op de getuigen, ook op de rechters werkt de massasuggestie*. „Dass nicht nur Zeugen durch derartige entstellende Vorberichte irreführt werden können, lässt sich schon deshalb annehmen, weil selbst die Berufsrichter der gegebenen Suggestion mitunter unterliegen," wordt door HELLWIG² beweerd.

Anderen voegen daarbij, dat vooral de leekenrechters er niet aan ontkomen en hiervan geeft SELLO een kras voorbeeld: Niet minder dan drie maal binnen de jaren 1882-1886 werd door Oostenrijksche gezworenen iemand als schuldig aan den moord op Franziska Munich ter dood veroordeeld. Het was „gewiss ein weisser Rabe unter seinesgleichen", de gezworene, die zich in 1909 terug trok, omdat hij uit de kranten zich al een oordeel gevormd had. Dr. BEUMER wijst er op, dat leekenrechters-juryleden vaak de verwickelingen in de pers volgen, omdat deze begrijpelijker zijn dan de stukken en dossiers zelve. Hier dreigt dan het gevaar dat Dr. SPRINGMANN (Sprechsaal D.J.Z. 1931, pag. 1078) typeert als „Stimmungsmache für den Angeklagte". Dr. ABRAHAMS (Berliner Anwaltsblatt 1928) bespreekt even-

¹ pag. 21 v.v.

² pag. 248.

eens het gevaar van beïnvloeding. Hij weet echter uit Duitschland geen voorbeelden op te geven, en noemt enkele Amerikaanse gevallen. Zijn standpunt wordt door SLING¹ betwist, omdat volgens deze het beste stemmingsbeeld slechts een „schwache Abglanz” van de werkelijkheid is zonder veel invloed.

Dit korte litteratuuroverzicht zal bij de eerste beschouwing de meening sterken, dat de massasuggestie bij de rechtspraak in het buitenland van respectabelen invloed is. Ik geloof, dat men zich hierbij voor overdrijving sterk moet behoeden, want de schrijvers hebben hun theorieën slechts met zeer enkele voorbeelden kunnen aantonen, waarin bovendien de causa, nl. dat de krantenberichten de massasuggestie zouden hebben veroorzaakt, maar als vanzelfsprekend wordt aangenomen. Onder massasuggestie dient men te verstaan het opdringen van een vreemden wil of gedachte aan een massa, d.i. een groep menschen. In verband hiermee komt het mij voor, dat massasuggestie pas dan aanwezig is, wanneer een groep menschen tezamen is en een bepaalde gedachte in al deze menschen opkomt onder geestelijken drang, visueel of auditief overgebracht (bijv. door uiterlijk smartvertoon van den verdachte, suggestieve vragen van den verdediger, e.d.). Welnu, deze omstandigheid is eigenlijk alléén aanwezig in de rechtzaal, maar kan dan onder een straffe leiding van den president niet tot uiting komen, hoogstens in enkele verklaringen van getuigen. Bovendien vergeten men niet, dat de president, die immers de leiding van de behandeling heeft, zelf de voornaamste persoon is, die de suggestie kan regelen, zelfs in een richting, geheel tegenovergesteld aan welke men zou vermoeden. Indien tenslotte de rechter zich van de suggestie bewust wordt — wat men van een beroepsrechter zeker mag verwachten en van een jurylid zou willen veronderstellen —, zal hij zich daaraan weten te onttrekken.

De massasuggestie in de causes célèbres lijkt mij in Nederland van veel minder importantie dan de buitenlandsche auteurs het voor hun land doen voorkomen. Aanwezig is ze soms wel, want toen er eens een politiek leider uit zelfverdediging den aanrander met een zweepje geslagen had, kreeg dit zweepje in de oogen

¹ pag. 37.

van verschillende getuigen en in de pennen van verschillende journalisten allerlei mogelijke en onmogelijke afmetingen en vormen, al naar gelang de partijeest (massasuggestie) hun dit voorwerp voor oogen tooverde of in gedachten deed verwerken.

De Ossche marechaussee-kwestie in 1938 werd vertroebeld, doordat men, onder invloed van de massasuggesties, door bepaalde bladen uitgeoefend, het doen en laten van deze mannen niet meer juist kon zien („Wahrnehmung”) of zich herinneren („Erinnerung”). De afwikkeling van de kwestie klopt overigens geheel met het hier boven betoogde, want de massasuggestie kreeg geen gelegenheid zich te uiten, omdat geen „samenzijn” plaats vond, of op eenigerlei wijze plaats kon vinden, zoodat de belangstelling der massa weer even spoedig was verdwenen als ze gerezen was.

Van veel meer belang acht ik *de suggestie, die van een krantenbericht op een apart persoon uitgaat*. Het moet bij een „achten” blijven, want er is vrijwel nooit een met stelligheid aantoonbaar feit mogelijk, omdat deze suggesties vaak in het onbewuste invloed uitoefenen en deze invloed hoegenaamd niet zuiver meetbaar is. Toch geloof ik, dat de volgende gevallen voldoende aanwijzingen zijn ter staving van de bewering, dat de pers de rechtspraak kan beïnvloeden en dat dit ook meer is dan een denkbare mogelijkheid.

Van het meeste gewicht in dezen is *de getuigenverklaring*, zijnde één van de belangrijkste bewijsmiddelen in het strafproces. Door de politie of door den rechter wordt den getuige gevraagd, wat hij gehoord of gezien heeft. Het antwoord moet berusten op een geheel eigen waarneming, aldus de eisch, dien de Nederlandsche wet, die blijkbaar iedere suggestie vreest, hierbij stelt; „... feit en of omstandigheden, welke hijzelf waargenomen of ondervonden heeft”, aldus art. 342 Sv. Nu gebeurt het maar al te vaak, dat een getuige niet geheel zuiver of geheel niet zuiver heeft waargenomen. Indien hij dan daarna een waarneming van den journalist in de krant leest, dan zal hij, bewust of onbewust, de zijne daaraan toetsen. Datgene, wat hij niet geheel zeker wist, zal hij dan opnemen in- en verwerken met zijn eigen waarneming, die hierdoor of wordt uitgebreid, of wordt gewijzigd, of wordt versterkt. Vooral ten aanzien van getuigen bij een ver-

keersongeval lijkt mij dit een niet-denkbeeldige veronderstelling, die tot gevolg heeft, dat de rechter eigenlijk meer dan een eigen waarneming te hooren krijgt, zonder dat hij reden heeft aan de juistheid daarvan te twijfelen, terwijl hij zich zelfs meent te kunnen verlaten op de verklaring, die positief gegeven werd (en kon worden, omdat de herinnering is opgefrischt door het krantenbericht). Om nog een voorbeeld te stellen: het geval, waarin een krant ten onrechte schrijft, dat een daad door een zwakzinnige verricht is; een getuige, dit lezend, zal misschien zijn herinnering t.a.v. de waarneming aan deze vermelding aanpassen, bijv. door bepaalde gedragingen in gedachten te overdrijven of te vervormen. Een enkele maal heb ik een illustratie van bovenstaande kunnen constateeren:

Er was een getuige in een aanrijdingsgeval, die in duidelijke woorden het geheele ongeval beschreef; toen de president hem vroeg, waar hij dan gestaan had, bleek, dat hij zich op een punt bevonden had, vanwaar hij onmogelijk den geheelen toedracht had kunnen waarnemen; hierop attent gemaakt, verklaarde hij, dat hij voor zichzelf het gebeurde had gereconstrueerd en bevestiging hiervan gevonden had in wat de kranten 's avonds schreven.

In een ander geval had een fietser omgekeken op het moment, dat hij de klap van een botsing hoorde; toch verklaarde hij, dat de aangeredene zeer hard gereden had; bij navragen door den president aan den getuige bleek, dat een krant uit het feit, dat het slachtoffer ver was weggeslingerd, maar vast had afgeleid, dat er hard gereden was; uit andere getuigenverklaringen en sporen bleek, dat slippen het gevolg had gehad, dat het slachtoffer verderop was neergesmaakt.

Naast de casusposities, waarin de waarneming van getuigen achteraf beïnvloed wordt, staan die, waarin de waarnemingen reeds van te voren onder zekeren invloed gebracht zijn. Dit kan voorkomen, wanneer, na het verschijnen van een krant met opzettelijk of niet-bedoeld suggereerende berichten, personen met de zaak gemoeid worden, te weten opsporingsambtenaren, deskundigen e.d. Hun onderzoek kan door een suggestie in verkeerde richting gemakkelijk in deze richting geleid worden en, bevooroordeeld, een slecht, een valsch of geen resultaat geven.

Ik denk bijv. aan het geval, dat er een moord gebeurd is en de pers een zelfmoord suggereert; of omgekeerd. Zelfs al wil de-geen, die het onderzoek instelt (in laat stellen), zich losmaken van deze suggestie, dan toch blijft de gedachte aan de andere mogelijkheid hem bij om weer versterkt te voorschijn te komen, wanneer het onderzoek van de eerste mogelijkheid niet of niet snel genoeg een resultaat oplevert. En lukt het hem toch zich geheel van de suggestie los te maken, dan zal hij later, als toevallig de daarin voorziene oplossing de juiste is, deze moeilijker accepteren. T.a.v. het deskundigenonderzoek is het volgend geval denkbaar. In verband met een kippendiefstal wordt geschreven: „De zakken, waarin de kippen vervoerd waren, werden in beslag genomen”; misschien zal dit voor den deskundige aanleiding zijn, spoediger aan te nemen, dat de veeren, in de zakken gevonden, inderdaad van de gestolen kippen afkomstig zijn, terwijl een zinsnede als „Uitgemaakt zal nog moeten worden, of de veeren in de zakken werkelijk van de kippen afkomstig waren”, hem misschien tot nauwkeurigheid zal aansporen. Verder zou bijv. een psychiater beïnvloed kunnen worden, indien hem reeds gesuggereerd is, dat de persoon van zijn onderzoek niet toerekeningsvatbaar is, doordat ter illustratie daarvan de krant enkele overdreven feiten heeft gegeven.

Doch niet slechts de opsporingsambtenaar, getuigen en deskundigen kunnen worden beïnvloed; ook de rechters en de Officieren van Justitie. Deze zullen zich wellicht meer bewust zijn van de suggestieve werking van bepaalde berichten en zich hier-tegen verzetten. Derhalve zullen zij meer sceptisch staan tegen-over de crimineele berichten in het algemeen en de suggestieve hiervan in het bijzonder. Maar mogelijk blijft toch in ieder ge-val, dat hun een gedachte wordt ingegeven, die anders misschien niet of later zou zijn ontstaan. Een reeds meer genoemd voor-beeld signaleert Dr. BEUMER aldus: „En komt een journalist op het denkbeeld den verdachte als ontoerekenbaar aan te dienen, dan wordt het eerst recht goed”. Zeer voor de hand liggend is het geval, dat bij een proces van meerdere dagen de rechter 's avonds het verslag van de dagzitting doorleest en aldus via oog en oor van den journalist een andere gedachte krijgt over het behandelde dan hij zonder dat verslag gekregen zou hebben,

een gedachte, die misschien juist, maar waarschijnlijk minder juist zal zijn. Met dit geval vinden we metéén het meer algemeene feit, dat beïnvloeding op de rechters en Officiëren, eveneens op getuigen, enz. door middel van het rechtbankverslag het meeste zal voorkomen in de zaken, die niet in één zitting behandeld worden, zoodat in de tijden van schorsing gelegenheid geboden wordt de kranten na te slaan; en verder ten aanzien van de rechters in al die zaken, waar een zeker tijdsverloop ligt tusschen de behandeling ter zitting en het moment, dat de rechters samen het vonnis bespreken (op te heffen, als direct na de zitting het vonnis bepaald wordt, hetgeen bij de meeste rechtbanken het geval schijnt te zijn). Tevens is dan nog in aanmerking te nemen, dat bij menigeen het gelezene meer van invloed is op zijn oordeel dan het gehoorde, omdat het eerste hechter in het geheugen blijft hangen. En verder is nog een indirecte invloed aan te nemen, omdat buiten de zitting aan de hand van het krantenverslag over het behandelde vaak nog door anderen gepraat wordt, zoowel door insiders als door buitenstaanders. Het is daarom, dat SLING geestig opmerken kon: „An manchem Spruch ist schon die Frau des Geschworenen tiefer beteiligt gewesen als der Geschworene selbst”. En niet alleen de vrouw, maar wie al niet.

Helaas is deze heele beschouwing zelden of nooit met concrete feiten te illustreeren. Een enkele maal echter kan men een kleine aanduiding vinden voor de werking van de suggestie door krantenberichten. Ik denk in dit verband aan de affaire-W., bekend als den moord te Grootegast, waarbij vier veldwachters het leven verloren. In één der groote bladen werd de dader geschetst als een „Beestmensch”. Was het onder suggestie van deze beschrijving, dat de Rechtbank te Groningen den dader tot levenslange gevangenisstraf veroordeelde zonder zelfs een psychiatrisch rapport over hem te doen opstellen, hetgeen in dit gruwelijk geval toch wel voor de hand lag? Toen de kwestie later voor het Hof te Leeuwarden in behandeling kwam, was wèl een psychiatrisch rapport aanwezig, waaruit o.a. bleek, dat het zoogen. „beestmensch” veeleer een „fijn mensch” genoemd kon worden. Door het Hof werd de man veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf.

Op pag. 88 werd in ander verband gesproken over een zaak tegen een landbouwer te Ruwiel. Wie de verslagen over de „schietpartij” gelezen had, moest zich den verdachte wel hebben voorgesteld als een woest en onguur type. Doch wie op de terechtzitting het boertje gezien heeft, zal moeten toegeven, dat deze suggestie volkomen onjuist was. Het bleek een zielig, godsdienstig, ietwat bekrompen en zeer oppassend man te zijn, klein van postuur, die even knielde, toen een verbasterde vloek genoemd werd, dien hij zou hebben geuit. Indien het uiterlijk van dezen man niet zoo voor zichzelf gesproken had, dan was aan de suggestie van de voorafgaande krantenberichten misschien veel moeilijker te ontkomen geweest.

In dit verband moet nog de vraag gesteld worden of de beïnvloeding van de rechtspraak, via die van getuigen, deskundigen, Officieren en rechters zich voltrekkend, afkeurenswaardig is, en zoo ja, hoe dan in het bezwaar tegemoet te komen is. Het lijdt geen twijfel, *dat de rechtspraak principieel van elken invloed buiten de terechtzitting bevrijd moet blijven. Dit ligt in het wezen van de rechtspraak en is tevens duidelijk in verschillende Nederlandsche wetsbepalingen uitgedrukt.* De getuige moet immers verklaringen afleggen op grond van eigen waarnemingen (art. 342 1e lid Sv); één getuige is niet voldoende voor het construeeren van een bewijs (art. 342, 2e lid; verg. art. 1942 B.W.); de deskundige oordeele op grond van zijn wetenschap (art. 343 Sv); de rechter, die in het vooronderzoek gekend werd, zal bij voorkeur niet in het oordeel betrokken worden (art. 268 Sv); een feit of omstandigheid, waardoor des rechters „onpartijdigheid schade zou kunnen leiden” is een geldige reden tot verschooning op eigen verzoek (art. 512 Sv); een feit of omstandigheid, „waardoor in het algemeen de rechterlijke onpartijdigheid ernstig schade zou kunnen lijden” kan voor het O.M. of verdachte aanleiding geven diens wraking voor te dragen (art. 516 Sv); het is den rechters verboden „zich in eenig onderhoud of gesprek in te laten met partijen of haar advokaten of procureurs, of eenige bijzondere onderrigting, memorie of schriftuur van hen aan te nemen” (art. 11 onder 4e, c, R.O.); bepalingen in dezen geest bevat ook het Wetboek van Burg. Rechtsvordering in aansluiting op bepalingen uit het B.W. (artt. 1942, art.

1944 1e en 2e lid, art. 1945, e.a. artt. 29-43 B.Rv. e.a.). Hieruit blijkt voldoende dat ook de wet een rechtspraak wenscht en eischt, die vrij is van elken invloed.

De doelmatigheid der berichtgeving ligt hier geheel in handen van de pers, waaruit thans maar één conclusie kan volgen: dat zij zich ten eenen male te onthouden heeft van elke suggestie, die direct (d.i. op den rechter) of indirect (d.i. via getuigen, publiek etc.) van invloed kan zijn. Ook dit is een opgave, die slechts een bevoegd journalist bevredigend vermag op te lossen, omdat hij zooveel inzicht heeft in zijn taak, dat hij zijn kennis en gawe weet te gebruiken en niet wenscht te misbruiken (partijpers, sensatiepers).

II. De laatste kwestie van algemeenen aard in verband met de rechtbankverslaggeving betreft *de critiek, die door de pers op de strafrechtspleging wordt uitgeoefend.* De „Justizkritik” is voornamelijk door Deutsche auteurs besproken en heeft tot verdediging van uitéénlopende standpunten aanleiding gegeven.

In wezen heb ik ten aanzien van de critiek reeds ten deele standpunt gekozen, waar het ging om beïnvloeding van de rechtspraak, waarbij critiek één der wijzen van beïnvloeding kon zijn. Daar echter ook nog critiek geleverd kan worden na het vonnis, dus na de werking van de rechtspraak en zelfs op de uitvoering daarvan, is het aspect in dezen verruimd tot critiek op de geheele justitieele werkzaamheid. Wanneer we hierbij een oplossing zoeken, dan moet ook hier de grondslag zijn de taak en de functie, die de pers zich gesteld ziet tegenover de Justitie: Het publiek voorlichten over de verrichtingen van de Justitie op zoo'n wijze, dat het zijn vertrouwen in de Justitie behoudt, herkrijgt of verkrijgt, en tevens op de hoogte wordt gesteld van de straffen, die uitgedeeld worden en kunnen worden voor bepaalde vergrijpen, zoodat en opdat van dit alles een afschrikwekkende, inlichtende, versterkende, en geen tot misdaad stimuleerende werking uitgaat. Op grond hiervan *zal men althans in beginsel moeten besluiten, dat de pers zich heeft te onthouden van critiek op de Justitie, omdat zelfs opbouwende critiek aanleiding kan geven tot vermindering van vertrouwen in haar, met alle onmiddellijke en indirecte gevolgen van dien.*

Tot een soortgelijke conclusie komt Mr. NORD THOMSON in het Nederl. Juristen Blad (1937, pag. 790): „De verslaggever vergete niet, dat hij niet is tooneelrecensent”, hetgeen beteekent, dat hij tot taak heeft een verslag te maken, niet een critische beschouwing. Deze meening is o.a. eenigszins in strijd met een uitlating van MONET¹: „Alle kritiek... heeft op te houden van 't oogenblik af, dat de boosdoener er door bevoordeeld wordt”. Het algemeen belang moet echter den doorslag geven, zoodat ik MONET's laatste woorden zou willen vervangen door: ... „van 't oogenblik af, dat het algemeen belang er door benadeeld wordt”. In deze redactie is dan tevens begrepen het geval, dat de verdachte door géén critiek bevoordeeld is: MONET vergeet nl. de mogelijkheid, dat critiek ook ten nadeele van den verdachte (veroordeelde) kan zijn. Dr. HAGEMANN wijst erop (D.J.Z. 1929, pag. 559), dat door critiek rechters, getuigen en publiek vooringenomen kunnen worden. Het ware toch onbillijk critiek bij benadeeling van verdachte wel, bij bevoordeeling niet toe te staan. Overigens is MONET niet verder op de zaak ingegaan, zoodat het mij van weinig belang lijkt hierover uit te weiden. Van meer belang is het, de argumenten, die door de auteurs vóór critiek worden aangevoerd onder het oog te zien.

GLASER² heeft vier argumenten, op grond waarvan hij nadrukkelijk zegt: „Die Presse darf und soll aber auch an der Justiz Kritik üben”. Dan zal immers de rechter heel goed na moeten denken. Zou hij dat uit den aard van zijn functie al niet doen? En zou het besef, dat het publiek in de zaal, verdachte, verdediger, Officier en Collega's, eventueel (bij hooger beroep) hogere ambtsgenooten kennis nemen van zijn uitspraak, dit niet voldoende garandeeren? Dit komt trouwens overeen met het feit, dat het openbaarheidsbeginsel werd ingesteld zonder dat de publicatie door de pers een groote aansporing daartoe vormde. Verder, zegt GLASER, leert de rechter uit de pers de openbare meening kennen. 's Rechters uitspraak moet m.i. juist niet beïnvloed worden door de openbare meening, en GLASER vergist zich in zooverre, dat de pers veelal niet de weerklank is van de openbare meening, maar, omgekeerd, deze laatste groo-

¹ pag. 12.

² pag. 13.

tendeels door de pers geleid wordt. In de derde plaats zou de rechter uit de krant „über den von ihm entschiedenen Einzelfall hinaus” de „Folgewirkungen und Beziehungen” leeren kennen, die hem anders „leicht fern geblieben wären”, d.w.z. volgens GLASERS eigen interpretatie de „ungezählte Verhältnisse des Lebens”, nl. de economische omstandigheden van de verdachten, vóór en na de veroordeeling, de werking van de straf op veroordeelde en milieu-genooten, enz. Ik echter geloof, dat men juist van een rechter wel voldoende levenservaring en sociaal inzicht mag verwachten; en dat hij dat anders uit de krant zou moeten putten, daarvoor lijkt mij deze een weinig aanbevelenswaardig leermiddel. Verder zou bij elke critiek een „Körnchen Wahrheit” niet zonder „befruchtende Wirkung” blijven. In woorden klinkt dit argument juist, maar het is toch onverantwoord, het vertrouwen in de geheele rechtspraak te benadeelen om den wille van een glimpje waarheid, waaruit nog heelemaal niet zeker eenig resultaat zal voorkomen. En tenslotte zegt GLASER: „Dem Publikum bringt sie Interesse für Rechtsfragen bei, vervolkstümlicht sie die Justiz, verhilft sie zu Verständnis für sie und zu geistiger Beschäftigung mit manchem ihrer Probleme.” Het ware met pers en publiek al heel erg gesteld, als ze slechts door middel van critiek belangstelling zou kunnen wekken voor rechtsvragen, als deze critiek aanleiding zou zijn tot het „volkstümlich” worden van de Justitie en als alléén critiek den burger inzicht in het recht zou kunnen verschaffen. Het moet mogelijk zijn en is mogelijk, dat de krant belangstelling wekt voor dit alles, zonder critiek (en zonder sensatie, die ook in den vorm van critiek kan voorkomen).

Een enkele maal komt men de meening tegen, dat het geven van critiek op de Justitie een recht is. Zoo schreef Dr. VON CAMPE in zijn „Quo vadis Justitia?": „Die Presse darf Kritik daran knüpfen — das ist ihr gutes Recht”, en hij schijnt dit een evidentie te vinden. GLASER¹ probeerde bijna twee decennia eerder een grondslag voor „das gute Recht der Presse” te vinden en argumenteerde aldus: Er zijn veel menschen en weinig rechters: „wie können die Millionen diesem Häuflein Richter gegenüber einfach kritiklos sein?"; er zijn menschen onder, slechter

¹ pag. 66 v.v.

dan de rechter, maar ook betere, omdat „Es kann nicht nur gute Richter geben”. Deze aardig gekozen woorden lijken mij weinig steekhoudend: Waarop zou nl. berusten het feit, dat een groote massa recht heeft critiek uit te oefenen op een kleine groep, die ze bovendien zelf gewild hebben? Dit laatste voert GLASER zelf als tegenargument aan, wanneer hij zegt, dat het volk zelf een onpartijdig instituut heeft willen instellen, „quavis praesumitur bonus”, en waarin het dus moet vertrouwen. GLASER had op grond hiervan met nog meer reden kunnen zeggen, dat dit kleine „Häuflein” recht heeft, „die Millionen” te bekritisieren. Maar, afgezien van deze argumenten, waar zou de pers het recht vandaan halen, critiek uit te mogen oefenen? Men zou kunnen denken: uit de openbaarheid van de terechtzitting, gepaard aan de drukpersvrijheid. Doel van de openbaarheid was immers den rechter te noodzaken voldoende over zijn oordeel na te denken, opdat dit de publieke beschouwing zou kunnen doorstaan en daardoor het volk een onbepaald vertrouwen in de rechtspraak te schenken. Door den groei van het dagbladwezen is dit doel volkomen bereikbaar geworden. Waarom dan nog tevens door middel van onbevoegde critiek in de krant afbreuk te doen aan dat vertrouwen? *De drukpersvrijheid geeft wel is waar het recht critiek te drukken, maar tegenover de justitie kan dit recht in sommige gevallen misbruikt worden.*

Ook zou men aan kunnen nemen, dat het publiek „recht” heeft te weten, wat de Justitie verrichtte — zooals het „recht” heeft „alles” te weten wat er in de wereld voorvalt —; het gaat toch ook niet aan om een eventueel falen, leidend tot onbillijkheden, maar te verzwijgen. Dit recht heeft het publiek inderdaad in het openbaarheidsbeginsel, maar dat houdt nog geenszins in, dat de dagbladpers bij uitstek het middel zou moeten zijn om de Justitie op onbillijkheden te wijzen. Hiertoe eigent zich meer een juridisch vakblad. En als iemand zich geroepen voelt de Justitie aan zijn critiek te onderwerpen, dan bestaan voor hem toch altijd twee mogelijkheden: naar de terechtzitting gaan en plaats nemen op de publieke tribune, of kennis nemen van het zakelijke verslag in de krant of het juridisch vakblad.

Men kan zich voorstellen, dat er critiek te leveren is op de Justitie ten aanzien van een bepaald geval. Zelfs kan critiek in

dezen gegrond zijn. Zelfs kan critiek haar nut hebben, wanneer gewezen wordt op onvolkomenheden, om deze onder het oog te brengen van een bevoegde instantie, die hierin een aanknopingspunt zou kunnen vinden voor een verder onderzoek. Slechts blijft dan nog de vraag, of geen andere, betere weg openstond om dit te bereiken. Verder zal critiek ongetwijfeld zoo nu en dan repressief en waarschuwend kunnen werken. Ik denk bijv. aan het geval, dat een advocaat, of zelfs een rechter of Officier, zich van uitdrukkingen bedient, waardoor hij op ongepaste wijze de lachers op zijn hand krijgt, antipathieën doet ontstaan, enz.; wanneer hierop òf nadrukkelijk, òf stilzwijgend („tusschen de regels door”) critiek geleverd wordt, dan bestaat de mogelijkheid, dat de betrokkene zijn wijze van uitdrukken meer correct zal gaan afmeten. Indien verder in de pers eens gezegd wordt, dat in bepaalde zaken opgelegde vonnissen wel wat zwaar zijn — gevallen, die vaak voor hooger beroep te onbelangrijk zijn of niet tot behandeling in hooger beroep komen —, dan zal dit voor den rechter onwillekeurig aanleiding kunnen zijn, zich nader over het geopperde bezwaar te bezinnen.

Wanneer men in dergelijke gevallen dus geneigd moet zijn, „Justizkritik” te aanvaarden, dan nog bestaat het gevaar, dat „men” de critiek op het enkele geval gaat generaliseeren, zoodat weer het bezwaar te voorschijn komt, dat critiek weinig bevorderlijk is voor het vertrouwen, dat men in de Justitie stelt. Bij dit alles komt nog, dat rechter en O.M. meestal lust nòch tijd hebben, zich met de verwijten van de pers in te laten. In verband met dit alles wenschen toch ook de auteurs, die in principe critiek toelaatbaar achten, een zekere reserve in acht te nemen. Reeds HAMM waarschuwde tegen overhaaste critiek: „Infolge dessen unterzieht sie nicht selten Urteile der Gerichte ohne genaue Prüfung einer heftigen Kritik, die sich hinterher als unberechtigt herausstellt, und trägt auf diese Weise dazu bei, das Vertrauen des Volkes zu den Gerichten ohne Grund zu schädigen und die Kluft zwischen beiden zu vertiefen”. Aldus laat zich ook FRITZ HIRSCHFELD uit; „Die Fälle leichtfertiger Kritik schaden mehr als ein Fall berechtigter Kritik nützen kann!” HELLWIG¹ vond alleen critiek geoorloofd, indien uitge-

¹ pag. 288.

oefend door een bevoegd iemand.

Met dit laatste komen we dan bij een argument, dat in veel gevallen tegen het opnemen van critiek te berde te brengen is: Wie critiek op de Justitie uit wil oefenen, moet hiertoe toch zeker wel zeer bevoegd zijn. Slechts dan bestaat er redelijke kans, dat de critiek gefundeerd is en van dien aard, dat ze opbouwend werk verricht en niet het vertrouwen in de Justitie ondergraaft.

Wegen we ten slotte de argumenten pro en contra tegen elkaar af, dan komen we m.i. tot het volgende standpunt: *Critiek door de dagbladders op de Justitie kan in enkele gevallen baar nut hebben. Men dient echter steeds in het oog te houden, dat critiek nooit er toe zal mogen leiden, dat het vertrouwen in de Justitie geschokt wordt, en ter voorkoming hiervan is noodig, dat critiek slechts geleverd wordt door een bevoegd criticus, die de gevallen, waarin er reden is critiek uit te oefenen, weet te onderscheiden en te scheiden van de gevallen, waarin het nadeel het nut zal overtreffen.*

Een laatste opmerking nog in dit verband. Indien de verdachte of veroordeelde zich werkelijk onbillijk behandeld voelt, dan blijft voor hem steeds de weg open, in hooger beroep te gaan of revisie te vragen. Het volk, dat òf uit eigen ondervinding, òf uit ophitsing door een krant zich ontevreden voelt met het optreden van de Justitie in het algemeen, heeft in de volksvertegenwoordiging het middel, daartegen op te komen. De rechter blijft echter ook in dit laatste geval onafhankelijk van de regeering.

Hiermee zijn de voornaamste punten naar aanleiding van de Rechtbankverslaggeving besproken. We hebben gezien, welke eischen daaraan gesteld kunnen en moeten worden ten aanzien van den inhoud. Ik wil niet nalaten dit alles te toetsen aan de wenschen van de Justitie. En wanneer ik dan in de diverse brieven lees, wat de Officiëren van Justitie en Rechters in het algemeen wenschen, dan komt dit neer op korte sobere berichten, zonder détails en zonder sensatie, opgesteld door bevoegde verslaggevers. Deze personen denken hierbij echter alléén aan de belangen van de Justitie, zonder er bij stil te staan, dat de directies der bladen via de redactie ook hun lezers willen tegemoet komen en zooveel mogelijk bevredigen. Het korte be-

richtje, dat de rechters enz. wenschen, zou men uit journalistiek oogpunt gevoegelijk geheel kunnen laten vervallen, omdat het toch niet gelezen zou worden. Echter in het hierboven besprokene is reeds de weg aangegeven. De eischen, die daar gesteld werden, wat betreft het vermelden van verschillende punten, telastlegging, onderzoek (verhoor, getuigenverhoor, deskundigenverhoor enz.), eisch met argumenten, inhoud van pleidooi, vonnis met motiveering, sluiten een kort bericht in de meeste gevallen reeds uit. Het lijkt mij, dat het verslag ondanks al deze eischen zeker nog niet onaangenaam behoeft te zijn om te lezen. De punten zijn, mits ze op een juiste wijze beschreven zijn, belangrijk genoeg om met interesse door het publiek gevolgd te worden. En om een artikel te schrijven, dat aantrekkelijk is van stijl en daarnaast een goeden inhoud heeft, daarvoor is de journalist nu eenmaal journalist: naast de noodige ontwikkeling moet hij — en wie de journalistiek gekozen heeft, bezit dat meestal — dus capaciteiten als schrijver bezitten. De ware journalist moet ook in dezen voldoende variatie weten te brengen, opdat zijn verslagen blijven pakken en gelezen worden, opdat hij tegenover de samenleving en tegenover de Justitie de taak volbrengt, die zijn beroep hem oplegt.

Hoofdstuk IV

HET UITERLIJK VAN HET CRIMINEELE BERICHT

„Ganz verwerflich aber ist es
jedenfalls, wenn die Form zur
Hauptsache wird . . .”

Albert Hellwig.

Onder het uiterlijk van het crimineele bericht worde in dit hoofdstuk verstaan de wijze, waarop een bepaald bericht aan het publiek wordt gepresenteerd.

De inhoud van het crimineele bericht, dien we in het vorige hoofdstuk uitvoerig bespraken, bereikt den lezer steeds in eenigen vorm. Het ligt dus voor de hand, aan dezen vorm enkele besprekingen te wijden, hetgeen des te meer gewenscht lijkt, wanneer men bedenkt, dat het vaak de vorm van een bericht is, die een bepaald licht op den inhoud werpt. Want ook al zijn de feiten als zoodanig juist weergegeven, dan nog kan de wijze, waarop ze zijn weergegeven, groote verschillen in de waardeering daarvan doen ontstaan. Een onschuldig feitje bijv., in sensationeele termen beschreven, kan er ernstiger uit zien dan een inderdaad ernstig feit, in onschuldige woorden aangegeven; een zielig gevalletje, „humoristisch” besproken, wekt geheel andere gedachten dan dat zelfde gevalletje in zakelijke of sentimenteele termen beschreven. Hoeveel variaties echter in de verhouding tusschen den inhoud en het uiterlijk van het crimineele bericht mogelijk zijn, de beide begrippen zijn zoo hecht aan elkaar verbonden, dat een scheiding niet wel mogelijk is. Vandaar, dat het een zeer ingewikkelde materie zou zijn, bovendien behept met vele noodige en toch nuttelooze herhalingen, om het uiterlijk van elk bericht afzonderlijk te bespreken. Slechts zal daarom in het volgende de nadruk gelegd worden op enkele meer algemeene verschijningsvormen.

In het vorige hoofdstuk werden verschillende eischen gesteld,

waaraan de inhoud van het crimineele bericht behoort te voldoen. Als nu de uiterlijke vorm van deze berichten aldus zou zijn, dat aan den inhoud eenigerlei wijze te kort gedaan wordt, dan zou men toch komen tot een moreel weinig verantwoorde berichtgeving, omdat alle bezwaren, door het corrigeeren van den inhoud geëlimineerd, via de ondoelmatige aankleding weer te voorschijn zouden komen. Men kan dus in het algemeen den eisch stellen, *dat het uiterlijk van het crimineele bericht niet in strijd mag komen met de eischen, die hiervóór aan den inhoud gesteld werden.*

Wanneer we een crimineel bericht beschouwen, dan merken we op, dat het meestal uit twee gedeelten bestaat: de eigenlijke tekst, en de kop; waarbij soms een derde gedeelte komt: de illustratie (foto, teekening). Verder behoort bij de wijze van presentatie van het crimineele bericht de plaats, die hieraan wordt toegekend. Achtereenvolgens zullen we deze punten nader bezien.

I. De tekst

is geheel afhankelijk, wanneer éénmaal de inhoud, d.i. de te vermelden feiten (inclusief indrukken, enz.), vast staat, van de schrijfwijze, den verhaaltrant, den stijl. Het zal na alle vorige besprekingen duidelijk zijn, dat in het algemeen een zakelijke, aangename en begrijpelijke stijl is aan te bevelen. Waar goede journalisten aan het werk zijn, laat dit ook niet te wenschen over, want een journalist is niet slechts een goed vakman, maar ook in zekeren zin een kunstenaar. Helaas moet ik me ervan onthouden om over dit laatste uit te weiden. Er zijn nl. ook vele auteurs, die den journalist in het geheel niet als een kunstenaar willen beschouwen, maar slechts als een vakman. Ik wil er slechts op wijzen, dat zelfs een journalistieke vakopleiding niet zonder meer in staat is, volmaakte journalisten af te leveren, zoodat men wel een ander element, aanleg, naast het vakmanschap moet aannemen.

In de crimineele berichten kan men de gestelde eischen: zakelijken, begrijpelijken en aangename stijl, in duizenderlei variaties doen voorkomen. Elke casus heeft immers zijn eigen karakter, dat men, voor zoover het doelmatig is, moet blijven weergeven.

Er is niet de minste reden om een vrij onschuldig misdrijf in volkomen zakelijke termen beschreven te vinden, wanneer er eenige vroolijkheid of, omgekeerd, eenige ernstige grond op te merken viel, mits — en hierover straks meer — men in het oog houdt, dat geen andere belangen hierdoor geschaad worden. Te denken is bijv. aan het gebruik inzake politierechtersverslagen, die meermalen tot aardige, aantrekkelijke genre-stukjes uitgewerkt worden. Hiertegen behoeft geen bezwaar te bestaan, zoolang de schrijver de feiten recht doet wedervaren en op doeltreffende wijze de procedure, met als eindresultaat het vonnis, beschrijft. De krant is er immers ten allen tijde voor om gelezen te worden, en, indien de aangename stijl, mits doelbewust de feiten beschrijvend, daartoe kan bijdragen, is dit niet te verwerpen, maar toe te juichen. Indien echter te kort wordt gedaan aan het bereiken van een goede werking van het bericht, dan moet een wijze gevonden worden, die, nog steeds qua stijl acceptabel, ook qua inhoud aanvaardbaar is.

Tegen twee uitwassen van beschrijvingswijzen moet ten stelligste geprotesteerd worden:

Daar is in de eerste plaats elke ongezond-sensationeele beschrijving, zelfs daargelaten, of de feiten zelf sensationeel waren of niet. Het infectiegevaar, dat in hoofdstuk II werd besproken, betrof immers zoowel de sensationeele feiten als de sensationeele beschrijvingen. Ook werd er reeds op gewezen, dat van eenzelfde feit het sensationeele verslag stimuleerend kan werken, en het zuiver afgestelde verslag eerder preventief. Het is niet moeielijk hieruit een keuze te doen, die dan direct leidt tot de conclusie, dat de pers haar ongezond-sensationeele stijl moet laten varen. Is dit een onmogelijke eisch? Heeft het publiek niet recht te vernemen de sensatie, aan een feit verbonden? Dit „recht” heeft het publiek, doch men moet het zich desgewenscht maar zelf trachten te verschaffen in die gevallen, waarin de pers den menschen de sensatie onthoudt, omdat zij weet, dat er anders in haar beschrijvingen gevaren voor de samenleving schuilen.

Naast de sensationeele inkleeding der verslagen is het de zogenaamde humoristische vorm, vooral van de rechtbankverslagen, die aan vele inzenders op de enquêtes felle critiek ontlokte. Ook in de litteratuur ontmoeten de „komische” berichten en

verslagen weinig goedkeuring. Zoo schreef KRUECKEMEYER reeds in 1907 (Zeitungsverlag, pag. 491): „Die Presse verlangt mit Recht, dass man in ihr eine Erzieherin des Volkes erblicke. Mit diesem Ehrenamte lässt sich aber schwer die Tatsache vereinigen, dass die Scheu des Volkes vor Recht und Gesetz durch oft sehr bedenkliche Humoristika stetig untergraben wird.“ Deze auteur wijst er verder op, dat achter den zoogenaamden humor, die niets dan „Lockspeise“ is, zóóveel „Ernst des Lebens“ schuilt, dat hij zou willen uitroepen: „Hinweg mit solchem Plunder!“ Ook ALB. HELLWIG¹ wijst op de gevaren van dergelijke berichten, waarbij hij twee argumenten aanvoert: Eerstens zal iemand, die geen „Ahnung“ heeft van de toedracht van een proces, meenen, dat het er inderdaad zoo leuk toegaat. Tweedens zal verdachte zich een heele held gaan voelen, als hij de lachers op zijn hand heeft. Zelf zou ik hier nog vier bezwaren bij willen voegen: De humoristische beschrijvingen verdoezelen geheel den ernst van het misdrijf — nog afgezien van de ongelukkige omstandigheden van den verdachte, voor wien bespotting daarvan hoogst pijnlijk kan zijn —, en daarmee is een maatschappelijk belang geschaad, omdat gebrek aan inzicht in den ernst van een delict het plegen daarvan kan versnellen. In de tweede plaats komt de zwaarte van de opgelegde straf — zelfs de straf bij de zoogen. „kleine misdaad“ is een straf — niet voldoende tot haar recht, waarmee de preventieve werking van de straf belangrijk kleiner wordt. Verder kan zeer licht het verband tusschen daad, omstandigheden, eisch en vonnis vertroebeld worden; met alle gevolgen van dien. Tenslotte zal het zoowel voor den verdachte, veroordeeld of vrijgesproken, als voor zijn verwanten vaak hoogst pijnlijk zijn, dat zijn persoon, zijn optreden ter zitting en zijn daad op een ongevoelige manier belachelijk gemaakt werden.

Voor al op de zitting van den Politierechter treffen we herhaaldelijk verschijnselen aan, die voor een gedeelte zeker te wijten zijn aan den luchthartigen toon, die vaak de desbetreffende verslagen kenmerkt; het geheele optreden van sommige verdachten, reeds de wijze, waarop zij na het afroepen van hun naam naar voren stappen, toont vaak, dat zij nòch respect, nòch vertrou-

¹ pag. 253.

wen, nòch inzicht hebben in de functie van den rechter vóór hen. Dat dit meestal voor hen zelf ook niet zeer voordeelig is, ligt voor de hand.

In bovenstaande wil niet gezegd zijn, dat een verslag nooit eens een komischen noot zou mogen bevatten. Er zijn immers inderdaad gevalletjes, die niet van humor ontbloot zijn, en dan is er ook geen reden den lezer eenige geestige afwisseling tusschen de droge krantenberichtjes te onthouden, mits het rechtsgevoel er geen vermindering door ondergaat. Men kante zich echter juist tegen de zoogenaamde-geestigheid, waaraan groote, zoowel als kleine kranten zich soms te buiten gaan. Als voorbeeld zou ik uit het volgende — willekeurig gekozen — verslag enkele passages willen aanhalen, die duidelijk bewijzen, hoe droevig het met de mentaliteit van sommige verslaggevers gesteld is:

Een ongelukkige achteruitgang van positie wordt aldus belachelijk gemaakt:

„De thans tot los werkman gedegradeerde 34-jarige incasseerder Cornelis L...” (let eens op de naamsaanduiding!)

De daad zelf vindt de volgende fraaie omschrijving:

„... had het in laatstgemelde kwaliteit zoo miserabel afgestoten, dat hij heden terecht stond ter zake diverse verduisteringen...”

Quasi-leuk worden dan de nadeelige gevolgen beschreven:

„... In de eerste plaats de heer (naam voluit), die door zijn bemiddeling 'n bedrag van pl.m. f 200,— was te kort gekomen. Voorts was de heer (naam voluit) zoo onfortuinlijk geweest een bedrag van pl.m. f 20.— aan dezen onbetrouwbaren kwitantielooper verloren te zien gaan...”

Daarna wordt het getuigenhekje in de maling genomen:

„...Voorts verschenen voor het bekende hekje...”

De toelichting op een werkelijk droevig rapport luidt als volgt:

„... Zooals de heer (naam voluit) weergaf, het populair karakteristiek woord van verdachte's moeder, „zag haar zoon ze vliegen” en deze uitdrukking typeerde zijn geheele manier van doen. In elk geval een zeer ongeschikt kasseerder en allerminst een leider der christelijke knapen-vereening...”

Het slot is weer heel fraai:

„... een proeftijd van 3 jaar en wat dies meer zij.”

Ik kan niet nalaten nog enkele tirades uit een ander verslag te citeeren, een verslag van een dergelijk kaliber, dat het den felsten

commentarist sprakeloos zou doen staan. Het betrof een diefstal van alcoholische dranken uit een pakhuis, waarin zich korten tijd daarna een drama afspeelde, dat aan twee personen het leven kostte. Het terechtstaan der dieven wordt aldus verhaald:

„... Gedagvaard waren als getuigen à charge (volgt een reeks namen) en de overleden (naam) en (naam), naar de volgorde minder beduidende getuigen, die echter nimmer meer zullen spreken!”

Zelfs de dooden kan deze schrijver dus niet met rust laten!

„... We zijn wel nieuwsgierig, wat de verdedigers ervan gemaakt zouden hebben, als de heeren verdachten niet hadden bekend!...”

„... De heeren verdachten, de arbeiders (initialen), beiden overbekend in de Country, werden met gebruikelijke voorzorgen plechtig binnengeleid om terecht te staan wegens diefstal van 7 fusten ruige jandoedel en 2 idem cognac uit het pakhuis...”

„... Nadat de heer (initiaal) binnen was, kwam ook zijn compagnon (initiaal) naar binnen om de poet aan de haak te slaan...”

„... Nu de verdachten beiden volmondig bekenden, werd edelmoedig afgezien van het hooren der overige getuigen. In plaats daarvan werden de verdachten eenige oogenblikken aangenaam bezig gehouden met de voorlezing hunner uitgebreide en welvoorziene strafregisters...”

„... De Officier had natuurlijk ook geen requisitoir te houden, dat hem zorg baarde...”

(volgt vermelding van den uitgesproken eisch)

„... Verdachten deden natuurlijk hun best, Arie zelfs schriftelijk, op deze onvoordeelige aanbieding een lager bod te doen...”

„... Voor hen, die nog belang mochten stellen in de intenties van de verdachten met de gegapte 11 fusten Schiedammer diene, die zij bedoelde alcoholische versnaperingen in kleine hoeveelheden wilden aftappen om die voor behoorlijken prijs in circulatie te brengen, waarbij ze dan niet zouden verzuimen zich zelf op een hartig teugje te trakteren, want zonder nu te insinueeren, dat deze verdachten likkebroers zijn, het staat wel vast, dat zij de edele gaven van Bacchus en Cambrinus gansch niet versmaden...”

Laten deze twee fragmenten als afschrikwekkend voorbeeld dienst doen!

II. De koppen

Wanneer we de kranten van vroeger leggen naast die van tegenwoordig, dan is dadelijk een groot uiterlijk verschil waar te nemen. Elk bericht wordt heden ten dage aangekondigd door een kop, bestaande vaak uit enkele kleinere koppen. De oorsprong van den headline is zeer eenvoudig: Toen de kranten zoo veel nieuws gingen bevatten, dat het zeer onoverzichtelijk zou

zijn, indien dit alsmaar achter elkaar afgedrukt werd, was spoedig alineëering niet meer voldoende. In groteren letter werd een kop boven elk onderwerp gezet, en toen ook dit niet meer voldoende bleek, kreeg elk bericht een apart kopje onder een groteren verzamelkop. Op voorbeeld van de Fransche en Amerikaansche bladen worden langzamerhand ook in de Nederlandsche couranten de koppen grooter en uitgebreider. Sinds het begin van deze eeuw is een gestadige groei van de koppen te constateeren geweest. De ruimte, thans aan koppen besteed, is meer dan het dubbele van die in 1900, hetgeen met enkele cijfers is aan te toonen: Een groot blad (De Telegraaf), dat indertijd 8,1% van zijn ruimte voor koppen besteedde, biedt heden 16,87% aan koppen. Een stadskrant (Utr. Nieuwsblad) had in 1900 5,5% koppen, in 1938 18,13%. Voor een provinciaal blad (Amersf. Courant) bedragen de cijfers resp. 2,01% en 19,01%, terwijl een dorpskrantje (Zierikzeesche Nieuwsbode) in tegenstelling met vroeger, 5,2%, thans 7,19% aan koppen bevat.

Doch niet slechts van grootte zijn de koppen veranderd, ook de inhoud ervan heeft een uitbreiding ondergaan. Zelfs bevatten ze thans niet slechts een aanduiding van het algemeen onderwerp, waarover gehandeld wordt („Binnenland”, „Rechtszaken”, e.d.), niet slechts het speciale onderwerp, waarover het gaat („Ernstig auto-ongeluk”; „Moord op echtgenoot” e.d.) maar tevens vaak den korten inhoud van den daaronder afgedrukten tekst (resp. „tegen lichtmast gereden, - 4 dooden, - alcohol de vermoedelijke oorzaak; echtelijke twist aanleiding, - bijl gevonden, - kinderen bij familie ondergebracht”; enz.).

Ook in de crimineele berichtgeving spelen de koppen een niet onbelangrijke rol. Zij zijn het immers vaak, die het eerst de oogen, en hiermee de aandacht, op het bericht doen richten. Bovendien gaan groote koppen met sensatie samen, omdat het geen nut heeft de ruimte, door forsche headlines ingenomen, te verspillen voor aankondigingen van berichten, die het publiek niet interesseeren. Alles des te meer reden voor de pers, zich te hoeden voor al te veel headlines boven de crimineele berichten, want hiermee wordt de sensatie met al haar gevolgen geïntroduceerd. Laten de koppen der crimineele berichten in de juiste verhouding staan tot die der andere berichten; dit in de eerste plaats.

Laten zij tevens met inzicht in de crimineele gevolgen worden samengesteld; dit in de tweede plaats. Hoe aan den laatsten eisch voldaan kan worden, werd in het vorige hoofdstuk uitvoerig behandeld. De daar vastgestelde conclusies zijn hier evenzeer van kracht.

Enkele voorbeelden van afkeurenswaardige koppen gaan hierbij:

„DE MET BLOED GEDRENKTE DRANKDIEFSTAL”

Opm. De tekst pakt door tè veel sensatie.

„ANDERHALF JAAR DUBBEL STEUN GETROKKEN.

Ruim elfhonderd gulden bemachtigd.

Een maand gevangenisstraf.”

Opm. Indien de lezer het verslag niet zou lezen, zou hij wel een zeer vreemden indruk van de rechtspraak krijgen, wanneer een verduistering, diefstal of oplichting (het stond niet in den kop, maar betrof oplichting) van niet minder dan f 1100.— slechts een maand gevangenisstraf oplevert, vooral als 1 pag. verder een headline meldt:

„DUITSCHER JUFFROUW VOOR f 25.— OPGELICHT.

Zaakwaarnemer hoort anderhalf jaar tegen zich eischen.”

Opm. Hier had bij moeten staan: „Reeds zes maal veroordeeld”.

„TWEË SOORTEN RECHTSPRAAK.”

Opm. Het leidt geen twijfel, dat deze kop uit een revolutionair blad afkomstig is.

„IS DAT MAATSCHAPPELIJK HULPBETONNEN?

Werklooze vader moet twee dagen wachten op melk voor zijn baby.

Venster ingegooid.”

Opm. Zelfs al wàs Maatsch. Hulpbetoon hier nalatig geweest, dan is een bedekte aantijging als hier niet goed te keuren. Bovendien had in dezen kop de straf vermeld moeten staan, vooral, omdat het ingooien van de ruiten van Maatschappelijk Hulpbetoon een gebruikelijke demonstratie is.

„RIJBEWIJS NIET INGETROKKEN!

Razende vaart, links gereden, geen signaal gegeven en botsing . . .

Een boete, en dan maar verder!

Opm. Het is niet des verslaggevers op deze wijze critiek op een vonnis te leveren.

WAS HET WEL OPLICHTING?

Verdachte had boeken verkocht onder de waarde.
Uitspraak over veertien dagen."

Opm. De vraag, in dezen kop gesteld, kan rechtstreeks het oordeel van den rechter¹ en van het publiek beïnvloeden, door hem aan het twijfelen te brengen omtrent de juridische constructie.

„VERDUISTERING DOOR DIENSTBODE.

Zij stuurde vreemd geld ter inwisseling aan een „vriend”.
Zal men deze nu ook vervolgen?"

Opm. De laatste vraag kan den lezenden Officier van Justitie suggereeren tot het instellen van een vervolging.

Met deze reeks voorbeelden is voldoende aangetoond, dat de tekst van de koppen niet steeds zonder meer goed te keuren is. Ze zijn tegenwoordig echter bij de make-up van de krant een voorname factor, zoo voornaam, dat de vraag of de koppen boven crimineele berichten misschien dienen te verdwijnen a-priori ontkennend beantwoord dient te worden. Doch er zijn argumenten, die deze ontkenning kunnen steunen: Evenals een goedgesteld bericht Justitie, publiek en de krant zelf geen kwaad doet, zelfs baat, zoo zal een goedgestelde kop zijn functie in den zelfden geest vervullen. De headline bleek tevens noodig voor een duidelijker overzicht van het nieuws en in tijden van haast nuttig, om den lezer gelegenheid te geven van den korten inhoud van het verslag in enkele seconden kennis te geven. De sensatie, in koppen gelegen, lijkt mij voldoende beperkt, wanneer — natuurlijk verondersteld een doelmatige woordkeus daarvan — aan crimineele koppen verhoudingsgewijs niet meer ruimte toegekend wordt dan aan andere berichten.

Het is aardig, ter aanvulling, met cijfers van CALDWELL aan te toonen, hoe zeer de kop in Amerika op sensatie is ingesteld. Van de ruimte, besteed aan het drukken van crimineele koppen, werd 51,56% ingenomen door koppen boven moordberichten (die 31,8% van het crimineele nieuws uitmaakten),

¹ In Engeland zou in dit geval sprake zijn van „Contempt of Court”: op pag. 225 v.v. van dit werk zal hierover nader gesproken worden.

14,58%	door koppen boven de	13,27%	roofberichten,
11,59%	„ „ „ „	6,84%	overvalberichten,
9,33%	„ „ „ „	13,20%	inbraakberichten,
6,27%	„ „ „ „	17,02%	berichten over dronkenschap,
2,33%	„ „ „ „	3,60%	diefstalberichten,
0,22%	„ „ „ „	1,15%	berichten over sexueele misdrijven

enzoovoorts.

Hoewel het verleidelijk is in dezen vergelijkingen te maken met desbetreffende cijfers in Nederland, lijkt het toch beter zich hiervan te onthouden, omdat de vergelijking daaraan mank zou gaan, dat verschillende omstandigheden en typisch-Amerikaansche toestanden, die niet naar ons land getransporteerd kunnen worden, niet in aanmerking genomen kunnen worden, zoodat geen zuiver vergelijken mogelijk is. Men hoeft echter niet uitgebreide tellingen te verrichten — de dagelijksche indruk bevestigt dat wel — om te weten, dat in Nederland een soortgelijk resultaat verkregen zou worden, echter met veel minder sprekende cijfers.

III. *Illustraties (foto's, enz.)*

In het voorgaande werd schijnbaar aan de illustratie geen aandacht gewijd, maar in wezen was ze steeds in „bericht” begrepen. Want wat is de illustratie anders dan een toelichting op den tekst, een aanschouwelijk voorgestelde feitenvermelding? Een illustratie is evenzeer „nieuws” als een geschreven bericht, ze is slechts in beeldschrift weergegeven nieuws.

Ten aanzien van foto's en teekeningen op crimineel gebied kan niet anders gezegd worden dan dat ze — uitgezonderd de foto's, geplaatst om de opsporing van een persoon te vergemakkelijken — meestal een weinig gunstige rol spelen. De redenen hiervan liggen voor de hand: In de eerste plaats is een foto dikwijls een blikvanger, die de aandacht vestigt op het onderhavige bericht. In de tweede plaats zal een enkele foto den „lezer” vaak sneller inlichten over het gebeurde dan een heele kolom tekst. AUBRY¹ spreekt in dit verband dan ook van „la peine de lire de

¹ pag. 98.

longs articles". Doch tevens is voor vele menschen een visueele voorstelling veel gemakkelijker te begrijpen, terwijl bovendien bepaalde, nl. de meer sensationeele plaatjes, juist omdat ze zoo overduidelijk zijn, het gemoed van de daarvoor vatbare individuen prikkelen. De foto bevredigt de sensatiezucht beter wellicht nog dan een beschrijving, waaruit mutatis mutandis volgt, dat zij tevens een grooter verlangen naar sensatie in het leven roept. Natuurlijk zal dit veel van de individualiteit van den beschouwer, resp. lezer, afhangen, maar vast staat, dat in het algemeen de aanschouwelijke voorstelling den meesten indruk op de menschen maakt en het beste in het geheugen blijft hangen. Leert men niet den kinderen lezen met behulp van de plaatjes van de leesplank? Het onderwijs in vrijwel elk vak, onverschillig welk milieu, bewaarschool, ambachtschool, universiteit, enz. is daarom ten deele aanschouwelijk. Aldus ook de foto bij het crimineele bericht of de crimineele foto zonder bericht. Juist hierom is ze gevaarlijk, omdat alle gevolgen van de sensatieberichten optreden, en vermoedelijk zelfs in versterkte mate. Het is daarom, dat verschillende inzenders op de enquête opmerkten, dat zij vooral foto's een slechten invloed toekennen en dezen invloed zelfs als „funest” qualificeeren, vooral ten aanzien van bepaalde geïllustreerde (week)bladen, wier namen ik hier niet mag noemen. Het standpunt van verschillende auteurs is gelijkkluidend; zoo acht bijv. ASCHAFFENBURG¹ de „Bilderberichterstattung besonders gefährlich”.

Nog een tweede gevaar schuilt in het plaatsen van foto's, al is dit veel minder groot: Sommige misdadigers zien zelf graag hun foto in de krant. Inderdaad zal het wel eens voorkomen, dat een delinquent belangstelling toont voor datgene, wat de krant over hem publiceert, inclusief de foto; dit is niet meer dan een zeer menschelijk verschijnsel, dat weinig meer beteekent dan een vorm van nieuwsgierigheid, met vaak eenig zelfbehagen. De daad is dan echter al gepleegd. Het verlangen, zijn beeltenis te vereeuwigen, zal wel geen drang op het plegen hebben uitgeoefend, want, mede gezien de gevallen in de Fransche litteratuur gesignaleerd: „Il faut être psychiquement malade pour risquer la guillo-

¹ 8e Deutsche Richtertag.

tine pour le seul plaisir de voir le lendemain sa photographie en première page d'un journal" (GRASSET¹). Verder kan in dit verband verwezen worden naar wat in hoofdstuk II onder 5e is behandeld.

Voor degenen, die niet uit psychische zwakte en daaruit gesproten eerzucht het delict begingen, zal het zelfs meestal zeer onaangenaam zijn, indien hun foto gepubliceerd wordt, een onaangenaamheid, die minstens even groot is als die ten gevolge van vermelding van den naam. Men kent immers meestal meer personen van uiterlijk dan van naam, zoodat publicatie van de foto voor den dader beteekent, dat men op hem zal blijven neer kijken zelfs buiten den kring, die zijn naam kent. Bovendien zal men vaak, ook al is men den naam van den schuldige vergeten, zich zijn gezicht nog van de foto herinneren. Een uitbreiding dus van het aantal omstandigheden, die den ongelukkige zijn reclasseeringskansen ontnemen. Ook in dit verband komt dus tot uiting, dat een foto een gelijksoortige, doch versterkte werking heeft als het bericht in woorden. Dat inderdaad de delinquenten plaatsing van hun beeltenis weinig apprecieeren, blijkt duidelijk uit enkele gepubliceerde foto's van misdadigers, die bij het verlaten van het gerechtsgebouw, om vervoerd te worden onder geleide, onder de lens genomen worden: Zoo spoedig ze dit merken en voor zoover ze daartoe in staat zijn, houden ze hun hoed voor het gelaat of trachten het op andere wijze buiten het „gezichtsveld" van het fotografietoestel te houden.

Ten slotte zou men zich het geval kunnen denken, dat de foto den beschouwer duidelijk voor oogen stelt, hoe hij een misdaad uit moet voeren en hoe niet. Dit geval correspondeert met het onder 4e van het tweede hoofdstuk behandelde.

In hoeverre er verschil is voor het publiek tusschen foto en teekening, is moeielijk uit te maken. Zoowel op crimineel als ander terrein lijkt de waardeering aldus te zijn, dat men meer geloof hecht aan een foto dan aan een teekening. In dezen geest schreef MONET², dat het publiek „de meest artistieke teekening

¹ La Revue. Bd. 88, pag. 720.

² Pag. 9 v.v.

voor een eenvoudige fotografie ter zijde legt". De lezer stelt vertrouwen in een foto. Echter vaak ten onrechte, want juist een foto kan zoo vaak een onjuist beeld geven in verband met de fotografische techniek en mogelijkheden. Bovendien is een foto geraffineerd, d.w.z. onzichtbaar, te truckeeren; men is hier niet op bedacht, terwijl men in een teekening onwaarheden verwacht.

Behoudens ten aanzien van foto's in tijdschriften, die alle sensationeel, inclusief crimineel nieuws uitbuiten, zijn de foto's op crimineel gebied in ons land niet zoo sterk vertegenwoordigd. Het percentage van de ruimte, aan crimineel nieuws in de dagbladen geschonken, wordt volgens mijn meting en berekening voor nog niet 1% door foto's ingenomen. Zou men het percentage in gevallen-met-foto's op niet-geïllustreerde gevallen willen uitdrukken, dan werd de uitkomst nog geringer. Het publiek in Holland schijnt er in den regel weinig belangstellend naar te zijn, hoe de verdachte, diens familie, cipier, onderwijzer, enz. er uit ziet, terwijl ook de plaats van het misdrijf maar zelden aanleiding geeft tot het plaatsen van een foto, die het publiek interesseert. De zaak moet al zeer célèbre zijn, wil men een foto van den verdachte opnemen. Een volkomen misplaatste aankweking van sensatie is het, een opname te reproduceeren van „het huisje, waar de moordenaar zijn slachtoffer overviel", „de geheel afgebrande boerderij, waar het lijk gevonden werd", en meer dergelijke onderwerpen. Al gaat hier misschien niet rechtstreeks een sensatiebevrediging van uit, in ieder geval wordt de aandacht gevestigd op het gebeurde, meer dan wanneer het zonder illustratie geplaatst was, en meer dan het gebeurde meestal waard was.

Foto's, in de rechtszaal opgenomen, komen eveneens zeer zelden voor. In Frankrijk en Duitschland wel. OTTO GROTH¹ zegt hiertoe: „Allerdings stösst die Gerichtsberichterstattung in Bildern noch manchmal auf den Widerstand des Gerichtsvorsitzenden, und es ist vorgekommen, dass Zeichner aus dem Saale entfernt wurden. Es ist aber nicht einzusehen, warum die Bilderbe-

¹ Die Zeitung, Berlijn 1928.

richterstattung, die einem Bedürfnis der Oeffentlichkeit entgegenkomt und die viel besser, als jede Schilderung in Worten vermag, die Personen eines Prozesses veranschaulichen kann, schlechter behandelt werden soll als die Wortberichterstattung". De laatste uitlating schijnt volkomen in strijd te zijn met het door mij ingenomen standpunt ten aanzien van de versterkte werking, die van een foto zou uitgaan. Als men echter bedenkt, dat voor de foto dezelfde maatstaf werd aangelegd als voor den inhoud van tekst en koppen, ook al werd daarbij rekening gehouden met bedoeld standpunt, dan komt GROTH's stelling in wezen geheel hiermee overeen. Vandaar, dat hij verder kan zeggen: „Auch dieser Widerstand wird aufgegeben werden, zumal wenn sich die Qualität der Zeitungen hebt". Ziehier, met name in de laatste woorden, den zelfden eisch, dien we reeds herhaaldelijk ontmoeten. Want de verheffing van de crimineele berichtgeving tot een hooger peil op grond van de aangegeven richtlijnen zal meebrengen een juist gebruik van de fotografie in dezen. Evenals het woord ten nutte aangewend kan worden voor de Justitie, de maatschappij en den delinquent privé, evenzoo kan het beeld op doelmatige wijze worden geëxploiteerd. Ook de foto heeft tot taak, een eventueel stimuleerende werking door een remmende te overtreffen. Welke criteria hierbij moeten worden toegepast, is niet in het algemeen in woorden uit te drukken. Doch de journalist met een zuiver en gecultiveerd inzicht zal in elken casus zijn houding weten te bepalen.

IV. *De plaatsing*

De belangstelling, die voor een bericht gevraagd wordt, is niet slechts afhankelijk van den kop, waarmee het wordt geïntroduceerd en de eventueel toegevoegde illustraties. Ook de plaatsing van het bericht doet hierbij het hare, en met name slaat dit op de plaatsing op de frontpagina.

Ten aanzien van de plaats, die het crimineele bericht zich ziet toegewezen, geldt een standpunt, parallel aan datgene, dat inzake de koppen moest worden aangenomen: In vergelijking met de waarde van verschillend ander nieuws verdient het crimineele bericht meestal een niet meer opvallende plaats, d.i. een plaats op de frontpagina. De bladen, die de misdaad toch deze plaats toe-

kennen, — men constateere het zelf — hebben alle een meer of minder sensationeelen inslag, hetgeen tot gevolg heeft, dat een crimineel bericht op de frontpagina nog een sensationeelen kop draagt bovendien, terwijl op overeenkomstige wijze de feiten beschreven zijn. Hiermee krijgt de betreffende misdaad een belangstelling, die ze niet waard is en die bovendien anti-sociale gevolgen kan meebrengen.

Nogmaals wil ik met eenige sprekende cijfers uit Amerika één en ander verduidelijken. Volgens de gegevens, door MORRIS GILMORE CALDWELL gepubliceerd, was in 1930 in Amerika 11,60% van al het frontpagina nieuws „crime news”. CALDWELL vergeleek dit percentage met het cijfer 3,56%, aanduidend het gedeelte van de ruimte van de geheele krant, aan misdaad gewijd; vervolgens in aanmerking nemend, dat hij in de 7 door hem becijferde kranten een advertentieruimte van niet minder dan 56,5% constateerde, is te berekenen, dat 8,1% van het nieuws „crime news” betrof. CALDWELL moest wel tot de conclusie komen: „This seems to indicate a tendency for the papers in this study to stage a front display of crime news”, omdat volgens telling het crimineele nieuws voor een percentage van 19,01% op de frontpagina bleek voor te komen. Van de koppen, boven de crimineele berichten geplaatst, kwam 45,68% op de frontpagina voor.

Voor Nederland zou het samenstellen van dergelijke cijfers vooralsnog van weinig belang zijn. Een groot blad, dat om zijn sensationeelen inslag bekend is, heeft in twee maanden van 1938 slechts 5,9% van zijn frontpaginaruimte aan de crimineele berichten afgestaan. Hiervan werd 22,4% van de ruimte, voor crimineel nieuws afgestaan, door koppen ingenomen. 6,6% van het totaal aan crimineel nieuws stond op de frontpagina. Hoe deze cijfers voor de andere bladen zijn, zullen we in het volgende hoofdstuk zien. Om den algemeenen indruk, die in deze alinea bedoeld werd te geven, te voltooien, zij hier nog gezegd, dat de cijfers voor de andere kranten meestal veel lager zijn.

Ten aanzien van de plaatsing van de crimineele berichten kan in het algemeen gezegd worden, dat zij zich een plaats toegevozen dienen te zien, die hen niet speciaal doet opvallen onder het andere nieuws. De enkele cijfers toonden reeds aan, dat dit

in de praktijk ook meestal zoo het geval is. Toch leek het nuttig, op het verschijnsel te wijzen, want er is ongetwijfeld een strooming waarneembaar naar groei van het sensatiebericht, dat zich derhalve tevens langzaam naar de voorpagina zal dringen.

Wanneer we tenslotte de in dit hoofdstuk besproken kwesties in het kort samenvatten, komen we tot de volgende conclusie: De wijze, waarop de crimineele berichten den lezers „gebracht” worden, is niet steeds bevredigend te noemen, nòch uit maatschappelijk, nòch uit journalistiek oogpunt. Reden hiervan is, dat bepaalde kranten hun lezers willen behagen met het plaatsen van een meer of minder kunstmatig-sensationeel, -geestig of -opvallend bericht, zonder dat in acht wordt genomen, dat slechts de sterkere personen zich tegen een kwaden invloed, die daarvan uit kan gaan, kunnen verzetten.

Geheel onbevredigend is de toestand in Nederland echter geenszins. Wanneer de redacties van de bladen, voor zoover ze dat nog niet zijn, zich bewust worden van hun moreele verantwoordelijkheid, die zich zoowel over den inhoud als het uiterlijk van het crimineele bericht uitstrekt, zal met eenigen goeden wil ongetwijfeld een alom bevredigende toestand kunnen intreden. Maar al is ons land niet het land van de groote crimineele sensaties, niet een vruchtbaar terrein voor de „causes célèbres”, zoodat de gevaren voor stimulatie niet zoo groot schijnen, daar staat tegenover, dat de sensationeele make-up van de desbetreffende verslagen evengoed zijn invloed doet gelden: want waar men weinig sensationeele berichten gewend is, omdat de kranten er niet veel geven, daar is toch een verhoudingsgewijs kleinere sensationeiteit voldoende om gevolgen te doen intreden.

Hoofdstuk V

DE FREQUENTIE VAN HET CRIMINEELE BERICHT

„Les chiffres ne fatiguent que lorsqu'
aucune idée ne s'y rattache”.

von Humboldt.

Zooals reeds in de inleiding van deze studie werd opgemerkt, zal dit hoofdstuk een cijfermatige illustratie zijn van veel, wat zonder getallenaanduiding al ter sprake is gekomen. Verder is daarom een kleine completeering van de besprekingen zoo nuttig, omdat deze, indien geen percentages bekend waren, spoedig in de lucht zouden dreigen te hangen. Ik heb daarom niet gearzeld dit hoofdstuk aan de vorige toe te voegen, temeer, omdat bij nader studie bleek, dat de verkregen cijfers vaak leerzaam materiaal vormden.

Nederland telt een groot aantal kranten, en het was dus ondoenlijk op al deze een bevredigend-volledige telling te verrichten. Bij nader inzien bleek dit ook niet zoo noodig te zijn, omdat de verkregen resultaten bij elk type krant nogal overéén bleken te komen. Daarom werd van elk type krant één tot prototype gekozen. De volgende cijfers geven dus weer de verhouding van verschillende componenten bij één bepaalde krant van elk type, al moet men daarbij in aanmerking nemen, dat bladen van een soortgelijk type een dergelijke cijferreeks zullen vertoonen.

Door te spreken over „type” werd eigenlijk al de lijn aangegeven, volgens welke gewerkt werd. De volgende typen werden onderscheiden:

Type A. Blad, dat door het geheele land verspreid wordt, maar uiteraard een lezerscentrum heeft in de stad van verschijning. De verspreiding geschiedt slechts voor een klein deel door nummerverkoop. Onder de lezers bevinden zich personen van allerlei stand en uitéénlopende ontwikkeling, maar vooral in de meer intellectueele kringen wordt het blad gelezen.

Type B. Blad, dat door het geheele land verspreid wordt. De

verspreiding geschiedt slechts voor een gedeelte door nummerverkoop. Onder de lezers bevinden zich personen van allerlei stand en uitéénlopende ontwikkeling.

Type C. Blad, dat in een groote stad en haar omgeving verspreid wordt, grootendeels onder abonné's. Onder de lezers bevinden zich personen van allerlei stand en uitéénlopende ontwikkeling; ook in de meer intellektueele kringen wordt het blad gelezen.

Type D. Blad, dat in een groote stad en haar omgeving verspreid wordt. De lezers zijn personen van allerlei stand en ontwikkeling, hoewel het aantal intellektueelen kleiner is dan bij type C.

Type E. Blad, dat in een heele provincie of een groot provinciedeel gelezen wordt en dus meest in handen komt van burger- en boerenbevolking.

Type F. Blad, dat in een kleinere stad en dezer omgeving verspreid, en aldaar door de meeste ingezetenen gelezen wordt.

Type G. Blad, dat in grootere en kleinere dorpen en hun omgeving verspreid wordt en dus de lectuur is voor dorpelingen en boerenbevolking.

Type A-Z. De cijfers, die achter dit type vermeld zullen worden, werden berekend op 37 diverse Nederlandsche kranten van verschillende data, vogels van hoogst varierende pluimage, bekende en minder bekende, getuige het volgende lijstje: Amersfoortsche Courant, Cetem, Dagblad van Arnhem, Deventer Dagblad, De Drie Meren, Dordrechtsch Nieuwsblad, Franeker Courant, Gorinchemsche Nieuwsblad, Graafschapbode, Groninger Dagblad, Heldersche Courant, Leeuwarder Courant, Leeuwarder Nieuwsblad, Koerier van Zeist, Meerbode, Meppeler Courant, Meppeler Nieuwsblad, Middelburgsche Courant, Needsche Courant, Nieuwe Hoornsche Courant, Het Nieuws voor Loenen, enz., Nieuwe Rotterdamsche Courant, Nieuwe Sneeker Courant, Nieuwsblad voor Sliedrecht enz., Nieuwsblad van het Noorden, Nieuwsblad van het Zuiden, Nieuwsblad van West-Friesland, Nieuws van den Dag, Nieuwe Venlosche Courant, Noord-Limburger, Het Ochtendblad, Prov. Noord-Brabandsche, Utrechtsche Courant, Volksblad, Zeister Courant en Zierikzeesche Nieuwsbode.

Het stellen van de opgesomde typen is natuurlijk vrij willekeurig geweest, terwijl bovendien duizend en één tusschenvormen voorkomen. Het lijkt mij echter niet in strijd met het meer algemeene karakter van dit werk, wanneer ik deze verdeling, zijnde één van practischen aard, aanwend om eenig inzicht te verschaffen inzake de frequentie van de crimineele berichten in enkele hunner verschijningsvormen. In ieder geval vindt men in de typen wel terug de casus, die het spraakgebruik, overigens zeer vaag, bezigt, nl. de „grootte pers” (type A en B), de „stedelijke pers” (type C en D), de „provinciale pers” (type E en F) en de „dorpapers” (type G). De door mij gemaakte splitsingen in deze vier begrippen berusten dus eigenlijk op een verschil in lezerspeil, dus in karakter van het blad, en omdat juist de aard van een krant van zooveel invloed is gebleken te zijn op de crimineele berichtgeving daarin, was het niet verantwoord den aard van de bladen geheel buiten beschouwing te laten.

Gaan we thans over tot beschouwing van de verrichte tellingen, na vermeld te hebben, dat het Criminologisch Instituut enkele hiervan voor zijn rekening nam en de rest door mij persoonlijk werd uitgevoerd.

Ter berekening van het percentage van het totaal nieuws aan crimineel nieuws besteed, werd allereerst de inhoud van elke krant in haar geheel gemeten, en wél gedurende één maand. Daarvan werd afgetrokken de geheele oppervlakte, door de advertentiepagina's verbruikt, en de ruimte door tusschentekstadvertenties ingenomen; verder werd afgetrokken de ruimte, door den kop van het blad ingenomen en het kinderhoekje, resp. de kindercourant. Het getal, door deze berekeningen verkregen, gaf dus aan: de ruimte aan „nieuws”, inclusief artikelen van allerlei aard, feuilleton, foto's, enz. Nadat vervolgens de oppervlakte van het crimineele nieuws gemeten was, kon *de verhouding tusschen crimineel nieuws en het nieuws* in procenten worden uitgedrukt, waarbij het volgende resultaat verkregen werd:

Type A	3,60 %	crimineel nieuws
„ B	4,50 %	„ „
„ C	3,37 %	„ „
„ D	4,39 %	„ „

Type E	8,11 %	crimineel nieuws
„ F	8,96 %	„ „
„ G	6,15 %	„ „
„ A-Z	5,83 %	„ „

Deze cijfers zijn berekend ten aanzien van de dagbladen op alle afleveringen van de maand April 1938, ochtend en avondbladen; ten aanzien van die kranten, die niet dagelijks verscheenen, op een naar schatting gelijkwaardig aantal afleveringen. De maand April 1938 werd dáárom gekozen, omdat deze zich liet aanzien als een normale maand op crimineel gebied, terwijl er tevens voldoende wereldnieuws tegenover stond om niet een onevenwichtige verhouding te krijgen doordat men veel „stoppers” gebruikte, die nu eenmaal vaak een crimineelen inhoud hebben.

Wat toont ons deze opgave? In de allereerste plaats, dat die bladen het meeste crimineele nieuws bevatten, die door het volk gelezen worden. Immers bevat type B meer dan type A, type D meer dan type C en de provinciale bladen blijkbaar het meeste. Daarentegen is het percentage van het onderzochte dorpskrantje weer lager, omdat, wil het mij voorkomen, de inhoud hiervan weer van tē plaatselijken aard is, dan dat allerlei crimineel nieuws van her en der voor opname in aanmerking zou kunnen komen. Het verschil in cijfers tusschen de provinciale pers en de groot(er)e pers ligt ten deele daarin, dat de laatste veel ruimte besteedt aan allerlei handels- en scheepvaartberichten en artikelen van velerlei inhoud. Er zijn echter bij dit alles zooveel factoren in het spel, dat het mij niet juist lijkt, nog meer conclusies uit de gegevens te trekken.

In ieder geval staat vast, dat een zeker percentage, niet minder dan ruim één twintigste van het Nederlandsche krantennieuws, crimineel nieuws is. Dit blijkt het duidelijkst uit het cijfer 5,83 % achter type A-Z, welk cijfer vrijwel overeenkomt — welk een aardige contrôle! — met het gemiddelde der percentages van de andere typen. Tevens is dit nog een argument vóór de bestudeering van de crimineele berichtgeving, nu blijkt, dat niet minder dan bijna 6 % van „de krant” aan de misdaad gewijd is.

Niet is getracht, deze cijferlijst extra-sprekend te doen zijn. Er zijn nl. nog kranten met hoogere percentages, o.a. de „boulevardbladen”, die uitsluitend van een nummerverkoop bestaan, en

verder enkele provinciale bladen. Hier constateerde ik percentages van meer dan 10 %!

Het lag in den oorspronkelijken opzet, de gevonden cijfers van April 1938 te vergelijken met de percentages van April 1900. Bij nader inzien bleek een vergelijking zeer onzuiver te zijn, omdat sindsdien niet slechts de geest des tijds veranderde, maar buitendien het karakter van sommige bladen extra. Derhalve is het beter in dezen enkele bladen bij hun naam aan te duiden en daarvan slechts bij wijze van kennisgeving, alleen opdat men zich eenige gedachte van de nieuwsverdeeling *uit dien tijd* zal kunnen vormen, *enkele percentages op te sommen:*

Nieuwe Rotterdamsche Courant 2,23 %

De Telegraaf 2,61 %

Utrechtsch Dagblad 4,93 %

Amersfoortsche Courant 8,67 %

(Opmerking. De jaargang 1900 van het Utrechtsch Nieuwsblad is bij een brand vernietigd. De telling werd hier verricht op de maand April 1899, doch toen vond juist de affaire-Dreyfus uitvoerige beschrijving; waarbij verder in aanmerking valt te nemen, dat in 1900 de boerenoorlog nog al veel ruimte opeischte. In ieder geval bedroeg het percentage 12,67 %)

Toen in het vorige hoofdstuk de koppen ter sprake kwamen, werden enkele getallen gegeven, aanduidend het percentage van de ruimte van het geheele nieuws aan koppen besteed. Van de ruimte, met crimineel nieuws gevuld, wordt natuurlijk ook een zeker gedeelte aan koppen verbruikt. Om dit naar quantiteit uit te drukken, werd van de, voor de berekening van bovenstaande cijfers gemeten, ruimte aan crimineel nieuws het hiervan door koppen ingenomen oppervlak gemeten. Onder de koppen werden gerekend de „streamer-headlines” en de „column headlines”, dus zoowel de koppen boven meer dan één kolom, als de koppen in één kolom, boven en tusschen den tekst. De aldus gemeten oppervlakte werd vergeleken met de oppervlakte aan crimineel nieuws, waarbij de volgende percentages te voorschijn kwamen, die dus aanduiden *de verhouding tusschen de crimineele koppen en het geheele crimineele bericht*, inclusief de koppen dus.

Type A	11,36 %
„ B	18,68 %
„ C	22,36 %
„ D	23,63 %
„ E	13,11 %
„ F	21,57 %
„ G	7,19 %
„ A-Z	14,81 %

In dit laatste staatje is af te lezen, dat de kranten, die door het volk gelezen worden, in het algemeen een grootere ruimte aan koppen besteden dan de andere. Parallel aan de hierboven afgedrukte reeks percentages overtreft type B type A, geeft type D een hooger cijfer dan type C, toont type F meer dan type E, terwijl G weer een bescheidener aspect heeft. Eigenlijk zou men verwachten, dat de groote bladen, die immers de meest geraffineerde make-up hebben, het hoogste percentage vertoonden. Zij weten echter meestal veel meer bijzonderheden dan de kleinere, waardoor de tekst verlengd wordt. Bovendien moet zelfs een groote krant met haar ruimte woekeren, terwijl het provinciale blad soms eerder moeite heeft gevuld te worden: Men ziet dit laatste ook aan de veel grootere hoeveelheid betekenislooze berichten, ruimtevullers, onder „gemengd Nieuws” en elders. Het dorpskrantje heeft minder behoefte aan koppen, omdat deze in de zeer enkele nieuwspagina's niet zoo van noode zijn om de aandacht op bepaalde berichten te vestigen.

Er zij op gewezen, dat het verschijnsel „kop” niet slechts een kwestie van opmaak is, maar tevens een uiterlijke aanduiding van den meer sensationeelen inslag van de krant, al is het ook niet zoo, dat men den graad van sensatie aan de hoeveelheid koppen dient af te meten; hiervoor staan er te veel andere factoren naast.

Ook hier is niet getracht een extra-sprekende cijferlijst te verkrijgen. Het zijn vooral weer de slechts door nummerverkoop verspreide en enkele provinciale bladen, die een hooger percentage vertoonen (tot ruim 30 % toe!).

Om eenig idee te geven van den groei van den kop heb ik nog op enkele maand-klappers van April 1900 een zelfde telling verricht, met een resultaat, dat verrassend veel van de zoo juist genoemde cijfers afwijkt:

Nieuwe Rotterdamsche Courant	4,56 %
De Telegraaf	8,20 %
Utrechtsch Dagblad	1,36 %
Utrechtsch Nieuwsblad (1899)	5,01 %
Amersfoortsche Courant	1,03 %

Zooals men ziet, vrij lage cijfers, waarvan de laagte ten deele te verklaren is door het feit, dat de crimineele berichten nog vaak zonder aparten eigen kop voorkwamen onder den verzamelkop „Gemengd Nieuws”, „Allerlei”, „Binnenland”, „Stadsnieuws”, e.d.; slechts voor „Rechtszaken” treft men in 1900 reeds vrijwel steeds een eigen kop(je) aan.

Het is een bekend verschijnsel, dat een gedeelte van de crimineele berichten zich vanwege de sensatie een plaats ziet toegevoegd op de frontpagina. De volgende cijfers geven aan *het percentage van het crimineele nieuws, dat, in verhouding tot het totaal aan crimineel nieuws, op de frontpagina geplaatst werd; één en ander wederom berekend naar dezelfde gegevens als boven.*

Type A	— —
„ B	6,63 %
„ C	9,95 %
„ D	5,06 %
„ E	— —
„ F	8,58 %
„ G	45,69 %
„ A-Z	8,26 %

Deze reeks blijkt zeer wisselvallig te zijn, en het lijkt mij, dat we in dezen het meeste houvast hebben aan het percentage 8,263 % achter type A-Z. De verklaring van deze wisselvalligheid ligt daarin, dat de plaatsing van bepaald nieuws op de frontpagina te zeer afhankelijk is niet slechts van den aard van het blad, maar ook van de opvatting van de redactie en de gewoonten bij elk blad afzonderlijk, terwijl tevens het aantal pagina's een belangrijke rol speelt. Het krantje van type G had slechts pag. 1 en pag. 2 met nieuws bedrukt (pag. 3 en pag. 4 met advertenties); geen wonder, dat bijna de helft van het cri-

mineele nieuws op de frontpagina voorkwam. Van veel meer waarde is het percentage 6,63 % van type B, want hier is de frontpagina slechts één van de 10 à 18 pagina's nieuws. Het onderzochte proto-type A had, evenals proto-type E, blijkbaar de gewoonte, niet crimineel nieuws op de frontpagina op te nemen.

Omstreeks 1900 had de voorpagina nog niet de speciale functie, belangstelling te vragen voor bepaalde berichten. In een vrij vaste volgorde van rubrieken waren de kranten ingedeeld, en in deze volgorde stonden de rubrieken „Rechtszaken” en „Gemengd Nieuws” niet vooraan. Daarom had het weinig nut, de zoo juist gegeven percentages ook voor 1900 uit te rekenen, temeer omdat hetzelfde feit zich voordeed als zoojuist t.a.v. het krantje type G vermeld werd.

Duiden de frontpagina-percentages van het crimineele nieuws meestal op een vorm van sensatieberichtgeving, duidelijker zal deze nog worden aangetoond, wanneer gemeten wordt *het gedeelte van het crimineele frontpagina-nieuws, aan koppen besteed*. Wederom werd dezelfde methode toegepast als hierboven. Het resultaat was als volgt:

Type A	— —	(11,36 %)
„ B	22,40 %	(18,68 %)
„ C	31,22 %	(22,36 %)
„ D	24,05 %	(23,63 %)
„ E	— —	(13,11 %)
„ F	22,72 %	(21,57 %)
„ G	7,19 %	(7,19 %)
„ A-Z	20,13 %	(14,81 %)

Ter vergelijking zijn nogmaals achter deze cijfers geplaatst de percentages van de gemiddelde crimineele koppen. Ondubbelzinnig blijkt over de geheele linie, dat het crimineele bericht, eenmaal op de frontpagina geplaatst, nog verrijkt wordt met een extra-forschen kop. Slechts het dorpskrantje, waarbij de frontpagina geen speciale functie bekleedt, heeft zijn koppen gelijkmatig over de twee pagina's verdeeld. Dit laatste komt, evenals boven, overéén met den toestand van de andere bladen in dezen van omstreeks 1900.

Hiermee hoop ik eenigen indruk gegeven te hebben van de quantitatieve beteekenis van het crimineele bericht in den Nederlandschen kranteninhoud, en tevens enkele feiten met duidelijke cijfers nader te hebben geargumenteed, althans geïllustreerd. Ten aanzien van twee punten kan nog een nadere opmerking gemaakt worden:

In de eerste plaats kan men zich nog afvragen: zijn de gegeven percentages hoog? Het antwoord moet zeer betrekkelijk zijn, omdat het hierbij gaat om een waardeering, en kan slechts gegrond worden op soortgelijke cijfers, elders geldend. Voor zoover mij bekend, zijn deze echter niet in alle andere landen berekend, doch wel o.a. daar, waar ze sterk sprekend zijn, Amerika. Hier heeft Caldwell in 1932 (Journal of Crim. Law and Criminology Bd. XXIII pag. 191-204) uitvoerig cijfermateriaal verstrekt, nadat reeds Speed in 1881 en 1893 (Forum XV, pag. 705), Wilcox in 1900 (Annals of the Am. Ac. of Pol. and Soc. Science, Juli 1900, Vol. XVI, pag. 56-79), Street in 1908 (Chicago Tribune 25 Juli 1909), Mathews in 1910 (Independent 13 Jan. 1910), Fenton in 1911 (Diss. Chicago 1911) en Paul W. White in 1924 (The Nation, 23 Juni 1924) percentages berekend hadden. Zeer in het kort komen hun getallen hierop neer, dat de hoeveelheid crimineel nieuws in verhouding tot het nieuws van 1900 tot 1930 gestegen is van ruim 3 % tot ruim 8 %. Gedurende de laatste periode werd meer dan de helft van alle crimineele koppen op de front-pagina gevonden.

In de tweede plaats is te vragen: Zijn de percentages soms te hoog? Dit komt neer op de vraag, of het wellicht noodig is, de crimineele berichten te beperken. Doch in voorgaande hoofdstukken is reeds aangetoond, dat het meer gaat om de qualiteit van de berichten dan om de quantiteit, waaruit volgt dat deze vraag in dit hoofdstuk niet meer aan de orde is, daar ze reeds elders gesteld werd. De uiterste consequentie van deze vraag zou zelfs zijn, of wellicht het crimineele bericht geheel dient te verdwijnen. Op deze vraag zal in het volgende hoofdstuk een antwoord gezocht worden.

EINDBESCHOUWING

„Ideale sind nichts für den Alltag.
Sie zieht man nur mit dem Feiertagsgewande an. Und gar, wenn sie Geld kosten!“

GLASER.

Het is grootendeels de dagbladders, die den menschen het crimineele bericht brengt. Met woorden en cijfers is thans aangetoond, dat het crimineele bericht een niet onbelangrijk gedeelte van den inhoud der kranten uitmaakt. Dit was eigenlijk het uitgangspunt van al het besprokene. Gebleken is hierbij, dat de „Koningin der aarde” haar taak en plicht ten aanzien van de crimineele berichtgeving, in Nederland zoowel als elders, al is dat elders in sterkere mate, geenszins feilloos pleegt te vervullen. We hebben gezien, hoe zij tegenover de samenleving verantwoordelijk was voor een invloed ten kwade op de criminaliteit, wel is waar naast een invloed ten goede, maar deze gunstige invloed bleek in ieder geval kleiner te zijn dan de ongunstige. We hebben verder gezien, dat de niet geheel bevredigende toestand berust op een vaak te sensationeele beschrijving en make-up, met of zonder detaillering; dat de berichten niet steeds zuiver op een welbegrepen doel zijn afgesteld, omdat noch de samenwerking met de Justitie uit het gezichtspunt van den journalist, noch die met de pers uit het gezichtspunt van de Justitie, in alle opzichten bevredigend is; — en dat den persoon van verdachte, getuigen, enz. door de pers een nadeel toegebracht kan worden, dat vaak een ongelukkige verhooging van de straf beteekent, „toegekend” door een orgaan, dat niet justitieel is: de pers.

Nu gebleken is, dat het crimineele bericht niet ten volle voldoet, zou men zich af kunnen vragen, *of het wellicht beter is, dat het geheel uit den dagbladinhoud verdwijnt*. Een bevestigend antwoord op deze vraag werd wel eens gepropageerd ten aanzien van de kolom „Rechtszaken”. Zoo zou bijv. MR. NORD THOMSON

deze kolom willen schrappen, door de openbaarheid op te heffen.¹ Maar waarom zich dan te beperken tot de „Rechtszaken”, wanneer het misdaadbericht en de verdere crimineele berichten van minstens even ongunstigen invloed geacht mogen worden? Afgezien echter van de onvolledigheid van deze oplossing, bestaande in het laten vervallen van de kolom „Rechtszaken”, zijn de argumenten van MR. NORD THOMSON niet voldoende om tot een dergelijken maatregel, nog gesteld dat deze mogelijk was, te leiden: De verslaggever heeft te weinig juridisch inzicht, hij maakt de verslagen te sensationeel, hij is niet objectief en geeft vaak een ongepast en onjuist eigen oordeel over een zaak ten beste, aldus in het kort de bezwaren van MR. NORD THOMSON. Doch het zijn in wezen geen argumenten, slechts enkele geopperde bezwaren, die we hiervòòr reeds uitvoerig hebben leeren kennen. Want het gaat toch niet aan, de berichten maar te schrappen, omdat ze niet volmaakt zijn! Het is er juist om te doen, de bezwaren op te heffen en hierdoor een bericht te verkrijgen, dat gunstig, althans niet ongunstig, werkt.

Blijven moet het crimineele bericht. Het kan immers zijn gunstige werking hebben, èn omdat het een afschuw wekt tegen de misdaad, èn omdat het het inzicht in het kwade en wettelijk verbodene bij de bevolking levendig houdt, eventueel zelfs versterkt, èn omdat van de publicatie van de straf een repressieve en preventieve werking uitgaat —, mits het bericht weloverwogen, met kennis van een eventueelen invloed en de hieruit gesproten moreele verantwoordelijkheid van den schrijver is opgesteld. Zelfs kan het bezwaar, dat men door het geregeld lezen van crimineele berichten vertrouwd zou geraken met crimineele gedachten, dan niet meer in aanmerking komen, wanneer het bericht „goed” is. En ook is dan de bewering van TAKSANDER onjuist, dat er nooit voordeel of ontwikkeling, veredeling, enz. uit een moordverhaal zal spruiten,² terwijl Monet's argument: „omdat er nooit wat goeds is uit te halen”³ om de zelfde reden onjuist is.

¹ N. J. B. 1937, pag. 790.

² pag. 22.

³ pag. 1.

Doch er zijn meer argumenten, die ons het voorstel, de crimineele berichten te doen vervallen, dwingen af te wijzen. Want waarom moet men alleen 's levens zonnekanten zien, vraagt MONET zich af.¹ Het is zeker niet de taak van de pers, aan het publiek de kennis van al het slechte in de wereld te onthouden. Integendeel; zij moet op een onopvallende wijze — dus niet op één of anderen berispelden stichtelijken toon; hiervan houdt het publiek niet — zelfs op het kwaad wijzen, en op de gevolgen hiervan (straf, schade, schande, enz.). De pers moet dus het kwaad berichten, maar slechts met mate, d.w.z. in zooverre als uit de uitvoerigheid geen stimulans kan ontstaan. „Is het dan de schuld van den spiegel, dat er meestal zoo'n leelijk beeld in staat?” (MONET)² Neen, maar men behoeft ook niet het beeld in zijn volle leelijkheid aan ieder, of hij het zien wil of niet, te toonen, wanneer gebleken is, dat de aanschouwing een ongunstigen invloed kan hebben.

Een verder argument is, dat het volkomen in strijd zou zijn met den historischen groei van het crimineele bericht, indien men dit plotseling zou laten vervallen; niet omdat dit een revolutie, een plotselingen ommezwaai zou beteekenen — elke revolutie heeft haar geleidelijk gegroeiden aandrang, zoodat er eigenlijk slechts sprake is van een uiterlijke verandering —, maar omdat juist in dien groei een stijgende belangstelling voor het crimineele bericht te constateeren was, een belangstelling, die nog geenszins getaand is.

Een laatste opmerking in dit verband moge uitgaan van een uitlating van MONET, die zich afvraagt, wat er nog in de krant zou staan, „als men slechts lectuur eischt, die leert, verfijnt, verheft, veredelt”³. In deze zinsnede schuilt een mentaliteit, die spot met alle vooruitstrevendheid. Heeft de wereld van tegenwoordig geen nieuws genoeg, dan dat de krant gevuld zou moeten zijn met berichten over het kwaad, verricht door enkele individuen, de misdadigers? Laat men dit kwaad in de juiste verhouding tot de andere hoeveelheid nieuws berichten; dat andere

¹ pag. 13.

² pag. 13.

³ pag. 13.

nieuws kan bovendien ook sensationeel zijn, maar heeft niet steeds in zich het gevaar, stimuleerend te werken.

Wanneer plaatsing van het crimineele bericht nut heeft, althans meer nut dan gevaar of nadeel, dan dient het behouden te blijven. De krantenlezers zouden trouwens weinig tevreden zijn met het laten vervallen er van. Thans is nog van belang, te weten, *of er mogelijkbeden bestaan, de berichten volgens de in dit werk aangegeven richtlijnen te plaatsen*, en, zoo ja, hoe deze mogelijkheden dan benut moeten en kunnen worden.

Aanstands dringt zich de vraag op, of wellicht *een wettelijke regeling, die verbiedt het verhalen van misdaden, enz., of hieraan èn aan de verdere crimineele berichten zekere beperkingen stelt*, de aangewezen methode zou vormen om het gevaar, in de crimineele berichtgeving besloten, te keeren. AUBRY¹ noemt dit middel „*même facile*”, terwijl ook FENTON in de conclusies van zijn dissertatie het middel aanbeveelt. M.i. zou men hierbij echter vele practische bezwaren ontmoeten, omdat een zeer veel omvattende regeling dan noodig ware, die in juridische, dus scherpe, termen uiterst vage begrippen en feiten zou moeten omvatten. Doch zelfs als men de practische bezwaren, aan het opmaken en toepassen van een dergelijke regeling verbonden, niet wil achten, dan nog *is een wettelijke regeling niet toe te juichen*, daar deze — en zie hier een tweede contra-argument, gebezigd door verscheidene auteurs (o.a. door JOLY², POINCARÉ³, PRÉVOST⁴, VIGOUREUX⁵, MAXWELL⁶, HELLWIG⁷, enz.) — steeds in strijd zou zijn met het beginsel der drukpersvrijheid, tenzij men een strafsanctie in zou voeren op overtreding van een verbod, in welk geval de clause „behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet” in werking zou treden. Zoo is bijv. in Engeland strafbaar gesteld de „Contempt of Court”⁸, d.i. het verrichten van elke handeling (niet alléén van de pers, maar wel inclusief het publiceeren van enig bericht), die geschikt is, op den loop van de rechtspleging van invloed te zijn. (Let wel: dit behoeft niet gebeurd te zijn!) Bijvoor-

¹ pag. 577, de l'Infl. cont.

² ³ ⁴ ⁵ ⁶ allen in „La Revue”, Bd. 89, resp. pag. 194, 196, 197, 199, 507.

⁷ pag. 272.

⁸ Hierover uitvoerig Dr. Hans Spiegel.

beeld moet een bericht luiden: „Alleged murderer arrested”, en niet: „Murderer arrested”, omdat in het laatste berichtje meer te lezen staat dan misschien juist is en dan voor een onbevooroordeeld onderzoek van de politie of een niet-beïnvloede uitspraak van den rechter goed is. Toch is met een dergelijke regeling lang niet alles te ondervangen, omdat zij door haar noodzakelijk veelomvattende, dus wellicht vage redactie veel gelegenheid geeft, de bedoeling van den wetgever toch te ontwijken, terwijl bovendien de verhouding Justitie-Pers, verdachte-Pers, enz. zeer vele andere kanten heeft.

Als derde argument contra een wettelijke regeling van de crimineele berichtgeving is aan te voeren, dat een kunstmatige, onverzettelijke regeling van hoogerhand pas een uiterst middel behoeft te zijn, omdat er andere middelen bestaan, minder kunstmatig, minder stroef en in de betrokkenen zelf te groeien. Daarom zei reeds SIGHELE: „La remède est en nous!”¹, kante HELLWIG² zich tegen het „aufoktroyieren” van een wet, en wilden ook GRASSET³, PRÉVOST⁴, GLASER⁵, enz. geen wettelijke regeling. En tenslotte: géén der enquête-inzenders, noch de justicieele personen, enz., noch de politie-autoriteiten, noch de journalisten hebben den wensch te kennen gegeven, in dezen een wettelijke regeling te verkrijgen. Het getal der inzenders maakt, dat men met voldoende zekerheid aan kan nemen, dat dit de heerschende opvatting is.

Een tweede voorstel, dat een nadere beschouwing behoeft, is, of niet *een overéénkomst* tot stand kan komen *tusschen de redacties van de bladen onderling en/of de journalisten, om uniform de crimineele berichten van hun schadelijke uitwassen te ontdoen*. Hoe mooi deze oplossing lijkt, al dadelijk stuit men op het bezwaar, dat daarvoor een lichaam noodig zou zijn, waartoe *alle* redacties, resp. journalisten zijn toegetreden. Maar stel nog, dat het mogelijk was, dat op de vergadering van een dergelijk lichaam een afspraak in bedoelden geest tot stand kwam, dan is het de

¹ pag. 220.

² pag. 272.

³ La Revue, Bd 88, pag. 722.

⁴ Id. Bd 89, pag. 196.

⁵ pag. 20.

grootte vraag, of allen er zich bij zouden aansluiten; en de nog grootere, bij voorbaat ontkennend te beantwoorden, vraag, of allen zich er aan zouden houden. De krant is immers een financiële instelling, die door het behagen van haar abonné's nieuwe abonné's, dus nieuwe verdiensten, tracht te winnen. Hierbij komt de moreele verantwoordelijkheid tegenover die abonné's wel eens in het gedrang, en hier schuilt de voornaamste oorzaak van de vele, tegen den toestand van de crimineele berichtgeving gerezen, bezwaren. Bij dit alles komt nog, dat bij een afspraak als bedoeld, nooit de nakomingsplicht praktische beteekenis zal krijgen, wanneer op niet-nakomen niet een sanctie staat, bijv. in den vorm van een boetebeding. Wie zal echter tot zoo'n overeenkomst overgaan, wanneer hij tevens tot een boetebeding moet toetreden, dat van toepassing wordt zoo dikwijls buiten de gecontracteerde grenzen getreden wordt?

Met betrekking tot een derde mogelijkheid ter verbetering zou men zich kunnen afvragen, *of het wellicht aanbeveling verdient, een instelling te scheppen, die een contact vormt tusschen de Justitie en de pers.* Juist daarom moet op dit plan de nadruk vallen, omdat in Duitschland reeds een dergelijke instelling bestaat, de „Justizpressestellen”. Dit lichaam heeft zich aldaar binnen een tijdsverloop van ongeveer 10 jaar een plaats veroverd, totdat het 15 Juni 1935 in het geheele Rijk werd ingevoerd. Deze „Justizpressestellen” vormen „die Verbindungsstellen zwischen den Justizbehörden und der Presse. Sie haben die Aufgabe durch die Presse das Volk über die Tätigkeit der Justiz aufzuklären”¹, of, zooals Dr. HAGEMANN het uitdrukte, ze hebben het doel „durch Vermittlung der Tagespresse die Verbindung zwischen richterliche Tätigkeit und öffentliche Meinung her zu stellen”². Deze „Pressestellen” worden gevormd door een ambtenaar met één of meer assistenten. Hun werkzaamheid bestaat in hoofdzaak uit twee punten³: De verslagen van de kranten worden na het verschijnen doorgelezen, en wanneer opmerkingen te maken zijn wordt contact gezocht met de redacties om de zaak nader te bespreken. Verder kunnen de persvertegenwoordigers zich tot de

¹ D.J.Z. 1935, pag. 815.

² D.J.Z. 1931, Kriminal-Archiv.

³ D.J.Z. 1927, pag. 1008.

Pressestellen wenden om inlichtingen, die, voor zoover noodig en nuttig, verstrekt worden. Vanzelfsprekend is, dat de ambtenaar, die het contact tusschen Justitie en pers vormt, niet alleen een goed inzicht moet hebben in beider belangen, maar tevens met beiden op goeden voet moet staan en den noodigen tact moet hebben om met beide partijen om te gaan. Een dergelijk iemand te vinden lijkt mij echter niet steeds zoo eenvoudig. Hoe de instelling voldoet, is na een praktijk van enkele jaren nog niet met zekerheid te zeggen. Uit de opmerkingen van enkele auteurs, alsmede uit den snellen groei van het instituut zou men meenen te kunnen constateeren, dat de Pressestellen in een behoefte voorzien, maar het is heden in Duitschland niet zoo zeker, dat de auteurs het door hen geschrevene ook steeds als eigen meening uitspreken. Daarom wil ik slechts de vraag stellen, in hoeverre een instelling met een dergelijk doel naar mijn bescheiden meening in Nederland op haar plaats zou zijn.

De inzenders van de justitieele enquête zwijgen, d.w.z. niemand heeft het verlangen naar een „Justizpressestelle” kenbaar gemaakt. Aan de journalisten is in dit verband de vraag voorgelegd: „Lijkt het U misschien nuttig, een lichaam te projecteeren, dat een doorlopend contact vormt tusschen Justitie en Pers?” De antwoorden, die op deze vraag gegeven werden, bleken zeer afwisselend te zijn; enkelen wenschten een dergelijk contact, anderen niet, maar de kern van de antwoorden was toch steeds, dat er behoefte is aan een goede samenwerking met de Justitie. „Een lichaam, dat het contact vormt, lijkt mij overbodig; direct contact is beter en doeltreffender,” schreef mij een ervaren journalist. „Aan een doorlopend contact is mijnerzijds dan ook geen behoefte,” concludeerde een redacteur van een kleiner stads-dagblad. „Het contact behoort rechtstreeks met de bladen te bestaan; niet met een hiertoe in het leven geroepen instantie,” meende de hoofdredacteur van een stadskrant. „Aan een „Justizpressestelle” wordt door ons geen behoefte gevoeld,” aldus de voorzitter van de R.K. Journalisten-vereeniging. Tegenover deze uitlatingen staan echter andere. „Een lichaam, dat een doorlopend contact kan vormen tusschen Justitie en Pers, is m.i. zeker gewenscht,” oordeelde de hoofdredacteur van een provinciale krant. „Een lichaam, dat doorlopend contact houdt tusschen pers en justitie

ware inderdaad hoogst nuttig," schreef mij een journalist met jarenlange ervaring, ook op gebied van rechtbankverslaggeving, bij provinciale bladen en een groot blad, die zich om „er ook de theoretische zijde nog eens van te kunnen bestudeeren" tijdelijk uit de dagelijksche journalistiek heeft teruggetrokken.

Om uit de twee standpunten een keuze te doen, moeten de argumenten pro en contra worden nagegaan. De justitieele personen schijnen in het algemeen de eigen tekortkomingen tegenover de pers niet steeds te willen inzien, en wijten alle verkeerde berichtgeving aan de journalisten, die volgens hen vrijwel alle te onkundig zijn en alléén maar op sensationieus belust. De journalisten van hun kant schuiven vrijwel alle schuld op de Officiëren van Justitie en de rechters — over de samenwerking met de Politie wordt ook door de journalisten weinig geklaagd! —, die volgens hen te karig zijn met het geven van inlichtingen aan de pers en zich op de terechtzitting vaak niet de minste moeite geven, de publiciteit in de hand te werken door verstaanbaar te praten. Dit laatste is zelfs een algemeen geuite klacht. „Ik heb me meermalen geërgerd aan de nonchalante wijze, waarop dagvaardingen ter zitting worden uitgebracht, of liever gezegd afgerafeld, zonder dat iemand er een woord van kan verstaan; waarop getuigenverhooren binnensmonds gemompeld worden, en dat op de openbare zittingen, die zoowel de aanwezigheid van het publiek als van de journalisten tot een bespotting maken," aldus de scherpe uitlating van een verslaggever-redacteur met ervaring in verschillende steden. En verder wordt herhaaldelijk door de journalisten de wensch geuit, kennis te mogen nemen van het dossier, om aldus den achtergrond te leeren kennen van elke zaak, waardoor een meer zuiver verslag gemaakt kan worden. Ondanks hun overtuigende verklaring, dat van de gegeven vrijheid „in den regel" geen misbruik gemaakt zal worden, is men er van justitieele zijde toch huiverig voor den journalisten inlichtingen te verschaffen buiten datgene, wat ze op de openbare terechtzitting vernemen, of, gezien bovenstaande klacht, moesten kunnen vernemen. Formeel zijn Officier en rechter hiermee zelfs in hun recht; het vooronderzoek is immers niet openbaar. Maar zelfs ongezien de klachten van de journalisten, ongezien desnoods de aanwezigheid van de pers ter terechtzitting, is en blijft het in strijd met het openbaar-

heidsbeginsel, indien door het onverstaanbaar behandelen van een zaak hiervan een valsch of geschonden beeld aan het publiek geoffreerd wordt, òf direct, d.i. aan de menschen op de publieke tribune, òf indirect, d.i. via de pers.

Een tweede klacht komt in dit verband te voorschijn, die niet alleen geuit is door journalisten, maar m.i. ook door juristen geopperd kan worden. Want wel is waar is daar het beginsel, vastgelegd in de woorden van art. 350: „beraadslaagt de rechtbank op den grondslag der telastlegging en naar aanleiding van het onderzoek op de terechtzitting” (eveneens een dergelijke passage in art. 348 Sr.), de praktijk is toch, dat op de terechtzitting soms verschillende punten uit rapporten, processen-verbaal, enz., niet meer, althans niet meer ten volle, ter sprake komen, omdat ze aan Officier en rechter(s) reeds volkomen bekend zijn. Met name heb ik dit vanaf de perstafel vaak kunnen constateeren aan de wijze, waarop ter zitting van den Politierechter soms de verstekzaken (ingevolge art. 377 Sv.) worden „behandeld”.

Uit het in de twee voorgaande alinea's behandelde volgt, *dat de justitieele klacht, dat de rechtbankverslagen vaak onjuistheden en onvolledigheden bevatten, dan ook zeker ten deele te wijten is aan factoren, die niet in handen liggen van de persvertegenwoordigers*, maar meer voortvloeien uit de praktijk der rechtspraak. Het komt mij voor, dat hierbij niet geheel beantwoord is aan de bedoeling van den (grond-) wetgever. Want nog afgezien van het accusatoire karakter van de behandeling ter terechtzitting — en thans de uitzonderingsbepaling van art. 377 Sv. buiten beschouwing gelaten —, met het instellen van het openbaarheidsbeginsel werd toch, meen ik, bedoeld, dat op de openbare zitting de geheele zaak aldus behandeld zou worden, dat het publiek, inclusief de pers, kennis kon nemen van de voornaamste feiten en omstandigheden van de behandelde zaak. Wanneer dit alles echter ter zitting onvoldoende ter sprake komt, omdat zoowel Officier als Rechter(s) met één en ander reeds voldoende bekend zijn, dan is het toch niet een onbillijke eisch van de journalisten, iets meer van den „achtergrond” te mogen weten, omdat deze eigenlijk ter zitting had moeten blijken. Wanneer de journalist zelf merkt, dat hij geen zuiver verslag kan opstellen, omdat hem niet voldoende over de zaak bekend is geworden ter terechtzitting, zal

hij zich nader op de hoogte moeten kunnen stellen. Maar ook is mogelijk, dat de Officier of de Rechter voorziet, dat de onvolledige behandeling in de openbare zitting in het verslag een dus eveneens onvolledige weerspiegeling zal vinden; dan dienen zij de journalisten nader in te lichten op eenigerlei wijze.

Welnu, is ter bereiking van een volledig, juist en goed-afgesteld verslag *een contact-commissie tusschen pers en Justitie noodzakelijk?* Mij *dunkt van niet*. Een dergelijke inlichtingendienst zou — alles ongeacht het feit, dat een geheel nieuwe organisatie voor deze instelling noodig was — ongetwijfeld in enkele gevallen nuttige diensten kunnen bewijzen. Meestal echter zal ze uiterst voorzichtig, dus karig, zijn met het verstrekken van gegevens. Verder zou, zoowel door de uniform gegeven inlichtingen als door het feit, dat de uniform gemaakte opmerkingen vaak opgevolgd worden, een ongewenschte uniformiteit kunnen ontstaan, warategenover echter weer te verwachten is, dat de diverse bladen èn uit concurrentiezucht, èn uit journalistieke overwegingen zouden trachten deze uniformiteit op te heffen door aanvulling van de verkregen gegevens en een meer gekleurde beschrijving. De Duitse praktijk heeft reeds bewezen, dat de zakelijke inlichtingen van de Pressestellen vaak verder worden uitgewerkt. Bovendien vrees ik, dat de geheele instelling spoedig daarin zou ontaarden, dat de ambtenaar, die thans tegen een kleine vergoeding de „rol” voor de journalisten uittypt, belast zou worden met het verstrekken van enkele meer uitvoerige inlichtingen. Het ontstaan van een nuttelooze sleur zal dan wel het eenige gevolg zijn, terwijl de inlichtingendienst vreemd blijft van al wat journalistiek is. Tenslotte ben ik er van overtuigd, dat bij een wederzijds begripen van elkaars belangen èn bij het respectievelijk inzien van de eige taak een ideale oplossing te vinden is.

In de eerste plaats is hiertoe noodig, dat de Officieren van Justitie en de Rechters de pers inlichtingen geven, voor zoover ze dat noodig achten, wanneer de inlichtingen gevraagd worden èn wanneer hun dat aanbevelenswaardig voorkomt, omdat er leering van uit zou kunnen gaan of een te verwachten onduidelijkheid opheldering verdient. Het is bijv. een weinig apprecieerbare toestand, dat thans Officier en Rechter geheel afhankelijk zijn

van het inzicht van de aanwezige journalisten, wanneer ze ter zitting iets zeggen, dat ze gaarne gepubliceerd wenschen te zien. Eén en ander behoeft niet eens te geschieden bij een regelmatig te houden „persconferentie”, maar casueel kan de Officier of de Rechter zich met de pers, d.z. de journalisten die bij die zitting toevallig aan de perstafel zitten, in verbinding stellen en het noodige meedeelen; terwijl omgekeerd de journalisten zich, wanneer ze dat wenschen, tot den Officier of den Rechter kunnen wenden.

Wat voor dit alles noodig is? Het inzicht in de groote kracht van de pers, die, indien goed geïnstrueerd, een gunstige werking tegen de criminaliteit en vóór de rechtsorde kan hebben. Tevens de wil, om de bezwaren tegemoet te treden. Het liefst zou ik deze bij de justitieele personen willen veronderstellen, maar ik heb, juist gezien al het hiervóór betoogde, ook hen op één en ander attent willen maken. En voor zoover het hun niet onder oogen komt... Misschien heb ik eenige opmerkingen gemaakt, waaraan meer gezaghebbende personen kunnen aanknoopen om medewerking in dezen te vragen. Misschien doet ook daarna een Ministerieele circulaire wonderen.

Naast de medewerking van de Justitie is die van de journalisten noodig. Ook zij moeten het belang van een goede crimineele berichtgeving inzien en dus de noodige scholing in dezen hebben gehad. Allerszijds, d.i. door de Justitie, de Politie en... de oudere journalisten, is er bezwaar gemaakt tegen het feit, dat juist vaak de jonge, onervaren krachten naar de rechtbank en het politiebureau gestuurd worden; hiermee is een groot deel van de crimineele berichtgeving, mét alle consequenties van dien, in weinig ervaren handen, vooral wanneer de redacties niet voldoende oplettend zijn en den inhoud van hun verslagen niet contrôleeren en de koppen niet goed opstellen. Doch er is meer. Reeds is gezegd, dat door de rechters, enz. de wensch is uitgesproken, dat de rechtbankverslaggever een jurist zou zijn. Het was rationeel, dit standpunt den journalisten in vraagvorm voor te leggen: „Welke intellektueele eischen zoudt U voor den rechtbankverslaggever willen stellen? Zou het praktische bezwaren ontmoeten voor dit werk een jurist aan te stellen? Zoo ja, welke?” Bij de beantwoording bleek, dat de journalisten het in het algemeen weinig op

juristen begrepen hadden: men zag ze blijkbaar als wezens, tusschen wetboeken verdord en met een enkel-juridische oriëntatie, wars van alle sociale inzichten. Maar niets is minder waar dan dat. De juridische opleiding is een zeer algemeene, die niet bestaat uit het instampen van een serie wetsteksten, maar die naast een speciale juridische scholing (Burg.-, Handels-, Strafrecht, enz.) eenig historisch (Oud-Vad. en Romeinsch Recht), economisch (Economie), maatschappelijk en psychologisch inzicht dient te verschaffen. Is dit alles ook niet nuttig voor een journalist? Maar dan is het ook aan te bevelen voor de rechtbankverslaggeving een jurist aan te stellen, die meestal uit den aard van zijn ontwikkeling een goeden socialen kijk heeft, maar die tevens moet zijn een goed journalist, dus òf een jurist-journalist, òf een journalist-jurist.

Laat ik in dit verband enkele korte voorbeelden, geput uit het schrijven van een journalist, toetsen aan journalistieke en juridische gezichtspunten:

Een Turk stond terecht wegens een gering vermogensdelict. Bij het requisitoir deelde de Officier van Justitie terloops mede, dat de man tevens spionage verrichtte voor een naburig land. Die mededeeling was uit een journalistiek oogpunt veel belangrijker dan de dagvaarding en wat daaruit voortvloeide. Daar viel dan ook in het verslag den nadruk op.

Eenige jaren geleden zond een Deensch blad den knapsten advocaat van Kopenhagen, laat ons zeggen Mr. Jensen, naar Düsseldorf, waar een massa-moordenaar zou terecht staan. Een concurreerend blad zond haar all-round verslaggever, die geen jurist was. Het proces duurde verscheidene dagen. Na afloop van den eersten zittingsdag gingen de beide persvertegenwoordigers samen dineeren en praatten wat na over de zitting. Den volgenden dag had het blad, dat haar verslaggever gezonden had, een gedetailleerd verslag van den eersten zittingsdag, benevens een interview met den bekenden advocaat Mr. Jensen, waarin deze zijn meening over het geval gaf. Het blad van Mr. Jensen had niets, want deze had na één zittingsdag nog niet zijn meening op schrift durven stellen.

Voor al uit het laatste van deze twee voorbeelden blijkt, dat het er om gaat, den juisten middenweg te vinden, d.w.z. dat nòch

het juridische, noch het journalistieke in den verslaggever een groot overwicht behoort te hebben. Hij moet steeds beseffen, dat hij een intermediair is tusschen rechtbank en publiek.

Tegen den jurist-journalist of journalist-jurist hadden de persmensen, die mijn vragen beantwoordden, geen bezwaar. Ik citeer o.a. uit het schrijven van de R.K. Journalistenvereniging: „Begrijpelijk is het, dat justitioneële personen hun aandacht speciaal richten op de wenschelijkheid van een juridisch geschoolden verslaggever. De pers is meer geneigd om het zwaartepunt te laten vallen op de kunst van aangenaam schrijven, zonder dat daarbij de juistheid van het verslag in het gedrang mag komen. In vrij veel gevallen zal eenig inzicht in de rechtsmaterie noodzakelijk zijn, om de quintessens van een proces te kunnen begrijpen, maar in slechts weinig gevallen zal de verslaggever een volleerd jurist behoeven te zijn. Aan een dagbladverslag worden andere eischen gesteld dan aan een verslag in een juristenvakblad. Wie zich de weelde van een jurist met een vlotte pen en journalistieke flair kan veroorloven, heeft een idealen rechtbankverslaggever”.

De vraag is nog, of dergelijke krachten te vinden zijn en of ze niet — natuurlijk komen er weer pecuniaire overwegingen te voorschijn — te duur zijn. Jonge, afgestudeerde juristen, zonder vasten werkkring, en bijna afgestudeerde juristen loopen er voldoende rond, en daaronder bevindt zich ongetwijfeld een zeker contingent met journalistieke neigingen en toekomstdroomen. Wanneer hun de gelegenheid wordt geboden, zich in de journalistiek in te werken, dan zullen de meesten die aangrijpen zonder zich hooger te laten betalen dan een gewoon journalist.

Doch niet slechts door het propageeren van een nieuwe werkgelegenheid voor werklooze jonge juristen met journalistieke ambities is de kwestie aan de zijde van de pers opgelost. Individueel en collectief zou aan de redacties en de journalisten het maatschappelijk belang van een zuivere crimineele berichtgeving onder het oog moeten worden gebracht. Individueel zal het, misschien vaak impliciet, reeds door de opleiding geschieden of geschied zijn. Voor zoover dan nog uitwassen optreden, zijn er de groote journalistenverenigingen, die haar leden op de onjuiste wijze van berichten attent kunnen maken. Dit is bijv. gebeurd in Nov. 1931, toen bij de besprekingen in de Tweede

Kamer over de Justitie-begrooting 1932 gewezen werd op „het gevaar voor het zedelijk evenwicht der jeugd, dat dreigt door het publiceeren van afschuwelijke moord-aanslagen in de pers”. Den Minister werd toen gevraagd „zich in verbinding te stellen met de vertegenwoordigers der pers, teneinde hen te bewegen tot meerdere matiging en selectie bij vorenbedoelde publicaties”. In zijn Memorie van Antwoord erkende de Minister, „dat het wenschelijk is, dat de pers zich een zekere matiging oplegt bij het publiceeren van bijzonderheden betreffende moordaanslagen” (en zedendelicten), doch hij voegde er aan toe „te dezen aller-eerst (te) willen vertrouwen op krachten, in den kring der periodieken zelf in goede richting werkzaam, daar een beïnvloeden van de pers van Regeerings-wege, indien niet strikt noodzakelijk, in beginsel moet worden vermeden”. (Ziehier een standpunt, dat overéénkomt met het door mij ingenomen standpunt inzake een eventueele wettelijke regeling!). In denzelfden geest is daarop de aangelegenheid in de avondvergadering der Tweede Kamer van 12 Nov. 1931 besproken. Op grond van de gemaakte opmerkingen wendde de Minister zich tot den Nederlandschen Journalistenkring, waarvan het Bestuur een verklaring het licht deed zien, die ik in haar geheel wil overnemen:

Het Kringbestuur acht het, na ampele overweging, mede op grond van art. 3 der Statuten, waarin o.a. als taak wordt voorgeschreven het bevorderen van zuivere toestanden in de Nederlandsche pers, zijn plicht in verband met een en ander een enkel woord te richten tot de leden. Niet, omdat het boven geciteerde voor het eerst zijn aandacht op deze materie heeft gevestigd, die aandacht voor het in de Kamer behandelde onderwerp was er reeds, doch het is een reden te meer om het volgende ter kennis der leden te brengen.

Het valt naar onze meening niet te ontkennen, dat zich in de laatste jaren in verschillende dagbladen een element begint te mengen, dat daarin vroeger niet, en zeker niet in deze mate, aanwezig was: het element der sensatie. Het moge nog geen scherpe en ruime vormen hebben aangenomen, vooral niet in vergelijking met wat vaak de pers van andere landen te lezen geeft, maar de aanwezigheid er van valt niet te loochenen. Het toont zich op verschillende manieren:

door den inhoud van berichten en verslagen; door allerlei krasse, sterk de aandacht trekkende, sprekende opschriften; door verschillende illustraties.

De Nederlandsche journalistiek begint hier een terrein te betreden, waar zij zich vroeger slechts aan de grenzen van ophield. In het bijzonder betreft dit de onderwerpen, die met allerlei delicten verband houden: de verslagen van misdaden, misdrijven, moordzaken, en van daarop volgende

onderzoekingen en processen. In verschillende bladen wordt, ten aanzien van deze gebeurtenissen, tegenwoordig een uitvoerigheid betracht, tot in allerlei details toe, welke, aangevuld door tal van sprekende opschriften en illustraties, en nog versterkt door de bijzondere plaats, welke aan dit alles wordt gegeven, geen anderen naam verdient dan die van: sensatie-journalistiek.

Is dit alles uit journalistiek oogpunt op-zich-zelf al bedenkelijk, in strijd met de beste tradities der Nederlandsche dagbladpers, en in geen enkel opzicht te verontschuldigen met het motief, dat een (groot) deel van het publiek dit alles graag leest, de vraag rijst bovendien nog of niet door dergelijke publicaties, met name bij de jeugd, doch volstrekt niet bij haar alleen, gevaren in het leven worden geroepen, die voor het volksleven bedenkelijk zijn.

Het Kringbestuur meent onder deze omstandigheden verplicht te zijn, zich met een ernstig woord van waarschuwing te richten tot de Nederlandsche journalisten, hun — voor zoover noodig — dringend verzoevend bij de vermelding en de reportage van de hier bedoelde gebeurtenissen zooveel mogelijk matigheid en soberheid te willen betrachten. Er staan hier hooge belangen op het spel, die wij gezamenlijk moeten dienen, en nu een deel der pers de goede richting op dit gebied verlaat, zal niemand het ons euvel mogen duiden, dat wij een waarschuwend woord doen hooren, te meer noodig in een tijd, waarin toch reeds zooveel bewogenheid en verwarring heerschen en dus des te sterker voor de ideëele waarden dient te worden gewaakt.

Aan den anderen kant meenen wij echter de opmerking te mogen maken, dat goede en zuivere zeden op dit terrein der journalistiek bevorderd kunnen worden en zullen worden door een juiste verhouding tusschen justitie en politie aan den eenen en de pers aan den anderen kant, welke juiste verhouding echter alleen dan ten volle kan ontstaan, wanneer van de zijde van eerstgenoemde organen ten aanzien van de pers die mededeelzaamheid en medewerking worden betracht, welke mogelijk zijn zonder het publiek belang te schaden en waarop de pers krachtens haar natuurlijke taak recht heeft.

Wij zijn overtuigd met dit woord gesproken te hebben in den geest van de over-groote meerderheid der Nederlandsche journalisten, die ongetwijfeld zullen willen medewerken aan zuivere journalistieke tradities en gebruiken.

Deze verklaring vormt als het ware de inleiding tot een volgende mogelijkheid voor verbetering: Wanneer immers door middel van dergelijke verklaringen onder de journalisten een beroepsmoraal met betrekking tot de hier besproken vraagstukken gevormd zou worden, is niet alleen de kans groot, dat de journalist de natuurlijke sanctie op het veronachtzamen van deze moraal, het verlies van achting en waardeering van beroepsgenooten, zal willen ontloopen door zich aan de moraal te houden —, maar tevens is dan voor de journalistenverenigingen de weg geopend, eenigerlei wijze de tucht te handhaven, bijv. door uitstoo-

ting uit de groep, waardoor de uitgestootene zeer zou zijn gehandicapt bij het verkrijgen van nieuws. En achter de tuchtmaatregelen van de journalistenverenigingen zou zich de wetgever kunnen stellen om met den sterken arm de nog voorkomende excessen te bekampen. Dit laatste zal echter wel niet eens noodig zijn.

Om nog even op de beroepsmoraal terug te komen, deze is reeds te vormen door en tijdens de opleiding van den journalist. Welke deze opleiding zij, laten in ieder geval colleges over criminologie, justitie en politie hiervan een deel uitmaken. Dit is toch een volkomen bereikbare eisch, die ook instemming schijnt te vinden bij verschillende journalisten. In dit verband is het van belang, nog een passage te citeeren uit het reeds hierboven één maal genoemd schrijven van de R.K. Journ. Ver.: „De Ned. R.K. Journ. Ver. heeft een journalistenopleiding in studie, waarbij ook rekening wordt gehouden met de wenschelijkheid van eenige juridische kennis”.

Met deze beschouwingen zijn we dan gekomen aan de laatste vraag, die ik wil behandelen, omdat die mij reeds herhaaldelijk gesteld werd. Hoe is de beperking van de schadelijke sensatieberichten te bewerkstelligen? Na al het voorgaande kan slechts het antwoord luiden: door de geestelijke ontwikkeling van de journalisten op zoo'n peil te brengen, dat zij de macht van hun pen, zoowel ten goede als ten kwade, inzien en hiervan een voor de maatschappij nuttig gebruik zullen maken; door een aandrang, door de groote journalistenverenigingen uit te oefenen, zich, ondanks de daaruit misschien volgende kleine financieele nadelen, van sensatie- en verdere berichten, schadelijk voor de geestelijke volksgezondheid¹, te onthouden; door het vormen van een beroepsmoraal, eventueel onder leiding van de groote journalistenverenigingen; en verder door een verhouding van vriendschap en vertrouwen tusschen Justitie, Politie en Pers, tusschen justitieele personen, resp. politiecorps en persvertegenwoordigers, omdat ze elkaar noodig hebben en slechts door een welbegrepen samenwerking excessen te vermijden zijn, ter voorkoming van veel ongeluk voor de maatschappij en voor den zwakken in-

¹ Zie hiertoe o.a. het artikel van Dr. VAN DER SPEK in het „Journal Belge de Neurologie et de Psychiatrie, No. 7, Juli 1935.

dividu, die zich tegen crimineele invloeden niet vermag te verzetten. En is er een schoonere oplossing dan die van intellekt, wederzijdsch begripen en samenwerking?

„Wat zal het practische nut zijn van Uw werk”, vroeg mij de hoofdredacteur van één der grootste Nederlandsche bladen. Ik ben daarop het antwoord schuldig gebleven, en ook thans kan ik niet veel antwoorden. Zelfs indien, nadat een enkele journalist, een enkele Officier van Justitie, Rechter of Politie-man van bovenstaande heeft kennis genomen en één en ander overdacht, één leven minder van een zwakkeling verwoest zal worden en daardoor zijn gezin behouden blijft —, dan is reeds de gedane moeite niet tevergeefs geweest. Maar ik hoop, dat het mij gelukt is belangstelling te wekken voor een probleem, waarvoor blijkens de groote medewerking, bij de bestudeering ervan ondervonden, het interesse in kiem reeds aanwezig was. Misschien kan dan de ontstane belangstelling aanleiding er toe zijn, dat men naar verschillende vraagstukken een meer uitgebreid onderzoek gaat instellen, zoodat mettertijd de wetenschap aan de praktijk een uitvoerige, gefundeerde oplossing kan aanbieden. Met het uitspreken van dezen wensch eindigt thans mijn taak.

LITERATUURLIJST.

In deze lijst zijn slechts opgenomen de geschriften, die speciaal de in dit boek behandelde onderwerpen betroffen en deswege werden geraadpleegd. Ten aanzien van de algemeene criminologische, juridische en pers-literatuur moge verzezen worden naar de bestaande, uitvoerige bibliographieën.

- ABRAHAM, H. F., Berichterstattung im Strafprozess - Berliner Anwaltsblatt, Febr. 1928.
- ADRIAANSE, P. M., Als de pers rechercheert - Tijdschrift voor de Politie. 22 Juni 1937.
- AUBRY, P., La contagion du meurtre. Met voorwoord van A. Corre. Parijs, 1894, 2e ed.
- , l'Influence de la presse sur la criminalité - Compte rendu de IV Congrès d'Anthropologie Criminelle, pag. 28-38.
- , De l'influence contagieuse de la publicité des faits criminels - Archives d'Anthropologie Criminelle, 1893, pag. 579 v.v.
- BALLET, G., Zie La Revue.
- BEUMER, E. J., Pers en Criminaliteit - Stemmen des Tijds, 1e jaargang, 1912, pag. 507-527.
- BEUSEKOM, F. C. VAN, Noodelooze en schadelijke openbaarheid - Utr. Dagblad, 30 Mei 1915.
- BJERRE, A., Zur Psychologie des Mordes - Heidelberg 1925.
- BLOK, P. R., Openbaar Ministerie en Pers - Weekblad van het Recht, No. 12543, 21 Jan. 1933, blz. 4.
- CALDWELL, M. G., Sensational news in the modern metropolitan newspapers - Journal of Criminal Law and Criminology 1932, Bd. XXIII, pag. 191-204.
- CAMPE, v., Quo vadis Justitia? - Deutsche Juristen Zeitung 1932, pag. 825 v.v.
- CANDITT, H., Polizei und Presse - Bonn, 1931.
- CHUCHUL, Rechtspflege und Presse - Deutsche Juristen Zeitung, 1906, pag. 161.
- Compte-rendu de 3e, 4e en 5e Congrès d'Anthropologie Criminelle, resp. Brussel 1892, Genève 1896, Amsterdam 1901.

- Deutsche Juristen Zeitung, o.a. F. Hagemann, Kriminal-Archiv, 1929 pag. 1672 en 1931 pag. 291.
- LINZ, Zur Notlage des deutschen Richterstandes - Deutsche Richterzeitung 15 Jan. 1932.
- DURKHEIM, E., Zie La Revue.
- ELWERT, Gedanken zur Strafprozessreform - Juristische Wochenschrift 1911, pag. 354.
- FENTON, F., The influence of newspaper presentations upon the growth of crime and other anti-social activity - Diss. Chicago 1911.
- FLOURENS, Zie La Revue.
- FORD, M. A. DE, Shall convicts write books? - The Nation, 5 Nov. 1930.
- FOUILLÉE, A., Zie La Revue.
- FUNK, A., Film und Jugend - München 1934.
- GASINJET, A. O. F. W. C., Politie en Pers - 75-jarig Jubileumnummer der Vlissingse Courant, Jan. 1938.
- GIERLICH, W., Zur Natur- und Sozialgeschichte des „Gangs“ in U.S.A. - Kriminalistik, Juli 1938.
- GLASER, F., Das Verhältnis der Presse zur Justiz, unter besonderer Berücksichtigung der Berichterstattung durch die Presse und ihrer gesetzlichen Verantwortlichkeit - Schriften des Vereins Recht und Wirtschaft, Bd. IV, Heft I, Berlin 1914.
- GRASSET, I., Zie La Revue.
- GRUND, O., Schäden in der Berichterstattung der Presse über Gerichtsverhandlungen - Deutsche Juristen Zeitung 1907, pag. 292.
- HACHENBURG, M., Gerichtsberichterstattung - Deutsche Juristen Zeitung 1933, pag. 895.
- HAGEMANN, F., Gerichtsberichterstattung - Deutsche Juristen Zeitung 1933, pag. 963.
- , (Geval van leertrijk krantenbericht), Kriminalistik, Sept. 1938, pag. 210.
- HAMM, O., Die Presse im Dienste der Rechtsentwicklung - Deutsche Juristen Zeitung 1906, pag. 10-16.
- HARRIS, F., Presentation of Crime in Newspapers - The Sociological Press, Minneapolis 1932. (Besproken door H. A. Phelps in J.C.L.C. 1932).
- HEIZLER, R., Der Beitrag der Presse. Wie kann die Zeitung der Gefangenenfürsorge dienen? - Monatsblätter für Straffälligenbetreuung und Ermittlungshilfe, 13e jrg. Heft 9, Juni 1938.
- HEINEMAN, Presse und Privatleben - Deutsche Juristen Zeitung 1908, pag. 959.

- HELLWIG, A., Justiz und Presse - Archiv für Kriminal Anthropologie, Bd. 58, Heft 3/4, 1914, pag. 193-302.
- , Die Presse als Detectiv - Zeitungsverlag 1910, pag. 679.
- HIRSCHFELD, F., Macht und Recht - Deutsche Juristen Zeitung 1932, pag. 271.
- HOOVER, J. E., Law Enforcement and the Publisher - Voordracht voor de American Newspaper Publishers Association, New York, 1937, 22 April.
- , Present-day Police Problems - Voordracht voor de Convention of the International Association of Chiefs of Police at Baltimore, Maryland, 1937, 4 October.
- , Crime and your Home - Voordracht voor de Triennial Convention of the General Federation of Women's Clubs, Kansas City, Missouri, 1938, 17 Mei.
- JAQUILLARD, R., Le crime et la Presse - Librairie centrale et universitaire, Lausanne 1938.
- JOLY, H., Zie La Revue.
- KRUCKEMEYER, Notwendigkeit besserer gegenseitiger Fühlungnahme von Justiz und Presse - Hist. Pol. Blätter für das Katholische Deutschland, Bd. 155, Heft 6/7, pag. 416-425, pag. 492-503, 1915.
- , Humoristische Gerichtsberichte - Zeitungsverlag 1907, pag. 491 v.v.
- LENZBERG, Rechtspflege und Presse - Deutsche Juristen Zeitung 1907, pag. 473.
- LEROY-BEAULIEU, P., Zie La Revue.
- LIEBERMANN VON SONNENBERG, Kriminalfälle 1934, pag. 270 v.v.
- LOMBROSO, C., Die Ursachen und Bekämpfung des Verbrechens. Vert. Dr. H. Kurella - Berlijn. 1902.
- LUGER, J., De kleine misdaad. Met voorrede van Dr. N. Muller.
- MANOUVRIER, L., Zie La Revue.
- MARGUÉRITE, P., Zie La Revue.
- MATHEWS, B. C., A study of a New-York Daily - Independent, 13 Jan. 1910, pag. 82.
- MAXWELL, J., Zie La Revue.
- Mededeelingen v. d. Ned. Journalisten Kring, No.'s 184, 185, 187, 188, 190, 191. Publiciteit in Strafzaken. Enquête, enz., 1915.
- MOOLENAAR, S. W., Crimineele Taktiek - Dokkum, 1938.
- MONET, A., en TAKSANDER, Criminaliteitslectuur in Dagbladen - Pro en Contra-serie 1915, Serie IX, No. 9.

- MONTAIN-DE RANITZ, Mevr. J. C. G., Criminaliteit in de Amerikaansche Pers - Maandblad voor Berechting en Reclasseering. Febr. en Maart 1939.
- MOREAU-CHRISTOPHE, L. M., De la réforme des prisons en France, Parijs 1838 - Gerefereerd in Themis, eerste deel, pag. 77 v.v.
- MULLER, N., De straf in het Strafrecht - Tijdschrift van Strafrecht XLIV, pag. 15-72, 1934.
- MUNSTER, H. A., Jugend und Zeitung - Berlijn, 1932.
- PARSONS, Ph. A., Responsibility for crime - Diss. Columbia 1909.
- PENNYPACKER, S. W., Sensational Journalism and the Remedy - North American Review, Vol. CXC, 1909, pag. 587-594.
- PESTER, M., Der Schutz des Privatlebens gegen Indiskretion im gegenwärtigen und künftigen Strafrecht unter besonderer Berücksichtigung der Sensationspresse. 1931.
- PIETRUSKY, F., Ueber den Anreiz zum Verbrechen durch Lektüre - Zeitschr. für die Gesamte Gerechtl. Medizin, Vol. XIII, 1929.
- PRÉVOST, M., Zie La Revue.
- PROAL, L., La crime et la peine - Parijs, 1911, 4e ed.
- „La Revue” La Criminalité et la Presse - Artikelenserie, nl.
 Bd. 88 (1910), pag. 717-722: Fouillée, Grasset;
 Bd. 89 (1911), pag. 190-199: Joly, Leroy-Beaulieu, Lévassieur, Marguérite, Mézière, Poincaré, Prévost, Ribot, Vigoureux;
 Bd. 89 (1911), pag. 497-507: Ballet, Bois, Durkheim, Flourens, Manouvrier, Maxwell, de Nion.
- Report of the special committee on cooperation between press, radio and bars as to publicity interfering with fair trial of judicial and quasi-judicial proceedings - Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. XXVIII, 1938, Méi.
- RÖLING, B. V. A., Generaal preventieve straffen - Weekblad van het Recht, No. 12730.
- , De ontwikkeling van strafrechtspraak, strafstelsel en reclasseering (speciaal pag. 13/14) - Jaarboek 1937 voor Berechting en Reclasseering.
- ROSS, H., The Suppression of Important News - Atlantic Monthly, Maart, 1910.
- SCHACHTER, M., De la lecture au crime et à la perversion sexuelle - Encéphale 1932, Suppl. No. 6, pag. 150-153.
- SELLO, E., Zur Psychologie der cause célèbre - Berlijn 1910.

- SEPPEN, G., „Reclame” - Maand. tijdschr. v. d. leerlingen en oud-leerlingen van de Model-politievakschool te Hilversum, 3e jrg. No. 5, Mei 1932.
- SIEGERT, K., Der gemeinschaftbildende Kraft des Strafrechts - Deutsche Juristen Zeitung 1936, pag. 476.
- SIGHELE, S., Littérature et Criminalité - (Bibl. Soc. Internat.), Parijs, 1908.
- SLING, Richter und Gerichtete - Berlijn, 1929.
- SMITS, N., De deuren open - Algemeen Weekblad, Sept. 1938.
- SPEED, Do Newspaper now give the News? - Forum, XV, pag. 705.
- SPEK, v. d., De geestelijke volksgezondheid en de pers - Journal Belge de Neurologie et de Psychiatrie, No. 7, Juli 1935.
- SPIEGEL, H. W., Die Beziehungen zwischen der Justiz und der Presse in England und in den Vereinigten Staten — Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 51ste jaargang, 1937, pag. 345-360.
- STAEHELIN, J. E., Die Gefahrdten der Presse-Berichterstattung über Unglücksfälle und Verbrechen - Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 52ste jaargang, 1938, pag. 259-269.
- STIEWE, W., Das Bild als Nachricht - Berlijn 1933.
- STREET, A. T., The truth about the Newspapers — Chicago Tribune 25 Juli 1909.
- TAKSANDER, Zie Monet.
- TARDE, G., Les lois de l'imitation - Bibl. de philosophie contemporaine, Parijs, 2e ed. 1895.
- VIGOUREUX, A., Zie La Revue.
- WERNER, B., Zur Frage der Gerichtsberichterstattung - Juristische Wochenschrift 1911, pag. 735.
- WHITE, P. W., What do you read - The Nation, 25 Juni 1924, Vol. CXVIII.
- WILCOX, D. F., The American Newspaper — Annals of the American Academy of Political and Social Science, Juli 1900, Vol. XVI., pag. 57-79.
- WULFFEN, E., Die Schäden in der Berichterstattung der Presse über Gerichtsverhandlungen - Deutsche Juristen Zeitung 1906, pag. 1231.
- , Kriminalberichterstattung - Zeitungsverlag 1908, pag. 895.

STELLINGEN

I

De woorden van art. 225 2e lid Sr. houden in, dat degeen, die opzettelijk gebruik maakt van een valsch of vervalscht geschrift als ware het echt en onvervalscht, veroordeeld kan worden, ook al wist hij niet, dat het geschrift valsch of vervalscht is. Dit ware echter een onbillijkheid.

II

Het Openbaar Ministerie vervolge den pleger van het zoogen. „steundelict” liever wegens oplichting dan wegens valscheid in geschrifte en gebruikmaking daarvan.

III

Ten onrechte is art. 25 (onder a) der Dienstplichtwet niet in overeenstemming gebracht met de nieuwe regeling ten aanzien van gevangenisstraf voor „jongelieden”.

IV

Een drijvend bootenhuis is een schip in den zin van art. 309 Kh.

V

Het recht om te visschen in het IJsselmeer komt toe aan den Staat der Nederlanden.

VI

Art. 1377 B.W. geeft niet voldoende bescherming aan den hypotheekhouder op een onverdeeld aandeel van een onroerend goed tegen benadeeling bij de verdeling van dit goed.

VII

In het „Hofvijver-arrest” (7 Juni 1918, W. 10289) kwam de Hooge Raad o.a. tot de volgende conclusie: „dat, wanneer een voorwerp, dat eertijds door den Staat, als diens doeleinden dienende, werd beheerd, overging in het beheer der gemeente, omdat krachtens zijn gewijzigde bestemming het tot haar domein was gaan behooren, de gemeente tegelijkertijd trad in de privaatrechtelijke verhoudingen, waarin vroeger de Staat tot dat voorwerp had gestaan”. Ofschoon in deze woorden te lezen staat, dat „een voorwerp” — blijkbaar bedoelde de H.R. toch meer dan het voorwerp in casu, den Hofvijver — dat „den Staat als diens doeleinden dient”, „krachtens zijn gewijzigde bestemming”, „tegelijkertijd” met het overgaan in het beheer van de gemeente, in de privaatrechtelijke verhouding tot die gemeente komt te staan, waarin het vroeger tot den Staat gestaan had, is niet in het algemeen aan te nemen, dat overgang van eigendom van ten openbare dienste bestemde zaken beheerscht wordt door andere regels dan in het burgerlijke recht geldende.

